

Povijest glagolske akcentuacije u štokavskom (i šire)

Kapović, Mate

Source / Izvornik: **Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2018, 44, 159 - 285**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.31724/rihjj.44.1.6>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:524912>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-21**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Mate Kapović
Odsjek za lingvistiku
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
mkapovic@ffzg.hr

POVIJEST GLAGOLSKE AKCENTUACIJE U ŠTOKAVSKOM (I ŠIRE)

U radu se obrađuje povijest glagolske akcentuacije u štokavskom, tj. njezin razvoj od praslavenskoga do suvremenih dijalekata. Uz nešto manje detaljâ govori se i o glagolskoj akcentuaciji u čakavskom i kajkavskom. Naglasak je na rekonstrukciji i razvoju naglasnih paradigama u njihovu međuodnosu s kompleksnom glagolskom morfologijom. Glagoli su podijeljeni po prezentsko-in-finitivnim vrstama i razredima te su unutar njih obrađeni svi glagolski oblici.

Uvod¹

U slavenskoj se akcentologiji već 60 godina – od revolucionarne Stangove (Stang 1957) knjige – primjenjuje analiza preko tzv. naglasnih paradigama. Polazeći od triju osnovnih praslavenskih naglasnih paradigama (*a, b, c*), taj se princip analize danas često upotrebljava i za sinkronijske naglasne paradigme (*A, B, C*) u slavenskim jezicima koji su očuvali slobodan naglasak ili neke njegove tragove. Takav je pristup u povijesnoj akcentologiji danas uobičajen i općeraširen bez obzira na pripadnost pojedinoj akcentološkoj školi (usp. npr. Garde 1976, Дыбо 2000, Kortlandt 2011, različite autore u Kapović & Matasović 2007 itd.). Analiza putem naglasnih paradigama, premda potječe iz historijske lingvistike pa je nerijetko donekle povijesno uvjetovana i kada se koristi sinkronijski, uvelike olakšava naglasnu analizu, odbacujući prividne i površin-

¹ Zahvaljujem Perini Vukši Nahod na brojnim pitanjima koja su me ponukala da konačno prestanem odlagati pisanje ovoga rada te Mislavu Beniću na pomnu čitanju članka i mnogim lucidnim komentarima.

ske naglasne razlike i koncentrirajući se na najvažnije karakteristike naglasnih obrazaca i opreka, svodeći irelevantne razlike na temeljne ključne obrasce naglasnih alternacija (koji su često naslijeđeni iz dijakronije).

Hrvatska je (a i općenito jugoslavenska i postjugoslavenska) akcentologija razmjerno dugo ostala više-manje netaknuta velikim promjenama i napretkom u slavenskoj akcentologiji te se morfološka koncepcija slavenske akcentuacije (usp. Lehfeldt 2001²) i paradigmatska analiza slavenskih naglasnih obrazaca u priručnicima i radovima domaćih autora uglavnom nije uopće ni spominjala (usp. npr. Matešić 1970, Николић 1970, Ресо 1980², NHKJ). Iznimke (Brozović & Ivić 1988: 18) su bile rijetke i nisu ostavile, što se tiče daljnje primjene takvoga pristupa, konkretna traga u dijalektološkoj i akcentološkoj literaturi. Do promjene dolazi u ranim 2000-ima kada se povećava broj domaćih akcentoloških radova te se moderan akcentološki pristup sve više udomaćuje. Takav sam pristup koristio u svim svojim radovima od ranih 2000-ih (npr. od recentnijih radova Kapović 2009, 2010b, 2011a, 2015, 2017 itd.), a takav je pristup korišten i u radovima koje sam, službeno ili neslužbeno, mentorirao (Peraić 2011, Gudek 2013, Benić 2014, Čurković 2014, Šprljan 2015, Vukša Nahod 2017). Takav pristup, jasno, u novije vrijeme koriste i drugi domaći autori (npr. Benić 2007, Pliško & Mandić 2011, Mandić 2013, Vidović 2013, Vranić & Oštarić 2016, Zubčić 2017 itd.).

Paradigmatski pristup se može primijeniti na naglasne obrasce, dijakronijske i sinkronijske, u cjelokupnom aspektu morfologije i tvorbe i nužan je za povijesno razumijevanje slavenske akcentuacije. Pa ipak, u imenicâ je takav pristup uvelike jednostavniji nego u glagolâ. Npr. relativno je lako razumjeti razliku između, prikazimo to pojednostavljeno, sinkronijske n. p. A u *kràva – kràvu – nà kravu, sùša – sùšu – nà sùšu* (nepomičan silazni naglasak na osnovi, uz potencijalno nštok. prenošenje na proklitiku), n. p. B u *žèna – žènu – za žènu* i *tràva – tràvu – na tràvu* (uzlazni naglasak na zadnjem slogu osnove) te n. p. C u *nòga – nògu – zà nogu* i *glàva – glàvu – nà glàvu* (uzlazni naglasak na zadnjem slogu osnove u jednim padežima, a čeonu naglasak s preskakanjem na prijedloge/veznike/čestice u drugima)².

Kod glagolâ su sinkronijske naglasne paradigme nešto kompliciranije zbog kompleksnijeg morfološkog ustroja, česte supletivnosti tj. nadopunjavanja različitih glagolskih vrsta (npr. infinitiv *đići* ali prezent *đigněš*³), miješanih na-

---

² Usp. Kapović 2011d.

³ U radu kao paradigmatski primjer prezenta u pravilu uzimamo 2^{id} a ne 1^{id}, zato što je 1^{id} povijesno gledano sekundaran oblik u kojem je stari nastavak *-u < -o* u većini glagolâ zamijenjen mladim *-m* (proširenim iz izvornih atematskih glagola na *-mь*), pri čemu se u n. p. B (prez. 1^{id} *měju → *mějem* analogijom prema 2^{id} *mějěš*) i C (prez. 1^{id} *pěku → *pěcem* analogijom prema 2^{id} *pěčeš*) mijenjao i naglasak.

glasnih paradigama (npr. tip *grīsti – grīzeš*), naglasnih tipova koji ovise o morfološkom ustroju (npr. pomični tip postoji kod vokalskih osnova *e*-glagolâ kao *zvála – zvâlo*, ali ne i kod suglasničkih osnova kao *trēsla – trēslo*, gdje u potonjih zbog toga imamo B-obrazac unutar n. p. C), ograničenosti pojedinih oblika što se tiče mogućih naglasnih paradigama (npr. štokavski ima samo n. p. A i B kod glagolâ na *-nu/-ne-*), različitih kompliciranih inovacija (npr. mlađe *trēsla – trēslo* prema starijem *trēsla – trēslo*, ujednačavanje naglaska u GPR kod glagolâ sa sufiksom *-a-* u različitim glagolskim vrstama), pojava poput prefiksalnog naglaska (npr. *lòvīm* ali *ùlovīm*) itd.

Cilj je ovoga članka ukratko prikazati porijeklo i povijest sinkronijskih naglasnih paradigama i njihovih odnosa i principa u glagolima, ponajprije u (novo)štokavskom ali i, manje detaljno, u čak/kajk. (analizu bi čak. i kajk. trebalo drugdje proširiti što se tiče kasnijega razvoja u pojedinim govorima te nekih detalja), uz dijakronijska objašnjenja te prikazati uzroke i osnovne promjene i dijalekatske varijacije u glagolskoj akcentuaciji. U ovom radu nećemo moći zadirati dublje u praslavensku problematiku, potpuno oprimjerenu dijalekatsku varijaciju u svim slučajevima (osim onda gdje je to bilo potrebnije analize radi), točno određivanje n. p. svih leksema te detaljnu analizu svih problema (u radovima sam o drugim morfološkim oblicima, npr. u Kapović 2010a, 2011b, 2011c, 2011d, bio npr. nešto detaljniji što se tiče analize čak. i kajk. sistema te drugih pojedinosti⁴), a što je posao koji tek predstoji učiniti u budućim radovima. Svrha je ovoga rada prvenstveno, osim očite – kratkog prikaza i analize povijesnog razvoja naše glagolske akcentuacije – dati osnovne sinkronijske i dijakronijske smjernice za opis i analizu te tako, među ostalim, olakšati sinkronijske opise⁵ glagolskoga naglaska dijalektolozima. Bez poznavanja i shvaćanja naglasnog sistema teško je dobro napraviti i sinkronijski opis jer je nemoguće znati što je bitno, što onda rezultira opisima u kojima često najzanimljiviji podaci nedostaju, a što je šteta jer se u našim dijalektima krije još mnogošta što tek treba otkriti i pravilno povijesno protumačiti. Dodatan problem je što se u opisima često nabraja svega nekoliko primjerâ po naglasnom tipu, što onemogućava ozbiljnu analizu naglasnog sistema i njezinu upotrebu u povijesnoj

---

⁴ S tim da sam detalje iz tih starijih studija o našoj povijesnoj akcentuaciji u morfologiji često dodatno upotpunjavao i ispravljao u opsežnoj monografiji Kapović 2015. Mnoge je, naime, probleme nemoguće dobro shvatiti ako se promatra samo izdvojen dio sistema a ne njegova cjelina (ili bar veći dio cjeline).

⁵ Klasičan je pregled nštok. glagolske akcentuacije dao Daničić 1896² (pretisnuto u Даничић 1925: 88–208). Ovaj bi članak, slučajem povijesti i sasvim prigodno, trebao iz tiska izići taman negdje na 150. godišnjicu kako je Đuro Daničić svoj rad „Akcenti u glagola”, kako piše na njegovu početku (Daničić 1896²: 47), „Predao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 7 listopada 1868”.

akcentologiji. Po sinkronijskim naglasnim paradigmatama valja svrstati ne samo par primjerâ, nego sve učestalije glagole, a pogotovo one naslijeđene iz praslavenskoga – provizorni popisi minimuma glagolâ koji bi se morali istražiti i svrstati pri dijalektološkim opisima su dani u ovom radu⁶. Analiza i opis u ovom radu se ponajviše temelje na (novo)štokavskom (naglasak je više na zapadnoštokavskom), ali se daju podaci i osnovne analize i izvan štokavskoga, ponajviše za čakavski i kajkavski. U opisu smo se nužno morali dotaći i nekih morfoloških promjena. Ovaj se rad, naravno, bavi ponajprije paradigmatško-morfološkim akcenatskim smjenama i paradigmatama te se u njemu ne bavimo, osim usputno i ondje gdje je nužno, općim prozodijskim promjenama (tipa čuvanjem zanaglasnih dužina, odrazom akutiranih zanaglasnih dužina, razvojem neoakuta, različitim retrakcijama, dužinom tematskog *-e-* i sl.) – za općenit uvod u našu i slavensku akcentuaciju te nemorfološku stranu naglasaka vidi Kapović 2015. Također, u načelu sam nastojao, gdje je to moguće, ne ponavljati detaljne relevantne analize koje sam već podastao u drugim svojim radovima, nego u tim slučajevima upućivati na njih – te prethodne parcijalne analize glagolskog sistema na koje upućujem treba, dakle, shvaćati komplementarnima ovom radu.

Generalno gledajući, najopćenitije crte rekonstrukcije praslavenske glagolske akcentuacije nisu sporne – praslavenska je rekonstrukcija, uz ogromnu građu iz svih slavenskih jezika/dijalekata/starih rukopisa, više-manje dostupna u Дыбо 1981: 197–260 i Дыбо 2000: 227–659 (te u nizu Diboovih ranijih i kasnijih članaka). S takvom se rekonstrukcijom uglavnom slažu svi akcentolozi, bez obzira na školu i pristup. Ono što je sporno ili nedovoljno istraženo jest svrstavanje pojedinih glagola u pojedine paradigme, neki posebni problemi (npr. naglasne paradigme b_1 i b_2 , prefiksalni naglasak) te razvoj od psl. do pojedinih slav. dijalekata. Posebni se prijepori u akcentologiji javljaju u tome kako objasniti kako je rekonstruirana psl. akcentuacija nastala iz praindoeuropske.⁷

Skraćenice

1^{jd}, 2^{jd}, 3^{jd}, 1^{mn}, 2^{mn}, 3^{mn} – lica (jedinina i množina)

ak^{jd} – akuzativ jednine

akt. – aktivni

aor. – aorist

češ. – češki

---

⁶ Liste koje dajem u radu, a koje su i dosad neslužbeno kolale okolo u prethodnim verzijama, prilagođene su i lokalizirane glagolske liste („programi”) Moskovske akcentološke škole.

⁷ Usp. pregled u Kapović 2015: 164–215.

dij. – dijalektalno
eng. – engleski
gen^d – genitiv jednine
gen^{mn} – genitiv množine
germ. – germanski
GI – glagolska imenica
got. – gotski
GPP – glagolski prilog prošli
GPR – glagolski pridjev radni (= *l*-ptcp.)
GPS – glagolski prilog sadašnji
GPT – glagolski pridjev trpni
hrv. – hrvatski
ie. – indoeuropski
imp. – imperativ
impf. – imperfekt
inf. – infinitiv
Ištok. – istočnoštokavski
iter. – iterativ
Jslav. – južnoslavenski
JZ – jugozapadni
knjiž. – književni/o (= standardni/o)
latv. – latvijski
ml. – mlađe
m.r. – muški rod
nagl. – naglasak
neodr. – neodređeni
njem. – njemački
nom^{mn} – nominativ množine
n. p. – naglasna paradigma
nštok. – novoštokavski
odr. – određeni
pas. – pasivni

polj. – poljski
praie. – praindoeuropski
prez. – prezent
pridj. – pridjev
pril. – prilog
psl. – praslavenski
ptcp. – particip
rus. – ruski
Sčak. – sjevernočakavski
sek. – sekundarni/o
slav. – slavenski
slč. – slovački
sln. – slovenski
srbug. – srednjobugarski
sr.r. – srednji rod
st. – starije
stand. – standardni
stčeš. – staročeški
stkajk. – starokajkavski
strus. – staroruski
stsl. – staroslavenski
stsrp. – starosrpski
stštok. – staroštokavski
sup. – supin
supl. – supletivni
štok. – štokavski
ved. – vedski
ZJslav. – zapadnojužnoslavenski (štok/čak/kajk. + sln.)
Zštok. – zapadnoštokavski
ž.r. – ženski rod

Simboli

+ oblik nije izravno posvjedočen u radu (ali se može izvesti prema navedenim pravilima)

~ povezano je sa

>, < daje fonetski pravilno/očekivano

→, ← daje analogijom, morfološkom promjenom i sl.

Napomena o citiranju: pri citiranju se osim stranice naznačava i broj fusnote u ek-sponentu. Tako citat Kapović 2015: 235⁸⁵² naznačava da je riječ o fusnoti 852 na stra-nici 235.

0. Osnovna obilježja naglasnih paradigama kod glagolâ

Općenito gledano, gledajući čitavu morfologiju, sinkronijske naglasne para-digme karakterizira sljedeće (govoreći na primjeru novoštokavskog):

n. p. A – nepomičan naglasak na osnovi: najčešće $\hat{\text{~}}$ kao u *pràviti*⁸ (rjeđe $\hat{\text{~}}$ koji nastaje od nepomičnog starog $\tilde{\text{~}}$, npr. *sûša* < *sûša*, ili predsonantskim duže-njem od $\tilde{\text{~}}$, npr. *sûnčati*) ili nštok. uzlazni naglasci u slučaju povlačenja⁹ na pret-hodni slog (npr. *nàpraviti* < *naprâviti*, *nâstojati* < *nâstôjati*)

n. p. B – alternacija uzlaznog naglaska na zadnjem slogu osnove ispred na-stavka/sufiksa (npr. *nòsiti*, *slûžiti* – u starijoj akcentuaciji je to naglasak na na-stavku/sufiksu: *nositi*, *slûžiti*) i silaznog naglaska na osnovi (*nòsîš*; kod dugih slogova nštok. $\hat{\text{~}}$ na osnovi nastaje od $\tilde{\text{~}}$, npr. *slûžîš* < *slûžîš*), koji u nštok. može biti povučen na prethodni slog kao $\tilde{\text{~}}$ (*prènosîš* < *prendòsîš*)

n. p. C – alternacija uzlaznog naglaska na zadnjem slogu osnove ispred na-stavka/sufiksa (npr. *lòviti* – u starijoj akcentuaciji je to naglasak na nastavku/sufiksu: *loviti*) ili naglaska na nastavku (npr. stariji štok. prezent *lovîmo*⁹ – u starijoj akcentuaciji je to naglasak na zadnjem slogu: *lovîmò*) i, u nekim oblici-ma (u većini glag. vrstâ toga nema), promjenjivog (*zvâla* – *zvâlo*, s tim da pro-mjenjivost često sekundarno nestaje) i čeonoga naglaska¹⁰ (to je danas u štok. kod glagolâ ograničeno na neke glagolske pridjeve radne i trpne, npr. *zvâo* – *pòzvao* – *něpozvao*)

---

⁸ U kajkavskom se taj naglasak u određenim pozicijama zamjenjuje neocirkumfleksnim $\hat{\text{~}}$. Detaljan je pregled svih pozicija, kao i retrakcija i ujednačavanja povezanih s neocirkumfleksom, dát u Kapović 2015: 272–338 te se u ovom radu time nećemo posebno baviti.

⁹ Sinkronijski pod n. p. C možemo, jasno, stavljati i njegov neujednačeni/stariji (*lòvîš* – *lovîte*) i ujednačeni/mlađi tip (*lòvîš* i, analogijom, *lòvîte* umj. izvornog *lovîte*).

¹⁰ Naglaska na apsolutnom prvom slogu (uključujući i proklitike, koje to, onda, više nisu).

Koji će točno oblici imati kakav naglasak ovisi ne samo o naglasnoj paradigmi, nego i o glagolskoj vrsti. Npr. n. p. C će kod vokalskih *e*-glagolâ imati pomičan¹¹ GPR (*zvála* < *zválâ* – *zvalo*), dok će drugdje u štok. on biti nepomičan iako je riječ o n. p. C (kajk. je najarhaičniji što se tiče čuvanja pomičnog naglasaka u GPR). Isto tako, u *i*-glagolima će n. p. B i C imati izvorni naglasak na sufixu ispred infinitivnog nastavka (*nòsiti* < *nositi* B, *lòviti* < *loviti* C), dok će u *e*-glagolima u nekim razredima imati izvorno naglašen sâm inf. nastavak (*mòci* < *moći B, *pèci* < *peći C).

Ono što je bitno za određivanje naglasne paradigme je primarno odnos infinitiva i prezenta, preko kojega se u većini primjerâ može odrediti naglasna paradigma:

n. p. A *pràviti* – *pràvīš*

n. p. B *nòsiti* – *nòsīš*, *brániti* – *brânīš*

n. p. C *lòviti* – *lòvīš*, *júriti* – *júrīš*

Naglasak se u nekim oblicima može poklapati (prez. *pràvīš* A = *nòsīš* B ili inf. *nòsiti* B = *lòviti* C), ali se razlika očituje u drugima (inf. *pràviti* A ≠ *nòsiti* B i prez. *nòsīš* B ≠ *lòvīš* C). N. p. A, dakle, ima naglasak na osnovi i u inf. i u prez., n. p. B ima alternaciju uzlazno/silazno u inf/prez. (tj. stariju opoziciju naglasak na sufixu/osnovi), a n. p. C ima uzlazni naglasak i u inf. i u prez. (tj. stariji naglasak na sufixu/nastavku – štštok. prez. *lovīš*).

Ponekad nije dovoljno vidjeti alternaciju inf. i prez. da bi se odredilo sinkronijsku naglasnu paradigmu već treba uključiti i GPR. Tako nema sinkronijske razlike između *šījēš* – *pījēš* i *znâš* – *dâš*, no ona se otkriva uključivanjem GPR, gdje se razlikuju *šīla* (*ušila*) – *pīla* (knjiž/ml. *pōpīla*, dij/st. *popīla*, vidi 1.12) i *znâla* – *dâla* (knjiž/ml. *prōdâla*, dij/st. *prodâla*, vidi 6.2, 9.2). Taj fenomen je u štok. ograničen samo na vokalske osnove *e*-glagolâ (prve glagolske vrste).

Kod oznake sinkronijskih naglasnih paradigama koristimo znak – za oznaku „miješanih” n. p., tj. onih koje imaju karakteristiku jedne n. p. u jednom, a druge u drugim oblicima. Npr. *grīzeš* – *grīzla* je n. p. C-A jer ima prezent po n. p. C (kao *trēseš*), ali GPR kao n. p. A (kao *jēla*). Isto tako, ako u jednom govoru imamo oblike *īdēš* (po n. p. B) uz *īdēmo* (po n. p. C), to se onda može svrstati u sinkronijsku n. p. B-C. Neki glagoli mogu fakultativno imati oblike po dvije (ili više) n. p. – to se označava znakom /, npr. ako u govoru supostoje oblici *īmāš* i *imāš*, onda to označavamo kao n. p. B/C. Kratke (npr. *nòsiti*, B) i duge (npr. *slúžiti*, B:) n. p., ako je to potrebno, razlikujemo znakom : za dužinu. Skraćeno umjesto „prezent n. p. c” ili „oblici n. p. A” i sl. nekad pišemo „c-prezent” ili „A-oblici” i sl.

¹¹ A pomičnost uvijek ide s čeonim naglaskom i preskakanjem (pomicanjem naglasaka kao” na apsolutni prvi slog).

Na kraju dajemo pojednostavljen pregled sinkronijskih naglasnih paradigama u nštok. (uzimajući najstarije posvjedočene naglasne oblike) uz primjere infinitiva i prezenta te kratkih i dugih osnova gdje je to moguće:

glagolska vrsta	n. p. A	n. p. B	n. p. C
e-glagoli	<i>jěsti – jěděš</i> –	<i>mòci – mǒžeš</i> –	<i>pěci – pěčeš</i> <i>trésti – tréseš</i>
ne-glagoli	<i>skĩnuti – skĩněš</i> –	<i>tàknuti – tàkněš</i> <i>vĩknuti – vĩkněš</i>	– –
ě/a-glagoli	<i>vĩdjeti – vĩděš</i> –	<i>vòjeti – vòlěš</i> –	<i>lětjeti – lětěš</i> <i>trǐjeti – trǐpěš</i>
i-glagoli	<i>grǎbiti – grǎbĩš</i> <i>pǎmtiti – pǎmtĩš</i>	<i>mòliti – mòlĩš</i> <i>brániti – bránĩš</i>	<i>dòjiti – dòjĩš</i> <i>trúbiti – trúbĩš</i>
a-je-glagoli	<i>rězati – rězěš</i> –	<i>làgati – làžěš</i> <i>plésati – plěšěš</i>	– –
a-ā-glagoli	<i>kĩdati – kĩdāš</i> <i>sũnčati – sũnčāš</i>	<i>kòpati – kòpāš</i> <i>pítati – pítāš</i>	<i>kòpati – kòpāš</i> –
ova-glagoli	<i>vjěrovati –</i> <i>vjěrujěš</i> –	<i>kupòvati – kupujěš</i> –	– –

Napomena: kod *a-ā*-glagolâ situacija s n. p. B i C varira (vidi 6.2) – neki sistemi imaju samo B-tip, neki samo C-tip, neki imaju oba (pa su neki glagoli u jednom, drugi u drugom). Katkad glagol može pripadati i obama tipovima u istom govoru (npr. *ĩmāš* uz *ĩmāš*, B/C).

0.1. Pregled glagolskih oblika

Ovdje ćemo tablično i pojednostavljeno prikazati mjesto naglasaka (pritom za osnovu uzimajući, pomalo idealtipski, najstariji posvjedočeni sistem) u glagolskim oblicima. Razlikujemo naglasak na osnovi, sufiksu (tj. veznom vokalu) i nastavku, pri čemu se misli na staro mjesto naglasaka, s kojeg je u nštok. naglasak povučen na prethodni slog kao uzlazni. Za dijeljenje glagolskih oblika na osnovu, sufiks i nastavak usp. npr. *nos-i-ti* (*nos*- osnova, *-i-* sufiks, *-ti* nastava-

vak), prez. *nos-i-Ø*, *nos-i-te*, aor. *odnes-oh-Ø*, *odnes-os-mo*, impf. *nos-ijah-Ø*, *nos-ijas-mo*, GPR *nos-i-la*, GPT *noš-en-a*, GPS *nos-eć-i*, GPP *odnes-av-ši*, GI *noš-eń-e*. U tablici (+) označava naglašenost a (–) nenaglašenost osnove, sufiksa ili nastavka. U slučaju da naglasak varira od oblika do oblika (npr. aor. *iskòvah* – *iskova*) ili od vrste glagola (npr. u n. p. C *zvàti* ali *plèsti* < *plesti), onda se s + označavaju obje pozicije. Čeoni naglasak (´ koji preskače na prethodni slog) označava se kao +_o. Pojedinačne sekundarne naglasne tipove (npr. širenje čeonog naglaska u 2/3^{id} aor. u izvornoj n. p. A i B) nismo označavali u tablici.

	naglasna paradigma	osnova	sufiks	nastavak
infinitiv	A	+	–	–
	B	–	+	+
	C	–	+	+
prezent	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	+	+
imperativ	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	–	+	–
aorist	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	+ _o	+	+
imperfekt	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	+	–
glagolski pridjev radni	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	+ _o	+	+

glagolski pridjev trpni	A	+	–	–
	B	+	+	–
	C	+ _o	+	+
glagolski prilog sadašnji	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	–	+
glagolski prilog prošli	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	–	+	+
glagolska imenica	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	–	+

0.2. Pregled glagolskih vrsta i razreda

Nastavljamo s pregledom svih glagolskih vrsta i razreda kroz koje dajemo osnove naglasnih obrazaca, dijakronijskih promjena i dijalekatske varijacije za sve glagolske oblike. Glagolske vrste i razredi često imaju svoje naglasne posebitosti – u nekima se ne javljaju sve n. p., u nekima su određene n. p. vrlo rijetke, u nekima se neki oblici ponašaju na jedan način, a u drugima na drugi. Glagolska podjela generalno nije jako različita od uobičajene¹², ali umjesto brojeva koristimo, jednostavnosti radi, označavanje preko sufiksâ u *inf/prez.* (npr. *i*-glagoli, *ne*-glagoli i sl.). Važno je napomenuti da je podjela glagolskih vrsta, razreda i naglasnih tipova ovdje usmjerena dijakronijski na način da može obuhvatiti i najarhaičnije govore te sve (očuvane) izvorne distinkcije. U sinkronijskim opisima se neke razlike mogu zanemariti i glagoli drugačije svrstati (npr. glagoli *kovati* i *psovati* su izvorno i drugačije tvorbe i imaju drugačiji naglasak, ali se u većini suvremenih govora mogu svrstati u istu glagolsku vrstu i imaju isti naglasak).

Navodimo sljedeće glagolske vrste i razrede:

1. *e*-glagoli: *krad-e-š*

a. *t/d*-razred: *plet-e-š*

¹² Usp. npr. Maretić 1963: 239–287 te općenito Hamm 1970³: 152–153.

- b. *s/z*-razred: *tres-e-š*
  - c. *p/b*-razred: *greb-e-š*
  - d. *k/g/h*-razred: *peč-e-š*
  - e. *m/n*-razred: *uzm-e-š*
  - f. *r/l*-razred: *tar-e-š*
  - g. *i/u/ě*-razred: *pij-e-š*
  - h. *a*-razred: *zv-a-ti* (*zov-e-š*)
  - i. *j/va*-razred: *laj-a-ti* (*laj-e-š*), *pļuv-a-ti* (*pļuj-e-š*)
2. *ne*-glagoli: *kren-e-š*
  3. *ě/a*-glagoli: *vid-ě-ti* (*vid-i-š*), *drž-a-ti* (*drž-i-š*)
  4. *i*-glagoli: *nos-i-š* (*nos-i-ti*)
  5. *a-je*-glagoli: *zob-a-ti* – *zobl-je-š*
  6. *a-ā*-glagoli: *kop-a-ti* – *kop-a-š*
  7. *ova*-glagoli: *mil-ov-a-ti*

E-glagoli ime dobivaju po tematskom vokalu *e*-u prezentu. Njihovi razredi ime dobivaju uglavnom prema zadnjem suglasniku (npr. *tres-eš*), samo *i/u/ě*-razred ime dobiva prema zadnjem vokalu osnove u infinitivu (*pi-ti*), *a*-razred prema veznom *-a-* u infinitivu (*zv-a-ti*), a *j/va*-razred prema *-ja-/-va-* u infinitivu (*laj-a-ti*). Ostale glagolske vrste dobivaju ime prema prezentu (*ne*-glagoli), infinitivu (*ě/a-*, *ova*-glagoli), infinitivu i prezentu (*i-*, *a-je-*, *a-ā*-glagoli).

Za sve vrste i razrede ćemo davati i provizorni popis glagolâ koji se u njima nalaze. Popis se temelji na štokavskom, ali obuhvaća i čakavski i kajkavski. Naglasak je u popisima glagolâ označen oviskom (')¹³, kojim se mogu bilježiti svi naglasni sistemi odjednom (i koji ukazuje na paradigmatsko ponašanje naglaska): npr. *pr'atiti*¹⁴ (= *prätiti*), *ispr'atiti* (= *isprätiti* > *ispratiti*), *sū'diš* (= *sūdīs* > *sūdītš*)¹⁵, *'zvālo* (= *zvālo*)¹⁶, *letīš'* (= *letīš* > *letīš* > *lētīš*)¹⁷.

---

¹³ Za sličan način bilježenja naglaska vidi npr. Stankiewicz 1993 ili László 1996.

¹⁴ Ovisak odmah ispred vokala označava naglasak kod kojega nema preskakanja naglaska (ako je riječ o prvom slogu – izvorno samo u n. p. A i B).

¹⁵ Ovisak iza vokala označava stari (dugi) neoakut (u govorima bez njega *ā'* je istovjetno *'ā*).

¹⁶ Ovisak na apsolutnom početku riječi (ispred čitave riječi, ne samo ispred vokala) označava da naglasak skače na prefiks ili proklitiku (tj. ono što bi u drugim situacijama bila proklitika): *zvālo* – *põzvālo* – *nězvālo* (uvijek u n. p. C).

¹⁷ Naglasak na apsolutnom kraju označava neoakut na prethodnom dugom slogu (ako ga govor ima) i vezanost naglaska za zadnji slog u paradigmi (u n. p. B i C): *letīš'* – *letīm'o* (= *letīmō* > *letīmo*) ili *sūd'* (= *sūd* > *sūd*) – *sūd'a* (= *sūdā* > *sūda*).

1. *e*-glagoli

E-glagoli se sastoje od najviše razredâ, tj. podvrstâ, no svi imaju prezent na *-e-*. Različiti se razredi *e*-glagolâ mogu značajno različito naglasno ponašati što se tiče posvjedočenosti i distribucije naglasnih paradigama (kojih ima i koliko je glagolâ u njima) i što se tiče generaliziranja određenih naglasnih tipova (bile te generalizacije starijeg ili mlađeg postanja).

Prije pregleda pojedinih razreda, treba raspraviti neke općenite pojave, ti-pične za sve ili većinu njih.

1.1. Naglasak *l*-participa u konsonantskim i vokalskim osnovama

Već u praslavenskom se naglasak u *l*-participima jako razlikovao u konsonantskim osnovama (*e*-glagolima kojima je osnova završavala na suglasnik¹⁸) i vokalskim osnovama (*e*-glagolima kojima je osnova završavala na samoglasnik, uključujući i slogotvorno *r*, ili koji su nakon te osnove imali vokalski sufix). U konsonantskim *e*-glagolima n. p. *c* u *l*-participima (tj. našem GPR) nije bilo pomičnog naglasaka tipičnog za n. p. *c*, a koji se inače javlja u vokalskim *e*-glagolima te u psl. u *ne-* i *i*-glagolima (što je očuvan npr. u kajk.). Svi konsonantski glagoli neakutirane osnove (dakle, n. p. *b* i *c*) su u *l*-participima imali već u psl. samo *b*-tip naglasaka (tj. naglasak na nastavku ako on nije bio poluglas), npr. *metěšb (*c*) ali *mětľb – *metľá – *metľó¹⁹ (a ne **mětľb – **metľá – **mětľo) potpuno isto kao što je prema *mòžešb (*b*) bilo *mòglb – *mogľá – *mogľó. To su *de facto* *b*-oblici unutar n. p. *c*. Tâ se pojava može objasniti putem metatonije *mětľb > *mětľb ispred skupine *-CR- (suglasnik + sonant/po-

---

¹⁸ Uključujući i one u kojima *t/d u Jslav. nestaje u GPR, npr. *metla > *mela* i *bodla > *bola*. Naknadni gubitak *t i *d ne utječe na akcentuaciju takvih glagola u GPR, koji u drugim oblicima i dalje zadržavaju dočetni dental u osnovi.

¹⁹ Takav naglasak postaje od izvornog nepomičnog naglasaka na prvom slogu (*mětľb – *mětľá – *mětľo) pomicanjem naglasaka udesno u praslavenskom (Kapović 2015: 103–134). Dočetni naglasak u takvom *b*-tipu (*metľá – *metľó) nije istovjetan dočetnom naglasaku u *c*-tipu (tipa prez. *metemó – *metetě). U n. p. *c* je dočetni naglasak izvoran (tj. od početka stoji na zadnjem slogu), dok u n. p. *b*, kako rekosmo, nastaje pomicanjem s izvorno naglašene osnove (*mětľo > *metľó). U oba slučaja, i u *b*- i u *c*-oblicima, možemo u alternaciji s tim dočetnim naglasakom naći i neoakut na zadnjem slogu osnove ako je na kraju slabi poluglas (*mětľb u *b*-tipu, prez. 2^{id} *metěšb u *c*-tipu), ali je u *b*-tipu riječ o naglasaku koji se vjerojatno nikada nije ni bio pomakao udesno na slabi poluglas, dok je u *c*-tipu riječ o naglasaku koji se sa slabog poluglasa povukao na prethodni slog (*metěšb > *metěšb). Također, u n. p. *c* takav dočetni naglasak (*metěšb, *metemó) alternira s čeonim naglasakom u drugim oblicima (prez. 1^{id} *mětq), čega u n. p. *b* nema.

l-vokal²⁰) u psl.²¹ S druge strane, u vokalskim osnovama u *l*-participima, uz *a*-/*b*- tip naglasaka, najnormalnije postoji i pomičan *c*-tip naglasaka, npr. *l̂jěšъ ‘li-ješ’ (*c*) i *l̂l̂ъ – *l̂l̂á – *l̂l̂o (isto i *pr̂l̂ilъ – *pr̂l̂ilá – *pr̂l̂il̂o).

Konsonantske osnove:

razred	osnova	prez. n. p. c	<i>l</i> -ptcp. (<i>b</i> -tip)
<i>t/d-</i>	*plet-	*pletěšъ	*pl̂etl̂ъ – *pl̂etl̂á – *pl̂etl̂o
<i>s/z-</i>	*trēs-	*trēsěšъ	*tr̂ēŝl̂ъ – *tr̂ēŝl̂á – *tr̂ēŝl̂o
<i>p/b-</i>	*zēb-	*zēběšъ	*ẑēbl̂ъ – ẑēbl̂á – ẑēbl̂o
<i>k/g/h-</i>	*tek-	*tečěšъ	*t̂ekl̂ъ – *t̂ekl̂á – *t̂ekl̂o

Vokalske osnove:

razred	osnova ²²	prez. n. p. c	<i>l</i> -ptcp. (<i>c</i> -tip)
<i>m/n-</i>	*kl̂ę-	*kl̂n̂ěšъ	*kl̂l̂l̂ъ – *kl̂l̂l̂á – *kl̂l̂l̂o
<i>r/l-</i>	*mer-/m̂r̂- ²³	*m̂r̂ěšъ	*m̂rl̂l̂ъ – *m̂rl̂l̂á – *m̂rl̂l̂o
<i>i/u/ě-</i>	*pi-	*p̂ĵěšъ	*p̂l̂l̂ъ – *p̂l̂l̂á – *p̂l̂l̂o
<i>a-</i>	*ẑv̂-a- ²⁴	*zov̂ěšъ	*ẑv̂al̂ъ – *ẑv̂al̂á – *ẑv̂al̂o
<i>j/va-</i>	*kov̂-a- ²⁵	*kuĵěšъ	*k̂oval̂ъ – *k̂oval̂á – *k̂oval̂o

²⁰ Prvi suglasnik ove skupine ne smije biti sonant (kako se vidi po odsustvu ove metatonije u *m/n-* i *r/l-* razredima *e*-glagolâ, vidi 1.10 i 1.11 te usp. fusnotu 467), dok drugi može biti sonant (*-n-, *-l-, *-r- – primjerâ s *-m-, čini se, nema) ili poluvokal (*-j-). Takva se metatonija javlja i u *ne-* (vidi 2) i *a-je*-glagolima (vidi 5).

²¹ Vidi Kapović 2015: 183–184.

²² Osnova se, zbog glasovnih promjena, mogla razlikovati ispred suglasnikâ i ispred samoglasnikâ (npr. *kl̂ę-C- ali *kl̂n̂V-). Osnova je također, zbog prijevornih alternacija, mogla varirati (npr. *ẑv̂- u inf., *zov̂- u prez.). Ovdje bilježimo osnove prije suglasnikâ kakve nalazimo ispred *-l- u *l*-participima.

²³ *-̂r̂- je diftong (pa se računa kao vokalska osnova), a kasnije daje slogotvorno *-r̂- u Jslav.

²⁴ Ovdje se na osnovu dodaje sufiks *-a-.

²⁵ I ovdje je na osnovu dodan sufiks *-a-.

1.2. Kvantiteta tematskog vokala *-e-*

Tematski vokal **-e-* je izvorno kratak, no analogijom prema prezentima na *-ī-* i *-ā-* (rjeđe i na neke druge načine) u nekim govorima se u pojedinima licima ili, češće, kroz cijelu paradigmu (nekad samo u određenim n. p. ili u određenim glagolskim razredima) javlja i sekundarna dužina (koja se u kajk. i u sjevernom čak. odražava i posredno u vidu neocirkumfleksa²⁶). U štok. se u n. p. A i B uglavnom javlja dugo *-ē-*²⁷ (dok u čak. ima i govora koji i tu imaju kračinu), ali ima i iznimaka u pojedinim razredima i glagolima²⁸. U štok. je u n. p. C dugo *-ē-* tipičnije za istočnije govore²⁹, a kratko *-e-* za zapadnije. U klasičnom se, vuk-daničićevskom, knjiž. štok. u n. p. C uglavnom bilježi dugo *-ē-*³⁰, dok se u suvremenim priručnicima za stand. hrv. uglavnom bilježi kračina u n. p. C prema uobičajenom Zštok. obrascu. Za dijakronijski izvod i opći pregled dijalekatskih varijacija što se tiče *-ě-* vidi Kapović 2015: 289–294, 367–370, ovdje ne možemo ulaziti u detalje.

1.3. Jednačenje mjesta naglasaka u 1^{mn} i 2^{mn} prezenta n. p. C

U 1^{mn} i 2^{mn} prez. n. p. C izvorno se očekuje dočetni naglasak, npr. **bodemō* – **bodetē*. Od toga se očekuju oblici kao *bodēmo* – *bodēte*. Takvi oblici, s izvornim naglaskom i kračinom, posvjedočeni su dijalektalno³¹. Staro mjesto naglasaka, ali s mlađom dužinom, javlja se i u klasičnom književnom novoštokavskom: npr. *bodēmo* – *bodēte* (ARj)³². Takav se naglasak (*bodēmo*, *pletēmo*, *pečēmo*) dobro čuva u istočnim i južnim štok. govorima³³, dok na zapadu pre-

²⁶ Za glagolski neocirkumfleks u kajk. (i sln. i Sčak.) usp. Kapović 2015: 279, 286–295, 308–317, 331–332, 345–346, 360–361.

²⁷ Rešetar (1900: 193) za Dubrovnik (i Prčanj) navodi da svi glagoli u n. p. A i B (tj. kod naglašenog tematskog vokala) mogu imati izvornu kračinu (*lāžemo*, *plāčemo* – zanimljivo je da navodi samo glagole s *-je-* prezentima), dok se kod n. p. C uz kračinu (*trēsēm*) rjeđe javlja i dužina (*trēsēm*). Bojanić i Trivunac (2002: 14–15) kasnije za Dubrovnik bilježe samo oblike s dužinom u n. p. B (*ūđēn*, *būđēn*, *nđčmēn*). Usp. i Šurmina (1895: 205) koji za Sarajevo navodi da je češće *pōčmēm* s kračinom (što bi mogao biti arhaizam) od *pōčmēm* s dužinom.

²⁸ Iznimke su glagoli *mōžeš* (1.9.2), *hōćeš* (9.5) i glagoli na *-je-* (*bīješ*, *čūješ*, *kāješ*, *kūpuješ*) u južnoštokavskom (a što se prije propisivalo i za normativni nštok., usp. Budmani 1867: 105–106). Dužina veznog vokala može ovisiti i o dužini korijena, npr. *plētēš* ali *rāstēš* (usp. Budmani 1867: 106, Stankiewicz 1993: 149¹²).

²⁹ Iako ondje naknadno dolazi do tendencije fonetskog kraćenja zanaglasnih dužina, više nego na zapadu – usp. Kapović 2015: 751–753, 760–761 (karta).

³⁰ Iako usp. primjedbu u Maretić 1963: 239 da dužine ne mora biti (no gramatike vukovaca su u jednu ruku bile manje preskriptivne nego današnje te su često bilježile i ono što se nije „preporučivalo” za književni jezik).

³¹ Npr. Brozović 1957: 379; 2007: 100, 139–140 itd.

³² Daničić (1896: 51–52/1925: 93) (*o*)*pletēmo* dopušta fakultativno uz (*o*)*plētēmo*.

³³ Usp. Николић 1970: 116.

teže ujednačeno *bòdemo* (što se onda uzima i za stand. hrv.). I u govorima se bez fonetske retrakcije može ujednačiti *boděmo* prema *bodě* umjesto izvornog *bodemò* (isto tako i *boděmo* prema *bodě* u govorima s dugim nastavcima). Nekad se po jednačenju mogu razlikovati kratke i duge osnove³⁴ – npr. može se ujednačiti samo *trēsèmo/trése* (analogijom prema *trēsè/trése*) da bi se ujednačila i dužina osnove jer se izvorno očekuje njezino kraćenje³⁵: *trēsèmò/trēsèmo*³⁶.

1.4. Naglasak u infinitivima n. p. B i C neakutirane osnove

U infinitivima n. p. B i C koji nemaju izvorni " na osnovi (kao *pìti*) ili vezni sufiks s izvornim " (kao *zvàti* < *zъv-ǎ-ti), očekuje se naglasak na kraju (*mògti, *bòsti, *pekti)³⁷, što je u pravilu dobro očuvano u istočnoštokavskom: npr. *mòci*, *bòsti*, *trèsti*. U zapadnom štokavskom prevladava, a u čak. i kajk. se isključivo javlja nefonetski povučen naglasak tipa *mòci*, *bòsti*, *trèsti* > *trèsti*³⁸ (što se onda uzima i kao normativno za stand. hrv.). Kolebanje po govorima može biti veliko te ovisjeti o dužini osnove (npr. mlađe *bòsti* ali starije *trèsti*), broju slogova (npr. starije *bòsti*, ali mlađe *pòčèti* umjesto izvornoga *počèti*), pojedinačnim primjerima i sl. U mnogim štok. i čak. govorima danas nalazimo samo mlađi inf. nastavak *-t/-ć* pa u njima izvorni naglasak ni ne može biti očuvan, no ta inovacija nema izravne veze s nefonetskim kraćenjem infinitivna nastavka³⁹ jer se javlja i ondje gdje su *-ti/-ći* puni⁴⁰.

³⁴ Usp. Stankiewicz 1993: 142.

³⁵ Kapović 2015: 437–438, 463.

³⁶ Za situaciju u štok. govorima usp. i Matešić 1970: 214.

³⁷ U n. p. *b* takav naglasak nastaje u psl. pravilnim pomakom naglasaka udesno (*mògti > *mogti), dok je u n. p. *c* naglasak od početka na (dominantnom) nastavku (*bòsti, *pekti). Inf. nastavak je u n. p. *b* u psl. naglašen samo kad je korijen neakutiran (npr. **mòg-*) pa se naglasak pomiče na prvi sljedeći slog (koji je u tom slučaju inf. nastavak *-ti), dok je inf. nastavak u n. p. *c* u psl. naglašen također kod neakutiranih korijena tj. ako sufiksi ispred nastavka *-ti nisu dominantni pa oni sami ne privlače naglasak. U *bòsti, *pekti nema sufiksa između osnove (koja je u n. p. *c* uvijek recesivna) i nastavka pa onda inf. *-ti dobiva iktus – u *ne*-glagolima je sufiks *-nq- izvorno recesivan pa zato imamo psl. *minqti s naglaskom na kraju, dok je u *i*-glagolima naglasak na dominantnom sufiks-u *-i- (*loviti – nastavak *-ti je i tu dominantan, naravno, ali je to nevažno jer iktus ide na prvi dominantan morfem u riječi, a to je tu *-i- nakon osnove).

³⁸ Za detalje vidi Kapović 2015: 634–638.

³⁹ Kraćenje inf. nastavka je nefonetsko (tj. ne odvija se po nekakvom redovnom glasovnom zakonu) zato što se događa samo morfo(no)loški uvjetovano isključivo u tom nastavku – nije da završno *-i* općenito nestaje (npr. gubi se *-i* u inf. *peći* > *peć*, ali se nikad ne gubi *-i* u lok^{id} *peći* iako su ta dva oblika genetski i sinkronijski istovjetna).

⁴⁰ Zanimljivo je da je tendencija ovakvog pomaka u inf. (i GPR) najjača upravo u kajk. u kojem se najbolje čuvaju puni infinitivi (jer stoje u opreci sa supinom na *-t/-ć* < *-tǎ).

1.5. Naglasak u GPR n. p. B i C *e*-glagolâ

Slično nefonetsko povlačenje naglasaka kao u inf. događa se i u GPR – npr. zapadnoštokavski tipično ima mlađe (*pèkao* –) *pèkla* – *pèklo* – mn. *pèkli* – *pèkla* – *pèkle*⁴¹ (to je B-tip naglasaka unutar n. p. C) prema starijem istočnoštokavskom (*pèkao* –) *pèkla* – *pèklo* – mn. *pèkli* – *pèkle* – *pèkla*⁴², dok umjesto izvornoga *dālâ* – *dâlo* (n. p. C) (odraženoga u Zštok. najstarijem tipu *dála* – *dâlo*) u nekim stštok/čak. i svim kajk. govorima imamo mlađe *dâla* – *dâlo*. I ovdje su varijacije vrlo velike po dijalektima i govorima⁴³. Moguće je da su na generalizaciju naglasaka na osnovi u B-oblicima (kao *plèlo*, *trèslo* itd.) utjecali i oblici m.r. kao *plèo*, *trèsao* itd. u kojima se takav naglasak i očekuje (**plètl̥*, **trèsl̥*), premda to nikako ne može biti jedini i glavni razlog za tu širu tendenciju (jer ona nije ograničena niti samo na B-oblike u GPR, niti samo na GPR).

Generalno gledano, kako je već rečeno, stari se naglasak (tipa *pèkla/peklâ* – *pèklo/peklô*) u GPR konsonantskih *e*-glagola najbolje čuva na istoku i jugu štokavštine (te na sjeveru i krajnjem jugu čakavštine), dok se na zapadu štokavštine (te u mnogim govorima središnjeg čakavskog pojasa i cijeloj kajkavštini) uglavnom javlja mlađe *pèkla* – *pèklo* (isto vrijedi i za odnos *pèci* : *pèci* u inf.⁴⁴). S druge strane, stara se pomičnost u n. p. C u GPR vokalskih *e*-glagola čuva samo na zapadu (također i u čak/kajk.) – tako prema Zštok. *dào* – *dála* – *dâlo*⁴⁵

⁴¹ Na zapadu se takav naglasak javlja npr. u Dubrovniku, Neretvanskoj krajini i Lici. Naravno, ti dubrovački i neretvanski govori spadaju pod istočnohercegovački dijalekat pa se utoliko može reći da su i zato iznimka. S druge strane, Posavina npr. uglavnom ima „zapadni naglasak“, ali se javljaju i ostaci starog naglasaka (usp. Ivšić 1913/II: 95). Najbolji su primjer zapadnih govora s dosljednim mlađim naglaskom poput *pèkla/trèslo* govori Dalmatinske zagore – samo mlađi naglasak nalazimo, recimo, u Vrgorskoj krajini (moji podaci), a isto je tako i u Imotskoj krajini (Šimundić 1971: 155–156).

⁴² Ovakve generalizacije treba katkad shvatiti uvjetno jer se u govorima znaju javljati i dublete tipa starije *ocvâlo* uz mlađe *ôcvâlo* i sl. – usp. Matešić 1970: 217. U nekim govorima se stari naglasak može čuvati u samo nekim primjerima, u nekima samo u neprefiguriranim oblicima i sl. Usp. npr. u Ortiješu kraj Mostara (Peco 1961: 49) *trèslo* ali *istrèslo*.

⁴³ Treba razlikovati nefonetsko uklanjanje naglasaka s nastavka u GPR u konsonantskim osnovama tipa *pèkla* → *pèkla* (konsonantske su osnove i *bòla*, *cvâla* i sl., što nastaje od *bod-la*, *cvat-la*) koje se događa u svim oblicima jd. i mn. i zahvaća i nštok. i stštok. govore (uz neke čak. i praktički sve kajk. govore) od nefonetskog uklanjanja naglasaka s nastavka u GPR u vokalskim osnovama tipa *dālâ* → *dâla*, *počělâ* → *počêla*, što se događa samo u jd. ž.r. i mn. sr.r. (što su jedini izvorno oksitonirani oblici u vokalskim n. p. C) i što se javlja samo u nekim stštok/čak. i praktički svim kajk. govorima (u nštok. toga nema – oblici poput *dâla* u nekim nštok. govorima su ujednačeni prema *dâlo*, a ne odrazi starijeg *dâla). No u osnovi je tu ipak riječ o istoj tendenciji koja se javlja pretežno na zapadu (Zštok. + čak/kajk.) – naglasak tipa *prodâla ni ne može biti na istoku/jugu štok. kad je tamo samo ujednačeno *prôdâla* (prema drugim oblicima kao *prôdâlo*).

⁴⁴ Osim što u čak. *peči nije posvjedočeno ni na sjeveru ni na krajnjem jugu (tim više što je u mnogim govorima, iako ne u svima, *-i* u inf. otpalo).

⁴⁵ Iako se to može i na zapadu ujednačiti naknadno u *dála* – *dâlo* ili, rjeđe, *dâla* – *dâlo*.

u Ištok. imamo *dāo – dāla – dālo*⁴⁶. Isto tako, dijalekatski tip *prodāla – pròdālo, počēla – pòčēlo* se na istoku i jugu uopće ne javlja, nego je ondje samo ujednačeno *pròdāla, pòčēla*⁴⁷ (isto vrijedi i za zapadni dijalekatski stariji tip *prodāna* prema istočnom/južnom ujednačenom *pròdāna*)⁴⁸. Za detalje, generalnu dijalekatsku distribuciju i dijakronijski izvod u vezi inovativnih tipova *pèkla/trēsla/dāla* vidi Kapović 2015: 634–638.

1.6. t/d-razred

U ovom razredu nalazimo sve naglasne paradigme, uključujući i miješanu n. p. A-C:, no neke nemaju puno glagolâ u sebi.

1.6.1. n. p. a

N. p. a je u psl. imala stari akut na osnovi u svim oblicima.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ⁴⁹)
*krāsti	jěsti	krěsti
1. *krādǫ	jědēm	krěden
2. *krādešb	jědēš	
3. *krādetb	jědē	
1. *krādemo	jědēmo	
2. *krādete	jědēte	
3. *krādǫtb	jědū	krědū

⁴⁶ Takav se naglasak uzimao i kao književni u „klasičnom srpskohrvatskom”, a uglavnom ostaje kao normativni propis i u modernoj zapadnoštokavskoj (hrvatskoj) naglasnoj kodifikaciji s obzirom da je tip *dāla – dālo* dijalekatski nešto manje stabilan od nekih drugih Zštok. karakternostika (kao što su npr. naglasci poput inf. *trěsti*, prez. *plěteš*, GPR *trěsen* i sl.).

⁴⁷ Naravno, takav se ujednačeni tip javlja i na zapadu – a to je i jedini tip koji se javlja u knjiž. štokavštini. Poanta nije u tome da se tip *prodāla* na zapadu uvijek čuva, nego da, ako se čuva, čuva se samo na zapadu. Postoji i tendencija ujednačavanja mlađeg naglasaka (zbog utjecaja standarda, govora većih gradova, ali zacijelo i unutrašnjih naglasnih tendencija) u nekim dijalektima – npr. prema mojim opažanjima u Vrgorskoj krajini stariji naglasak kao *udāla, popīla, uzēla, počēla* (u jd. ž.r. i mn. sr.r. u opoziciji prema čeonom naglasku u ostalim oblicima GPR) u pravilu čuvaju stariji govornici obaju spolova te sredovječni muškarci (oko 50-ak godina), dok već sredovječne žene (oko 50-ak godina) imaju u pravilu mlađi naglasak kao *ūdāla, pōpīla* itd. Djeca, jasno, u pravilu usvajaju jezik primarno od materâ, što znači da i ona imaju mlađi naglasak te se može pretpostaviti da će on u budućnosti i u potpunosti prevladati.

⁴⁸ Za ovaj odnos zapad prema (sjevero)istok/jug usp. i Николић 1970: 118–120.

⁴⁹ Jurišić 1973. U daljnjem tekstu se podaci iz Jurišićeva rječnika više ne citiraju eksplicitno (ako nema naznake reference, znači da je vrgadinski oblik iz rječnika).

Vrgadinska kračina u prezentu je arhaična⁵⁰, štok. u n. p. A u većini govora i razreda ima ujednačenu sekundarnu dužinu.

n. p. A: *b'udeš* (supletivni prezent od glag. *biti*, vidi 9.1), *'ěsti* (prez. i *ědeš/ědeš'*, izvorno atematski glagol *ěm'*, vidi 9.3), *kr'asti* (*kr'adeš* → *krādeš'* A-C:), *p'asti* (*pad-*) (*p'adeš* → *pādeš'* A-C:), i supl. prez. *p'adneš*), *s'ěsti* (zast. prez. *s'ědeš*⁵¹, supl. prez. *s'ědneš*), *sr'ěsti* (supl. prez. *sr'ětneš*)⁵²

Glagol *ěsti izvorno ima naglasak po n. p. *a* u inf. i GPR, a u knjiž. nštok. i u sekundarnom *e*-prezentu koji je uzeo naglasak iz njih (*jěděš* prema *jěsti* – *jěla*)⁵³. Glagol *krāsti* je izvorno n. p. *a* (što se čuva na Vrgadi – usp. i n. p. A u strus.⁵⁴), no u mnogim dijalektima prelazi u n. p. A-C:⁵⁵ analogijom prema glagolima tipa *grāsti* – *grīzeš* (vidi 1.7.3). Za *pāsti* nije sigurno je li izvorno bio n. p. *a* ili *a-c* (tj. je li prezent prema inf. *pāsti bio *pādō – **pādeš'* ili *pādō – **padeš'*)⁵⁶.

Od ostalih oblika treba spomenuti GPT, gdje je u jednim govovima ujednačen stari naglasak n. p. C pa imamo knjiž. štok. *pojēden* – *pojēdēna* (analogijom prema *ubōden* – *ubodēna*, gdje se to i očekuje), dok je u zapadnohercegovačkim nštok. govovima obrnuto – tamo se ujednačava stari obrazac n. p. A pa imamo *pōjeden*, kao što se očekuje, ali i analoško *uboden*. Trebalo bi detaljno ispitati koje područje ovakav razvoj točno obuhvaća.

1.6.2. n. p. *b*

Ovdje nalazimo samo glagol *ići*⁵⁷, a i on je zapravo nepravilan (tj. strogo gledano ne spada u ovaj razred): glagol *ići* je izvorno atematski (praie. *h₁ey-mi), *-d-* u prezentu je izvorno iz *ie*. imperativa **-d^hi* (Kapović 2017c: 103, kao i već spomenutom *bōdō), a u GPR i drugim oblicima se javlja supletivno **šyd-*

⁵⁰ U 3^{mn} je zadnji slog izvorno bio zatvoren te po prirodi dug (*-qtъ). Tâ se dužina na Vrgadi (i u nekim drugim čak. govovima) analogijom prenosi i na 3^{id} (usp. Kapović 2015: 368).

⁵¹ Izvorno je prema jatu u inf. u prez. dolazilo obično *e*, što čuvaju mnogi čak. govori – usp. stsl. *sěsti*, prez. *sedō* (nazalni infiks, kao i u *lešti* – *legō* i *byti* – *bōdō*).

⁵² Od istoga je korijena i knjiški *ōbresti se*.

⁵³ Dijalektalno je posvjedočena i n. p. C u prezentu: Gospić/Šibenik *ideš* (moji podaci). Ta n. p. C zacijelo imitira n. p. C u izvornom atematskom glagolu. Usp. i za Posavinu Ivšić 1913/II: 75–76.

⁵⁴ Зализняк 1985/2010: 133.

⁵⁵ Za očuvanu n. p. A u štok. usp. prčanjско (Rešetar 1900: 188) *krādem*.

⁵⁶ Posavski ima C-prez. *pāděš/pāděš/pādeš* i sl. (Ivšić 1913/II: 75–76, Kapović 2009: 113, 119⁴¹), nštok. obično ima supletivni *ne*-prezent (ali usp. Rešetar 1900: 188), strus. ima C-prez. (ali uz A-oblike također – Зализняк 1985/2010: 139), dok u sln. vidimo C-prez. u Pleteršnika (*pādem*), a obje mogućnosti u SSKJ (*pādem/pādem*).

⁵⁷ Usp. i n. p. B u strus. – Зализняк 1985/2010: 136, Дыбо 2000: 337–338, 352–353.

(~ slav. *xoditi*). Naglasak je u inf. u n. p. *b* na kraju (gdje nastaje psl. pomicanjem naglasaka udesno u n. p. *b* *īti > *iti), a u prezentu na osnovi (osim u 1^{id})⁵⁸.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	KAJK. (Varaždin ⁵⁹)
*itī	íci (íci)	īti
1. *jǫdǫ	īdēm ⁶⁰	īdēm
2. *jǫdešǫ	īdēš	īdēš
3. *jǫdetǫ	īdē	īdē
1. *jǫdemo	īdēmo	
2. *jǫdete	īdēte	
3. *jǫdǫtǫ	īdū	īdu

S obzirom na izvorni vokalizam (izvorni dugi glas *i- < ie. *h₁ey-), jasno je da najstariji naglasak *íci* (tj. *īti s izvornim nastavkom⁶¹, usp. za vokalizam češ. *jít(i)*). Iz toga se izvodi i mlađe *īci* (vidi 1.4). Varijante *íci* (i od toga izvedeno mlađe *īci*) imaju kraćinu analogijom prema prezentu *īdēš* itd.⁶² (ondje se kraćina očekuje na *jǫ-, a vjerojatno potječe prema spomenutom ie. imperativu *h₁id^hi iz kojega potječe i čitava prezentska osnova *jǫd-). Za 1^{id} *jǫdǫ vidi *mògu* (1.9.2), *hòcu* (9.5). Duljina je sekundarna kao i u n. p. A (1.6.1, vidi i 1.2).

U složenicama poput *dōjǫdēš* (kasnije nštok. *-jd-* > *-dj-* > *-đ-*) nalazimo dugi neoakut u cijelom ZJslav. (štok/čak/kajk/sln.)⁶³. Kako se neoakut ovdje javlja u čitavom ZJslav., objašnjenje dugog neoakuta u ovom obliku mora biti opće. To znači da se taj oblik nikako ne može izvoditi iz staroga *dojǫdeš > *dōjǫdeš jer to, s lokalnim duženjima u pojedinim dijalektima, ne bi svugdje davalo neoakut (npr. u Posavini bi bio cirkumfleks, što nije posvjedočeno u stvarnosti). Prije će stoga biti da *dōjǫdeš* treba tumačiti iz starijega *doīdeš (Ivšić 1911: 148), pri čemu bi se radilo o istom razvoju kao u imp. *brojī!* > *brōj!*⁶⁴ (neoa-

⁵⁸ N. p. *b* je izvorno imala uvijek naglasak na osnovi koji je onda u nekim oblicima pomaknut na sljedeći slog, a u nekima je ostao na osnovi (usp. Kapović 2015: 103–125).

⁵⁹ Lipljin 2002. I svi kasniji varaždinski oblici u tekstu su prema ovom rječniku.

⁶⁰ Stankiewicz (1993: 135) *īdēm* (tj. inovativni C-prezent, nekad i fakultativno u novoj n. p. B/C) navodi kao istočnu varijantu (usp. i Николић 1970: 116 za primjere). Kod prefigiranih oblika (s dugim slogom) kao *dōdēš* nema sekundarnog prelaska u n. p. C.

⁶¹ Analoško *-ć-* u *íci* nastaje prema prefigiranim oblicima tipa *doći* < *dojti* < *doiti.

⁶² Kod prefigiranih oblika je također najstariji *izići* (za dijalekatske varijacije u nštok. usp. Николић 1970: 113).

⁶³ Neobično je dubrovačko/ozriničko/prčanjско (Rešetar 1900: 196) *dōdēm* itd. (vidi i Николић 1970: 117 za druge dij. primjere). To je valjda analogija prema *īdēm* (iako to izgleda malo čudno s obzirom na morfološke razlike).

⁶⁴ Usp. i *nemōj!* < *ne, mo(z)!*

kut zbog povučenog naglasaka, tj. naglasaka na drugoj mori i duženje u naknadu zbog izgubljene more). Slično i u inf.: st. *dóci* < *dōjtī < *doītī (s duženjem vokala u prefiksu u naknadu za izgubljen slog promjenom *i > j* postvokalno⁶⁵).

U imp. nalazimo očekivano *idi!* – *idite!*. U aor. je izvorni naglasak također uvijek na drugom slogu: *idoh* – *ide* – *idosmo* (ARj⁶⁶). I danas se izvorni aor. naglasak u nštok. dobro čuva u primjerima kao *dóde*, *náde* (prema prez. *dôdē*, *nâdē*), čak i u zapadnim govorima u kojima je inače drugdje poopćen čeon naglasak (izvorno iz n. p. C) u 2/3^{id} aor.⁶⁷ Usp. tu i sinkronijski defektno *òdoh* – *òde* – *òdosmo*⁶⁸ koje se također dobro čuva. U impf. je naglasak kao u prezentu na osnovi: *ìdāh* – *ìdāše* – *ìdāsmo* (ARj). Takav je „prezentski” naglasak i inače tipičan za imperfekt⁶⁹. S obzirom da se izvodi od prez., logično je da naglasak na osnovi nalazimo i u GPS *ìdūci*⁷⁰.

GPS i GPR tvore se od supletivnog *šьd-: *dòšāvši*⁷¹; *išao* – *išla* (sa sekundarnim *i-* na početku, usp. sln. *šǎl*). Za razliku od *mòglъ > *mògao* (prema *moglà > *mògla*), gdje je naglasak uvijek bio na osnovi, u *šьdlъ, nakon što se doda sekundarno *i-* dobivamo *išāl > *išào > *išao*, ali *šьdlà > *išlā > *išla* (i mlađi naglasak *ìšla*). Izvorno je *išao* (za razliku od izvornog *mògao*, *pěkao*, *grěbao* itd.) vjerojatno utjecalo na to da se u tom primjeru takav naglasak (za razliku od mlađeg *ìšao*) nešto bolje, čini se, čuva i na zapadu. To bi možda ukazivalo i na to da je izvorni naglasak u *mògao* i slično stvarno odigrao ulogu u širenju novog naglasnog obrasca u GPR (*mògla* – *mòglo* umjesto *mògla* – *mòglo*) iako to nikako ne može biti jedini uzrok (vidi 1.5).

1.6.3. n. p. c

N. p. c je relativno brojna. Tu se javljaju i osnove s kratkim i osnove s dugim vokalima.

⁶⁵ U *dóci*, *nāci*, *zāci* itd. je slog uvijek dug jer je izvorno dug i u inf. i u prez. kao *dōdēš* (dok se u *ìci* vokal u inf. može naknadno skratiti analogijom po kratkom prez. *ìdēš*). Za varijaciju *dóci* → *dóci* vidi Николић 1970: 114.

⁶⁶ Daničić 1896: 65/Даничић 1925: 107.

⁶⁷ Kako dobro primjećuju u NHKJ: 148–149, to za Zapad vrijedi samo u dvosložnim oblicima, dok se u trosložnim oblicima ujednačava mlađi čeon naglasak – npr. *nāide*, *izāde*.

⁶⁸ Prez. *òdēš*, usput budi rečeno, zacijelo treba izvoditi iz *ot-ьd-ešъ (*-ьd- je *jьd- bez protetskog *j-) > *òtъdešъ (aor. *òde* je, naravno, od *òtadē). Oblik *òdēš* zapravo, povijesno gledano, izgleda kao pravi prezent od *otīci/òtīci* (iako to potvrde u ARj ne potvrđuju?), dok je *òtīdēš* (i njegova nešto starija varijanta *òtīdēš* od *ot-ìdēš* – usp. ARj) analoški oblik s osnovom prema infinitivu (dužina u *òtīdēš* je, osim prema *òtīci*, prema *něpròdēš* i sl., kao i sekundarno *-d-*).

⁶⁹ Usp. Brozović 1996: 175.

⁷⁰ Sln. *idóč* (Pleteršnik) je ujednačeno prema n. p. C (usp. *gredóč*).

⁷¹ Zastarjeli oblici na -v (umj. -vši), kao *dòšāv*, imaju uvijek isti naglasak kao i ònī na -vši. U ovom tekstu u pravilu navodimo samo oblike na -vši.

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ⁷²)
*bostĭ	<i>bòsti (bòsti)</i>	<i>bòsti</i>	<i>bòsti</i> , sup. +bôst
1. *bòdq	<i>bòdem</i>		+bodëm
2. *boděšь	<i>bòdeš</i>	<i>boděš</i>	+boděš
3. *bodětъ	<i>bòde</i>	<i>bodě</i>	+bodë
1. *bodemo	<i>bòdemo</i>		+bodemü
2. *bodetě	<i>bòdete</i>		+bodetë
3. *bodqтъ	<i>bòdū</i>		+bodejü

Izvorno 1^{id} prezenta je svugdje nestalo⁷³. U tablici se daje (Zštok.) prezent s izvornom kračinom *-e-* (za „klasični hrvatskosrpski” se obično bilježilo *bòdëš* itd., što se i danas često citira u literaturi) i ujednačenim množinskim naglasom⁷⁴. Vrgadinsko *bodě* ima dužinu/naglasak analogijom prema 3^{mn}. Kajk. *-e-* je uvijek kratko u n. p. C.

N. p. C ima imp. kao i n. p. B: *bòdi!* – *bòdite!* (samo što je naglasak u n. p. C izvorno tu, a u n. p. B je nastao pomicanjem naglaska udesno u praslavenskom⁷⁵). U aor. nalazimo (*u*)*bòdoh*⁷⁶ i prema tome ujednačeno (*u*)*bòdosmo* – (*u*)*bòdoste* – (*u*)*bòdoše* (očekivalo bi se *bodòsmo – *bodòste – *bodòšë iako je takav aor. općenito sekundaran, usp. stsl. sigmatsko 1^{id} *basъ* ‘bodoh’)⁷⁷. U tom ujednačavanju je možda pomogao i n. p. B aor. tipa (*po*)*mògosmo* itd., gdje se takav naglasak očekuje. 2/3^{id} imaju očekivan čeonni naglasak: *bòde* (ARj), *ùbode*.

Općenito je pravilo za izvorni odnos naglaska u prez. i aor. (2/3^{id}) u n. p. B i C bilo da imaju suprotan naglasak: ako je u prezentu naglašena osnova (*òdë*), onda je u aoristu naglašen nastavak (*òde*) (n. p. B), a ako je u prezentu naglašen nastavak (*bòde* < *bodë*), onda je u aoristu naglašena osnova (*bòde*) (n. p. C).

	n. p. B	n. p. C
prezent	<i>òdë</i>	<i>bodë</i>
aorist	<i>odë</i>	<i>bòde</i>

⁷² March 1981: 270.

⁷³ Za izvorni čeonni naglasak usp. npr. u torlačkom (Alexander 1975: 308) 1^{id} *ízmetu* prema 3^{id} *meté*.

⁷⁴ Usp. neujednačeno (s dugim veznim vokalom) *pletëmo* – *pletëte* (Budmani 1867: 69).

⁷⁵ Usp. Kapović 2015: 549.

⁷⁶ Usp. za čak. na Premudi (Jakić-Cestarić 1960: 359) *upletòh*.

⁷⁷ Za dužine završnih vokala u aor. usp. Kapović 2015: 549–550 (i 4.3 za *-šë*).

Takav odnos nastaje jer je u n. p. *b* u psl. naglasak, izvorno vezan za osnovu (ne nužno prvi slog), uvijek ili ostajao na osnovi (što je bio slučaj u prez. osim izvorno u 1^{jd}) ili se pomicao na sljedeći slog (kao u aor.), dok je u n. p. *c* naglasak alternirao između apsolutnog početnog (čeonog) sloga (npr. u aor. *bòde* – *ùbode* – *ně_ubode*) i kraja (sufiksa ili nastavka, kao u prezentu tipa *bodě*), ovisno o proizvodnim karakteristikama morfema (dominantni su morfemi, npr. prezentski nastavci, privlačili naglasak, a čeonni naglasak se javljao ako su svi morfemi bili recesivni, npr. u 2/3^{jd} aor.). Ovakav je izvorni odnos naglasaka prez. i aor. u n. p. B i C naknadno narušen ujednačavanjima i poopćavanjima (uglavnom u smjeru poopćavanja čeonog naglasaka u aor. i izvan izvorne n. p. C⁷⁸).

U impf. je sufiks *-ě- dominantan: *plètijāh* < *pletěaxъ⁷⁹. Supin, koji se čuva samo u kajk., u n. p. A i B ima uvijek naglasak isti kao u inf., dok u n. p. C izvorno ima čeonni cirkumfleks, usp. kajk. *bōst* < *bōstъ⁸⁰.

Kao i kod svih *e*-glagola s osnovom na suglasnik (kao *bod-ti* > *bosti*) u GPR već u psl. postoji samo *b*-tip (vidi 1.1). U GPR prema takvom starijem *bōla* – *bōlo* – mn. *bōli* – *bōle* – *bōla* (< *bolā* – *bolō* – mn. *bolī* – *bolē* – *bolā*)⁸¹, što nalazimo redovno u Ištoku. (u Zštoku povremeno), na čakavskom krajnjem jugu i sjeveru (i u sln.), nalazimo i mlađe *bōla* – *bōlo* – mn. *bōli* – *bōle* – *bōla* (Zštoku uglavnom tako, često u čak.⁸²).

U GPT nalazimo očekivano *bōden* – *bodēna* – *bodēno*⁸³ (tako i mn.)⁸⁴. GPT na *-ēna*, *-ēno*, kako je tu riječ o B-naglascima (unutar n. p. C!), u odr. obli-

⁷⁸ U govorima u kojima se aor. sve više gubi, njegovi se ostaci drže i tako da ga se izrazito veže s čeonšču naglasaka (što aor. oblike čini različitim od prez. i, na neki način, ekspresivnijima) pa se onda oblici poput *dōnese* mogu poopćiti i na 1^{jd} (umj. *doněso(h)*) ili se može poopćiti samo čeonšču naglasaka (npr. aor. *dōneso(h)* umj. *doněso(h)*). Takve promjene kod gubitka vitalnosti određenog oblika ne trebaju čuditi, premda treba naglasiti da su se sekundarni C-oblici u aoristu počeli širiti i prije toga i da se šire i ondje gdje je aor. još uvijek prilično živ.

⁷⁹ Usp. Vidović 2009: 293 za dij. *plètijā*. Za sekundarno pljevaljsko (Ружичић 1927: 158) *plēmāue* (umj. *plētāše*) vidi 4.3.

⁸⁰ Vidi Kapović 2015: 232 za naglasni razvoj.

⁸¹ U m.r. *bōdlъ > *bōlъ (gubljenje dentala ispred *l tipično za Jslav.) > *bōl* > *bōo* > štok. *bō*.

⁸² U kajk. je naglasak (uz iznimku gornjosutlanskog dijalekta) uvijek na osnovi, ali se kod dentalnih osnova u ž.r. javlja poseban razvoj: *bōla*, *plēla* s neocirkumfleksom (vidi Kapović 2015: 398–399).

⁸³ Naglasak tipa *bōdena* – *bōdeno* je jako mlad i ujednačen prema *bōden* (i možda prema odr. obliku (*u*)*bōdenī* gdje se takav naglasak i očekuje).

⁸⁴ Sufiks *-en- je (sekundarno) dominantan u psl. (usp. Kapović 2015: 175–176), što znači da u n. p. *c* izvorno imamo naglasak *bodēnъ – *bodēna – *bodēno (osnova je u n. p. *c* uvijek recesivna pa je iktus na prvom dominantnom morfemu, tj. *-en-), što je zapravo *b*-vezani naglasak unutar n. p. *c* (kao u l-рцр. *bōdlъ), a gdje se onda događa pomak naglasaka udesno kao i u n. p. *b* pa dobivamo *bōdenā – *bōdenó.

ku imaju naglasak (*u*)*bòdenī* itd., kao što je uobičajeno u pridjevâ (usp. neodr. *zelèna* – odr. *zèlenā*).

U GPS nalazimo *bòdūci* kao u prez.⁸⁵, no to je ili nefonetsko povlačenje kao u inf. (vidi 1.4) ili analogija prema 3^{mn} prez. *bòdū* (utjecaja bi eventualno moglo imati ponegdje i to što završno *-i* otpada kao u inf.) – u svakom slučaju, očekivan bi naglasak bio *bodūci. GPP *izbōvši* ima i mlađi naglasak i mlađi morfološki oblik (psl. *bodŭši). GI je *plètēne*, *mètēne* (s predsonantskim duženjem ispred *-*ņj-*), ali taj naglasak je mlađi (vjerojatno ujednačen prema *plèten*, *mèten*) – usp. Pergošićev (Дыбо 2000: 653) gen^{sg} *raŭteniá* (od *rasti*) s naglaskom na kraju te sln. (Pleteršnik) *pleténje* (vidi i 1.9.3 za štok. tip *pečéne*).

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ⁸⁶)	KAJK. (V. Rakovica ⁸⁷)
* <i>orsti</i> ¹	<i>rāsti</i> (<i>rāsti</i>)	<i>rēsti</i>	<i>rāsti</i> , sup. <i>rāst</i> ⁸⁸
1. * <i>ōrstq</i>	<i>rāstem</i>	<i>rēstēn</i>	<i>rāstĕm</i>
2. * <i>orstēš</i>	<i>rāsteš</i>	<i>rēstēš</i>	<i>rāstĕš</i>
3. * <i>orstētš</i>	<i>rāste</i>	<i>rēstē</i>	<i>rāstĕ</i>
1. * <i>orstemò</i>	<i>rāstemo</i>	<i>rēstēmo</i>	<i>rāstemŭ</i>
2. * <i>orstetè</i>	<i>rāstete</i>	<i>rēstēte</i>	<i>rastetĕ</i>
3. * <i>orstōtš</i>	<i>rāstŭ</i>	<i>rēstŭ</i>	<i>rastejŭ</i> ⁸⁹

Vrgadinski ima ujednačen naglasak u 1/2^{mn} zbog ujednačavanje prednaglasne dužine (vidi 1.3). Za naglaske po oblicima vrijedi *mutatis mutandis* što i za *bosti*. U aor. prema (*od*)*rāstoh* imamo 2/3^{id} *rāste* (ARj), *ōdrāste*. U konsonantskom GPR koji ima samo B-tip naglaska prema starom *rāsla* – *rāslo* – mn. *rāsli* – *rāsle* – *rāsla* (→ mlađi naglasak *rāsli* itd. > *rāsli* itd.) imamo u m.r. ipak od početka *rāstao* < *rāstao*: psl. *ōrstlŭ – *orstlā – *orstlò (kao kod imenicâ *kōrļŭ – gen^{id} *korļā > *krāļ* – *krāļā* i sl.)⁹⁰.

⁸⁵ Već Budmani (1867: 69) ima *plētŭc(i)*.

⁸⁶ Jurišić 1966: 89.

⁸⁷ March 1981: 269.

⁸⁸ U Samoboru nema neoakuta u zadnjem slogu, ali se u drugim govorima vidi da je ovdje riječ o cirkumfleksu, a ne o neoakutu: usp. inf. *rāsti* – sup. *rāst* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 47).

⁸⁹ Upravo tako piše, s prednaglasnom dužinom u 1^{mn}, ali ne i u 2^{mn} i 3^{mn}. Vjerojatno duljine nema ni u 1^{mn}, ali to ne možemo zasigurno znati s obzirom na to da je ovo jedina puna prezent-ska paradigma koju March daje za glagol s dugim korijenom.

⁹⁰ U *orstlŭ se izgleda *-*t-* ili nije izgubilo (možda promjena *-*tl-/dl-* > *-l-* u Jslav. nije djelovala nakon *-*s-*) ili je naknadno vraćeno prema drugim oblicima (npr. prezentu). U drugim glagolima (koji na kraju osnove imaju *-t/d-* a ne *-st-*) se dental gubio pa se nije razvijao sekundarni poluglas prije *-*lŭ* kao u *rāstao* (< *rāstao < *rāstal < *rāstəl < *rāstl < *ōrstlŭ).

n. p. C(i): *blūst'i* ‘čuvati’ (zast.), *bost'i*, *cvast'i*, *gn(j)est'i* ‘gnječiti’ (*gn(j)eteš'*), *grēdeš'* (čak., samo prez.), *mest'i* (npr. ‘městi pod’, psl. *mestī), *-mēst'i* (npr. ‘òměsti/ométati koga’, psl. *męstī), *plest'i*, *rāst'i*, *-vest'i* (*-ved-*)

1.6.4. n. p. *a-c*

U psl. je postojao poseban miješani tip glagolâ, u kojima su neki oblici (kao inf. i GPR) imali oblike kao u n. p. *a*, a drugi (kao prez. i imp.) prema n. p. *c* (usp. Дыбо 1981: 252–256). Takvi *a*-oblici unutar n. p. *c* posljedica su Hirtova zakona u inf., a u *l-ptcp.* dodatno i metatonije kao u tipu *bòdlъ⁹¹ (usp. Kapović 2015: 176–183).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Gregurovec V. ⁹²)
*prĕsti	<i>prĕsti</i>	<i>prĕsti</i>	<i>prĕsti</i> , sup. <i>prĕst</i>
1. *prĕdǫ	<i>prĕdem</i>	<i>prĕdĕn</i>	<i>prĕdĕm</i>
2. *prĕdĕš	<i>prĕdeš</i>	<i>prĕdĕš</i>	
3. *prĕdĕtŭ	<i>prĕde</i>	<i>prĕdĕ</i>	
1. *prĕdemò	<i>prĕdemo</i>		
2. *prĕdetĕ	<i>prĕdete</i>		
3. *prĕdǫtŭ	<i>prĕdŭ</i>		<i>prĕdŏ</i>

U ostalim oblicima nalazimo uobičajene C-likove: imp. *prĕdi(te)!*, GPT *ispredĕn* (za varijantu *ispreden* vidi 1.9.4), GPS *prĕdŭći* (očekivano *predŭći, a ovo prema 3^{mn} prez.), GPP *ispredŭši* (naglasak kao u inf. uz predsonantsko duženje ispred *-vš-*)⁹³. I u n. p. *a-c* se u supinu javlja cirkumfleks (kajk. *prĕst* < *prĕstŭ).

n. p. A-C: *kl'asti* ‘staviti’ (→ *klāst'i*), *pr'esti*

Ovakva miješana A-C: postoji i u *s/z-* i *k/g/h-* razredu.

⁹¹ Hirtov zakon i metatonija ispred *-CR- su komplementarni – djelovanje Hirtova zakona se očekuje u pretpsl. oblicima kao **prĕdlā (s akutiranom recisivnom osnovom pred dominantnim nastavkom), dok se metatonija ispred *-CR- očekuje u oblicima kao **prĕdlŭ – **prĕdlo (s čeonim naglaskom, tj. fonološkom nenaglašenošću, na akutiranoj recisivnoj osnovi ispred suglasničke skupine koja uzrokuje metatoniju –> ±).

⁹² Jembrih & Lončarić 1982-3: 46.

⁹³ Rekonstruirani psl. oblici su akt. ptcp. prez. (od kojeg nastaje GPS) *klādy – *kladǫt'i, sigmatski aor. *klāsŭ (nestao kod nas) – asigmatski aor. 2/3^{id} *klāde (usp. štok. *ispredĕ*), akt. ptcp. prošli (od kojeg nastaje GPP) *klādŭ (?) – *kladŭši (naši oblici na *-vši* su mlađi) itd. (Дыбо 1981: 252–253).

1.7. s/z-razred

1.7.1. n. p. a

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)
*lězti	lěsti	līsti
1. *lězq	lězēm	
2. *lězešь	lězēš	līzeš
3. *lězetь	lězē	līzē
1. *lězemo	lězēmo	
2. *lězete	lězēte	
3. *lězqтъ	lězū	līzū

U n. p. A u ovom razredu nalazimo samo ovaj (u stand. zastarjeli) glagol⁹⁴. N. p. b u ovom razredu ne postoji (a i inače je jako rijetka općenito kod e-glagolâ).

1.7.2. n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Gregurovec V. ⁹⁵)
*vezti	dověsti (dòvesti)	dověsti	něsti, sup. nęst
1. *vèzq	dovězem		nęsēm
2. *vezèšь	dovězeš	dovězěš	
3. *vezètь	dověze		
1. *vezemó	dovězemo		
2. *vezetè	dovězete		
3. *vezqтъ	dovězū	izvezū	nęsō

Naglasak *dověsti* (Vuk, ARj) je stariji i uobičajen u Ištok. (usp. i s dugom osnovom i drugim značenjem *dověsti* > *dòvēsti* ‘dovršiti vezenje’). U Zštok. (i stand. hrv.) se javlja mlađe *dòvest(i)*. Kako je riječ o konsonantskoj osnovi, GPR ima samo B-tip pa i tamo imamo st. *dovězlo* → ml. *dovězlo* itd. Oblici imaju naglaske kao i već navedeno *bòsti/bòsti*.

⁹⁴ Za n. p. a tog glagola usp. Зализняк 1985/2010: 133 i *ùlaziti* (A).

⁹⁵ Jembrih & Lončarić 1982-3: 47.

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Pitve ⁹⁶)	KAJK. (V. Rakovica ⁹⁷)
*tręstĭ	<i>tręsti (tręsti)</i>	<i>tręst</i>	<i>tręsti, sup. tręst</i>
1. *tręsq	<i>tręsem</i>	<i>tręsęn</i>	<i>tręsqęm</i>
2. *tręsešĭ	<i>tręseš</i>	<i>tręseš</i>	
3. *tręsetĭ	<i>tręse</i>	<i>tręse</i>	
1. *tręsemŏ	<i>tręsemo</i>	<i>tręsemŏ</i>	
2. *tręsete	<i>tręsete</i>	<i>tręsete</i>	
3. *tręsqĭ	<i>tręsŭ</i>	<i>tręsędu</i>	<i>tręsqŏ</i>

Izvorni naglasak se, pod utjecajem osnovnog *tręsti*, u vuk-daničićevu sistemu čuva i kod prefiguriranih oblika kao *protręsti* (Vuk, ARj) (usp. mlađe *prŏtręsti*). Za stariji naglasak u mn. u prez. usp. starije dubrovačko (Rešetar 1900: 187) *tręsemŏ* [tręsemŏ]⁹⁸ – *tręsete* [tręsete]. Aor. je (*po*)*tręsoh* – *pŏtręse* (*tręse*⁹⁹) – (*po*)*tręsŏsmo* – (*po*)*tręsŏste* – (*po*)*tręsoše*. U impf. *tręsijęh/tręsęh*¹⁰⁰ je dužina ujednačena prema prez. i drugim oblicima u kojima se očekuje (u impf. bi se prijle dugih nastavaka izvorno očekivala kraćina).

Za varijante *tręsen* – *tręsęno* (na zapadu i jugu) i *tręsen* – *tręseno* (na istoku¹⁰¹)¹⁰² u GPT vidi Kapović 2015: 453–454. GPR ima samo B-naglasak, uobičajeno kod glagolâ s osnovom na suglasnik (*tręs-): *tręsao* – *tręslâ* – *tręslŏ* > Ištok. (stariji obrazac) *tręsao* – *tręsla* – *tręslo* (u govorima više na zapadu, u kojima B-tip više nema naglašene nastavke, *tręsao* – *tręsla* – *tręslo* > *tręsao* – *tręsla* – *tręslo*). GI *vęzęne* je mlađi naglasak, usp. izvorni dočetni naglasak u Pergošićevu (Дыбо 2000: 653) *donešęniee* (od *donesti; dvostruki vokal = dužina = naglasak).

n. p. C: *-nest'i* (→ *-nęt'i*), *tręst'i*, *-vest'i* (*-vezeš'*), *vęst'i*, *vřst'i* (*vřzeš'*)

Relikt starog sigmatskog aorista *dŏnijęh* (analogijom i *dŏnijęsmo* umjesto

⁹⁶ Moji podaci.

⁹⁷ March 1981: 269.

⁹⁸ Usp. u Ozrinićima *tręsemo* s analoškom dužinom osnove (prema jd.) i sekundarno dugim tematskim vokalom.

⁹⁹ Daničić 1896: 49/Даничић 1925: 91.

¹⁰⁰ Daničić 1896: 49/Даничић 1925: 90.

¹⁰¹ Daničić 1896: 49/Даничић 1925: 90. Za razliku zapad/jug (*tręsęna*) prema (sjevero)istoku (*tręsęna*) usp. Brozović 1966: 124, Николић 1970: 118–119.

¹⁰² Šimundićeva (1971: 158) varijanta *tręsęno* zacijelo nastaje prema tipu *nŏšęno* (B) i sekundarnom *prŏšęno* (C) kod *i*-glagolâ (vidi 4.2–3), čiji se utjecaj vidi i morfološki (*tręsęno* umj. izvornog *tręseno*).

očekivana *donijésmo¹⁰³) utjecao je u štok. i na inf. (*dònijēti*¹⁰⁴ < *donijéti umj. *dònesti/donèsti*) i GPR. GPR, s tim sekundarnim prelaskom u vokalske osnove, automatski postaje i pomičan: umjesto *dònesao – *donèsla – *donèslo dobiva se *dònio* – *dònijēla* (sa sekundarnim čeonim naglaskom prema m.r. i sr.r.) – *dònijēlo* (usp. u Prapatnicama u Vrgorskoj krajini¹⁰⁵ *dònija* – *donila* – *dònīlo* – mn. *dònīli* – *dònīle* – *donila*).

1.7.3. n. p. a-c

Za miješanu A-C: vidi i 1.6.4, 1.9.4 u drugim razredima.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁰⁶)
*grýzti	<i>grīsti</i>	<i>grīsti</i>	<i>pāsti</i> , +pāst
1. *grýzq	<i>grízem</i>		+pāsēm
2. *gryzèš	<i>grízeš</i>	<i>grīzěš</i>	+pāsěš
3. *gryzèť	<i>gríze</i>		
1. *gryzemò	<i>grízemo</i>		
2. *gryzeté	<i>grízete</i>		
3. *gryzqť	<i>grízū</i>	<i>grīzū</i>	

n. p. A-C: *gr'isti* (→ *grīst'i* C:), *m'usti* (→ *mūst'i* C:), *p'asti* (→ *pāst'i* C:, *pāseš'*)

U najnovije vrijeme neki od ovih glagola dobivaju u nekim (Z)štok. govornima novi inf. i GPR i tako prelaze u običnu n. p. C: – usp. ARj/ERj *grīsti* ali *grīsti/grīsti*¹⁰⁷ u NHKJ; ARj/ERj *mūsti* ali mlađe *mūsti* (C:) u NHKJ; ARj *pāsti* ali ERj mlađe/analoško *pāsti* (C:), gdje je možda djelomični poticaj bilo i uvođenje sekundarne razlike prema *pāsti* – *pādnēm*. Za varijante *grīzen* i *grīzen* u GPT vidi 1.9.4.

¹⁰³ Da je *dònijésmo* mlađe, vidi se prema dvosložnom *snijésmo* (usp. Daničić 1896: 53³/Даничић 1925: 95²).

¹⁰⁴ Daničić (1896: 53/1925: 94–95) u ovom glagolu bilježi samo mlađi naglasak (kao što je i obično slučaj kad ne postoji neprefigurirani oblik), no Vuk ima, kod ekavskog lika, uz mlađe *dònětu* i starije *donětu*. Za dijalekatske varijacije u nštok. usp. i Николић 1970: 113.

¹⁰⁵ Svi ostali podaci odanle u ostatku teksta (bez eksplicitne reference) su također moji.

¹⁰⁶ March 1981: 270. Glagol *grīsti* je u V. Rakovici sekundarno prešao u n. p. C: – *grīsti* (: 269).

¹⁰⁷ Za Vrgorsku krajinu imam iz Prapatnicâ potvrđeno staro *grīst* – *grīzla*, ali s Ravče (od sredovječne govornice) *grīzla*.

1.8. *p/b*-razred

U ovom razredu nalazimo samo n. p. c.

n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići ¹⁰⁸)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁰⁹)
*gřebtǐ	<i>grèpsti (grèpsti)</i>	<i>grès</i>	<i>tèpsti</i> , sup. +tèpst
1. *grèbǫ	<i>grèbem</i>	<i>grèbèn</i>	+tèpèm
2. *grèbèšǚ	<i>grèbeš</i>	<i>grèbèš</i>	+tèpèš
3. *grèbètǚ	<i>grèbe</i>	<i>grèbè</i>	+tèpè
1. *gřebemǒ	<i>grèbemo</i>		+tèpemù
2. *gřebetè	<i>grèbete</i>		+tèpetè
3. *gřebǫtǚ	<i>grèbū</i>	<i>grèb^uõ</i>	+tèpejū

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹¹⁰)
*zèbtǐ	<i>zèpsti (zèpsti)</i>	<i>zèsti</i>	<i>zèpsti</i> , sup. +zèpst
1. *zèbǫ	<i>zèbem</i>		+zèbèm
2. *zèbèšǚ	<i>zèbeš</i>	<i>zèbèš</i>	+zèbèš
3. *zèbètǚ	<i>zèbe</i>	<i>zèbè</i>	+zèbè
1. *zèbemoǒ	<i>zèbemo</i>		+zèbemù
2. *zèbetè	<i>zèbete</i>		+zebetè
3. *zèbǫtǚ	<i>zèbū</i>		+zebejū

n. p. C(:): *cṛpst'i*¹¹¹, *dūpst'i*, *gṛpst'i* (→ neki kajk. govori C:), *jepsti → *jeb'ati*¹¹² (*jebes'*), *skūpst'i* 'čupati' (*skūbes'*), *-sūt'i* (*na-speš'* → *n'a-speš*), *tepst'i*, *zèpst'i*

¹⁰⁸ Kalsbeek 1998. Svi daljnji primjeri iz Orbanića su također prema rječničkom dijelu tē monografije ako su bez izravne reference.

¹⁰⁹ March 1981: 270. Glagol *gṛepsti* u V. Rakovici ima sekundarnu duljinu – *grèpsti* (: 269).

¹¹⁰ March 1981: 269.

¹¹¹ *I*-glagol (*cṛpiti*) je kasnija inovacija.

¹¹² Uz *grèpsti* – *grèbla* imamo i inovativno *grèbati* – *grèbala*. Kod glagola je *jèbati* stari oblik infinitiva *jepsti* < *jebti slabo posvjedočen (u većini slav. jezika dominira novi inf. na *-ati), ali se osim prezenta čuva i ekspresivni stari GPR *jèbla/jèbla* – *jèblo/jèblo*, no samo u uzvičima prenesenog značenja tipa *jèbla se ti i tvoja kuća* (dok je običan oblik samo *jèbala*).

Ovi se glagoli većinom ponašaju kao i svi drugi *e*-glagoli n. p. C s osnovom na suglasnik. Imp. je *(po)tèpi(te)!* *zébi(te)!*, aor. je *potèpoh/nazéboh* (2/3^{jd} *pòtepe/nàzèbe*), GPR je *tèpao* (*pòtepaο*) – *(po)tèplo* (→ ml. *pòteplo*), *zèbao* (*nàzèbao*) – *(na)zèbla* (→ ml. *nàzèbla*), GPT je *jèben* – *jebèna* – *jebèno*, GPP je *potèpāvši/nazébāvši* (→ ml. *pòtepāvši/nàzèbāvši*).

Iznimka je po više stvari glagol *nàsūti* (takav naglasak i u Vuka i ARj jer ne postoji samostalno ***sūti*¹¹³ – no dijalektalno je posvjedočeno i st. *nasūti*¹¹⁴). U njemu je iz nekog razloga zadnji suglasnik osnove **p* nestao u inf/GPR (usp. *(po)tèpsti* – *(po)tèpla*, gdje je u inf. ubačeno sekundarno *-s-*¹¹⁵, a u GPR *-p-* ostaje) pa se onda taj oblik ponaša kao *e*-glagoli n. p. C koji imaju osnovu na vokal, tj. ima pomičan C-naglasak u GPR¹¹⁶: *nàsuo* – dij/st. *nasūla*¹¹⁷ – *nàsulo* – mn. *nàsuli* – *nàsule* – dij/st. *nasūla* (naglasak *nàsūla* u jd. ž.r. i mn. sr.r. je ujednačen prema ostalima). Prez. *naspeš* je izvorno imao normalan n. p. *c* naglasak (1^{jd} **nàsърq* – 2^{id} **nàsърèšь*), ali u štok. svi *e*-glagoli koji i u prezentu imaju *-CC-* (< **-Cь/ьC-*) u osnovi poopcavaju B-tip u prezentu te *nàsperš* nastaje od inovativnog **nàsperšь*, gdje se naglasak povlači kao kratki neoakut (kraćenje prefiksa podupire i kratko *nàsūti*, *nàsuo* itd.) kada nestaju slabi poluglasi (takve prezente nalazimo i u *m/n-*, *r/l* te *i/u/ě*-razredu – vidi 1.10.2-3, 1.11.2, 1.12.2). Drugi su oblici ovog glagola: imp. *nàspi(te)!*, aor. *nàsūh* – 2/3^{jd} *nàsū* (dužina u varijanti *nàsū* je sekundarna¹¹⁸) – *nàsūsmo* – *nàsūste* – *nàsūšě*. Naglasak u aor. množini je mlađi i nastaje analogijom prema *nàsūh* i inf. *nàsūti*. Usp. za izvorni aor. naglasak dij. 3^{mn} *posúšě* (Brozović 2007: 142).

¹¹³ Kako već rekosmo, naglasak tipa *protrèsti* u vuk-daničićevskom sistemu se čuva zbog utjecaja osnovnog *trèsti*. Kad nema neprefigiranog oblika (a nekad i kad ima), onda i Vuk/ARj imaju mlađi oblik – usp. npr. *pòčèti* (jer ne postoji samostalno ***čèti*).

¹¹⁴ Takav je naglasak fakultativno očuvan npr. u pocerskom govoru u sjeverozapadnoj Srbiji (Московљевић 1927-8: 15).

¹¹⁵ Umetanje *-s-* je uglavnom naš specifikum u ovakvim glagolima, usp. stsl. *teti* ‘tepsti’, *greti* ‘grepsti’ (gdje **-p-* samo ispada).

¹¹⁶ Dibo (1981: 254⁸⁴) psl. **sūplъ* – **suplâ* – **sūplo* smatra vjerojatnim ostatkom „первичной подвижности ударения l-причастия”, no to će prije biti samo posljedica nestanka **p* čime ovaj glagol *de facto* postaje istovjetan svim drugim *e*-glagolima s vokalskom osnovom te ima i pomičan naglasak u GPR. Očito je u ovom glagolu nestanak toga **-p-* bio još općeslavenski – usp. Jslav. lokalni nestanak **-t/-d-* ispred **-l-* u *l-ptcp.* tipa **plè(t)lъ*, **bò(d)lъ* (1.6.3), a što nije utjecalo na njihov naglasak. No u *nàsūti* se **-p-* ne čuva ni u inf., dok se u *t/d*-razredu u inf. posredno ipak čuva: *plesti* < **plet-s-ti* < **plet-ti*; to *-s-*, koje se tu ubacuje još od praie. (Kapović 2017b: 54), je isto ono *-s-* koje se sekundarno ubacuje i u *grepsti* < **greb-ti*.

¹¹⁷ Stariji naglasak *nasūla* (prema čeonom naglasku u ostalim oblicima) mogu potvrditi za Prapatnice u Vrgorskoj krajini.

¹¹⁸ Razlozi nastanka sekundarne zanaglasne dužine u nenaglašenom zadnjem vokalu 2/3^{jd}, gdje se ona izvorno (u recisivnom slogu) ne bi očekivala, su raznorodni. U ovom slučaju je, osim generalnog širenja takve dužine u nekim sistemima, zacijelo bila riječ o analogiji prema *nàsūh* – *nàsūsmo* itd.

1.9. *k/g/h*-razred

1.9.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ¹¹⁹)
*vǔrgti ¹²⁰	vřci	vřci	lāci
1. *lěgǫ	vřžēm		lāžam
2. *lěžešь	vřžēš	lěžeš	lāžaš
3. *lěžetъ	vřžē	vřžē	lāža
1. *lěžemo	vřžēmo	vřžemo	lāžama
2. *lěžete	vřžēte		lāžata
3. *lěgǫtъ	vřgū	lěžū	lāžu

n. p. A: *-b'ěci* (*ne*-prez.), *c'ici* (zast., i *cīkn'uti*), *c'rci* (*ne*-prez.), *d'ici* (*ne*-prez.), *kl'eći* (zast., i *kl'eknuti*), *kl'ici* (zast., i *kl'iknuti/klīkn'uti*), *leć'i* (A-B, supl. prez. *l'egneš*), *n'ici* (*ne*-prez.), *p'ući* (*ne*-prez.), *st'ici* (*ne*-prez.), *v'rci* (supl. prez. *v'rgneš*)

Svi glagoli n. p. *a* imaju supletivne *ne*-prezente. Oblici prve vrste se čuvaju eventualno u inf. i GPR (npr. *nīci* – *nīkla*).

Glagol *lěci* je zapravo n. p. *a-b*¹²¹ jer u inf. ima kratku osnovu *legti (stsl. *le-šti*), dok u prez. dobiva nazalni infiks *lěgǫ (stsl. *legǫ*)¹²². Osnova *leg- (i pra-teći B-naglasak) se još u tom glagolu vidi po starijem naglasku u GPR *lègao* – *lègla* – *lèglo* (*lègla* – *lèglo* je mlađi naglasak, vidi 1.5) te u aor. *lègoh* – *lèže*¹²³.

¹¹⁹ Jedvaj 1956: 313.

¹²⁰ Za infinitiv je uzet glagol *vřci* zato što ima akut (za razliku od supletivnog *legti).

¹²¹ Dakle, u psl. zapravo imamo *vǔrgti – *vǔrgǫ (*a*), *legti – *lěgǫ (*a-b*) i *mogti – *mogǫ (*b*).

¹²² Tâ je osnova u bednjanskom roopćena i u inf., što objašnjava neocirkumfleks u tom obliku.

¹²³ Usp. Daničić 1896: 54/Даничић 1925: 95.

1.9.2. n. p. *b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK. (V. Rakovica ¹²⁴)
*mogŭi	mòci ¹²⁵ (mǎci)	mǎc	mǎci ¹²⁶
1. *mogŭ	mògu	mǎren	mǎrem
2. *mòžešb	mǎžeš	mǎreš	mǎreš
3. *mòžetb	mǎže	mǎre	
1. *mòžemo	mǎžemo	mǎremo	
2. *mòžete	mǎžete	mǎrete	
3. *mògŭtb	mǎgŭ/mǎgŭ	mǎro	

Glagol *moći* je po mnogo čemu poseban. Morfološki je to jedini stand. glagol (uz *hoću*) koji u 1^{jd} čuva stari nastavak *-u* (dijalektalno ih ima više, ali ne kod *e*-glagolâ). Uz stari nastavak, jedino *moći* i *htjeti* čuvaju stari slav. B-obrazac u prezentu s finalnim naglaskom u 1^{jd} i naglaskom na osnovi u ostalim licima (*mògu* ali *mǎžeš*)¹²⁷. U govorima u kojima se ne čuva stari nastavak, nema ni starog naglaska (usp. gore *mǎrem*, što je često i u Zštok.). Ovaj glagol je u Zštok. poseban i zato što je jedini (uz *hǎćeš*) koji ima kratko *-e-* u n. p. B u svim govorima, što je bez ikakve sumnje arhaizam (koji se lijepo slaže s druga dva već spomenuta arhaizma)¹²⁸. Daničićevsko (1896: 54/1925: 96) *mǎžeš* itd. s dužinom (Vuk u svom rječniku ima kračinu!¹²⁹), što se nerijetko citira u radovima iz povijesne akcentologije (i na čemu uvelike počiva tzv. „Stangov zakon”)¹³⁰, očita je inovacija¹³¹. Nije jasna Zštok. varijanta 3^{mn} *mǎgŭ* (prema naglasku na osnovi drugdje osim u 1^{jd})¹³² – možda je riječ o utjecaju 1^{jd} *mògu* (zbog formalne sličnosti, tj. istog nastavka osim što se tiče dužine) ili 3^{jd} *hǎcē* (vidi 9.5) ili oboje.

¹²⁴ March 1981: 270.

¹²⁵ Usp. kod Kašića (1604: 156) stari naglasak inf. u okviru futura u <mocchi chiamo>. To je u Kašića prije štokavizam iz tadašnjeg dubrovačkog govora, u okolici kojeg se i danas javlja stariji naglasak u inf. (sâm Dubrovnik danas stariji naglasak tipa *mǎgla* čuva u GPR, ali ne i u inf.), nego jedini ostatak naglašenog inf. *-tŭ i u čakavskom.

¹²⁶ Rakovički zabilježeni sup. *mǎc* s prividnim C-naglaskom je zacijelo artificijelan (upitno je koliko se taj glagol uopće može koristiti u supinu).

¹²⁷ Unatoč razlici *mògu* – *mǎžeš*, u niječnom obliku može se javljati *nē mogu* umjesto *ne mògu* analogijom prema *nē možeš* i ostalim licima.

¹²⁸ Usp. Kapović 2015: 113³⁴⁸, 116³⁶⁰.

¹²⁹ Kračinu usp. npr. i u Uskocima u Crnoj Gori (Stanih 1982: 166).

¹³⁰ Iako je zapravo sâm Stang (1957: 118) već primijetio da u *mǎže* i *hǎcē* zapravo nema dužine i da je vjerojatnije da je to arhaizam.

¹³¹ Usp. Kapović 2017a: 391²².

¹³² Usp. kod Kašića (1604: 155–156) prez. <mogŭ>, <mǎxerc>, <mǎxe>, mn. <mǎxemo>, <mǎxete> ali <mogŭ>. Daničić (1896: 54/1925: 96) ima samo *mǎgŭ* (tako i u Vuka).

Za imp. usp. *pomòzi(te)!* (od izvornog **ne_mozì* nastaje *nèmōj* < *nemōj*) – kod Kašića (1604: 156) ima i imp. <*mozi*>¹³³ bez prefiksa. Aor. je *mògoh* – *mòže*¹³⁴ – *mògosmo* itd. (ARj) (u *pòmogoh* i sl. se može ujednačiti mlađi naglasak inf. *pòmoci*), od kojih je samo 2/3^{id} morfološki izvorno (očekivalo bi se 1^{id} *mògъ itd.). Impf. ima prez. naglasak, kao i obično u n. p. B: *mògāh* – *mògāše*¹³⁵ itd. U GPR je pravilno *mògao* < *mògъ (bez pomaka naglasaka na slabi poluglas) prema *mòglo* < *moglò (→ ml. *mòglo*) itd.

Pridjev *mògūc(ī)* (izveden od GPS) se poklapa s prez. naglaskom (bar s varijantom *mògū*)¹³⁶. U neodr. pridj. *mògūc* – *mogúca* – *mogúce* (npr. ARj) vidimo drugačiji naglasak, koji je zacijelo mlađi od varijante *mògūc* (*mògūc* bi se dalo povezati s varijantom *mògū* u 3^{mn}, ali čini se da se njihova teritorijalna proširenost ne poklapa), koja se slaže s 3^{mn} prez. *mògū*. Naglasak u n. p. *b* se nije pomicao na sljedeći slog u **mògōt'i* kao ni u prez.¹³⁷ Ovdje je zacijelo riječ o promjeni naglasaka „u pridjevnoj službi”¹³⁸, tj. o tendenciji širenja starog C-naglasaka u pridjevima načinjenima od GPS (usp. i pridj. *vrúca* – *vrúce*)¹³⁹.

Stari se oblik GPP vidi kod Kašića (1604: 158–159): <*mòghrci*>, <*mòghrca*>, <*mòghrce*> < *mògšī. Današnje *pomògāvši* (mlađe *pòmogāvši*) ima naglasak prema inf. *pòmoci* (mlađe *pòmoci*).

¹³³ Zanimljiva je hipoteza (Белић 1905: 511–512; ARj VI (Томо Марећ): 883–884; Марећ 1963: 246; Vaillant 1966: 165; Ivšić 1970: 269; Ивић, Бошњаковић & Драгин 1997: 208–209 [s literaturom]) da su štok. (uglavnom na istoku) *mož/moš* (kao u *ne mož da govori* te u složenici *mòžda*, usp. stčeš. *móz*) i *hoć/hoš*, sa -š prema uobičajenim drugim licima (usp. *mōš* i *ōš* kao opće govorne *allegro*-oblike za ‘možeš’, ‘hoćeš’), arhaizmi, koji bi predstavljali stari imp. 2/3^{id} *možь, *hošь, a što se uspoređuje sa stsl. *ěždь!* ‘jedi!’, *daždь!* ‘daj!’, *věždь!* ‘znaj!’. Tu postoji više problemā. Glagol *moći* i *htjeti* nisu toliko nalik drugim glagolima s imp. na -ь (preciznije na -jь – to što svi imaju osnovu na -d- je pak slučajnost). Sva ta tri glagola su u slav. izvorno atematska – *ěsti* i *dati* su atematski još od praie., a *věděti* je postalo atematskim u slav., pri čemu je atematsko *věmь* zamijenilo starije *vědě* (što je praie. perfekt stativnog/prezentskog značenja – Kapović 2017c: 97–98). Imp. *viždь!* ‘vidi!’ nastaje pak zbog formalne (k tome i etimološke) sličnosti s *věždь!* iako je riječ o *ě/a*-glagolu (slično kao što kasnije u našim govorima prema *vid!* nastaje i analoško *gled!* i sl.). Glagol *mošti* pak nije atematski glagol ni u slav., a ni u praie. (vidi LIV) – usp. ved. medijalno *ā mahe* i got. (i germ.) preteritoprezentsko (modalni prezenti koji morfološki nastaju od perfekatskih oblika) *mag* (eng. *may*, njem. *mag*). Glagol *xotěti* pak uopće nema izravnu ie. etimologiju i također nije atematski glagol (iako je „miješan” od različitih glagolskih vrsta). A ta atematičnost nije, pritom, nimalo nebitna za takve tvorbe jer nastavak -jь u atematskom imp. nastaje upravo kombinacijom starog praie. atematskog optativa i atematskog imperativa (Kapović 2017c: 102–103) pa je teško zamisliti kako bi se pojavila u ‘moći’ i ‘htjeti’.

¹³⁴ Usp. <*moghō*> – <*moxē*> (Kašić 1604: 156).

¹³⁵ Posavski (Ivšić 1913/II: 92) impf. *mogāše* nastaje pod utjecajem inovativne n. p. C (vidi 4.3).

¹³⁶ Daničić (1896: 54/1925: 96) kao prilog bilježi samo *mògūci*.

¹³⁷ Usp. Дыбо 2000: 481–482, 546.

¹³⁸ Ivšić 1913/II: 105.

¹³⁹ Kašić (1604: 158) u priloškoj službi ima <*mògucchi*> ali u participskoj <*mogúcchi*> (isto i kod *budući*, vidi 9.1).

n. p. B: *m'oći, reć'i* (< C)

Jedini glagol n. p. *b* je *moći*. Sekundarno u štok. u n. p. B može prijeći i *reći* – prez. *rěčěš* (no neki govori uopće nemaju taj oblik, nego ga zamjenjuju *neprez. rěkněš* ili *kâžěš*). Za *leć'i* (A-B) vidi 1.9.1.

1.9.3. n. p. *c*

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Matulji ¹⁴⁰)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁴¹)
*pekti	<i>pěci</i> (<i>pěci</i>)	<i>pěć</i>	<i>rěči</i> , sup. <i>rěč</i>
1. *pěkq	<i>pěcem</i>	<i>pěćen</i>	<i>rečęm</i>
2. *pěčěš	<i>pěčeš</i>	<i>pěčěš</i>	<i>rečęš</i>
3. *pěčět	<i>pěče</i>	<i>pěčě</i>	<i>rečę</i>
1. *pěcemó	<i>pěcemo</i>	<i>pěcemō</i>	<i>rečemũ</i>
2. *pěcete	<i>pěcete</i>	<i>pěcetě</i>	<i>rečetę</i>
3. *pekqť	<i>pěkũ</i>	<i>pěčũ</i>	<i>rečęjũ</i>

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Dračevica ¹⁴²)	KAJK. (Gregurovec V. ¹⁴³)
*velkti	<i>vúci</i> (<i>vúci</i>)	<i>vũć</i>	<i>vľiěči</i> , sup. <i>vľieč</i>
1. *vĕlkq	<i>vúčem</i>	<i>vũćen</i>	<i>vľiečęm</i>
2. *vĕlčěš	<i>vúčeš</i>	<i>vũčěš</i>	
3. *vĕlčět	<i>vúče</i>	<i>vũčě</i>	
1. *vĕlčemo	<i>vúčemo</i>		
2. *vĕlčete	<i>vúčete</i>		
3. *vĕlkqť	<i>vúkũ</i>		

¹⁴⁰ Moji podaci (tako i drugi podaci iz Matuljâ u nastavku).

¹⁴¹ March 1981: 270.

¹⁴² Šimunović 2009. Svi citati iz Dračevice, pogotovo u ilustraciji paradigama, su iz ovog rječnika ako nema eksplicitne reference.

¹⁴³ Jembrih & Lončarić 1982-3: 47.

Imp. *pèci(te)!*, *vúci(te)!*, aor. (*is*)*pèkoh*, (*iz*)*vúkoh* (*ispekoh*, *izvúkoh* prema mlađem *ispeći* umj. *ispèci*, *izvúci* umj. *izvúci*), impf. *pèčāh*¹⁴⁴, *vúčāh*¹⁴⁵ itd., GPR (samo s B-tipom u konsonantskim osnovama) *pèkao* < *pèklъ – *pèklo* < *peklò (→ ml. *pèklo*) i *vúkao* (< *vúkao* < *vèlklъ) – *vúkla* (→ ml. *vúkla*), GPT *pèčen* – *pečeno*, *vùčen* – *vučeno*, GPS *pèkūci*¹⁴⁶ (← starije *pekući*¹⁴⁷), *vúkūci* (← *vukūci), GPP *ispèkāvši/ispekāvši* ima mlad i naglasak i oblik (naglasak kao u inf. *ispèci/ispeći*, psl. *pekъši). U starijem jeziku i po dijalektima se mogu čuvati arhaičniji oblici – usp. za stari GPP *rekъši Križanićevo *pekuiú*, sln. dij. *rèkši* < **rekši*¹⁴⁸ i možda dubrovačko (19. stoljeće) *korèši*¹⁴⁹ < **kao rèkši*¹⁵⁰. Stari dočetni naglasak GI se čuva u poimeničenom *pečéne* ‘pečenka’, dok redovna GI ima mlađi naglasak *pèčéne* (prema *pèčen*)¹⁵¹. Za stari dočetni naglasak usp. i Pergošićevo¹⁵² *recheniee*, *techeniee* (dva vokala = dužina = naglasak) te čakavsko (Čižići na Krku¹⁵³) *tečenî*, *točenî* ‘tučnjava’, *vočenî* (od *vlic* ‘vući’), *vršenî* (od *vríc* ‘vršiti pšenicu’).

n. p. C(:): *lèc'i* ‘leći jaja’ (*lèžeš'*) *mač'i* (*ne*-*prez.*), *peč'i*, *-preč'i* (*-preg-*, *ne*-*prezent*), *reč'i* (→ *rèt'i*, *rečes'* → *r'ečes'* B¹⁵⁴), *-sèč'i* (*ne*-*prez.*), *strèč'i* ‘čuvati’

¹⁴⁴ Usp. dij. *pèčā* u Mostaru (Milas 1903: 71). Oblik *pècijāh* je sekundaran (usp. HG: 631) jer *ěахъ, koje npr. u *plètijāh* daje *-ijāh*, mora uzrokovati prvu (a ne drugu) palatalizaciju (dakle, *pečěахъ > *pečěахъ), a onda *ě iza postalveolara mora prijeći u *a (*pečěахъ > *pečāахъ > *pečāхъ > *pèčāh* – za analoški izostanak retrakcije kontrakcijskog neocirkumfleksa vidi 4.3 i 8.1).

¹⁴⁵ Usp. dij. *vúkā* – *vúkāše* u Mostaru (Milas 1903: 74).

¹⁴⁶ Tako već Budmani 1867: 79. Ovakav mlađi naglasak je vjerojatno dio iste tendencije fonetskog povlačenja naglasaka s nastavka u n. p. C kao u inf. i GPR (vidi 1.4, 1.5), ali ne može se zacijelo zanemariti ni analoški utjecaj prezentskog 3^{mn} *pèkū*. U nekim su govorima eventualno mogli utjecati i skraćeni oblici kao *pèkūc* (gdje je nemoguće **pekūc), ali to teško da je vrlo bitan razlog s obzirom na mlađi naglasak ima mnoštvo govora koji imaju očuvano *-ci* (slično stoji i za inf. tipa *pèci* prema starom *pečī, gdje se takav mlađi naglasak često javlja i ondje gdje se *-ci* uvijek čuva).

¹⁴⁷ Staro *nekūhu* uz mlađe *nekūhu* posvjedočeno je u Pivi i Drobnojaku (Вуковић 1940: 358). Supostojanje bi ovakvih oblika možda moglo navesti na pomisao da je ovdje prije riječ o analogiji prema 3^{mn} *prez. pèkū*, bar u ovom i sličnim govorima, negoli o nekim širim tendencijama, no treba reći da varijante supostoje u nekim govorima i kod oblika kao *pèklo/pèklo*.

¹⁴⁸ Дыбо 2000: 560.

¹⁴⁹ Problematično je što je Budmani dvije stranice dalje (1883: 176) zapisuje kao *rèši* (iako nije jasno upotrebljava li se i tako samostalno). Usp. u toj riječi u 20. stoljeću u Dubrovniku (Божанић & Тривунац 2002) naglasak *кòреши* ‘tobože’ (koji bi trebao biti mlađi ako je Budmanijevo *korèši* točno).

¹⁵⁰ Budmani 1883: 174, Rešetar 1900: 181.

¹⁵¹ Za takvu konverziju uz naglasnu opreku vidi Babić 1991: 145 (iako su neki primjeri i naglasci čudni).

¹⁵² Дыбо 2000: 654.

¹⁵³ Turčić 2002 (sva daljnja građa iz Čižići u članku je također prema ovom rječniku).

¹⁵⁴ Za stari sigmatski aor. *rěхъ usp. <*rīh*> /*rīh*/ kod Kašića (1604: 120). Dubrovački inf. *rijet* nastaje prema takvom starom aor. *rijev (tj. **rijev*h).

(*stržješ'*), *tać'i* (*ne-presz.*), *teć'i*, *vrěć'i* (→ *vřć'i*, prez. *vřšješ'*)¹⁵⁵, *vūć'i* (< *vlěć'i*), *žec'i* (*žezješ'*)

1.9.4. n. p. a-c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Matulji)	KAJK. (V. Rakovica) ¹⁵⁶
*sěkti	<i>sjěci</i>	<i>sěć</i>	<i>sěći</i> , +sěč
1. *sěkq	<i>sijěcem</i>	<i>sěčēn</i>	+sěčēm
2. *sěčeshь	<i>sijěcesь</i>	<i>sěčēsь</i>	+sěčēsь
3. *sěčētь	<i>sijěce</i>	<i>sěčē</i>	
1. *sěčemó	<i>sijěčemo</i>	<i>sěčemō</i>	
2. *sěčeté	<i>sijěčete</i>	<i>sěčetè</i>	
3. *sěkqť	<i>sijěkū</i>	<i>sěčū</i>	

Prednaglasna duljina je izvorna u 2^{id} i 3^{id}, u mn. je ujednačena¹⁵⁷. Osim inf., GPR (*sjěkao – sjěkla – sjěklo*) i većina aor. (*pòsjekoh – pòsjekosmo*) imaju A-naglasak, dok ostali oblici idu po n. p. C:: imp. *sijěci(te)!*, aor. 2/3^{id} *pòsijěče*, GPT *posjěčen – posjěčena – posjěčeno*¹⁵⁸, GPS *sijěkūci*, GPP *pòsjekāvši*. Za staro mjesto naglasaka u GI usp. *sičenī* u Čižićima na Krku.

n. p. A-C: *s'ěci*, *str'ići* (*stržješ'*)

1.10. m/n-razred

Za građu i rekonstrukciju *m/n-* i, sljedećeg, *r/l-* razreda usp. Дыбо 2000: 253–268.

¹⁵⁵ I-glagol *vřšiti* je mladi.

¹⁵⁶ March 1981: 270.

¹⁵⁷ Usp. Kapović 2015: 463, 500.

¹⁵⁸ Uz *pòsjěčen – pòsjěčena* s A-naglasakom (usp. Stankiewicz 1993: 135), kao u inf/GPR. Iako više jezika upućuje na potonju akcentuaciju kao izvornu (Rešetar 1900: 177), Dibo (1981: 253) rekonstruirao naglasak *gryzenā kao izvoran, što bi povijesno gledano imalo smisla ako se ne bi pretpostavio Hirtov zakon na akutirani slog s unutrašnjeg dominantnog *-en-.

1.10.1. n. p. *a-b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁵⁹)
*žęti	žęti	žęti	žęti, sup. +žęt
1. *žьнѣ	žãñēm		žęñem
2. *žьñešь	žãñeš	žęñeš	
3. *žьñeтъ	žãñē	žęñē	
1. *žьñemo	žãñēmo	žęñemo	
2. *žьñete	žãñēte	žęñete	
3. *žьнѣтъ	žãñū	žęñū	

Stara n. p. *a* i *b* stoje u komplementarnoj distribuciji¹⁶⁰, što se lijepo vidi u ovoj „miješanoj” paradigmi. Korijen glagola je akutiran¹⁶¹ i u zatvorenom slogu (inf. *žęti, GPR *žęлъ itd.) tu, jasno, nastaje stari akut (te su to zapravo *a*-oblici). U oblicima gdje se *-ьн- nalazi ispred vokala (ili *-j-, kao u prez.), nema promjene u *ę, niti se razvija stari akut (koji ne može stajati na kratkim vokalima) te slog ima naglasak tipičan za n. p. *b* (koja je komplementarna n. p. *a* te se javlja na kratkim i neakutiranim slogovima).

Usp. imp. žãñi(te)!, aor. pòžeh – pòže (naglasak pòže je sek. C-oblik), GPT pòžęt (analoški C-naglasak, očekuje se *pòžet¹⁶², što je potvrđeno u šaptinovačkom¹⁶³ žęt, -a, -o i pòžet – pòžęta – pòžęto), GPS žãñūci, GPP pòžęvši.

n. p. B: -*d'uti* (*n'a-dmeš*), *ž'eti* (*ž'añeš*, *p'ožñeš*)

Prefigirano *nãdmęš* (nastaje od *-dьmešь, s *b*-naglaskom na osnovi koji se retrahira kada poluglas ispada). Isto tako treba tumačiti i štok. *pòžñeš*. Sln. *nadmęš* nastaje analogijom prema neprefigiranom *dmęš, gdje je poluglas nestao u slabom položaju i naglasak se morao prebaciti na sljedeći slog te se tako izjednačio s n. p. C, gdje je naglasak otpočetka bio na kraju (ili je sâm oblik *dmęš* sekundarno načinjen prema C-oblicima s naglaskom na nastavku). U štok. *žãñęš* (i sln. *žãñješ*) se, kao što to često biva, vokalizira slabi poluglas s kratkim neoakutom¹⁶⁴ (dok u *pòžñeš* ipak nestaje). Rijetka varijanta *žñeš* nastaje ili kao sln. *dmęš* ili ponovnim izvođenjem prema *pòžñeš*.

¹⁵⁹ March 1981: 271.

¹⁶⁰ Usp. Kapović 2015: 96.

¹⁶¹ Iako je nejasno odakle akut u odrazu ie. *g^{wh}en-, iz kojeg se slav. *žę-/žьн- obično izvodi.

¹⁶² Дыбо 2000: 524.

¹⁶³ Ivšić 1907: 147.

¹⁶⁴ Brozović & Ivić 1988: 8.

1.10.2 n. p. *b-c*

U psl. je glagolskoj akcentuaciji od „miješanih” naglasnih paradigama uobičajena n. p. *a-b*, s obzirom da obje te naglasne paradigme potječu od jedne stare nepomične n. p., pri čemu je razlika jedino u akutiranosti osnove (pa od akutirane nepomične n. p. nastaje n. p. *a*, a od neakutirane n. p. *b*¹⁶⁵). N. p. *a-c*, kao u *sjěci – sijěčeš* (vidi 1.6.4, 1.9.4), nastaje zbog djelovanja Hirtova zakona unutar pomične naglasne paradigme. No osim toga, u *m/n*-razredu *e*-glagolâ, postoji i vrlo specifična n. p. *b-c*.

Pogledamo li *m/n*- (a i *r/l*-) razred, razlika je između n. p. *a-b* i *c* u sljedećem. N. p. *a-b* ima u prezentu naglasak na osnovi (osim u 1^{jd}, gdje se sekundarno i kasno pomakao na nastavak), npr. *žńešъ (štok. *žānēš*), dok u *l*-ptcp. ima akut na osnovi, npr. *žělъ (štok. *žěo – žěla*). N. p. *c* pak ima stari pomični naglasak u prez., npr. 1^{jd} *рѣнѣ – 2^{jd} *рѣнѣшъ (sln. *pnēm* [Pleteršnik]), te isti takav pomični naglasak u *l*-ptcp., npr. *рөрелъ – *рөрелâ – *рөрело (štok. dij.¹⁶⁶ *pōpea – popéla – pōpēlo*). Kako vidimo, nepomična n. p. tu uvijek ima akut kod dugih slogova, dok kod pomične n. p. nema akuta (tj. nema Hirtova zakona kao u *sjěkla*¹⁶⁷).

No što je s potencijalno nepomičnom n. p. *b* koja nema akutiran korijen, koja bi bila ekvivalent imenskom *kōrlъ – gen^{id} *korlâ ili pridjevskom *bělъ – sr.r. *běló? Pogledamo li tri *m/n*-glagola za koje, prema građi¹⁶⁸, možemo rekonstruirati n. p. *b*, tj. naglasak na osnovi, u prezentu¹⁶⁹, a da etimološki pritom nemaju akutiran korijen¹⁷⁰, ondje ćemo vidjeti zanimljiv razvoj. Riječ je o glagolima *-četi ‘početi’, *jeti (*-eti) ‘uzeti’ i *žeti ‘sažeti’. Kod svih njih u prezentu (i akt. ptcp. prošlom) nalazimo n. p. *b* (tj. izvorni naglasak na osnovi), a u ostalim oblicima n. p. *c*: prez. *-čьnešъ, akt. ptcp. prošli *čьнъ(ši) (*b*) ali inf. *-četi (sup. *-čētъ), *l*-ptcp. *-čělъ (ž.r. *-čelâ), *t*-ptcp. *-čētъ (ž.r. *-čētâ), aor. 1^{jd} *-čēsъ < *-čēsъ, 2/3^{jd} *-čētъ. Štok. pruža točne odraze ovoga (*pōčnēš* ali dij. *počěti*, dij. *pōčeo – počéla – pōčēlo*, dij. *pōčēt – počéta*, aor. *pōčēh – pōče*).

¹⁶⁵ Usp. Kapović 2015: 95–98.

¹⁶⁶ Prapatnice (Vrgorska krajina).

¹⁶⁷ Hirtov je zakon tu zacijelo analoški eliminiran ujednačavanjem uobičajenih *c*-oblika (usp. Kapović 2015: 179–183, pogotovo str. 179⁶⁴⁶) s obzirom na izvorni akut/laringal u mnogim glagolima n. p. *c m/n*- i *r/l*-razreda (vidi i Дыбо 2000: 538, 545).

¹⁶⁸ Građa je dana u Дыбо 2000: 253–268, 504–505.

¹⁶⁹ Kod akutiranih korijena poput *žě-, akut nestaje u prezentskoj prijevojnoj praznini (*žńn-), jer na kraćini stari akut ne može stajati. Gledamo li iz indoeuropeističke perspektive, akut u načelu najčešće potječe od praie. laringala (*H) (iako u ie. *g^{wh}en-, kako rekosmo, nije bilo laringala), što znači da će u *genH-těj > *žěti laringal (ili glotaliziranost ili kako već tumačiti na bsl. razini ovu pojavu) dati stari akut u zatvorenom slogu (pri prelasku *en > *e), dok će u prez. u praznini *ginHj- nestati i ispred *-j- (vidi 1.13.1 za *kōlēs*) i ispred vokala (kao u *dumH-e- > *dъmešъ).

¹⁷⁰ Дыбо 1981: 247–251; 2000: 306, 544.

Što se tu dogodilo? U ova tri glagola bi se u ovim *c*-oblicima očekivala izvorna neakutirana nepomična *b*-paradigma. Međutim, ona je, izgleda, vrlo rano zamijenjena sekundarnom pomičnošću te izvorni oblici kao *l-ptcp*. **-čęľъ – **čęľá – **-čęľó nisu potvrđeni¹⁷¹. Drugim riječima, neakutirane duge osnove n. p. *b* su zamijenjene sekundarnom n. p. *c*. Osnova su za to, osim poopćavanja n. p. *c* u vokalskim osnovama (kao u *l-ptcp*., vidi 1.1), vjerojatno bili oblici u kojima se naglasak u izvornoj n. p. *b* preklapao s onima u n. p. *c*. Tako se u inf. **-čęti > *-čęti (s pomakom naglasaka) (*b*) preklapilo s *-čęti (*c*), gdje se očekuje izvorni naglasak na kraju, u *l-ptcp*. se u ž.r. **-čęľa > *-čęľá (s pomakom naglasaka) (*b*) preklapilo s *-čęľá (*c*), gdje se očekuje izvorni naglasak na kraju (isto i u *t-ptcp*.), dok se u aor. *-čęсъ (*b*), s nepomaknutim naglaskom na osnovi, preklapilo s *-čęсъ (*c*), koje nastaje retrakcijom naglasaka sa završnog oslabjelog poluglasa (*-čęсъ).

n. p. B-C/C¹⁷²: -čęti' (*p'o-čnęš* ali '*počęlo*), -ęti'¹⁷³ ('*ot-meš*, '*uzmeš* ali '*otęlo*), žęti' (*s'a-žnęš* ali '*sažęlo*)

S obzirom na „miješanu” n. p. *b-c*, u kojoj su bila tri glagola ovog morfološkog tipa, i na samo jedan glagol (*-pęti ‘penjati se’) u n. p. *c*, nije čudno da oblici ovog drugog često dobivaju novi B-naglasak u prezentu: odatle štok. *pępnęš*, *ząpnęš* (analogijom prema *pęčnęš*, *nąčnęš* te *ųzmeš*, *sązmeš* itd.¹⁷⁴). To se događa i drugdje – usp. u Novom Vinodolskom¹⁷⁵ *ząpnęn* analogijom prema *pęšmęn*, u Bednji¹⁷⁶ *nępnam* prema *pęčmam*. U knjiž. sln. (Pleteršnik) vidimo pak obrnuto – ondje se *počnęm*, *nąčnęm* analoški uęľędą na izvorno *popnęm*, ali se izvorni B-tip čuva u *ząčnęm* (uz sekundarno *ząčnęm*).

1.10.3. n. p. *c*

Ovdje ćemo, govoreći o dijalekatskim primjerima i razvoju, za n. p. C uzimati i C-oblike iz izvorne n. p. *b-c*, o kojoj smo upravo govorili.

¹⁷¹ Dibo (1981: 248⁷⁹) kao mogućí arhaizam navodi Križanićeve oblike kao *wziató*, mn. m.r. *najati*, *počęł* itd., no to bi u njega mogla biti i inovacija – usp. i Križanićevo sigurno inovativno nom^{mm} *okowaní*, *osmeiani* (Дыбо 1981: 229; 2000: 533).

¹⁷² Sinkronijski se npr. u štok., gdje u prez. ionako više nema izvornog C-tipa (ala sln. *popnęš*), nego je uvijek poopćen naglasak B-tipa (*pępnęš* kao *pęčnęš*), naglasak prezenta u određivanju sinkronijske n. p. može i zanemariti pa se glagole kao *pęčęti* svrstava pod n. p. C (u opreci prema n. p. B kao u *pęžęti*), s obzirom na preskakanje u GPR (*pęčęo* – *ząpočęo* – *nųzapočęo*).

¹⁷³ Usp. neprefigirani oblik u Crikvenici (Ivančić Dusper & Bašić 2013) *jęti se* ‘prihvatiti se posla’. Isti je korijen i u glagolima poput *za-jąti* ‘uzeti’ (*z'a-jnęš*) u čak. i Zštok. govorima.

¹⁷⁴ Naglasak u ovim oblicima u knjiž. štok. (i većini govorá) nije čelan: *ząpočnęš*, *izuzmeš* itd. (usp. to s *pępijęš* dolje – 1.12.2). Usp. pak sekundarnu čeonost naglasaka u ovom tipu glagolá u Pljevljima (Ружичић 1927: 151): *ząпочнęm*, *đđuzmęm* (drugdje obično *ząpočnęm*, *đđuzmęm*).

¹⁷⁵ Белић 2000: 171. Na Rabu (Kušar 1894: 40) se javlja neobično *nąčnęm* ali *nąčnęmđ*.

¹⁷⁶ Jedvaj 1956: 313. Usp. *pęčnęm* i u Turopolju (Šojat 1982 – svi turopoljski citati bez reference u ostatku teksta su iz rječničkog dijela iz istog izvora).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ¹⁷⁷)	KAJK. (Gregurovec V. ¹⁷⁸)
*kļeti	<i>kléti (klēti)</i>	<i>kļēti</i>	<i>klēti, sup. klēt</i>
1. *kļьnъ	<i>kùnem</i>		<i>kōnēm</i>
2. *kļьněšь	<i>kùneš</i>	<i>kuněš</i>	
3. *kļьněть	<i>kùne</i>	<i>kuně</i>	
1. *kļьnemò	<i>kùnemo</i>	<i>kunemò/kuněmo</i>	
2. *kļьneté	<i>kùnete</i>		
3. *kļьnōть	<i>kùnū</i>	<i>kunū</i>	<i>konō</i>

Stari se naglasak inf. i kod prefigiranih oblika fakultativno čuva u Pocerini¹⁷⁹: st. *nočétu* uz ml. *nòčētu*, st. *otému* uz ml. *òmētu* (Vuk i Daničić¹⁸⁰ tu imaju samo mlađe oblike, što je redovno u inf. koji nemaju i neprefigirane oblike).

Za stari naglasak aorista¹⁸¹ usp. u dolini rijeke Fojnice¹⁸² *otéste – otěšē/otěšē, počésmo – počěšē, zaklésmo*. Već u vuk-daničićevskoj normi je ujednačen tip *zàklēsmo* (ali inf. *zakléti* analogijom prema *kléti*) analogijom prema 1^{jd} *zàklēh*¹⁸³, dok se izvorni naglasak vidi u jednosložnom *klēsmo – klēste – klěše*¹⁸⁴. Prema mlađem inf. *klēti* i 1^{jd} *klēh* može doći i do mlađega *klēsmo*¹⁸⁵.

Kako u GPR nalazimo nazalni vokal, kao i kod svih *e*-glagola n. p. C s osnovom na vokal, i ovdje nalazimo pomičnost: usp. prapački (Vrgorska krajina) *pōčea – počéla – pōčēlo – mn. pōčēli – pōčēle – počéla* (također usp. uobičajeno štok. preskakanje u *n̄počeo* i sl.)¹⁸⁶. U knjiž. štok. (i mnogim govorima, a uvijek tako na istoku) umjesto staroga *počéla* nalazimo

¹⁷⁷ Jurišić 1966: 89.

¹⁷⁸ Jembrih & Lončarić 1982-3: 48.

¹⁷⁹ Московљевић 1927-8: 14–15.

¹⁸⁰ 1896: 71.

¹⁸¹ Usp. Дыбо 2000: 306, 491–493 za psl. rekonstrukciju i građu.

¹⁸² Brozović 2007: 142.

¹⁸³ Usp. Kapović 2015: 635²²⁹¹.

¹⁸⁴ Budmani 1867: 72. Za kračinu/dužinu 3^{mn} aor. *-šē* vidi 4.3, fusnota 424 (izvorno se očeuje *proklěšē* ali *klěše* pa onda dolazi do različitih ujednačavanja u dijalektima).

¹⁸⁵ Usp. Николић 1970: 115 za nešto dijalekatskih varijacija u *(za)klesmo*.

¹⁸⁶ U pomičnom GPR n. p. C izvorno uvijek jd. ž.r. i mn. sr.r. (koji zapravo imaju isti nastavak *-a*) imaju stari naglasak na kraju/nastavku (*(za)počēlā* > *(za)počéla*), dok ostali oblici imaju čeonu naglasak (*pōčēlo, zāpočēlo* itd.). U ovom tekstu obično u takvim pomičnim GPR-ovima navodimo samo jd.

ujednačeno *pòčēla*. U jednosložnom *klēo*¹⁸⁷ – *klēla* – *klēlo* (C), što se često čuva u Zštok., pak ujednačavanje ide u suprotnom smjeru (kao kod pridjevâ *drága* – *drâgo* (C) → *drága* – *drâgo* (B))¹⁸⁸ pa dobivamo ujednačeno *klēla* – *klēlo* (vidi još 1.11.2, 1.12.2, 1.13.2, 1.14.2, 1.14.4 kod drugih *e*-glagola s osnovom na vokal). Izvornu pomičnost vidimo i u GPT: *pròklēt* – *proklēta* – *pròklēto* (C)¹⁸⁹ (knjiž. *pròklēta* je ujednačeno prema drugim oblicima).

U GPS je *kùnūci* s mladim naglaskom (usp. prez. 3^{mn} *kùnū*). Stariji naglasak *куну́ћу* uz mlađu varijantu *куну̀ћу* posvjedočen je npr. u Pivi i Drobnjaku u Crnoj Gori¹⁹⁰. GPP je *klēvši* (*zàklēvši*)¹⁹¹, što nije očekivan ni naglasak ni oblik (usp. psl. *кльнѣши¹⁹²) – naglasak je ujednačen zacijelo prema tipu *zvâvši* (< *zvâvъši), prema kojem je ujednačen i morfološki.

n. p. C: *-klēt'i* (*kuneš'* → *kūneš'*), *-pēt'i* (*na-pneš'* → *n'a-pneš'*)

Za *nâpněš* (s B-prezentom) vidi 1.10.2.

1.11. *r/l*-razred

Ovdje nalazimo morfološki raznorodne formacije, kojima je zajedničko tek da na kraju osnove imaju likvide. Svi glagoli n. p. *c* imaju u inf. *e*-prijevoini stupanj s metatezom likvidâ (npr. *mer-ti > *mrěti), u prez. prijevoinu prazninu (npr. *мър-ѡ), kao i u *l*-ptcr. (GPR) (npr. *мърлѣ). U n. p. *a-b* je takav glagol *terti > *trěti¹⁹³. Druga dva glagola u n. p. *a-b* imaju akutirano *el/ol u korijenu¹⁹⁴, što se očituje u *a*-oblicima u zatvorenom slogu s metatezom likvidâ (*kólti – *kóllѣ, *mělti – *mélлѣ), dok akut ispred *j* nestaje te ostaje *b*-naglasak (npr. u prezentu – štok. *kòlěš*, *mělěš*). Tu se opet vidi komplementarna distribucija n. p. *a* i *b*.

¹⁸⁷ Dugi vokal se krati ispred drugog vokala (ˆ > ˘) – usp. Kapović 2015: 744.

¹⁸⁸ Usp. Kapović 2011b: 353–354.

¹⁸⁹ Usp. npr. Ivšić 1913/II: 102.

¹⁹⁰ Вуковић 1940: 358.

¹⁹¹ Usp. Daničić 1896: 69/Даничић 1925: 112.

¹⁹² Muški rod je bio *кльнѣ (usp. Дыбо 1981: 213). Od takvog oblika *čьнѣ/рѡчьнѣ od *ročeti nastaje kajk. (Varaždin) okamenjeni prilog *pòčam* ‘počevši od’ (sa sekundarnim *-m* umj. *-n* kao u *počmeš* umj. *počneš*), no varaždinski naglasak nije informativan (usp. ondje i *kòza* < *kozâ).

¹⁹³ Usp. Зализняк 1985/2010: 136 za n. p. *b* u prez. u strus.

¹⁹⁴ Tj. ie. laringal (ie. *melH- i *kolH-), gdje laringal nestaje pred *y (u prezentu) – usp. Kapović 2008a: 246⁽³⁵⁷⁾.

1.11.1. n. p. a-b¹⁹⁵

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁹⁶)
*kól̥ti	<i>klàti</i>	<i>klàti</i>	<i>klàti</i> , sup. <i>klàt</i>
1. *koļ̥ć	<i>kòļ̥ēm</i>		<i>kòlem</i>
2. *kòļ̥eš̥	<i>kòļ̥eš̥</i>	<i>kòļ̥eš̥</i>	
3. *kòļ̥et̥b	<i>kòļ̥ē</i>		
1. *kòļ̥emo	<i>kòļ̥ēmo</i>		
2. *kòļ̥ete	<i>kòļ̥ēte</i>		
3. *kòļ̥ot̥b	<i>kòļ̥ū</i>		

Usp. imp. *kòļi(te)!*, *mèļi(te)!* (s pomakom naglasaka udesno u n. p. *b*); aor. *klāh – klā, mļēh – mļē* (ARj, tj. *zàkla – zàkla, sàmļeh – sàmļe*; čeonni naglasak u *zàkla, sàmļe* je mlađa generalizacija C-naglasaka); impf. *kòļāh, mēļāh* (ARj, usp. stsl. *koļjaaxb*, oblik *klāh* (ARj) je mlađi); GPR *klāla – klālo* < *kōlla – *kōllo, *mļēla – mļēlo* < *mēlla – *mēllo¹⁹⁷; GPS *kòļūci, mēļūci* (naglasak kao u prez.); GPP *klāvši, mļēvši* (ARj, tj. *zàklāvši, sàmļēvši*).

GPT *klān – klāna/klāna – klāno/klāno* (*zàklān – dij. i zaklāna* po n. p. C uz *zàklāna – zàklāno*) je analogija prema tipu *slān, brān* (1.13.1–2) – u psl. je očekivan naglasak *kōl̥n̥b¹⁹⁸. Za *mļeti* usp. posavski (Ivšić 1913/II: 102) *samļeto*, s čuvanjem stare n. p. (knjiž. *samļeven* je mlađe). U kajk. se, kako rekosmo, naglasak u supinu ne mijenja u n. p. A i B. Naglasak u GI *klāne* je sekundaran, tj. ujednačen prema naglasku jednosložnih osnova n. p. C (poput *brāne*) – usp. očekivano sln. (Pleteršnik) *klānje* < *kōl̥n̥bje.

n. p. B: *kl'ati, ml'ėti*¹⁹⁹ (*m'eješ*), *-t'rti*²⁰⁰ (*t'areš*), *zr'ėti* 'gledati' (sekundarno *n'a-zreš*²⁰¹)

¹⁹⁵ Pojednostavljeno se ovo može smatrati i samo n. p. *b*.

¹⁹⁶ March 1981: 271.

¹⁹⁷ Usp. Дыбо 2000: 503.

¹⁹⁸ Oblik *klan* se mora izvoditi iz *kol̥n̥b (nekakvo **kol-an̥b je nemoguće s obzirom na odraz), a osnova *kol- onda mora zadržati svoj naglasak (usp. *znān̥b sa zadržavanjem naglasaka osnove – vidi 6.2).

¹⁹⁹ Tip *klati, mļeti* se dijakronijski razlikuje od tipa *slati, srti* po tome što je u prvima riječ o *kōl-ti, *mēl-ti (*l-rtcr. *kōl-l̥b, *mēl-l̥b*) s naknadnom metatezom likvidā, gdje je *-a-* dio osnove. S druge strane, u *s̥yl-ā-ti, *s̥yr-ā-ti (*l-rtcr. *s̥yl-ā-l̥b, *s̥yr-ā-l̥b*) je *-a-* izvorno sufiks koji se dodaje na osnovu.

²⁰⁰ Već u stsl. postoji kolebanje: starije *trėti* i mlađe *trviti*.

²⁰¹ Izvorno je riječ o *ě/a*-razredu. Usp. stsl. *zbrėti* – prez. 2^{id} *zbrīši*.

Posavski²⁰² GPT *potr̃to*, *utr̃to* (analogijom i *pròstrto* u staroj n. p. c) ima A/B-naglasak (iako sekundaran nastavak), štok. varijanta *ùtr̃t* itd. je sekundarni C-oblik.

1.11.2. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Novi ²⁰³)	KAJK. (Gregurovec V. ²⁰⁴)
*merti ¹	<i>mrijéti</i> (<i>mrijêti</i>)	<i>umrīt</i>	<i>hmriēti</i> , + <i>hmriēt</i>
1. *mьr̃q	<i>mrēm</i>	<i>umrēn</i> ²⁰⁵	+ <i>hmērēm</i>
2. *mьr̃ěšь	<i>mrēš</i>		
3. *mьr̃èť	<i>mrê</i>	<i>umrě</i>	
1. *mьremó	<i>mrémo</i>	<i>umremò</i>	
2. *mьreté ¹	<i>mréte</i>		
3. *mьr̃qť	<i>mrû</i>	<i>umrŭ</i>	+ <i>hmērō</i>

Stari se naglasak inf. i kod prefigiranih oblika fakultativno čuva u Pocerini²⁰⁶: st. *uzumr̃éti* uz ml. *uzŭmr̃éti* (Vuk i Daničić tu imaju samo mlađe oblike²⁰⁷). Štok. *mrēš* ima mlađu dužinu, analogijom prema oblicima kao *znâš*, *dâš*, *spîš*, koja se ujednačava u svim oblicima s praznom osnovom (CC-) u prezentu. Izvorna se kračina vidi gore u novljanskom i rakovičkom obliku²⁰⁸ te u sln. *mrēs*²⁰⁹.

U štok. (i dijelu čak. i kajk.²¹⁰) se kod svih prefigiranih glagola s -(CC)CR- u osnovi poopcava mlađi B-tip naglasaka²¹¹, koji se onda povlači na prefiks: umjesto izvornog *prod̃r̃ěš se poopcava sekundarno *prod̃r̃ěš od čega onda na-

²⁰² Ivšić 1913/II: 102.

²⁰³ Belić 2000: 170 (Беличъ 1909: 240).

²⁰⁴ Jembrih & Lončarić 1982-3: 48.

²⁰⁵ Usp. i *umrēn* na Rabu (Kušar 1894: 8).

²⁰⁶ Московљевић 1927-8: 14–15.

²⁰⁷ Daničić 1896: 67, 71/1925: 110, 114. Iako se inače stari naglasak tipa *zakl̃éti* čuva kada ga podupire neprefigirano *kl̃éti*, u *izŭmrijeti* (isto i *zadržeti*, *prždržeti*) toga nema iako Vuk i Daničić bilježe i neprefigirano *mrijeti* (tj. *mrijéti*). Može biti da je neprefigirani oblik već kod njih bio zastario ili knjiški. Za dijalekatske varijacije u nštok. usp. i Николић 1970: 114.

²⁰⁸ Kod Kašića (1604: 132) nalazimo <mrēm> /mrēm/ ali <vrēm> /vrēm/, što je možda prijelazna faza.

²⁰⁹ Usp. i Kapović 2015: 370.

²¹⁰ Usp. npr. mlađi naglasak u bednjanskom (Jedvaj 1956: 313) *zãpram*, *prãstram* – kao u štok. *pròstrēm* (usp. sln. *zaprēm*, *prostrēm* s izvornim naglaskom). Stariji se naglasak u čak. čuva uglavnom u sjevernijim govorima.

²¹¹ Kao što je uočio već Ivšić 1911: 168–169.

staje *pròdrěš* (isto smo vidjeli kod *-spati* u *p/b*-razredu, 1.8, te u *m/n*- razredu, 1.10.2-3, a slično vidi i u *i/u/ě*-razredu – 1.12.2). Moguće je da je tip *pròdrěš* tek dosta kasno zamijenio očekivano *prodrěš te da praoblika s naglaskom na poluglasu (*prodĕreš) zapravo nikad nije ni bilo, no inovacija ne može biti jako mlada s obzirom da se osim u štok. javlja i na jugu čak. i u mnogim kajk. govorima. Iako u samom *r/l*-razredu u n. p. B izvorno i očekivano imamo tek *sàtrěš* i druge oblike toga glagola, poopćavanje B-tipa se ipak može shvatiti povežemo li, što moramo, razvoj naglasaka u *r/l*-razredu s onim u *m/n*- i *a*-razredu, gdje imamo više takvih glagola izvorne n. p. B (*pòžněš*, *pòčněš*, *pòšljěš* itd.²¹²). Može biti da je takvo poopćavanje starog B-naglasaka u prefigiranim oblicima zrcalna posljedica ujednačavanja C-naglasaka u neprefigiranim oblicima bez vokala u korijenu: kako je u starom neprefigiranom *trémo* (B) (uz češće i izvorno *tàrěmo*), *dmémo* (B) (usp. ARj – danas je neprefigirani oblik zastario) ujednačen C-naglasak prema starom *mrémo* (C), *ždrémo* (C, ARj), tako se u prefigiranom *ùmrémo* (C), *pròždrémo* (C) poopćava naglasak iz tipa *sàtrémo* (B), *nàdmémo* (B). Kod dvostrukih prefiksa se u knjiž. štok. i većini govora javlja naglasak *nè* *prostrěš*, *ràsprostrěš* itd. – naglasak, dakle, nije čelan kao u *pòpijěš*, *nè* *popijěš*, *prìdobijěš* (vidi 1.12.2). Ipak, ima i govora sa sekundarnim preskakanjem, usp. u Pljevljima²¹³: *òбамрѣм* (inače *òbамрѣм*).

U imp. je *ùmri(te)!*, u aor. *ùmrijēh* – *ùmrijē* (sa sekundarnom dužinom prema *mrijē i I^d) – *ùmrijēste* (očekivano *umrijēste), u GPT imamo pomično *ùmrà* – *umřla* (Prapatnice, knjiž. *ùmřla* je ujednačeno), GPP ima, kao i obično, infinitivni naglasak (*ùmrijěvši*). Supin u n. p. C, kao i obično, ima cirkumfleks: *měrtъ.

n. p. C²¹⁴: *drě't'i* (*dreš'*, *pro-dreš'* → *pr'o-dreš*, i *d'ereš* B), *mrě't'i* (*mreš'*, *u-mreš'* → *'u-mreš*, *'umřlo* → *'umrlo*), *-prě't'i* (*u-preš'* → *'u-preš*), *strě't'i* (*streš'*, *pro-streš'* → *pr'o-streš*), *ždrě't'i* (*ždreš'*, *pro-ždreš'* → *pr'o-ždreš*)

1.12. *i/u/ě*-razred

Ovamo spadaju osnove koje završavaju na vokal (na *i/u/ě* na suvremenoj razini; na **i/u/ě/y* na općeslavenskoj razini; na laringal na indoeuropskoj razini –

²¹² Glagoli izvorne n. p. B (prema kojima prez. naglasak onda dobiva i n. p. C) su brojni i u glagolima na *-i-* (kao *šiti*, vidi 1.12.1), no primjeri poput *ùšijěš* (i analoškog *pòpijěš*) su morfološki ipak dovoljno različiti (sa svojim *-ij-*) od glagolâ poput *pròstrěš* da bi se takav utjecaj mogao uzeti kao presudan (ako ikakav).

²¹³ Ружичић 1927: 151.

²¹⁴ Sinkronijski se n. p. C u štok. određuje po preskakanju (*pròstřlo* – *ràsprostřlo*) i eventualno pomičnosti (dij. *rasprostřla*) u GPR, dok je prezent za određivanje sinkronijske n. p. B nebitan jer je uvijek isti/ujednačen.

dakle, riječ je o sekundarno „vokalskim” osnovama) u infinitivu, a u prez. pri- je *-e-* dodaju još sufixs *-j-* (kod glagolâ na *-i-* se to *-i-* u korijenu reducira u *-b-* u prezentu). Ovdje nalazimo objedinjenu n. p. *a-b* kod glagolâ na *-i-* (može se pojednostavljeno nazivati i sâmo n. p. *b*), n. p. *a* kod glagolâ na *-u-* i *-ě-* te n. p. *c*. Vidljiv suodnos n. p. *a* i *b* (koji praktički ovisi samo o vokalizmu²¹⁵) još jed- nom ukazuje na izvornu jedinstvenost nepomične n. p. (iz koje nastaju n. p. *a* i *b* u komplementarnoj distribuciji i međusobno često i dalje ostaju povezane). Za rekonstrukciju dvaju naglasnih obrazaca usp. Дыбо 2000: 251–252.

1.12.1. n. p. *a-b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Pitve/Zavala ²¹⁶)	KAJK. (V. Rakovica ²¹⁷)
*šiti	šiti	šit	šiti, sup. šit
1. *šьjĭ	šijēm	šijen ²¹⁸	šijem
2. *šьješь	šijēš	šijesh	
3. *šьjjetь	šijē	šijje	
1. *šьjemo	šijēmo	šijemo	
2. *šьjete	šijēte	šijete	
3. *šьjotь	šijū	šiju	

S obzirom da je i u prezentu *-i-* umjesto staroga **-ь-* (fonološkim procesom **-ьj-* > *-ij-* i onda analoškom dužinom) i da više nema starog obrasca n. p. B (s naglaskom na kraju u 1^{id}), danas je to sinkronijski n. p. A. U južnim se štok. govorima kod prezenata na *-je-* (ovdje i u *ova*-glagolâ) čuva izvorna kračina tematskog vokala, npr. *čijēš*, *šijēš*²¹⁹. U prefiguriranim se prezentima izvorni kratki neoakut u **-šьješь* očekivano prenosi na prefiks pa dobivamo naglaske poput *zâšijēš*, *ûmijēš* (s ujednačenim *-i-* – za varijantnost izvornog poluglasa ispred *j* usp. i glag. varijante *sjati/sijati* i stsl. *sjati/sijati*, oblik *rođak* < *rodjak* uz dij. *rodijak*, sve od **rodьjakь* te npr. stand. hrv. *dječji* prema stand. srp. *dječiji* od sufixa **-ьjьjь*). Takav se prijenos naglasaka onda dalje analoški širi pa u nekim govorima dobivamo i oblike kao *ně̇ zašijēš* s novostvorenim sinkronijskim pre- skakanjem naglasaka (u drugim govorima ostaje starije *ně̇ zašijēš*).

²¹⁵ Na dugom **-i-* se javlja akut tj. *a*-oblik, a na kratkom **-ь-* kratki neoakut tj. *b*-oblik.

²¹⁶ Barbić 2011: XLV.

²¹⁷ March 1981: 271.

²¹⁸ Govor nema zanaglasnih dužina u sistemu.

²¹⁹ Usp. Budmani 1867: 71^(a), 105–106, Maretić 1963: 239, Kašić 1995: 71 za Konavle, Ka- pović 2015: 292¹⁰⁸⁴ za primjere govora.

U imp. se naglasak dulji ispred *-j#*: *šij(te)!*, a u GPP ispred sonanta: *šivši* (ARj). GPR ima naglasak kao inf.: *šio – šila – šilo* itd. GPT je izvorno u ovom tipu imao vezani naglasak na drugom slogu (nastao pomakom naglaska udešno u n. p. *b* s prvog sloga): *šjǫnъ – *šjǫnà – *šjǫnò, *mъvǫnъ – *mъvǫnà – *mъvǫnò²²⁰. Takvi oblici nisu očuvani ni naglasno ni morfološki, nego su zamijenjeni nizom inovativnih oblika. Zast. *švǫn* (ARj, sa sekundarnim *-v-*) i još mlađe *šiven* imaju ujednačen dočetni naglasak (iz n. p. C): (*u*)*šivèna – ušivèno*²²¹. Impf. je *šijāh*, a aor. *ših* (ARj). Aorisno 2/3^{id} *ušī* umjesto *ušī* je analoški C-tip. Razlika n. p. A i C u 2/3^{id} aor. se fino vidi u *bī* (od *bīti* ‘tući’, A) i *bī* (od *bīti* ‘postojati’, C)²²². Naglasak u supinu u kajk. ostaje isti kao u inf. (kao i inače u n. p. A i B).

n. p. A:

b'iti ‘tući’ (*bīti), zast. *br'iti* (→ *brij'ati*), *kr'iti*, *m'iti*, *r'iti*, *š'iti*, *vap'iti* (→ *vāp'iti*, *v'apiti*)

č'uti, *ob'uti* (*ob'uješ* → *'obuješ*)

d'ėti (*ne*-prez., zast. *dědeš' A-C*²²³), *gr'ėti* (→ *gr'ėjati*, prez. *gr'ėješ*), *sm'ėti*, *-sp'ėti* (*do-sp'ėješ* → *d'o-sp'ėješ*), *um'ėti*, *zr'ėti* ‘sazrijevati’ (prez. *zr'ėješ* → sek. *zreš'*, *zriš'*)

Kako u glagolima na *-u- i *-ě- nema redukcije vokala u prezentu, tu je posrijedi čista n. p. *a*: *čǫti – *čǫjǫ, *smǫti – *smǫjǫ. Naglasak *dōspijēš* i *ǫbujēš* nastaje poopćavanjem tipa *ušijēš* (usp. starije *dōspijēš* u ARj i *obūjēm* u Ozrinićima²²⁴)²²⁵.

U aor. je značajna razlika aor. *čū* (A) prema *lī*, *pī*, *vī* (C)²²⁶. Naglasak u izvornim GI *čuvéne*, *dospijéce*, *umijéce* je sekundaran – riječ je o poopćenju starog C-tipa u riječima koje od GI postaju obične imenice.

²²⁰ Дыбо 2000: 482.

²²¹ Postoji i *šit* (ARj) sa sekundarnim nastavkom *-тъ (koji se izvorno javljao samo u n. p. c). Varijanta *ušit* ima još i analoški C-naglasak.

²²² Maretić 1963: 254–255. Usp. također od oba glagola GPR *bīo* ali *bīla – bīlo* ‘tući’, A) prema *bīla – bīlo* ‘postojati’, C).

²²³ Usp. Budmani 1867: 87–88.

²²⁴ Rešetar 1900: 185.

²²⁵ Vukovo *ūzyjēm* nije „pogrješka”, kako to misli Daničić (1896: 60³/1925: 102¹), nego stariji naglasak. Mlađeg čeonog naglaska tipa *ǫbujēš – prǫbujēš – nǫ obujēš* nema kod *čūjēš – nǫ čujēš – zāčujēš* (usp. i Stankiewicz 1993: 142).

²²⁶ Daničić 1896: 59.

1.12.2. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ²²⁷)
*pǫiti	pǫiti	pǫiti	vǫiti, sup. vǫit
1. *pǫjǫ	pǫjēm		vǫjēm
2. *pǫjěš	pǫjěš	pǫjěš	
3. *pǫjětъ	pǫjē		
1. *pǫjemó	pǫjēmo		
2. *pǫjeté	pǫjēte		
3. *pǫjǫtъ	pǫjū		

Stara n. p. C se čuva u čak. i kajk. (iako ne u svim govorima), a u štok. se u prezentu uglavnom poopćava sinkronijski A-tip (*pǫjěš* kao *šǫjěš*). Iznimke su par govora u zapadnoj Posavini – usp. u Orubici *pǫjěš* (C) prema *šǫjěš* (A)²²⁸. U nekim južnoštokavskim govorima je pak poopćen stari C-tip – usp. u Ozrićima i Prčanju²²⁹ *pǫjēm* = *šǫjēm*²³⁰. Analoško *pǫpǫjěš (analogijom prema *vǫšǫjěš) umjesto očekivana *pǫpǫjěš (ili naprosto *pǫpǫjěš* prema *ušǫjěš*) nije teško razumjeti jer je broj glagola stare n. p. a-b i c podjednak, a ovdje, kao i u drugim razredima e-glagola, prevladava B-naglasak (tj. kratki neoakut povučen na prefiks). Osim toga, ako se ujednačava *pǫjěš* prema *šǫjěš*, onda je logično da se ujednači i *pǫpǫjěš* prema *ušǫjěš*. To novo preskakanje se iz očekivanog tipa *ušǫjěš* često kompletno poopćava pa se javlja i kod dvostrukih prijedloga te kod negacije, npr. *dǫbǫjěš* – *zǫdǫbǫjěš*, *ušǫjěš* – *ně ušǫjěš*, *pǫpǫjěš* – *ně pǫpǫjěš*²³¹. Kao djelomičan uzrok takvog novog preskakanja možda bi se moglo zamisliti i izvorno preskakanje u n. p. c poput *pǫpǫjǫ – *ně pǫpǫjǫ. To nije posve nemoguće, no nije jako vjerojatno s obzirom da su ostaci čeonog naglasaka u 1^{jd} prez. n. p. C posve rijetki i da ih inače uopće nema u e-glagola

²²⁷ March 1981: 270.

²²⁸ Kapović 2009: 112, 119, usp. i Ivšić 1913/II: 77.

²²⁹ Rešetar 1900: 184.

²³⁰ Uglavnom se, kod čuvanja n. p. C, vokal duži, dok se, kod sekundarne n. p. A, čuva kraćina vokala (s *i* < *e* ispred *j*), usp. Stankiewicz 1993: 150¹⁵. Glas *-i-* koji bi nastao od starog **-ь-*, naime, ostao bi isprva svejedno kratak. Može biti da je dužina osnove kod čuvanja n. p. C u *pǫjěš* (← *pǫjěš < *pǫjěš) unijeta po zoru na *kǫjěš* (1.14.4), gdje se ona i očekuje (jer je riječ o izvornom *u).

²³¹ Usp. i Rešetar 1900: 185. Vukovo *nǫdǫvǫjēm*, dakle, nije greška kako to misli Daničić (1896: 60³/1925: 102³) – usp. tu i Ivšić 1913/II: 78², Stankiewicz 1993: 150¹⁶. Daničić (1896: 60/1925: 102) kod jednosložnog i jednog prefiksa bilježi tip *pǫpǫjěš*, dok kod dvosložnog ili dvostrukog prefiksa bilježi tip *ǫbǫvǫjěš* (umj. *ǫbǫvǫjěš*) i *pǫdǫbǫjěš* (umj. *pǫdǫbǫjěš* s poopćenim novim preskakanjem).

(vidi 3.3 za *vělu*). Pa ipak, zanimljivo je da se u mnogim govorima tip *rǎzbiǰěš* – *pǎrazbiǰěš* javlja samo u ovom razredu (unatoč njegovim morfološkim posebitostima), dok inače imamo očekivano *ǔzměš* – *ǎduzměš*, *ǔmrě* – *ǎdumrě* i sl. u drugim razredima.

U aor. imamo *pǐh* (*pǎpǐh*) – *pǐ* (*pǎpǐ*) (usp. u n. p. A *šǐ*)²³² – varijanta *pǎpǐ* s očekivanim kratkim *i* je starija, dok je *pǎpǐ* ujednačeno prema jednosložnom *pǐ*, gdje se dužina očekuje.

U GPR se izvorno čuva pomičan C-tip, usp. u Prapatnicama *pǐja* (*pǎpǐja*) – *pǐla* (*pǎpǐla*) – *pǐlo* (*pǎpǐlo*) (u knjiž. štok. s ujednačenim *pǎpǐla* te *pǐlo* u klasičnom vuk-daničićevskom sistemu i mnogim govorima). U mnogim se govorima (i standardu) razlika *pǐla* prema *šǐla* dobro čuva unatoč ujednačenom prezentu (*pǐǰěš* = *šǐǰěš*) te se sinkronijska razlika između n. p. A i C čuva u GPR (dok je naglasak u prezentu nebitan za određivanje n. p. jer je ujednačen), uz druge oblike poput aorista (iako se tamo često ujednačuje C-tip). No u mnogim štok. govorima umjesto *pǐla* – *pǐlo* (ili mlađeg *pǐlo*) nalazimo ujednačeno *pǐla* – *pǐlo* (isto u *vǐla*, *lǐla* → *vǐla*, *lǐla* itd.). Najlakše je objašnjenje da je to jednostavna analogija prema *šǐla*, tj. sekundarno ujednačavanje prema B-obrascu (ali i prema m.r. *pǐo* s kraćenjem vokala pred vokalom nakon vokalizacije dočetnog -#̣, dakle *pǐo* – *pǐla* → *pǐo* – *pǐla* prema *šǐo* – *šǐla*, te također prema inf. *pǐti* pa i ujednačenom prezentu *pǐǰěš*), no teoretski bi to mogao biti odraz i starijih ujednačavanja²³³.

Izvorni pomični C-tip se očekuje i u GPT *pǎpǐt* – st/dij. *popǐta* (ml. *pǎpǐta*) – *pǎpǐto*²³⁴ (sufiks u *popǐjen* je sekundaran). U GPS je ujednačen naglasak prema inf., *pǎpǐvši* – usp. sln. dij. *pǐvši* < psl. **pǐvši*²³⁵. Izvorni se naglasak GI (zato što je riječ o jednosložnim osnovama) vidi u *pǐće* i *bǐće*.

²³² Usp. Kapović 2015: 240, 550.

²³³ Vidi Kapović 2015: 182–183. Miješanje tipova može ići i u drugom smjeru, npr. *srǎla* (B) → *srǎla* (C) – usp. 1.13.1.

²³⁴ Daničić (1896: 59/1925: 101) ovdje ima *lǐt* – *lǐta* (umj. starijeg *lǐta*) – *lǐto* s ujednačenim *ǐ*, a ne *ǐ* (u dvosložnim oblicima) kao što je to inače u vuk-daničićevskom sistemu u GPR (npr. *bǐla* – *bǐlo* umj. starijeg *bǐlo*) i pridjevima (npr. *drǎga* – *drǎgo* umj. starijeg *drǎgo*). GPT se tu, kao što se vidi i po oblicima kao *brǎn*, -a, -o ponaša u tom pogledu drugačije od GPR i pridjevâ iz nekog razloga – za razloge za to vidi 1.13.1 kod *slǎn* (gdje je takav naglasak zacijelo izvoran pa onda poopćen na ostale GPT u Daničićevu sistemu).

²³⁵ Дыбо 2000: 515.

n. p. C:

b'iti 'postojati' (supl. prez. *b'uđeš*, *jesam'*), *g'n'iti*, *kl'iti* 'klijati', *l'iti*, *p'iti*, *v'iti*, *ž'iti*²³⁶ (prez. *žtveš'*)

n. p. A-C:²³⁷

p'ėti 'pjevati' (*poješ'*, GPR *p'ėla*²³⁸), *pl'ėti* 'plijeviti' (*plīješ'*, i *plēveš'*, GPR *pl'ėla*, usp. stsl. prez. *plēveši*)

1.13. *a*-razred

Među izvornim glagolima ovog razreda nalazimo glagole koji u inf. najčešće imaju reduciranu osnovu (*sьl-, *zьv-, *bьr-) + sufiks *-a-, dok u prezentu imaju često punu osnovu (*zov-, *ber-) sa ili bez sufiksa *-j- (*sьļešь ali *zovešь).

1.13.1. n. p. *b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ²³⁹)
*sьlāti	<i>slāti</i>	<i>slāti</i>	<i>poslāti</i> , sup. † <i>poslāt</i>
1. *sьlĭq̑	<i>šāļem</i>		† <i>posĕlem</i>
2. *sьļešь	<i>šāļeš</i>	<i>šāļeš</i>	
3. *sьļetъ	<i>šāļe</i>		
1. *sьļemo	<i>šāļemo</i>		
2. *sьļete	<i>šāļete</i>		
3. *sьlĭqtъ	<i>šāļū</i>		

N. p. *b* karakterizira, kao i inače, naglasak na sufiksu u inf. *sьlāti, kao i *l-*прср. *sьlālъ (*slào – slāla – slālo*), te na osnovi u prez. U prez. imamo *šāļeš* s uobičajenom vokalizacijom slabog poluglasa pod kratkim neoakutom (kao u

²³⁶ Ovaj glagol možemo uvjetno staviti u ovaj razred (iako je zapravo riječ o zasebnom *v*-razredu) po starom infinitivu koji se s ovim razredom formalno poklapa. U stsl. glagol glasi *žiti* (< *živti) – *živeši*. Prezent *živeš* se i danas čuva u štok. govorima, no stari infinitiv *žiti* (ARj) se zamjenjuje s preuređenim *živsti* (ARj i npr. Šurmin 1895: 204) (-s- analogijom prema glagolima tipa *gresti* da bi se očuvalo -v- u inf.), a onda sa *živjeti* po *ė/a*-glagolima, što može supostojati sa starim *živeš* (usp. u Prapatnicama *živit* uz *živeš* kod starijih govornika), a može za sobom povući i novi prezentski oblik *živiš*.

²³⁷ S rasporedom A- i C-oblikâ kao kod *sjěci* i sl.

²³⁸ Usp. Budmani 1867: 79, Daničić 1896: 63/Даничић 1925: 104.

²³⁹ March 1981: 271.

već viđenom *tārēš*, *žāñēš*); ako nema vokalizacije (bili takvi oblici originalne varijante ili tek naknadne analogije), naglasak mora prijeći na sljedeći slog – zast. *šlēs* (ARj), u takvim oblicima nema druge opcije (vidi 1.12.2); u zast. *pòšlēs* (< *pòs̃l̃eš̃ < *pos̃l̃eš̃) vidimo uobičajen razvoj.

Dok se u GPR u C-tipu kao *zvála* – *zvâlo* (→ *zválo*) dešava ista vrsta ujednačavanja naglasaka (obično prelazak C → B, tj. *zvâlo* → *zválo*, *zvâli* → *zváli* itd.) kao u jednosložnim pridjevima n. p. C (usp. *drága* – *drâgo* (→ *drágo*)), kod A/B-tipa nema takvih „pridjevskih” promjena, tj. *slâla* – *slâlo* (B) (isto i *stâla* – *stâlo* (A)²⁴⁰) se ne mijenja na način na koji se mijenja pridjevski tip *slâba* – *slâbo* (A) (→ *slâba* – *slâbo* (B) ili *slâba* – *slâbo* (C)²⁴¹). U prefigiranim oblicima se događa proces *odustô* > *òdustô* te analogijom prema tom m.r. i utjecaju C-tipa (vidi 8.1) može doći i do prelaska izvornog *razàslala* – *razàslalo* (B) u inovativno *ràzaslâla* – *ràzaslâlo*²⁴² (isto tako i u *odùstala* – *odùstalo* (A) u *òdustâla* – *òdustâlo*²⁴³). To se, jasno, događa samo u prefigiranim oblicima (usp. i *ùsrâla*, *ìzasrâla*) jer u neprefigiranim u većini govorâ nema kontrakcije (*stâo*, *srâo* ostaje i ne steže se, bar ne u većini govorâ, u *stô*, *srô*), a u jednosložnim oblicima, logično, ni ne može biti retrakcije naglasaka. Sporadično i pojedini neprefigirani GPR mogu preći u drugi tip, npr. staro *srâla* – *srâlo* može prijeći u *srâla* – *srâlo/srâlo*. To je vjerojatno ne toliko po pukoj analogiji po tipu *zvála* – *zvâlo* (C), nego možda više pod utjecajem mlađeg naglasaka kod prefigiranih osnova kao *ùsrâla* – *ùsrâlo*, a koji se povodi za izvornim tipom *ùbrâla* (st. *ubrâla*) – *ùbrâlo*, *òprâla* (st. *oprâla*) – *òprâlo* (neprefigirano *brâla* – *brâlo*, *prâla* – *prâlo*), s obzirom da im je prez. isti: *sèrēš* = *bèrēš* = *pèrēš* (za n. p. u *brâti* i *prâti* vidi u nastavku u 1.13.2, a za *pòsrô* – *pòsrâlo* vidi još fusnotu 565 u 8.1).

Imp. je *šâli(te)!*, aor. *pòslah* – *pòslasmo* (izvorni naglasak 2/3^{jd} je *pòsla*²⁴⁴, a lik *pòsla* nastaje širenjem C-tipa kod glagolâ na -a- kratke osnove, usp. očekivano *pòzva*), GPS ima naglasak kao i prez. (*šâljūci*), a GPP kao inf. (*pòslâvši* < *pòs̃l̃âṽši).

U GPT u nštok. nalazimo tipove *slân* – *slâna* – *slâno*, *slân* – *slâna* – *slâno* ili *slân* – *slâna* – *slâno* (što se može izvesti iz prethodnog tipa). Za izvorni se tip može pretpostaviti *slân – *slâna – *slâno < *s̃l̃âñ (s pomakom naglasaka

²⁴⁰ Iako izgledaju isto u GPR, *slâla* je n. p. B (*sl-âla*, usp. prez. *šâlj-ēš*, imp. *šâlj-i!* s vokalom u osnovi u drugim oblicima i promijenjenim naglaskom), dok je *stâla* n. p. A (*stâ-la*, usp. supl. prez. *stâ-nēš*, imp. *stâ-n-i!* uvijek s istim naglaskom).

²⁴¹ Usp. Kapović 2011b: 106–112 za pridjeve.

²⁴² Usp. npr. Драгичевић 2008: 174.

²⁴³ Ipak, kako se stari likovi kao *pòstala*, *prèstala*, *pòslala* uglavnom čuvaju, i u m.r. se uglavnom javlja *pòstô*, *prèstô*, *pòslô*.

²⁴⁴ Usp. Daničić 1896: 133/Даничић 1925: 181.

udesno nakon slabljenja poluglasa u prvom slogu) < *sʰlanʰ²⁴⁵. U Daničićevu sistemu nalazimo tip *slân – slâna – slâno* (i kod stare n. p. *b* i kod stare n. p. *c*) s poopćenim $\hat{}$ u svim oblicima u GPT (i na *-n* i na *-t*), iako je od starog C-tipa inače u GPR i pridjevima ujednačen sekundarni (neakutirani) B-tip naglasaka (*zvâla – zvâlo* ← *zvâlo*, *drâga – drâgo* ← *drâgo*)²⁴⁶ – to se može objasniti ujednačavanjem izvornog tipa *slân – *slâna – *slâno. Takvog tipa sa stalnim dugim neoakutom nije bilo u GPR i pridjevima pa je i logična razlika Daničićeva *zvâlo* i *drâgo* prema *slâno* (a onda analogijom i *brâno*, *lîto* itd.). Pomicanje naglasaka udesno u *sʰlanʰ valja tumačiti isto kao u *dʰva > *dvâ*²⁴⁷ samo što je rezultat pomicanja kratkog neoakuta s oslabjelog poluglasa na unutrašnju neakutiranu dužinu bio (dugi) neoakut²⁴⁸, što je, uostalom, bila i jedina moguća opcija. Unutar n. p. *b* se nije mogao razviti čeonni cirkumfleks (koji se javljao samo u n. p. *c*²⁴⁹), niti je stari akut mogao nastati na neakutiranoj dužini. Naglasak je u *sʰlanʰ bio nepomaknut ispred unutrašnje neakutirane dužine na isti način kao u *čēsānʰ i *pīšānʰ²⁵⁰ > štok. *čěšān*, *pīšān* < *pīšān*. U prefigiranim je oblicima poput *posʰlanʰ primat imala retrakcija naglasaka s naglašenog slabog poluglasa – usp. *sātrēš* < *sʰtʰrēš < *sʰtʰrēš (oblik *sātarēš* je mlađa analogija prema *tārēš*), dok je sln. *nadměš* ← *nadʰmešʰ zacijelo nastalo analoški prema *dʰmešʰ > *dměš*. Dakle, ako nije bilo kakve analogije, naglasak se s oslabjelog poluglasa²⁵¹ pomicao na prethodni slog ako ga je bilo, a na slog nakon slabog poluglasa samo ako nije bilo drugog izbora. Stoga prefigirani oblici poput *pōslān – pōslāna – pōslāno* nastaju od *pōsʰlanʰ – *pōsʰlanʰ – *pōsʰlanʰ²⁵² < *posʰlanʰ – *posʰlana – *posʰlano. Taj se obrazac, naravno, lako stapa s onim iz n. p. *C*: *pōzvān* – st. *pozvāna* (ujednačeno *pōzvāna*) – *pōzvāno*. Tu je ujednačen stari obrazac iz n. p. *C*, što se vidi po preskakanju naglasaka: usp. *pōsrān* (što može biti od *pōsʰranʰ, ali i prema *pōzʰvanʰ) ali *īzasrān*, gdje se vidi da je riječ o (ujednačenom) C-naglasaku (vidi još 8.2).

²⁴⁵ Usp. Дыбо 1981: 213; 2000: 482.

²⁴⁶ Usp. u Mostaru (Milas 1903: 73) *brân – brâna – brâno* (uz *brô – brâla – brâlo* u GPR).

²⁴⁷ Kapović 2015: 233–238.

²⁴⁸ Za neoakut koji nastaje pri ranijem pomicanju naglasaka udesno na neakutiranu dužinu u n. p. *b* vidi Kapović 2015: 112; 2017a: 395.

²⁴⁹ Osim u posebnom slučaju vokativâ, gdje se valjda javljao i u n. p. *b* (npr. *kōnu! > *kōnu!* prema gen^d *kōna*).

²⁵⁰ Usp. Дыбо, Замятина & Николаев 1990: 112, Kapović 2015: 120.

²⁵¹ Tu je riječ uvijek o neoakutu jer stari akut ne može stajati na poluglasu tj. kratkom slogu (osim u okviru diftongâ *ʰr, *ʰl, *ʰr, *ʰl), a cirkumfleks ionako ide na apsolutni početak.

²⁵² Sln. oblici *poslān – poslāna, posrān – posrāna* imaju zacijelo odraz od staroga *posʰlanʰ < *posʰlanʰ, gdje se kratki neoakut (za razliku od razvoja u kajk/čak/štok.), različitim dijalekatskim razvojem u psl., pomakao na sljedeći slog – usp. i naglasak *čēsān, kopān* u drugim glagolskim vrstama prema kajk/čak/štok. *čěšān, kōpān* (uz iznimku nekih čak. govora, vidi fusnotu 583 pod 8.2).

Naglasak u GI *sláne*, *sráne*, *stáne*, *tkáne* je ujednačen prema C-tipu. Za izvorni naglasak usp. sln. (Pleteršnik) *poslânje*, *srânje* < *sǫgrānje²⁵³ prema *pránje* < *pǫranǫjě (c)²⁵⁴.

n. p. B: *gn'ati* (ž'eneš), *sl'ati* (š'aješ, zast. *p'oš'ješ*), *sr'ati*, *st'ati* (supl. *ne-prez.*), *tk'ati* (češ' → *tkeš'* → *tkāš'*²⁵⁵)

Glagol *znāti – prez. *znáješ nakon stezanja u *znāš²⁵⁶ sinkronijski prelazi u *a-ā*-glagole (5.2).

1.13.2. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ²⁵⁷)	KAJK. (V. Rakovica ²⁵⁸)
*zǫvāti	<i>zvāti</i>	<i>zvāti</i>	<i>zvāti</i> , + <i>zvāt</i>
1. *zǫvǫ	<i>zòvem</i>	<i>zově̃n</i>	<i>zově̃m</i>
2. *zověšb	<i>zòveš</i>	<i>zověš</i>	
3. *zovětъ	<i>zòve</i>	<i>zově</i>	
1. *zovemò	<i>zòvemo</i>	<i>zovemò</i>	
2. *zovetě	<i>zòvete</i>		
3. *zovǫtъ	<i>zòvū</i>	<i>zovū</i>	

Kajk. ima očekivani cirkumfleks *zvāt* u supinu (psl. *zǫvatъ). Imp. je *zòvi(te)!*. Aor. je *pòzvah* – *pòzva* (*zvā*²⁵⁹ < *zǫva – dužina u varijanti *pòzva* nastaje analogijom prema *zvā* jer se recesivne dužine u otvorenim zadnjim slogovima pravilno krata²⁶⁰) – *pòzvasmo* – *pòzvaste* – *pòzvašě*.

²⁵³ Sudeći po sln. odrazu neocirkumfleksa, u *sǫgrā-nje treba pretpostaviti akut iz *sǫgrā-ti.

²⁵⁴ Usp. Дыбо 2000: 657–659.

²⁵⁵ U prez. od *tkāti se nikad pod kratkim neoakutom u prez. (*tǫčeš) ne vokalizira poluglasa (za razliku od *tǫrěš*, *žǫněš* i sl.), možda jer nakon poluglasa slijedi okluziv, pa naglasak prelazi na sljedeći slog. S prefiksom je naglasak uobičajen: *sǫtkām*. Usp. još u Šaptinovcima (Ivšić 1907: 151) *pòtkem* (uz sekundarno *potkēm* analogijom prema neprefigiranom *tkēm*). Izvorna kračina se vidi u kajk. <Tkēm> u Belostenčevu rječniku, dok se u štok. javlja uobičajena sekundarna dužina (usp. *mrěš*) – npr. <tčém> u della Bellinu rječniku (ARj). Tā dužina se javlja poopćavanjem dužine u oblicima s CC- u prezentu prema primjerima kao *dāš*, *znāš*, *spīš* gdje se ona očekuje (usp. Kapović 2015: 370).

²⁵⁶ Vidi Kapović 2015: 346–347.

²⁵⁷ Jurišić 1966: 89.

²⁵⁸ March 1981: 271.

²⁵⁹ Usp. kod Daničića (1896: 135/1925: 184) aor. *brā*, *prā* (B-C < c), *zvā* (C) prema *tkā* (B).

²⁶⁰ Usp. Kapović 2015: 549–550.

Impf. je *zvâh – zvâše – zvâsmo – zvâste – zvâhu* (isto i *brâh* itd.)²⁶¹ od psl. *зѡвѡахъ²⁶².

GPR je pomičan: *zvào (pòzvao) – zvala* (dij. *pozvala* → ml/knjiž. *pòzvala*) – *zvâlo* (→ ml. *zvalo*; *pòzvalo*). Ista je stvar u GPT: *zvân (pòzván) – zvana – zvâno* (uz različite kasnije razvoje iz toga: *zvâna – zvâno*²⁶³ i *zvana – zvâno*). GPS je *zòvûci*²⁶⁴ (← st. nagl. *zovûci*²⁶⁵). GPP ima, kao i obično, naglasak ujednačen prema infinitivu: *pòzvàvši* (s duljinom od predsonantskog duženja) – usp. psl. *зѡвѡвѡшѡ²⁶⁶. U GI se u jednosložnim imenicama čuva stari naglasak (poopćen i na n. p. B, kako vidjesmo): *brâne, prâne, zvánne*. Usp. još kod Pergošića²⁶⁷ *oraniee*.

n. p. C: *br'ati (beresh' i b'eresh'), -drêt'i (-dreš, i dr'ati*²⁶⁸ → *der'ati*, prez. *deresh' → d'eresh'), or'ati (ores' → 'oresh')*²⁶⁹, *pr'ati (peresh' i p'eresh'), rev'ati*²⁷⁰, *rv'ati, sc'ati 'pišati' (supl. prez. ščĩš')*, *sp'ati (supl. prez. spĩš')*, *zv'ati (rijetko i B), -ždrêt'i (-ždresh'²⁷¹, i sek. žder'ati – sek. žd'eresh' B)*²⁷², *-žg'ati (-žgeš, sek. žgãš', vidi žec'i)*

Tipično je za prez. *beresh'/peresh'* da su u štok. negdje n. p. C (*bèrěš/pèrěš*), negdje n. p. B (*bèrěš/pèrěš*), a B-tip se rjeđe javlja i u nekim drugim glagolima od ovih (ne samo kod nas)²⁷³. Kao i kod glagola na *-i-* kao *piti* (I.12.2) postoji velika dijalekatska varijacija u tipovima poput *brâla – brâlo* (→ ml. *brâlo*) (C) i *bràla – bràlo* (B)²⁷⁴, obje se varijante mogu javljati i u istom govoru, a naglasak se GPR ne mora nužno slagati s naglaskom prez. (*bèrěš* (C), *bèrěš* (B)), tj. npr. pomično *brâla –*

²⁶¹ Daničić 1896: 135.

²⁶² Sekundaran pljevaljski C-naglasak *brâz – brâue* itd. (Ружичић 1927: 158) nastaje isto kao u *i-*glag. (4.3), uz utjecaj aoristâ poput *klêh – klêsmo*, ali i prezenata tipa *dâm – dâmo*. Ista se vrsta analoškog naglasaka vidi i u samo jednom glagolu u impf. u vuk-daničićevskom sistemu (koji, k tome, pripada n. p. B): *ščâh 'htijah' – ščâše – ščâsmo – ščâste – ščâhu* (Daničić 1896: 87).

²⁶³ Takav Daničićev naglasak nastaje analogijom prema *slân, -a, -o* – vidi I.13.1 za objašnjenje.
²⁶⁴ Tako i kod Daničića (1896: 135/1925: 184) iako on istovremeno ima stariji naglasak u tipu *držeci (isto, : 85/129)*.

²⁶⁵ Usp. u Pivi i Drobnjaku (Вуковић 1940: 358) stari naglasak *zovûhu* uz mlađi *zovûhu*.

²⁶⁶ Дыбо 2000: 482.

²⁶⁷ Дыбо 2000: 657.

²⁶⁸ Usp. stsl. *dbrati – dereši*.

²⁶⁹ Usp. n. p. C u strus. Зализняк 1985/2010: 139.

²⁷⁰ Usp. stsl. *rjuti* za izvorni inf.

²⁷¹ Usp. n. p. C u strus. Зализняк 1985/2010: 139.

²⁷² Dibo (1981: 204, 235–236, 251) ipak *bъrati, *derti/dbrati, *pъrati, *žerti/žbrati, *orati tradicionalno rekonstruira kao psl. n. p. c (te oblike kao *bèrěš* smatra jednostavno sekundarnima).

²⁷³ Kapović 2015: 411.

²⁷⁴ Tradicionalno se uzima da je *brâla* (C) starije, no ukoliko je točno nagađanje o starom miješanju tipova *b* i *c* (o čemu se govori u nastavku), i naglasak *bràla* (B) bi mogao biti star.

brâlo može ići s prez. *bêrêš*, što bi bila „miješana” n. p. B-C²⁷⁵. Moskvska akcentološka škola²⁷⁶ smatra da bi ovakva miješanja (tipa B-prez. s C-l-ptcp.) mogla biti posljedicom n. p. *b*₂ (varijante n. p. *b* u kojoj se naglasak miče na sljedeći slog: *bêreš > *berêš) koja se onda miješa s n. p. *c* (gdje *berêš nastaje od starijeg *berêš)²⁷⁷.

Pomičnost se u GPR n. p. C u novoštok. uvijek izvorno javlja kod glagolâ s osnovom CC- (*brâla* – *brâlo*, *prâla* – *prâlo*, dij. *zaspâla* – *zâspâlo*²⁷⁸, *zvâla* – *zvâlo*). Kod glagolâ s osnovom (C)VC- (kao *rev-*, *rv-*, *or-*) u štok. nalazimo oblike poput *rêvao* – *rêvâla* – *rêvâla*, *rvao* – *rvâla* – *rvâlo* i *òrao* – *òrâla* – *òrâlo*²⁷⁹ (što bi mogao biti ostatak n. p. C iako je glagol u štok. prešao u prez. u n. p. B: *òrêš*²⁸⁰) iako oni, prema uzoru na druge glagolske vrste s *-a-*, u GPR imaju i varijante *rêvao* – *rêvala* – *rêvao*, *rvao* – *rvâla* – *rvâlo* (dok se *òrao* – *òrala* – *òralo* zapravo poklapa s prez. *òrêš*). U nštok. govorima u Dalmatinskoj zagori, koji inače imaju naglasak tipa *pozvâla* nikad nema naglasak tipa **revâla, **rvâla, **orâla (tip *pozvâla* se čuva samo kad je poduprt tipom *zvâla*²⁸¹ i kod glagolâ koji su dvosložni u ž/sr.r. u neprefigiranim oblicima GPR), nego u tom tipu tamo imamo uvijek *rêvala*, *rvâla*, *òrala* (ili sekundarno *rêvâla* itd. preko m.r. *rêvâ* – vidi 8.1). Ivšić (1913/II: 98) bilježi za Davor *orâla* – *òrâle*²⁸², što je vjerojatno arhaizam (u čemu bi se čuvao trag stare n. p. C toga glagola) iako bi tu zapravo trebala biti riječ o *orâla a ne ***orâla*²⁸³, kao i drugdje na zapadu Posavine (u „orubičko-sičanskom” tipu govorâ)²⁸⁴.

U GPT nalazimo pomičan C-tip: *brân* – *brâna* – *brâno* (→ ml. *brâno*), isto tako i *ùbrân*, *nêizabrân* (dij/st. *ubrâna* → knjiž/ml. *ùbrâna*) itd. Oblik *ùzorân* ima ili ujednačen sekundarni C-naglasak (kao i oblici n. p. B poput *slân/pòslân/izâsrân*) ili čuva stari naglasak s obzirom da je riječ o glagolu stare n. p. *c*²⁸⁵.

²⁷⁵ Usp. u Biteliću (Ćurković 2014: 252) n. p. B/C u *bêrên* (C) (tako i svi od 2^{jd} do 2^{mn}) ali *nê berên* (B), *bêrû* (B) (isto tako i *prât*, *srât*, osim što zadnji ima i varijantu *sêrên*). Zanimljivo je i to što tu n. p. C ima dugo *-ê-* (inače je tamo kratko, npr. *zòven*). To može biti ili zato što je *bêrên* (C) sekundarno nastalo od *bêrên (B) ili zato što je ujednačena dužina prema *nê berên*.

²⁷⁶ Preciznije Sergej Lj. Nikolajev u Дыбо, Замятина & Николаев 1993: 51.

²⁷⁷ No usp. i Дыбо 2000: 337¹⁵³, gdje Dibo ipak opet optira za običnu psl. n. p. *c* za ove glagole.

²⁷⁸ Npr. u Prapatnicama (Vrgorska krajina) *zâspâ* – *zaspâla* – *zâspâlo* – mn. *zâspâli* – *zâspâle* – *zaspâla*.

²⁷⁹ Takav naglasak npr. u ARj.

²⁸⁰ Sinkronijski je u štok. to zapravo *a-je*-glagol.

²⁸¹ To je tipološki slično čuvanju vukovskog inf. kao *proklêti* samo kad je poduprt tipom *klêti* (usp. samo *pòsûti* kod Vuka i Daničića jer ne postoji samostalno *sûti).

²⁸² Za pomičnost usp. kajk. *òral* – *urâla* – *òraji* (Gudek 2013: 103), *òral* – *orâla* – *òrale* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 51) te Дыбо 2000: 507 za strus.

²⁸³ Usp. Kapović 2009: 118–119.

²⁸⁴ Prema takvom izvornom naglasku bi onda nastajalo i posavsko sekundarno *držâla*, *bježâla* (3.3).

²⁸⁵ Usp. u Novom Vinodolskom (Belić 2000: 171) *òrân* – *orânâ* – *òrâno* (i sekundarno *zorânâ*), ali uz mladi naglasak u GPR *orâl* – *orâla*. U kajk. je obrnuto, uz staru pomičnost u GPR (vidi fusnotu 282 gore), u GPT se javlja neobičan neoakut na sufiks: *zurân* – *zurâna* – *zurânê* (Gudek 2013: 103), (*z*)*orân* – (*z*)*orâna* – (*z*)*orânê* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 51). Za takav naglasak vidi fusnotu 585 pod 8.2.

1.14. *j/va*-razred

Ovamo pripadaju glagoli s *-j-a-* ili *-v-a-* u inf., a *-j-e-* u prezentu. Prvo navodimo glagole s *-a-* u prez/inf. osnovi (usp. Дыбо 2000: 252 za naglasne tipove), a onda one s *-u-*.

1.14.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ²⁸⁶)
*lájati	<i>lājati</i>	<i>lājati</i>	<i>lājati</i> , +lājat
1. *lájq	<i>lājēm</i>		+lājem
2. *lájěšь	<i>lājěš</i>	<i>lājěš</i>	
3. *lájětь	<i>lājē</i>	<i>lājē</i>	
1. *lájemo	<i>lājēmo</i>		
2. *lájete	<i>lājēte</i>		
3. *lájqть	<i>lājū</i>		

I u ovom razredu južni štok. govori imaju kratko *-e-* (1.2). Naglasak je uvijek „, s prenošenjem u nštok. (*zàlajěš*, *zàlajao*, *ùgrijān*).

n. p. A:

b'ajati, *h'ajati*, *k'ajati*, *l'ajati*, *st'ajati*, *tr'ajati*²⁸⁷
gr'ējati, *s'ējati*

1.14.2. n. p. *c*

PRASLAVENSKI	ŠTOK	ČAK. (Orbanići)	KAJK.
*davāti	<i>dávati</i>	<i>dāvāt</i>	<i>dāōvōti</i> (Bednja ²⁸⁸)
1. *dājq	<i>dājem</i>	<i>dājēn</i>	
2. *dājěšь	<i>dājěš</i>		
3. *dājětь	<i>dāje</i>	<i>dājē</i>	
1. *dajemó	<i>dājemo</i>		
2. *dajetè	<i>dājete</i>	<i>dājēte</i>	
3. *dājqть	<i>dājū</i>	<i>dājūō</i>	<i>prodajū</i> (Trebarjevo ²⁸⁹)

²⁸⁶ March 1981: 272.

²⁸⁷ Dibo (1981: 205, 234, 236) glagole *xajāti, *stajāti, *trajāti rekonstruirao kao n. p. c.

²⁸⁸ Jedvaj 1956: 318.

²⁸⁹ Citirano prema Дыбо 2000: 299.

n. p. C: *dāv'ati* (*dāješ'* → *dā'ješ'*)²⁹⁰, *směj'ati* (→ *směj'ati*, *smějěš'* → *smějěš'*/*smějějš*), sek. inf. *poj'ati* ²⁹¹ (*poješ'* → *p'oješ*)

Od psl. *smъjāti – *smějěšь očekuje se *smijati se* – *smíješ se* (ERj), što se može ujednačavati pa se npr. dobije ili mlađe *smijati se* – *smijēm se* (Vuk, ARj) ili, obrnuto, *smíjati se* – *smíješ se*. Najstariji je naglasak u GPR odraz stare pomičnosti: *smĭjao* (*nǎsmijao*) – *smĭjāla* (*nǎsmijāla*, izvorno *smijála) – *smĭjālo* (*nǎsmijālo*)²⁹² (mlađi naglasci: *smíjao*, *smijao*, analogijom prema naglasku prez/inf.). U GPT je *nǎsmijān* najstariji oblik (izvorno pomičan). Kod *dāvati* je potvrđen stariji naglasak *dáješ* (uz mlađe *dājěš*), ali u GPR samo sekundarno *dávao* (očekivalo bi se **dājao – **dajála).

1.14.3. n. p. a-b

Ovdje nalazimo dva glagola koja su, kao i neki glagoli u već razmotrenim razredima, imali reducirani vokal u osnovi inf., ali puni u osnovi prez. No razlika je od stsl. tipa *zъvati* – *zoveši* u tome što je ovdje vokal u osnovi prezenta dug: stsl. *blъvati* – *bljueši*, *plъvati* – *pljueši*. Kako je riječ o nepomičnoj paradigmi i izvornom akutu (usp. lit. *bliáuti*, *spiáuti*), inf. je formalno *b*-oblik zbog praznine osnove (s pomakom naglaska na sufiks), dok je prez. *a*-oblik (sa starim akutom na dugoj osnovi). Za psl. naglasnu rekonstrukciju i građu usp. Дыбо 2000: 247–251.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK. (Gregurovec V. ²⁹³)
*bļvǎti	<i>bļǔvati</i>	<i>bļǔvat</i>	<i>pļuvàti</i> , sup. <i>pļuvàt</i>
1. *bļǔjǫ	<i>bļǔjēm</i>		<i>pļǔjēm</i>
2. *bļǔješь	<i>bļǔjěš</i>		
3. *bļǔjjetь	<i>bļǔjē</i>	<i>bļǔje</i> ²⁹⁴	
1. *bļǔjemo	<i>bļǔjēmo</i>		
2. *bļǔjete	<i>bļǔjēte</i>		
3. *bļǔjǫtь	<i>bļǔjū</i>		<i>pļǔjēju</i>

²⁹⁰ Glas -v- je sekundaran (prema iterativima na -avati) umjesto starijeg *dajǎti (usp. i dij/ml. prez. *dāvāš*). Usp. stsl. *dajati* (<dačti>) – *dajō*.

²⁹¹ Usp. stsl. inf. *pěti*.

²⁹² Usp. u kajk. (Gudek 2013: 105) *smějǎl* – *smějāla* – *smějǎļe*.

²⁹³ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

²⁹⁴ Sčak. neocirkumfleks.

n. p. A-B: *bļuv'ati* (> *bļ'uvati*), *pļuv'ati* (> *pļ'uvati*)²⁹⁵

sek. inf. *brij'ati* (> *br'ijati*, vidi 1.12.1)

Kako se prezentski vokalizam ujednačuje i u inf., tako se može ujednačiti i prez. naglasak pa dobivamo n. p. A (*pļūvati* – *pļūvala* umj. starijeg *pļūvati* – *pļūvala*), kao što vidimo gore u Orbanicima²⁹⁶.

1.14.4. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Novi ²⁹⁷)	KAJK. (Gregurovec V. ²⁹⁸)
*kovāti	<i>kòvati</i>	<i>kovàt</i>	<i>kovàti</i> , sup. <i>kòvat</i>
1. *kūjq	<i>kūjēm</i>	<i>kŭjĕn</i>	<i>kūjĕm</i>
2. *kujěšъ	<i>kūjěš</i>	<i>kŭjĕš</i>	
3. *kujětъ	<i>kūjē</i>		
1. *kujemó	<i>kūjēmo</i>	<i>kŭjemō</i>	
2. *kujetě	<i>kūjēte</i>		
3. *kujōtъ	<i>kūjū</i>	<i>kŭjŭ</i>	

n. p. C: *darov'ati*, *kļuv'ati* (> A), *kov'ati*, *rov'ati*, *snov'ati* ‘osnivati’, *trov'ati*²⁹⁹

Stara n. p. C s dočelnim naglaskom i prednaglasnom dužinom (*kūjĕš*) nerijetko je očuvana u kajk. i u nekim čak. govorima. U štok. je pak ona u najvećem broju govora potpuno eliminirana i u svim je starim C-glagolima prevladao novi naglasak poput *trŭjĕš*. Takav naglasak je nastao zacijelom analogijom prema tipu *pļŭjĕš*, ali više prema mnogobrojnim *ova*-glagolima (7.2) po-

²⁹⁵ Dibo (2000: 247, 293, 330, 534) špekulira da bi *pļvati izvorno moglo biti n. p. a, a *bļvati n. p. c – usp. latv. *splāit* ali *bļāit* te Valjavčeve kajkavske podatke *pļju/pļju* ali *bļje* (Dibo nagađa da bi ovaj zadnji oblik mogao biti varaždinski, ali Lipljin ondje bilježi *blūvati* – *blūjem*, tj. n. p. A). To je sasvim moguće, ali ne mijenja puno, s obzirom da se ionako očekuje da bi se ova dva glagola nakon toga ujednačavala po naglasku.

²⁹⁶ Tako npr. ARj i NHKJ imaju starije *pļūvati*, *bļūvati*, dok ERj uz starije *bļūvati* ima mlađe *pļūvati*. U nekim govorima se mogu javljati obje inačice.

²⁹⁷ Беличъ 1909: 205, 244/Belić 2000: 123. Langston (2006: 218) napominje da je, izgleda, danas u Novom taj glagol prešao u n. p. A.

²⁹⁸ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

²⁹⁹ Zadnja 4 glagola uz prez. tip *kuješ* imaju i rjeđi tip *koveš'* – usp. Дыбо 2000: 287 za varijantni prez. *kōvq.

put *psùjēš*, *snùjēš* (u značenju ‘snivaš’, ne ‘osnivaš’³⁰⁰)³⁰¹ i *u*-glagolima (1.14.2) poput *čùjēš*. Iznimaka od toga ujednačavanja nema puno. Jedna je iznimka Dubrovnik, gdje se stari naglasak vidi u *kùjem* i *darùjem*³⁰² (tako oba bilježi Pero Budmani u ARj³⁰³). Druga su iznimka rijetki zapadni štštok. govori slavonskog dijalekta – usp. u podravskim Šljivoševcima³⁰⁴ gotovo savršeno očuvanu razliku između starih tipova *plùje* i *kùje* (iznimka je mlađi naglasak u *rùje*), dok se u više posavskih sela čuva stari tip *kùjēš*, ali s tendencijom poopćavanja i u tipu *plùjēš*³⁰⁵, gdje se ne očekuje takav naglasak (tu se, dakle, čuva inače neuobičajen C-tip naglasaka, ali ne nužno i stara opreka među naglasnim tipovima).

Kod ovih se glagola neizravan odraz stare n. p. C još može vidjeti u GPR (čak i u govorima s inovativnim naglascima poput *kùjēš*). Usp. *dàrovao* – *dàrovāla* – *dàrovālo*, *kòvao* (iskovao) – *kòvāla* (iskovāla) – *kòvālo* (iskovālo), *řvao* – *řvāla* – *řvālo* (ARj) (staro *darovāla, *kovāla, *rvāla se ne čuva u nštok. govorima³⁰⁶). Takav je naglasak s jedne strane u mnogim govorima analoški prodro u *ě/a*-glagole (one s *a*-), *a-je-*, *a-ā-* i *ova*-glagole pa se govori mlađe *kùpovālo* – *pòkupovālo* (ovakav je tip naglasaka iznimno proširen) umjesto izvornog *kupòvalo* ili čak mlađe *bjěžāla* (ovakav je tip razmjerno rijedak) umjesto izvornog *bjěžala*. S druge strane, pod utjecajem tih istih *ě/a*- i *ova*-glagola (tj. oblikā poput *bjěžao*, *kupòvao*) nastaju i novi likovi *kòvao* – *kòvala* – *kòvalo* itd. U takvom je ujednačavanju ulogu odigrala i kontrakcija i reakcija tipa *psovāo > *psovō > *psòvō* (*ova*-glagol, vidi 7.2), čime se novo *psòvō* izjednačava u m.r. sa starim *kòvō* (vidi 8.1). Sinkronijski se novi tip *kùjēš* može pot-

³⁰⁰ Glagol *snòvati* ‘osnivati’ (stari nagl. *snùješ*) < *snovāti (druga varijanta *snūti > češ. *snouti*) ima korijen *snov-/snu- (ie. *sne/owH-, nema veze s pridj. *novъ*) na koji se dodaje *-a- u (sekundarnom) inf. i *-j-e- u prezentu. Glagol *snòvati* ‘sanjati’ (izvorni nagl. *snùjēš*) < *sъn-ov-ā-ti izvodi se od korijena *sъn-ъ ‘san’ (< *sъp-нъ, ie. *supnos ~ slav. *sъp-ati ‘spavati’) sufiksom *-ov-a- u inf. i *-u-j-e- (pri čemu je *-u- samo monoftongizirano *-ow- koje je dalo i *-ov- u inf.) u prez. Usp. za *sъnovāti i glagol *pъs-ov-ā-ti od *pъsъ ‘pas’ kao istu vrstu tvorbe.

³⁰¹ Utjecaj može ići, ali rijetko, i u suprotnom smjeru – usp. u Korčuli (Kalogjera, Fattorini Svoboda & Josipović Smojver 2008) očito sekundaran naglasak *obukùjen* u prez. od *obukòvati* (to je izvorno *ova*-glagol).

³⁰² Ovakav se naglasak u *darovāti može tumačiti time što to nije *dar-ov-ā-ti (osnova + sufiks *-ov-, tj. *ova*-glagol), nego izvorno *darov-ā-ti, pri čemu je osnova *darov- varijanta od izvorno *u*-osnove *dārъ – gen^{id} *daru (*c*). Kako je *darov- dio osnove, on se ponaša isto kao *kov- u *kovāti (u *-ow- iz imenskih *u*-osnova nema čak ni laringala/akuta, za razliku od ie. *kowh₂-, gdje recesivni akut daje pravilno cirkumfleks u 1^{id} prez. *kūjq – usp. lit. *kauti*, latv. *kaūt* za izvorni akut). Nije vjerojatno da bi naglasak tipa *darùjem* bio sekundaran prema *kùjem*.

³⁰³ Na takav naglasak u prez. ukazuju i kasnije zabilježeni dubrovački imperativi (Бојанић & Тривунац 2002: 15) *кùју*, *трùју*, *рùју*, *снùју*.

³⁰⁴ Kapović 2009: 111.

³⁰⁵ Ivšić 1913/II: 87–88, Kapović 2009: 112, 115–117, 119.

³⁰⁶ Toga nema ni u Dalmatinskoj zagori, gdje su inače normalni naglasci poput *udāla*, *zaspāla*, *počēla* itd.

puno stopiti s *psŭjžš*³⁰⁷ te se i *kovati* u takvim govorima može svrstavati pod *ova*-glagole. Sinkronijski, jasno, ako govor ima *kòvālo*, *bjžžālo*, *mòtālo*, nema previše smisla govoriti gdje je taj naglasak očekivan, a gdje ne s obzirom da su se izvorni obrasci očito isprepleli.

Pomičnost u GPR se u štok. još čuva u Orubici u zapadnoj Posavini³⁰⁸, gdje nalazimo *kòvo* – *kovāla* (< psl. *kovaľá³⁰⁹) – *kòvālo* i *òsnovo* – *osnovāla*. Takav je naglasak u zapadnoj Posavini još jedna od vezā tih isturenih posavskih govora s kajkavskim, gdje je takav naglasak normalan: usp. u Gregurovcu Veterničkom *kòval* – *kovāla* – *kòvāle*³¹⁰. U čakavskom staru pomičnost u ovom tipu nalazimo, malko preoblikovanu, u Kukljici na Ugljanu³¹¹ u tipu *otròvo*³¹² – *otròvāla* < *otròvāla³¹³ (sek. *otròvola* analogijom prema m.r.) (tako i *rovāti*, *kovāti* i više njihovih izvedenica, ali i analogijom *covāti* ‘psovati’, *štovāti*)³¹⁴.

Izvorno je pomičan naglasak i u GPT: čak. (Novi Vinodolski³¹⁵) *skòvān* – *skovānā* – *skòvāno*³¹⁶, kajk (Gregurovec Veternički³¹⁷). *kòvan* – *kovāna* – *kòvane*. U knjiž. štok. imamo *kòvān* – *kòvāna* (ujednačen naglasak umjesto *kovāna) – *kòvāno* (također *iskovān*, *nèiskovān* s preskakanjem), *dārovān*, *òtrovān*, *òsnovān* itd. Treba pretpostaviti da je upravo iz ovog izvornog C-tipa takav, čeon i gđjgdje i pomičan, naglasak ujednačen u mnogim štok. govorima u svim glagolima sa sufiksom *-a-* (vidi 8.2). U aor. nalazimo *iskòvah* – *iskova* – *iskòvasmo* itd. Tu je čeon naglasak u 2/3^{id} izvoran, a prema takvim se slučajevima već u Daničićevu sistemu poopćava na velik broj glagolā *a*-međurazreda, tj. glagolā raznih vrsta koji su završavali na *-a* u 2/3^{id} aorista (tipa *džžā* umj. *džža* u *ě/a*-glag.³¹⁸). U GI nalazimo samo mlađi naglasak inf.: *kòvāne*.

³⁰⁷ Osim možda tvorbena na dosta apstraktan način jer *k-* samo po sebi nema značenja, a *ps-* iz nom^{mn} *ps-i* ima.

³⁰⁸ Kapović 2009: 112.

³⁰⁹ Usp. Дыбо 2000: 511–512.

³¹⁰ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

³¹¹ Benić 2014: 413.

³¹² Analogijom prema *tròvo, tj. ograničavanje pomičnosti na osnovu (bez prefiksa) u dužim oblicima.

³¹³ Za *otròvāla umjesto *otròvalā vidi 1.5.

³¹⁴ U Blatu na Korčuli (Milat Panža [2014]: 24) vjerojatno nalazimo na neizravan odraz stare n. p. C u GPR. U *kòvā* – *kòvāla* – *kòvāle* je ujednačen čeon naglasak (možda s nezapisanom ili nestalom varijantom *kovāľā?), ali u *sòvā* – *sovāľā* – *sòvāli* nalazimo pravi pomični C-naglasak koji mora biti analoški prema izvornom obrascu glagola *kovāt*.

³¹⁵ Belić 2000: 173 (ali uz sekundaran naglasak u GPR: *kovāl* – *kovāla*). Za GPT usp. i kukljički (Benić 2014: 413) tip *otròvon* – *otròvāna* (sek. *otròvona*), gdje malo promijenjen tip pomičnosti treba tumačiti kao u GPR u istom govoru, o čemu je već bilo riječi.

³¹⁶ Vidi i Дыбо 1981: 228.

³¹⁷ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

³¹⁸ U Pivi i Drobnojaku (Буковий 1940: 175–186) djeluje pak obrnuta tendencija pa ondje nalazimo inovativno *kòva* (umj. *kòvā*) analogijom prema izvornom naglasku tipa *džža*.

1.15. Prefiksalni naglasak

U *e*-glagolima u knjiž. štok. (i u mnogim štok. govorima te, čini se, uvijek u čak. i kajk.) naglasak n. p. *C* ostaje nepromijenjen pri dodavanju prefiksa. Tako je naglasak isti u *zòveš* i *pozòveš*, tj. u *e*-glagolima u knjiž. štok. nema fenomena tzv. prefiksalnog naglasaka (rus. *полуметность*³¹⁹), kao što ga ima u knjiž. štok. *i*-glagolima (npr. *lòvīš* ali *ùlovīš*) – vidi 3.4 i 4.4. Naglasak tipa *dòneseš* nije tipičan za Zštok., no može se čuti se po govorima u BiH. Rešetar³²⁰ za Dubrovnik bilježi oba tipa – i *dònesēm* i *donèsēm*³²¹. Takav je naglasak općenito tipičan za južne štok. govore iako se javlja i na istoku³²². Usp. za Crnu Goru u Ozrinićima³²³ *grebēm* – *ogrèbēm* (u svim glagolima tako), u Pljevljima³²⁴ *ònīmēm* (u svim glagolima tako), u Uskocima³²⁵ *ùsnečēm*, *ùnesēm*, *ùzbodēm* (u svim glagolima tako), i u štštok. Piperima³²⁶ *pečēm* – *onèčēm* (u svim glagolima tako)³²⁷.

2. *ne*-glagoli

U psl. su *ne*-glagoli mogli imati sve tri naglasne paradigme³²⁸. No kada se pogleda njihova distribucija, uočljivo je da se u n. p. *c* nalaze isključivo vokalske osnove (dakle, glagoli tipa *CV-nqti), dok su sve konsonantske osnove (dakle, glagoli tipa *CVC-nqti) u n. p. *a* ili *b*. To je očito povezano s činjenicom da i u *e*-glagolima pomičnost u *l*-participu u n. p. *c* vidimo isključivo kod vokalskih osnova (tipa *pīlъ – *pīlā – *pīlo), dok je kod konsonantskih osnova nema. Očito se i kod *ne*-glagolâ u konsonantskim osnovama (tj. oblicima na *CVC-*ne*-) u psl. dogodila ista vrsta metatonije kao u *bòdlъ > *bòdlъ³²⁹. Zbog te je metatonije (ispred *-C-n-) stara pomična n. p. očuvana samo kod glagolâ tipa *minqti, kojima je osnovala završavala na vokal (*mi-), dok je u izvorno

³¹⁹ Usp. Дыбо, Замятина & Николаев 1993: 43–51.

³²⁰ 1900: 186–187.

³²¹ Daničić (1896: 53¹/1925: 94³) napominje da Vuk samo kod baš ovog primjera spominje takvu dvostrukost. Usp. još npr. u Konavlima (Kašić 1995: 71) *zàzovēš*, *zàzovē* (knjiž. štok. *zazòveš*, *zazòve*).

³²² Stankiewicz 1993: 149¹³, usp. i Николић 1970: 116–117.

³²³ Rešetar 1900: 187.

³²⁴ Ружичић 1927: 151.

³²⁵ Станић 1982: 166.

³²⁶ Стевановић 1940: 151–152.

³²⁷ Tek bi trebalo detaljno istražiti u kojim se točno govorima takav prefiksalni naglasak javlja, a u kojima ne (i gdje je možda samo fakultativan), te provjeriti javlja li se u pojedinom govoru takav naglasak u svim primjerima ili samo u određenim glagolima (idealno bi bilo napraviti i karte s tim izoglosama).

³²⁸ Za rekonstrukciju i građu usp. Дыбо 2000: 313–329, 396–411, 644–648.

³²⁹ Vidi 1.1. i Kapović 2015: 183–184.

pomičnim osnovama na suglasnik *tâ* pomičnost rečenom metatonijom uklonjena. Tri su stare n. p. u pravilu očuvane u kajk., ali ne i u štok/čak., gdje je stara n. p. *c* u potpunosti eliminirana (ti su glagoli prešli u n. p. B:), a što se može smatrati daljnjim poopćavanjem već psl. tendencije koja ih je, kako vidjesmo, ograničila samo na vokalske osnove (i time malen broj primjerâ).

Morfološki gledano, u inf. i GPR je česta (fakultativna) supletivnost s *e*-glagolima – usp. *đignuti/đići*, *đignula/đigla* (ali samo *đigněš*).

2.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³³⁰)
*dvígnŏti	<i>đignuti</i>	<i>đignuti</i>	<i>dêignuti</i>
1. *dvígnŏ	<i>đignēm</i>		<i>dêignam</i>
2. *dvígnešь	<i>đigněš</i>	<i>đigneš</i>	
3. *dvígněть	<i>đignē</i>	<i>đignē</i>	
1. *dvígnemo	<i>đignēmo</i>		
2. *dvígnete	<i>đignēte</i>		
3. *dvígnŏть	<i>đignū</i>		

U štok/čak. svi oblici imaju nepromijenjeni " na osnovi, kao i obično u n. p. A (u kajk. uz alternaciju s neocirkumfleksnim $\hat{}$). Naglasak u imenicama koje su postanjem GI poput *puknúće* je posljedica poopćavanja starog C-tipa u takvim primjerima, slično kao i čeonu nagl. u aor. 2/3^{jd} kao *pŏginu*³³¹.

n. p. A: *br'inuti*, *c'rknuti*, *č'učnuti*, *d'ěnuti*, *d'ignuti*, *g'asnuti*, *g'inuti* (*gybnŏti), *g'urnuti* (→ B:), *-g'usnuti*, *-k'inuti* (*kydnŏti), *k'isnuti*, *kl'eknuti*, *kl'epnuti*, *kļ'unuti*, *m'etnuti*, *m'ignuti*, *-m'rknuti*, *m'rznuti*, *n'iknuti*, *p'isnuti*, *pļ'unuti*, *pļ'usnuti*, *poč'inuti*, *p'rđnuti*, *p'uknuti*, *r'inuti*, *sm'rknuti*, *st'ignuti*, *st'isnuti*, *-tv'rđnuti*, *s'unuti* (→ B:), *t'ihnuti* (> B:), *-t'isnuti*, *tr'epnuti*, *tr'esnuti*, *t'rgnuti*, *-t'rnuti*, *tr'unuti*, *v'enuti* (→ B:), **vędnŏti*, *-v'iknuti* (~ *navikavati*), *zg'usnuti*, *z'inuti*

U n. p. A spadaju i mnoge *ne*-izvedenice od osnovâ izvorne n. p. *c*, usp. štok. *gásiti* – *zgàsnuti*, *gúst* – *zgùsnuti*, *klécati* – *klëknuti*, *mřzjeti* – *òmrznuti*, *tvřd* – *stvřđnuti se* itd.³³²

³³⁰ Jedvaj 1956: 313.

³³¹ Tako već Daničić 1896: 79, ali sa sekundarnom zanaglasnom dužinom (*pŏginū*).

³³² Uz ovo idu i sinkronijski neprozirne promjene n. p. *c* (kao u *topŏti – *topŏšь) u n. p. *b* (u *to(p)nŏti – *tŏ(p)nešь), usp. Дыбо 1981: 259–260. Ovakva sekundarna imobilizacija naglasaka (*c* > *a/b*), kako već rekosmo, zacijelo nastaje istom vrstom metatonije ispred -CR- kao u *l-ptec*. n. p. *c* konsonantskih *e*-glagola (vidi 1.1 i Kapović 2015: 183–184).

2.2. n. p. *b*

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ³³³)
*topnŏti	tònuti	taknùti	meknìti
1. *topnŏ	tònēm		mèknem
2. *tòpnešъ	tòněš	tàkneš	
3. *tòpnetъ	tònē		
1. *topnemo	tònēmo		
2. *tòpnete	tònēte		
3. *tòpnŏtъ	tònū	tàknū	

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³³⁴)
*vyknŏti	vīknuti	vīknùti	petāgnùti (petāgnuti)
1. *vyknŏ	vīknēm		petāgnam
2. *vŷknešъ	vīkněš	vīkneš	
3. *vŷknetъ	vīknē		
1. *vŷknemo	vīknēmo		
2. *vŷknete	vīknēte		
3. *vŷknŏtъ	vīknū		

U štok. je u *ne*-glagolima uvijek ujednačeno sekundarno dugo *-ē-* (usp. izvornu kraćinu u vrgadinskom). B-prezenti, kao i uvijek, imaju neoakut na osnovi u svim licima (osim izvorno u 1^{jd}) – u nštok., naravno, *vīkněš* > *vīkněš*. Imp. je *màkni(te)!*, *vīkni(te)!*.

U aor. se stari naglasak na nastavku u vuk-daničićevskom sistemu³³⁵ čuva kod dugih osnova kao *vīknuh* – *vīknu*, no u kratkima umjesto *màknuh* – *màknu (supl. *màkoh* – *màče*) već nalazimo inovativni C-oblik *màknū* (ARj), kao i u n. p. A. Kasnije se i *vīknu* može zamijeniti mlađim C-oblikom *vīknu*³³⁶. Tu se

³³³ March 1981: 274.

³³⁴ Jedvaj 1956: 314 ('potegnuti').

³³⁵ Daničić 1896: 73–79/Даничић 1925: 116–122.

³³⁶ Usp. Николић 1970: 114.

vidi djelovanje šire tendencije postupnog unošenja C-naglasaka u 2/3^{id} aor. čak i u onim glagolskim vrstama koje više uopće nemaju n. p. C kao *ne*-glagoli³³⁷.

Impf. je *tòñāh*³³⁸. GPR je *màknuo* (supl. *màkao* – *màkla* → ml. *màkla*), *víknuo*; GPT *màknūt* – *màknūta* – *màknūto*; GPS *tòñūci* (naglasak kao u prez.), *třnūci* (mlađi naglasak umjesto očekivana *třnūci – analogijom prema *i*-glagolima, vidi 4.2 za opoziciju *nòsēci* prema *hválēci*); GPP *màknūvši* (naglasak kao u inf.). Naglasak u izvornim GI poput *ganūće*, *prsnūće*, *svanūće*, *potonūće* je posljedica ujednačavanja starog C-tipa (usp. i *puknūće* od n. p. A gore).

n. p. B: *būkn'uti*, *cīkn'uti*, *dahn'uti* (> B:), *gan'uti* (*gъbnqti ~ *gybati), *-gn'uti* (*na-*, *sa-*, *po-*), *ka(p)n'uti* (i A), *kīhn'uti*, *korākn'uti*, *krēn'uti* (*krętnqti ~ *krętati), *lan'uti*, *māhn'uti*, *mākn'uti*, *-mūkn'uti* (i A), *mūn'uti*, *nabrēkn'uti*, *plan'uti* (psl. *a*), *-prēgn'uti*, *přhn'uti*, *přsn'uti*, *pūhn'uti*, *sahn'uti*, *sēgn'uti*, *sēkn'uti*, *-slūhn'uti*, *sřkn'uti*, *svan'uti* (*svъtnqti ~ *svitati), *štīpn'uti*, *takn'uti*, *-tēgn'uti*, *ton'uti* (*topnqti ~ *topiti, prez. sek. C), *ustūkn'uti*, *vāgn'uti* (i A), *vīkn'uti*, *vřsn'uti*, *-vřn'uti*

2.3. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³³⁹)
* <i>minqti</i>	<i>mínuti</i>	<i>spomēnūti</i>	<i>minūti</i>
1. * <i>mīnq</i>	<i>mīnēm</i>		+ <i>mēinām</i>
2. * <i>minēšь</i>	<i>mīnēš</i>	<i>spomēneš</i>	
3. * <i>minēть</i>	<i>mīnē</i>		
1. * <i>minemó</i>	<i>mīnēmo</i>		
2. * <i>minetě</i>	<i>mīnēte</i>		
3. * <i>minqть</i>	<i>mīnū</i>		

n. p. C: *-grnūt'i* (> *-gřn'uti* B:), *manūt'i* (> *mān'uti* B:), *minūt'i* (> *mīn'uti* B:), *plinūt'i* (> *plīn'uti* B:), *spomenūt'i* (> *spomēn'uti* B:), *-vinūt'i* (> *-vīn'uti* B:)

³³⁷ Takvo je širenje, pa i potpuno ili skoro potpuno ujednačavanje, čeonog naglasaka u 2/3^{id} aor. tipično npr. za Zštok., ali i druge štok., govore (za razliku od Daničićeva sistema iz 19. st., gdje se stari aorisni B-naglasak u dosta slučajevâ čuva, osim u *a*-međurazredu i još nekim vrstama gdje često prevladava sekundarni C-naglasak). Usp. za takve sekundarne C-naglaske npr. Rešetar 1900: 164–165 (Ozrinići), Peco 1961: 46 (Ortiješ), Драгичевић 2008: 172 (Lapac). Pregled javljanja i širenja C-naglasaka u 2/3^{id} aor. u knjiž. nštok. daje Stankiewicz 1993: 145–147.

³³⁸ Usp. Milas 1903: 72 za dij. *tòñā*.

³³⁹ Jedvaj 1956: 314.

U štok/čak. su svi stari *ne*-glagoli n. p. *c* prešli u n. p. *B*: U kajk. se n. p. *C* čuva u arhaičnijim govorima (ali ne u svima – npr. u V. Rakovici je nema³⁴⁰).

3. *ě/a*-glagoli

U ovu vrstu ulaze glagoli koji u inf. i *l*-ptcp. imaju sufiks *-ě-* (npr. *letěti*), koji iza *č, ž, š, j* prelazi pravilno u *-a-* (npr. *běžati*), dok u prez. imaju *-i-* (kao i *i*-glagoli): *letite, běžite*. Iako im je prezent isti kao kod *i*-glagolâ, naglasno se od njih potpuno razlikuju – među ostalim, skoro svi *ě/a*-glagoli su bili, čini se, ili n. p. *a* ili n. p. *c* (dok su *i*-glagoli imali i brojnu n. p. *b*), a *l*-ptcp. je i u n. p. *c* u *ě/a*-glagolâ uvijek nepomičan za razliku od n. p. *c* u *i*-glagolâ (usp. kajk. *letěl – letěla – letělo* ali *rođil – rođila – rođilo*). U štok/čak. često dolazi do prelaska *ě-* u *i*-glagole³⁴¹.

3.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³⁴²)
*víděti	vǐdjeti	vǐditi	vǐditi
1. *víd'q	vǐdīm	vǐdīn	vêidim
2. *vǐdišb	vǐdīš	vǐdīš	vêidiš
3. *vǐditb	vǐdī	vǐdī	vêidi
1. *vǐdimo	vǐdīmo		vêidima
2. *vǐdite	vǐdīte		vêidita
3. *vǐdět̃b	vǐdē		vêida

Dijalektalno je, i u starijem knjiž. jeziku, posvjedočeno staro 1^{jd} prez. *vǐđu*. Naglasak " u štok/čak. ostaje nepromijenjen na osnovi u svim oblicima. GI je *vǐdēne, stārēne* (C-tip naglasaka je sekundarno unesen u pozdrav *dovǐdēna*, kao i u *mogúce, noséca* i u sličnim slučajevima konverzije glagolskih oblika u neglagolske pridjeve/imenice).

n. p. A: *-m'ilěti, v'iděti (v'idīš' > vidīš'), v'isěti, sl'aběti, st'arěti, -zdr'avěti (→ -zdr'aviti)*³⁴³

³⁴⁰ Usp. March 1981: 274–275 za isti razvoj kao u štok/čak.

³⁴¹ Usp. Stankiewicz 1993: 149⁶, Kapović 2015: 490.

³⁴² Jedvaj 1956: 314.

³⁴³ Usp. još Stankiewicz 1993: 149⁷ za knjiške odimenske/otpridjevske *ě*-izvedenice n. p. *A* poput *gr̃bavjeti* (od *gr̃ba*).

Izuzmemo li nekoliko deadjektivnih glagola (*òmiļeti*, *slàbjeti*, *stàrjeti*, *òzdravjeti*), samo su dva n. p. *a* glagola (uz prefiksalne izvedenice kao *závi-djeti* i sl.).

3.2. n. p. B

U psl. iz nekog razloga, čini se, nije bilo n. p. B *ě/a*-glagolâ. Jedna mogućnost je da su svi stari n. p. *b* primjeri u neko doba u psl. prešli u n. p. *e*³⁴⁴. Nikolajev³⁴⁵ je iznio hipotezu da se po odrazima dužine u slav. dijalektima/jezicima može rekonstruirati izvorna n. p. *b*₂ (u kojoj bi se čuvali odrazi dužine) i n. p. *c* (gdje bi odrazi bili kratki), no problem je u tome što se ti odrazi često ne poklapaju pa brojne razlike postoje već i u štok., gdje postoje varijante tipa *vrìštati* i *vrìštati* ili *vrjtjeti* i *vrtjeti*, ovisno o govoru i glagolu³⁴⁶. Sinkronijski u štok/čak. u kratkoj n. p. B postoji glagol *volěti* (izveden od imenice *vòļa):

ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Turopolje)
<i>vòleti</i>	<i>voľiti</i>	<i>zavolěti</i>
1. <i>vòlīm</i> ³⁴⁷	<i>vòlīn</i>	<i>zavòlim</i>
2. <i>vòlīš</i>	<i>vòlīš</i>	
3. <i>vòlī</i>	<i>vòlī</i>	
1. <i>vòlīmo</i>		
2. <i>vòlīte</i>		
3. <i>vòlē</i>	<i>vòlū</i>	

U čak. se u nekim govorima i glagolima javlja nova n. p. B: koja nastaje od starije n. p. C: zbog tendencije da se naglasak (morfonološki) povuče na dužine – usp. bračko³⁴⁸ *stídīn se* prema štok. *stídīm se*³⁴⁹.

³⁴⁴ Odatle i opreka u klasičnom knjiž. nštok. između prijelaznih *i*-glagola s očekivanom n. p. B kao *debèliti* (koga) – *dèbelīš* (koga) i neprelaznih *ě/a*-glagola s nužnom (poopćenom) n. p. C kao *deběleti se* ('postajati debelim') – *debèlīš_se* (usp. Stankiewicz 1993: 149⁶). Ovakva se opreka sve više gubi s obzirom na miješanje dviju vrsta i zastarjelost takvih prijelaznih *i*-glagola.

³⁴⁵ Дыбо, Замятина & Николаев 1993: 31–43.

³⁴⁶ Kapović 2015: 491–492.

³⁴⁷ Daničić (1896: 87) ima C-naglasak u *privòlīm* (usp. i Stankiewicz 1993: 136). Stariji se oblik I^{jd} *vòļu* (Maretić 1963: 266) obično navodi s ujednačenim naglaskom (u n. p. B bi se u I^{jd} očekivalo *vòļu, kao u *mògu* i *hòću*).

³⁴⁸ Šimunović 2009.

³⁴⁹ Vidi i Kapović 2015: 494.

3.3. n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³⁵⁰)
*letěti	<i>lètjeti</i>	<i>leŕiti</i>	<i>letèti</i>
1. *lěťq	<i>lètīm</i>		<i>letīm</i>
2. *letīšь	<i>lètīš</i>	<i>letīš</i>	<i>letīš</i>
3. *letītь	<i>lètī</i>	<i>letī</i>	<i>letī</i>
1. *letimó	<i>lètīmo</i>		<i>letēīmà</i>
2. *letitè	<i>lètīte</i>		<i>letēitā</i> ³⁵¹
3. *letětь	<i>lètē</i>	<i>letū</i>	<i>letā</i>

pokraćeni korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ³⁵²)
*sěděti	<i>sjèditi</i>	<i>siditi</i>	<i>sedèti</i>
1. *sědq	<i>sjèdīm</i>		+sedīm
2. *sědīšь	<i>sjèdīš</i>	<i>sidīš</i>	
3. *sědītь	<i>sjèdī</i>		
1. *sědimó	<i>sjèdīmo</i>		
2. *sěditè	<i>sjèdīte</i>	<i>sidītè</i>	
3. *sědětь	<i>sjèdē</i>	<i>sidū</i>	

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK(V. Rakovica ³⁵³)
*kypěti	<i>kípjeti</i>	<i>kīpět</i>	<i>kīpěti</i> , sup. +kīpět
1. *kŷpļq	<i>kípīm</i>		+kīpīm
2. *kypīšь	<i>kípīš</i>		
3. *kypītь	<i>kípī</i>	<i>kīpī</i>	
1. *kypimó	<i>kípīmo</i>		
2. *kypitè	<i>kípīte</i>		
3. *kypětь	<i>kípē</i>		

³⁵⁰ Jedvaj 1956: 314.

³⁵¹ Kod Jedvaja greškom piše *letēitā*.

³⁵² March 1981: 274.

³⁵³ March 1981: 274.

Mnogi govori čuvaju stari oblik 1^{jd} prez. *věļu* (prema *věļš*)³⁵⁴, inače zamijenjen analoškim *-īm* uz analoški naglasak prema drugim licima. Usp. još i staro *žěļu*³⁵⁵. Izvorni naglasci u množini su *letímo/kipímo* – *letíte/kipíte* (tj. *letīmò/kipīmò* – *letītè/kipītè* s arhaičnijom fonetikom), dok su *lètímo/kipímo* – *lètíte/kipíte* (tj. dijalektalno *letímo/kipímo* – *letíte/kipíte*) ujednačeni prema *lètš* – *lètī* (tj. dij. *letš* – *letī*). Kod dugih se osnova takav inovativni naglasak lakše ujednačava (*kipímo/kipímo*) jer se tako ujednačava i dužina osnove³⁵⁶, koja se kod izvornog naglasaka (*kipímo/kipímò*)³⁵⁷ krati³⁵⁸ iako ima i štok/čak. govora s tipom *kipímò* > *kipímo* s unesenom sekundarnom dužinom u prvi slog³⁵⁹. Naglasak se *letímo*, kod kratkih osnova, dobro čuva na istoku i jugu štok.³⁶⁰, dok se na zapadu uglavnom ujednačava novije *lètímo* (što se onda uzima i za hrv. stand.).

Imp. je *lèti(te)!*, *šúti(te)!*³⁶¹. Aor. (u 2/3^{jd} nema čeonog naglasaka³⁶²) je *polètjeh* – *polètje* – *polètjesmo*, *zašútjeh* – *zašútje* – *zašútjesmo* (naglasak *pòletje*, *zàšútje* je analoški prema C-tipu iz drugih glagolskih vrsta). Kod glagolâ na *-a-* kratke osnove prema *pobòjah* – *pobòjasmo* izvorno takav naglasak imamo i u 2/3^{jd}: *pobòja*, *razbjèža* itd.³⁶³ Već u Daničićevu sistemu se unosi čeonni naglasak poput *pòboja*³⁶⁴ analogijom prema oblicima kao *pòzva*, *zàreva* (*a*-razred *e*-glagolâ) ili *ìskova* (*j/va*-razred *e*-glagolâ), gdje se takav C-naglasak očekuje, a koji zbog *-a-*

³⁵⁴ Npr. Kašić 1995: 94, Milković 2009: 572. Za još referenci usp. Vermeer 1984: 347¹⁵.

³⁵⁵ Vidović 2013: 162.

³⁵⁶ Usp. kod Daničića (1896: 84–85) stari naglasak kod kratkih osnova u *želímo*, *držímo*, ali ujednačen naglasak kod dugih osnova u *živímo*.

³⁵⁷ Usp. u Dubrovniku (Rešetar 1900: 191) arhaično *kléčīm* – *klečímo*, *rézīm* – *režímo* itd.

³⁵⁸ Kapović 2015: 463.

³⁵⁹ Usp. u Ozrinićima (Rešetar 1900: 191) *kléčímo* itd. sa sekundarno unesenom dužinom u korijen.

³⁶⁰ Usp. Николић 1970: 116.

³⁶¹ Za sekundarno *bjèži(te)!*, *dřži(te)!*, *sjèdi(te)!* (ponegdje i *třči(te)!*) uz starije *bjèži(te)!*, *dřži(te)!*, *sjèdi(te)!* (i *třči(te)!*) vidi Kapović 2015: 689²⁵¹⁶. U Zštok. je Daničićev (1896: 86/1925: 129) naglasak tipa *pòdrži(te)!* (prema *dřži(te)!*) potpuno neobičan. U prefiranim se primjerima poput *razbjèžite se!*, *podřžite!*, *posjèdite!* u Zštok. u pravilu čuva stari naglasak (unatoč čestom neprefiranim *bjèži(te)!*, *dřži(te)!*, *sjèdi(te)!*). Usp. i Matešić 1970: 222.

³⁶² Sufiks **-ě-* je dominantan i ne dopušta ni ovdje, kao ni u GPR, čeonni naglasak, tj. pomičnost naglasaka, već uvijek veže iktus uza se.

³⁶³ Za takav izvorni naglasak usp. Pivu i Drobnjak (Буковић 1940: 360). No tamo se takav naglasak sekundarno javlja i u tipu (*za*)*kòva* (*isto*, : 185), gdje se to ne bi očekivalo (iako se n. p. C u ovom glagolu ionako rijetko gdje čuva tako da je naglasak *kòva* zapravo u skladu s novom n. p. tog glagola). Stari se dočetni naglasak vidi i u Piperima (Стевановић 1940: 167) *држѧ*.

³⁶⁴ Usp. Budmani 1867: 91, Daničić 1896: 85–86/Даничић 1925: 129–130 i ARJ 2/3^{jd} aor. *bjèžā*, *bòjā* s mlađim naglaskom (za sekundarnu dužinu u ovakvim oblicima usp. Kapović 2015: 549–550). Za gotovo potpuno jednačenje čeonog naglasaka u 2/3^{jd} aor. u *a*-međurazredu usp. Stankiewicz 1993: 146.

nalikuje na *a*-razred *ě/a*-glagolâ³⁶⁵. Da je riječ o sekundarnom ujednačavanju C-naglasaka, jasno je po tom što toga u Daničića i sličnim sistemima nema u *ě*-razredu (usp. *polětje*) iako je sufiks *-a- povijesno nastao upravo od *-ě- pravilnom promjenom iza postalveolarâ i palatalâ. Takav se očekivani naglasak bolje čuva kod dugih osnova (što također potvrđuje izvornost takvog dočetnog naglasaka): *zaškripah* – *zaškripa*. Tu nije bilo formalne jednakosti tipa *pobòjah* = *iskòvah* (≠ *zaškripah*) pa analogija nije mogla djelovati (vidi pod 6.2 aor. *začára* u *a-ā*-glagolâ). Za impf. usp. *gòrah* – *gòràše*, *držāh* – *držāše*³⁶⁶. Za pljevaljsko³⁶⁷ *држѣг* < *držāh vidi 8.1, a za inovativni tip *држѣг* – *држѣше* vidi 4.3.

GPR je *lětio* – *lětjela* – *lětjelo*, *šútio* – *šútjela* – *šútjelo*. U *a*-tipu kao *bježao* – *bježala* – *bježao* se može javiti i sekundarni naglasak *bježāla* (dij. i *bježāla*³⁶⁸) – *bježālo*, *ràzbježālo* (usp. *bježao* – *bježāla* u ARj³⁶⁹) analogijom prema tipu *kòvao*, *ìskovao* (1.14.4) i zbog fonetske retrakcije tipa *(raz)bježāo > *(raz)bježō > *bježō*, *ràzbježō*. Naglasak poput *bježāla* mora biti najstariji jer odgovara naglasaku *lětjela*, a, kako rekosmo, *-a- i *-ě- u *ě/a*-glagolima su genetski istovjetni. Dakle, naglasak poput *bježāla* mora biti sekundaran, nastao kasnije zbog nove formalne jednakosti s oblicima GPR drugoga postanja te zbog retrakcije u m.r. (vidi detaljnije u 8.1).

U GPT kod *ě*-razreda imamo *žějen*³⁷⁰, *izgoren*, *òmřžen*, što je zacijelo analogijom prema ujednačenom B-naglasaku u *i*-glagolâ³⁷¹ (vidi u nastavku) s obzirom da je n. p. B u *ě/a*-glagolima inovativna i iznimna (usp. samo *vòjen*, što teško da je moglo utjecati na sve oblike GPT u n. p. C). Stari se dočetni naglasak čuva(o) u Dubrovniku³⁷²: (*iz*)*gòrjen* – *gorjèna* – *izgorjèno* (*gòren* – *gorèna* – *gorèno*³⁷³).

Kako vidimo kod *ě*-razreda, dominantni sufiks *-ě-, koji privlači naglasak nakon recesivne osnove u n. p. C (odatle *lětjeti* – *lětjela* – aor. *zalětje*³⁷⁴), u GPT ne staje ispred sufiksa *-en- (*gor-ě-ti > *gor-енъ). Moglo bi se, slično tome, uzeti

³⁶⁵ Stankiewicz (1993: 144) bilježi obje varijante u aor. *bjèza/bjèžā* i *čita/čitā*, ali ne i u svim drugim vrstama. U kasnijim se varijantama normativnog nštok. naglasaka općenito dopušta dvojnost B- i C-naglasaka u 2/3^{id} aor. u svim slučajevima gdje može doći do kolebanja ili miješanja – usp. Matešić 1970: 215.

³⁶⁶ Usp. npr. takav naglasak u Milas 1903: 72, 75. Nikšićko (Rešetar 1900: 201) 3^{mn} *ležāhu* je sekundarno umj. *ležāhu* (vidi 4.3).

³⁶⁷ Ружичић 1927: 157.

³⁶⁸ Usp. u Posavini *bježāla*, *držāla* (Ivšić 1913/II: 98), u Konavlima *uzdržāla* (Kašić 1995: 99).

³⁶⁹ Također i Daničić 1896: 86/Даничић 1925: 129.

³⁷⁰ Daničić (1896: 85/1925: 129) navodi *žějen* – *željèna* – *željèno* (ali uz „mislim da je tako” za zadnja dva oblika), što je zacijelo artifičijelan naglasak, dok Budmani (1867: 88) ima *žějen* (s uobičajenim ujednačenim B-naglasakom).

³⁷¹ Treba dodati da se naglasak poput *izgoren* (a GPT se vrlo često tvori od prefigiranih glagola) poklapa s prefiksalsnim naglasakom *izgoriš* (prema *gòrīš*).

³⁷² Budmani 1867: 109, Rešetar 1900: 180.

³⁷³ Budmani ovaj oblik bilježi i u ARj kao književni, očito prema dubrovačkom.

³⁷⁴ Usp. u Konavlima (Kašić 1995: 96) *izlèće*.

da nestaje i njegova sufiksalna varijanta *-a- (*dr̥ž-a-ti > *dr̥ž-anъ) te da se u *-an- radi o sufiksu i da je čeon naglasak poput *zadržān – zadržāna – zadržāno* izvoran. Međutim, da to nije tako pokazuju nam (rijetki) primjeri s dugim slogom poput *òdzvīždān < odzvīždān*, gdje se vidi da je tu riječ o starom neoakutu pa da prema *zvīzd'anъ treba pretpostaviti i *dr̥žanъ (iako je prez. po n. p. c). Takav bi neoakut bio možda odražen u ozriničkom (Rešetar 1900: 181) *zadržān*³⁷⁵, dok bi *zadržān* s čeonim naglaskom bilo sekundarno prema tipu *zākovān* (1.14.4).

GPS je *lètēci* (od starijeg *letēci*³⁷⁶), *klécēci* (od starijeg *klečēci*³⁷⁷) (u priprijetljenom jednosložnom *vrúc – vrúca – vrúce* se vidi još stari naglasak). Trag se starog naglasaka GPS u općem jeziku vidi u priložima *ležēcki, sjedēcki, stojēcki*. GPP ima naglasak kao i inf.: *prolētjēvši*.

U GI vidimo isti obrazac kao kod *e*-glagolâ, stari C-tip je očuvan kod glagolâ bez vokala u osnovi (npr. *zv-áne* kod *e*-glagolâ), a mlađi tip (sa starim naglaskom na *-en-*) se javlja kod glagolâ s vokalom u osnovi (npr. *rèv-āne*), usp. *bdijēne, prēne, vrēne* s izvornim naglaskom, ali *bòjāne, lètēne* itd. sa sekundarnim. Isto fiksiranje naglasaka se dogodilo u GPS: usp. (prijdij/pril. < GPS) *vrúce, vrēne* ali *lètēci, lètēne*. Za stari dočetni naglasak GI usp. u Čičićima na Krku: *blijenī* 'blejanje', *blišćenī* 'bliještanje', *trpjenī, vrćenī*.

n. p. C (kratki): *bazd'ėti* (→ C:), *bd'ėti, boj'ati se, bol'ėti, gor'ėti, grm'ėti* (→ C:, *gr̥mětī), *kopn'ėti, let'ėti, lež'ati, pr'ėti* 'preparirati se'³⁷⁸, *stoj'ati* (→ *staj'ati/st'ajati*), *veliš', vr'ėti* (*vrīš'*, sek. *vr'ėješ*³⁷⁹), *žel'ėti* (izvorni prez. na *-ėje-³⁸⁰)

n. p. C (svugdje pokraćeni): *drž'ati, sēd'ėti* (→ *sēd'iti*)

n. p. C(ı) (kratki u jednim/dugim u drugim govorima)³⁸¹: *běž'ati* (daleko najčešće, *běž'ati* – čak/kajk., Stulli), *blěšt'ati* (kajk./blěšt'ati, *buč'ati* (Posavina)/*būč'ati, cvrč'ati/cvrč'ati, krěšt'ati/krěšt'ati, krič'ati/krīč'ati, muč'ati/mūč'ati, pišt'ati* (Posavina)/*pīšt'ati, prd'ėti/prđ'ėti, smrd'ėti/smrd'ėti, svrb'ėti/svrb'ėti,*

³⁷⁵ Iako su ovakvi ozrinički primjeri nepouzđani s obzirom na takav naglasak i u očito sekundarnom GPR kao *zadòbio, ponàpio* (isto, : 170).

³⁷⁶ Usp. *držēci* (Budmani 1867: 91) iako kod *e*-glagolâ ima mlađi naglasak.

³⁷⁷ U Dubrovniku se (Rešetar 1900: 199) stari naglasak čuvao i kod kratkih (*letēci, držēci, ležēci* uz *lètēc, lěžēc* kad nema dočetnog -i) i kod dugih osnova (*klečēci, trpēci* uz mlađe *živēci, trpēci*) – usp. i kasnije Bojanić & Trivunać 2002: 15 (*ležēhu* uz *lěžēhu*). Fakultativno se stari naglasak čuva i u uskočkom govoru (Stanić 1982: 173) *čedēhu* uz *čedēhu* (ali i sekundarno *vidēhu* uz izvorno *vidēhu* u n. p. A). Daničić (1896: 84–85/1925: 127, 129) bilježi stari naglasak kod kratkih osnova (*držēci*), a mlađi naglasak kod dugih (*živēci*), što je tipičan obrazac (usp. Stankiewicz 1993: 142), dok kod *i*-glagolâ iz nekog razloga uvijek ima mlađi naglasak (vidi 4.3).

³⁷⁸ Usp. stsl. *pr̥rēti – pr̥riši*.

³⁷⁹ Usp. stsl. *vr̥rēti – vr̥riši*.

³⁸⁰ Usp. stsl. *želēti – želējši*.

³⁸¹ Usp. Kapović 2015: 489.

škip'ati (Posavina)/*škrīp'ati*, *trč'ati*/*třč'ati* (dužina kod prelaska u *a-je*-glagole), *trp'ėti* (kajk., Posavina)/*třp'ėti*, *vrišt'ati*/*vrišt'ati*, *vrt'ėti*/*vřt'ėti*, *zvižd'ati* (Posavina)/*zvřžd'ati*

n. p. C: (svugdje dugi): *blěj'ati*, *brīd'ėti*, *cūr'ėti* (> *cūr'iti*), *cvīl'ėti*, *čūč'ati*, *ćūt'ėti*, *drēžd'ati*, *glēd'ėti*, *gūd'ėti*, *hrūp'ėti* 'bučati', *jěč'ati*, *klěč'ati*, *kīp'ėti*, *křč'ati*, *mīl'ėti*, *mřz'ėti* (> *mřz'iti*), *pļūšt'ati*, *přšt'ati*, *rěz'ati*, *rūd'ėti*, *sīp'iti* (< *sipėti), *skřb'iti* (< *skrběti), *stīd'ėti*, *štēd'ėti*, *šūm'ėti*, *šūt'ėti*, *tīšt'ati*, *trěšt'ati*, *vrěd'ėti* (> *vrěd'iti*), *zvēc'ati*, *zvūč'ati*, *živ'ėti* (sek.), *žmīr'ėti* (> *žmīr'iti*), *žūd'ėti*

U jednim se pozicijama izvorno očekuje kraćenje (npr. u inf. *vrištati*), a u drugim čuvanje dužine (npr. u imp. *vrišti!*). Tako bi se u svakom glagolu s izvornom dužinom korijena očekivala kompleksna smjena kračine i dužine u osnovi, što se onda u većini govora rješava tako da se u pojedinim glagolima ujednači ili kračina (rjeđe) ili dužina (češće). U štok je n. p. C: (tipa *kīpī*) potpuno normalna, u čak. je rjeđa (jer se nerijetko javlja sekundarna n. p. B:, npr. na Braču *kīpi*), a u kajk. se dužina, čini se, javlja samo u inf./GPR a u prez. ne (usp. gore V. Rakovicu). U čak/kajk. se javlja takav poludugi obrazac s dužinom u jednim oblicima, a kračinom u drugima (ali ne prema onome kako bi se to očekivalo), dok toga u štok., izgleda, nema³⁸². Za kraćenje i ujednačavanje dužine u *ě/a*-glagolima vidi Kapović 2015: 492–495.

n. p. C(ı) (*-ěje-): *běl'ėti* (Vrgada C), *blěd'ėti*, *cěl'ėti*, *cřn'ėti*, *crven'ėti*, *magl'ėti*, *modrėti*, *slěp'ėti*, *plāv'ėti*, *sīv'ėti*, *tūst'ėti*, *zelen'ėti*, *žel'ėti*

Stari, uglavnom deadjektivni, glagolski razred na *-ě/*-ě-je- (npr. stsl. *blěděti* – prez. *blědějo*) prešao je u mnogim govorima (a u štok. potpuno) u *ě*-glagole, no stari se obrazac još čuva u nekim čak/kajk. govorima. Usp. u G. Kojščini³⁸³ prez. *črlęneješ se*.

3.4. Prefiksadni naglasak kod *ě/a*-glagolâ

Što se tiče prefiksalnog vezanja naglasaka, ono je tipično za zapadni štokavski (pa tako i za stand. hrv. kodifikaciju naglasaka), dok na istoku (i u vuk-daničićevskoj „klasičnoj” novoštokavštini i u suvremenoj srpskoj kodifikaciji) to izostaje: usp. *polětīm* (ARj) ali *pòletīm* (ERj) prema neprefigiranom *lētīm*. U govorima distribucija može biti leksička – npr. u stštok. posavskoj Velikoj Kopanici³⁸⁴ *izgòri* prema *gòrī*, ali *pobojī* prema *bòjī*. S druge strane, u crnogorskom stštok. govoru Piperâ³⁸⁵ se prefiksadni naglasak javlja samo kod kratkih osnova (*желїмò* –

³⁸² Kapović 2015: 491.

³⁸³ Gudek 2013: 109–110.

³⁸⁴ Kapović 2015: 492¹⁷⁶⁹.

³⁸⁵ Стевановић 1940: 167–168.

ужелімо), dok kod dugih izostaje (*засмудімо*)³⁸⁶. Prefiksalni naglasak izostaje u kajk. – usp. u Varaždinu *zabolim*, *poletim*, *pregorim* itd., *preletim*, *zakipim* itd. u Turropolju. Može izostajati i u čak. – usp. na Braču *zagrmiñ*, *priletin*, *prigorin* se itd. No neki ga čak. govori ipak imaju – usp. na Vrgadi *zabõlĩ* (prema *bolĩ*), *zagõrĩ* (prema *gorĩ*), *zalõtĩš* se (prema *leřĩš*) itd. Točnu distribuciju prefiksalnog naglaska po dijalektima u ovoj glagolskoj vrsti tek treba detaljnije istražiti i analizirati.

4. *i*-glagoli

I-glagoli imaju uobičajene tri paradigme, s tim da se n. p. *b* mora podijeliti na n. p. *b*₁ i n. p. *b*₂³⁸⁷.

4.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*mýsliti	mìsliti	mìsliti	mìsliti
1. *mýsłq	mìslīm	mìslīn	mīslim
2. *mýslišb	mìslīš	mìslīš	mīslīš
3. *mýsliť	mìslī		
1. *mýslimo	mìslīmo		
2. *mýslite	mìslīte		
3. *mýsleť	mìslē		mīsliju

³⁸⁶ Pešikan (1963-4: 255) navodi kako se u starocrnogorskim govorima prefiksalni naglasak javlja u svim prezentskim oksitonama osim u tipu *čitām*, no navodi samo *e-* i *ě/a-*glagole među primjerima.

³⁸⁷ Kako kod *i*-glagolā, zbog brojnosti i kompleksne dijakronije i sinkronije, ima dosta varijacije (usp. građu u Kapović 2011a) u popisima glagolā se uglavnom navode samo neke od najrasprostranjenijih promjena. Nisu navođene posve lokalne promjene i promjene iz govorā u kojima postoji opsežnije miješanje dviju paradigama, tj. opsežniji prelazak glagola iz jedne n. p. u drugu, što nije rijetkost. Neki su glagoli svrstani u jednu paradigmu vrlo uvjetno, s obzirom na veliko kolebanje koje postoji u različitim govorima. Za mnoge je govore ovakva dijakronijska podjela irelevantna zbog kasnijih masovnih prelazaka u druge paradigme (npr. skraćenih n. p. C → n. p. B: u štok/čak. ili kratkih n. p. C → n. p. B u nekim govorima) i nepostojanja nekih obrazaca (npr. n. p. C: u čak.). Posve specifične lokalne promjene uglavnom nisu bilježene u zgradama. Čest prelazak skraćenih n. p. C > n. p. B: je ipak bilježen, zato što nije općenit u svim glagolima (npr. *učiti*). U nekim je slučajevima podjela (npr. između B/C i C) sasvim uvjetna ili povijesna. Izvorni pokraćeni glagoli n. p. C (prije masovnog prelaska u B: u štok/čak.) rekonstruiraju se prema zapadnopoljskom (Siće/Magić Mala), kajkavskom i nekim čakavskim govorima (npr. Kukljica). Naravno, ne treba *a priori* pretpostavljati da će se n. p. štok., čak. i kajk. međusobno slagati više nego što se mogu slagati primjerice sa slovenskim ili s drugim slavenskim jezicima (dapače, kajk. se po čuvanju n. p. C najbolje slaže, osim sa zapadnopoljskim stštok., sa slovenskim).

Naglasak " se ne mijenja nigdje (osim u kajk. u neocirkumfleksu u nekim oblicima). Čeoni naglasak u 2/3^{id} aor. poput *očisti* – *ně očisti* je (rana) analogija prema n. p. C³⁸⁸.

n. p. A: *b'aviti, bes'editi, běl'ěžiti, bl'atiti, bog'atiti, bor'aviti, br'atiti, c'eriti se, č'istiti, č'uditi, d'esiti* (← B, psl. *b/c*), *d'imiti, g'aditi, g'aziti, gl'aditi, got'oviti, gr'abiti, g'rbiti, g'rliti, h'ititi, h'rliti, -hv'atiti, 'iskriti* (← B, psl. *b₂/c*), *j'aniti, j'ariti, -k'ameniti* (→ B, C), *k'iseliti* (i B i C), *k'ititi, kor'istiti* (→ *kor'ist'iti* B:, *korist'iti* B), *k'uditi* (i B:), *k'upiti, -k'usiti, kv'ačiti, kv'asiti* (i B:, psl. *a/c*), *l'akomiti* (→ B, C), *-l'aziti, l'upiti, m'ěriti, -m'ěstiti, m'iliti, m'isliti, m'rviti* (→ B), *m'učiti, n'uditi, ob'ěsiti, p'amtiti*³⁸⁹, *p'ariti* (→ B:), *p'aziti, p'ěniti* (→ B → C), *pl'ašiti, pl'aziti* (i B:), *pr'atiti, pr'aviti, prot'iviti* (→ B:), *p'rtiti, pr'užiti, p'ržiti, p'uniti, pūst'ošiti* (→ C), *p'ušiti, r'aniti, r'ušiti, s'ětiti, s'iliti, s'iriti, sl'aviti, (s)l'ičiti, sl'initi, st'aviti, str'ašiti, sv'aditi, š'aliti* (i B:), *št'etiti, t'ěšiti, tl'ačiti, tov'ariti, tr'apiti* (i B:, C:), *tr'atiti* (→ B:), *t'rsiti* (i C), *t'ržiti* (i B: i C, psl. *b₂*), *ud'ariti, -'uditi, v'aditi, v'ěsiti, v'ěriti, vl'ažiti, ž'aliti*

4.2. n. p. b

n. p. b₁

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (G. Konjščina ³⁹⁰)
*vozīti	vōziti	vozīti	vujziti, sup. vōzit < *vozīt
1. *vozŏq̑	vōzīm		vōjzim
2. *vōzišb	vōzīš	vōzīš	vōjziš
3. *vōzityb	vōzī	vōzī	vōjzi
1. *vōzimo	vōzīmo		vōjzime
2. *vōzite	vōzīte		vōjzite
3. *vōzetyb	vōzē		vōjziju

Za staro 1^{id} prez. usp. u Studencima u Dalmatinskoj zagori³⁹¹ *mòŭ* uz mlađe *mōlīn* (usp. rus. *молю* – *молюшь* te u štok. u drugim vrstama *mògu* – *mōžěš*,

³⁸⁸ U stsrp. rukopisima iz 15. st. toga još nema u n. p. A (Дыбо 2000: 577–579).

³⁸⁹ Štok. *pāmtiti* ima nepomičan $\hat{}$ (sinkronijska n. p. A:) nastao predsonantskim duženjem. Takvi su još i glagoli poput *bānčiti, črnčiti, dōkrājčiti* (s povučenim naglaskom) itd.

³⁹⁰ Gudek 2013: 113.

³⁹¹ Babić 2008.

hòću – hòćeš). U većini je govora staro *mòļu* zamijenjeno mlađim *mòlīm* s analoškim *-īm* i naglaskom prema drugim licima.

n. p. b₁

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Dračevica)	KAJK. (Varaždin)
*bornīti	<i>brániti</i>	<i>brōnīt</i>	<i>brāniti</i> < *brānīti
1. *borňǫ	<i>brānīm</i>	<i>brōnin</i>	<i>brānim</i>
2. *bōrnišъ	<i>brāniš</i>		<i>brāniš</i>
3. *bōrniť	<i>brānī</i>	<i>brōni</i>	
1. *bōrnimo	<i>brānīmo</i>		
2. *bōrnite	<i>brānīte</i>		
3. *bōrņęť	<i>brānē</i>		<i>brāniju</i>

N. p. B u prezentu, kao i uvijek, tipizira neoakut na osnovi (osim izvorno u 1^{id}), s tim da u nštok. neoakut daje $\hat{}$ (*brāniš* > *brāniš*), tj. prelazi na prefiks (*prèvoziš*, *òbrāniš*). Imp. je *vòzi(te)!*, *bráni(te)!* (< *vozi(te)!*, *brāni(te)!*), aor. *òžēnih/òbrānih – òžēni/òbrāni* (naglasak ranom analogijom prema izvornoj n. p. C³⁹²), impf. *vòžāh/brānāh* (ARj), GPR *vòziò/brāniò – vòzila/brānila – vòzilo/brānilo* (< st/dij. *voziòla/brāniòla – vòzilo/brāniòla* itd.), GPT *vòžen/brānen* (< st/dij. *brānen*)³⁹³.

Kod *e*-glagolâ n. p. B GPS ima naglasak kao 3^{mn} prez., npr. 3^{mn} prez. *sèrū – GPS sèrūci*. U vuk-daničićevskom sistemu se takav stari naglasak čuva kod kratke n. p. B i u *i*-glagolima, sup. 3^{mn} *nòsē – GPS nòsēci*³⁹⁴. Takva se stara razlika između n. p. B i C u GPS vidi i u Kašičevoj gramatici³⁹⁵, gdje imamo <vòdecchi> (B) ali <ucécchi> (C)³⁹⁶. No kod duge n. p. B: se, kao i u dru-

³⁹² U *i*-glagolima se ne čuva izvorni *b*-naglasak na nastavku kao u nekim oblicima drugih glagolskih vrsta. Kao što kaže Rešetar (1900: 167), to je zacijelo zato što bi očekivani aor. n. p. B bio jednak imp. pa onda umjesto očekivana aor. *zabrāni – imp. *zabrāni! dobivamo aor. *zābrāni* (s ujednačenim C-naglasakom) – imp. *zabrāni!* U dva stsrp. rukopisa iz 15. st. (Дыбо 2000: 583–587) u 2/3^{id} aor. vidimo u n. p. B već tada unijet analoški čeonni naglasak kod dugih osnova (kod kratkih osnova nalazimo nekad čeonni naglasak, a nekad naglasak na osnovi, što je možda utjecaj prezentskog naglasaka). Usp. još u stakjk. kod Petretića (Дыбо 2000: 587–588) aor. *òzdrávi* (A), *priztúpi* (B), *pógubi* (C) (danas štok. aor. *òzdravi = pristúpi = pógubi*).

³⁹³ Naglasak je ovdje u n. p. *b* bio nepomaknut s osnove (usp. Дыбо 2000: 564; Kapović 2017a: 390²¹).

³⁹⁴ Daničić 1896: 98/Даничић 1925: 143. U *noséca* ‘trudna žena’ (ARj, Šimundić 1971: 160 itd., usp. za čak. npr. u Čižićima *nosēcā*) je uzet stari C-tip kao i uvijek kad glagolski oblici prelaze u prave imenice/pridjeve/prilog (usp. i sekundarno *mogúće, potonúće* i sl.).

³⁹⁵ 1604: 121.

³⁹⁶ Za naglasak na korijenu usp. još kod Križanića *mólec, hválec se* (B) ali *lovéc* (C), kod Pergošića *hódecsi, hválecfi* (B) ali *cfínecsi* (C) (Дыбо 2000: 564–565).

gim glagolskim vrstama (usp. *čěšūci* ali *pīšūci* i *tōnūci* ali *tṛnūci*³⁹⁷), ujednačava mlađi C:-naglasak kao *tájěci*, tako da u n. p. B: dobivamo *hválěci*³⁹⁸ prema *hvālē* (kasnije se takav inovativni naglasak može poopćiti i u kratkim osnovama pa dobivamo sekundarno *nōsěci* umj. *nōsēci*³⁹⁹). Nije jasno zašto se stari naglasak duže čuva kod kratkih osnova. Ujednačeni pak naglasak kod dugih osnova zacijelo nastaje zbog tendencije da se naglasak n. p. B i C (i kod *i*-glagolâ i u drugim vrstama) ujednači osim u prez/impf.⁴⁰⁰ Kod inf., GPR, imp. i aor. (uključujući i 2/3^{id}, gdje je naknadno ujednačen C-naglasak) situacija je već otprije ista (*brániti* u B kao *tájiti* u C; *bránio* u B kao *tájio* u C; *bráni!* u B kao *táji!* u C; *zabránih* u B kao *zatájih* u C, C-naglasak se poopćava i u 2/3^{id} aor. *zàbrāni* prema *zătāji*). Kod GPT se i kod kratkih i dugih osnova poopćava B-oblik u većini govora (*đvļen/ùvļen, zătājen* u C prema *žěnen/òženēn, zàbrānen* u B). Očito se radi o tendenciji da se naglasak n. p. B i C *i*-glagolâ ujednači u svim oblicima osim u prez/impf., a onda ujednačavanje negdje (u GPT) ide po starim B-, a negdje (u GPS dugih osnova, u 2/3^{id} aor. i GI, za koje vidi u nastavku) po starim C-oblicima. Sekundarno nastali obrazac *nōsěci* – *hválěci* (umj. *hvālěci) je zacijelo analoški prenesen na *ne*-glag. (2.2) i *a-je*-glag. (5.2) s obzirom da ondje uopće nema n. p. C(:) po kojoj bi se mogao ujednačiti naglasak u GPS n. p. B:

Na isti je način, prema mlađem C-tipu, ujednačen i naglasak GI: *gōñēne, bránēne* (usp. *lòvļēne, tājēne* u C). Za izvorni neoakut na osnovi usp. čak. (Čičići na Krku) *hvâjenī, rějenī* ‘ređenje’, *sûjenī* ‘suđenje’ te kajk. (Pergošić⁴⁰¹) *braanenia, noffenie* (dvostruko -šš- upućuje na naglašenost sloga, kao i dvostruki/dug vokal). GPP ima naglasak ujednačen prema inf. – *ožēnīvši/obránīvši*.

n. p. B (< psl. *b*₁) (kratki)⁴⁰²: *gon'iti* (→ C), *hod'iti* (→ C), *klon'iti* (psl. *b*₂/*c*), *mol'iti*, *nos'iti*, *pros'iti* (→ C), *skoč'iti* (→ C), *vod'iti*, *voz'iti*, *žen'iti* (→ C)

n. p. B/C (< psl. *b*₂) (kratki): *bor'iti* (ili C?), *cakl'iti*, *dvor'iti*, *kol'iti*, *kor'iti*, *kos'iti*, *kot'iti*, *krst'iti*, *lož'iti*, *moč'iti* (psl. *b*₁/*b*₂), *noč'iti* (psl. *b*₂/*c*), *plod'iti*, *pop'iti*, *post'iti*, *pot'iti*, *papr'iti* (→ A), *ron'iti*, *sel'iti*, *suz'iti* (→ A, C:), *svědoč'iti*, *tel'iti*, *toč'iti* (i B-C, psl. *b*₁/*b*₂)

³⁹⁷ Usp. Stankiewicz 1993: 145.

³⁹⁸ Budmani 1867: 70, 90, Daničić 1896: 88/Даничић 1925: 132. Usp. u stštok. Piperima (Стевановић 1940: 169–170) istovjetan obrazac: *nōsěhu* ali *fālěhu*. U NHKJ: 149 naglasak *hvālěci* (i *skáčūci*) neobično nazivaju „sporadičnim” (te tipičnim za govore „npr. Sinja, Makarske i dijelova Slavonije”), a kao prvi navode obrazac *pīlēci* (prema 3^{mm} *pīlē* – primjer nije najsigurniji jer je ovdje čest C:-prezent *pīlē*).

³⁹⁹ Usp. npr. u Pocerini (Московљевић 1927-8: 57) izvorno *nōsěhu* uz sekundarno *nōsěhu/ nocěhu* analogijom prema n. p. C (u kojoj imamo varijante *lōměhu/loměhu*).

⁴⁰⁰ Neće biti da naglasak tipa *vōzěci/bráněci* u n. p. B može ikako biti prema psl. m.r. **vōzě/*borně* a ne prema psl. ž.r. **vōzēti/bōrnēt'i* (vidi Дыбо 2000: 563 za rekonstrukciju).

⁴⁰¹ Дыбо 2000: 656.

⁴⁰² Psl. rekonstrukcija n. p. *b*₁ i *b*₂ po radnim materijalima Moskovske akcentološke škole.

n. p. B: (dugi): *bāc'iti* (i A), *bēl'iti* (psl. *b*₂), *blūd'iti*, *brān'iti* (psl. *b*₂), *brāzd'iti* (psl. *b*₂), *brūj'iti*, *brūs'iti* (psl. *b*₂), *būn'iti*, *būš'iti* (i A, psl. *a*), *cēl'iti* (psl. *c*), *cēp'iti* (psl. *b*₂), *cīn'iti* (psl. *b*₂), *-dāl'iti*, *dāv'iti*, *dīč'iti* (< C: < C, psl. *c*), *dīv'iti* (< C, psl. *c*), *drāž'iti* (psl. *c*), *drūž'iti* (psl. *c*), *glās'iti* (psl. *c*), *glāv'iti* (i C, psl. *b*₂/c), *gnēzd'iti* (i C:, psl. *b*₂), *gñāv'iti*, *gospodār'iti* (psl. *b*₂), *gīd'iti* (psl. *b*₂/c), *gūl'iti*, *hrābr'iti*, *hrān'iti* (psl. *b*₂), *hūl'iti* (psl. *b*₂), *hvāl'iti* (psl. *b*₂), *-jār'iti*, *-jedīn'iti*, *jēzd'iti*, *kān'iti*, *klāt'iti* (i A, psl. *b*₂/b₁), *-klūč'iti* (psl. *b*₂), *-korāč'iti* (psl. *b*₂), *krās'iti* (psl. *c*), *krēp'iti* (< C:, psl. *c*), *krēs'iti* (psl. *b*₂), *-krīž'iti* (psl. *b*₂), *krūl'iti*, *krūž'iti* (psl. *b*₂), *krvār'iti*, *(do)kūč'iti*, *kūp'iti* (psl. *b*₂), *kūr'iti* (i A i C:, psl. *b*₂), *kvār'iti*, *lēč'iti* (psl. *b*₂), *-lēn'iti*, *līb'iti*, *liš'iti* (psl. *b*₂), *-lūč'iti*, *lūb'iti*, *lūt'iti* (psl. *b*₂), *mām'iti*, *mār'iti*, *mēs'iti*, *mūt'iti* (psl. *b*₂), *mlāt'iti*, *mrāč'iti* (psl. *b*₂), *mīšt'iti*, *mīrs'iti* (psl. *b*₂), *mūt'iti* (psl. *b*₂), *pāl'iti* (psl. *b*₂), *plēn'iti* (psl. *b*₂), *prāš'iti* (Pos. C, psl. *b*₂), *prēc'iti*, *-prēm'iti* (psl. *b*₂?), *prēt'iti* (psl. *b*₂), *-pūt'iti*, *rād'iti* (psl. *b*₂), *rēd'iti* (psl. *b*₂), *rēs'iti* (psl. *b*₂), *rūb'iti*, *slūž'iti*, *snāž'iti*, *snūb'iti* (psl. *b*₂/b₁), *sprēm'iti* (i A), *srām'iti* (psl. *b*₂), *sīd'iti* (psl. *b*₂), *stūp'iti*, *sūd'iti*, *svēt'iti*, *šīr'iti* (psl. *b*₂), *trāž'iti*, *trēb'iti* (psl. *b*₂), *trūb'iti* (psl. *b*₂), *trūs'iti* (psl. *b*₂), *trūd'iti* (psl. *b*₂), *tumāč'iti* (i *tum'ačiti* A), *tūž'iti* (psl. *b*₂), *tvīd'iti* (psl. *b*₂), *vāb'iti*, *-vlāč'iti*, *vrāt'iti* (psl. *b*₂)

U *i*-glagolima se u početku⁴⁰³ rekonstruirala samo jedna n. p. *b*. No situacija se mijenja nakon 1988, kada Moskovska akcentološka škola uočava nekoliko problemâ s rekonstrukcijom jedinstvene n. p. *b* kod *i*-glagolâ⁴⁰⁴. Kao prvo, u nekim slučajevima se u određenim odimenskim *i*-glagolima javljala n. p. C (npr. štok. *sēlī*, *trūbī*) umjesto očekivane n. p. B (usp. štok. *sēlo*, *trūba* – oboje n. p. B). Kao drugo, kod nekih se glagola gdje se rekonstruirala n. p. *b* (npr. *nositi, *sqditi) uvijek kao odraz javljala n. p. B, dok se u drugima koji su se rekonstruirali kao n. p. *b* (npr. *ložiti, *xvaliti) u nekim govorima javljala n. p. B a u drugima n. p. C, što je katkad ovisilo i o dužini osnove⁴⁰⁵ – usp. npr. kod nas u dijalektima negdje *lōžīš* a drugdje *lōžīš/ložīš*. Moskovljani su glagole koji su redovno imali n. p. B kao odraz (i koji su uglavnom bili iterativi) nazvali n. p. *b*₁, dok su glagole čiji je odraz bio ili n. p. B ili n. p. C (uglavnom kauzative i denominative) klasificirali kao n. p. *b*₂. Njihova je pretpostavka bila da se prezentski sufiks *-i- zapravo razlikovao u te dvije klase glagolâ (iterativi su imali jedan sufiks, a denominativi/kausativi drugi⁴⁰⁶) te da je mogao biti dominantan (u n. p. *b*₁) pri čemu je naglasak onda ostajao svugdje nepomaknut (*nōsiš), dok je u slučaju kada je bio recesivan

⁴⁰³ Stang 1957: 108–109.

⁴⁰⁴ Usp. Дыбо, Замятина & Николаев 1990: 112–121; Kapović 2011a: 112–113; 2015: 116, 121.

⁴⁰⁵ Дыбо, Замятина & Николаев 1990: 112; Kapović 2015: 121.

⁴⁰⁶ Usp. npr. tipološki u današnjem štok. nastavak *-ina* za uvečanice i sl. (*sòmina*, *trùtina*, *nòsina*), a nastavak *-ina* za apstraktno imenice i sl. (*visina*, *dubina*, *množina*).

(u n. p. b_2) iktus u nekim dijalektima bio pomican (*dvorīšb) a u drugima ne (*dvorīšb). Tâ se nova n. p. b s pomaknutim naglaskom (*dvorīšb) onda redovno izjednačavala sa starom n. p. c (gdje je *lovīšb nastajalo od starijega *lovīšb). Takvi b_2 -glagoli su mogli utjecati na prefiksarno vezanje naglasaka i ujednačavanje dužine u n. p. C (vidi u nastavku za oboje).

Odrizi n. p. b_2 u i -glagolima u (nekim) našim dijalekatskim grupama su⁴⁰⁷:

n. p. b_2	tip *sēlīš	tip *hrānīš	tip *selīš	tip *hrānīš
nštok. ⁴⁰⁸	+ (s prefiksom)	+ (s prefiksom) ¹⁰⁹	+	+
Posavina	+ (?)	+ ⁴¹⁰	–	–
kajk.	+	+	–	–
čak. ⁴¹¹	+ (?)	(+) ⁴¹²	+ (?)	+ (?)

Tablica je samo grub nacrt za neke dijalekatske grupe (s tim da rezultati za čakavštinu uopće nisu jasni, no to je vjerojatno tek rezultat njezine genetske heterogenosti). Potrebno je još dosta detaljnijih dijalektoloških istraživanja, kao i građe, koja je često nepotpuna (npr. za mnoge govore nemamo posvjedočen dovoljan broj glagolâ, znaju nedostajati informacije o prefigiranim oblicima itd.).

Nije potpuno jasno kako nastaju štok. B-C-parovi po prijelaznosti kao *ròdī* (žena dijete) – *ròdī* (žito), *žûrīm* (požurujem nekoga) – *žûrīm* (*se*), *tûžīm* (koga) – *tûžīm* (‘tužan sam’) itd.⁴¹³; može biti da to ima veze s prijelaznim parovima glagolâ na *ě-* i *i-* kao neprelazno *bijēletī se* (*bijēlī se*) – prijelazno *bijēliti* (*bijēlī*). Poopćavanje bi B-varijante kod prijelaznih parnjaka moglo objašnjavati i sekundarnu n. p. B od stare n. p. c kratkih osnova kao *tròšīm* umj. *tròšīm* u nekim štok. govovima⁴¹⁴.

⁴⁰⁷ Kapović 2011a: 211–220; 2015: 125–133.

⁴⁰⁸ Novoštokavski ne čini grupu samo po naknadnim (fonetskim) inovacijama u naglasku (novoštokavske retrakcije) i morfologiji (npr. sinkretizirani dat/lok/instr^{mn}), nego i po izboru starih naglasnih tipova (koji su se očito ujednačavali zajedno s drugim nštok. inovacijama) – usp. Kapović 2015: 127³⁹⁵.

⁴⁰⁹ Nštok. ima tip *sēlī* – *prēsēlī* i *trūbī* – *pòtrūbī*.

⁴¹⁰ Ovo vrijedi, čini se, za većinu posavskih govora. Bosanski Svilaj (u bosanskoj Posavini) ima, kao nštok., n. p. C : kod nekih glagola stare n. p. b_2 , što je vjerojatan izvorni odraz (Kapović 2015: 126³⁹³ – na ovom mjestu omaškom u 3. i 4. retku fusnote stoji „B:” umjesto „C:”).

⁴¹¹ Pitanje je ima li uopće smisla govoriti o „čakavskom” kao jednom tipu što se tiče n. p. b_2 .

⁴¹² U velikom broju čak. govora imamo uvijek n. p. B:, no takav je uglavnom odraz i za staru dugu n. p. c pa to nije jako relevantno.

⁴¹³ Daničić 1896: 93/Даничић 1925: 138.

⁴¹⁴ Usp. za sve Stankiewicz 1993: 149^{9, 14}.

4.3. n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*lovīti	<i>lòviti</i>	<i>lovīti</i>	<i>lovīti</i> , sup. <i>lòvit</i>
1. *lòv q	<i>lòvīm</i>		<i>lovīm</i>
2. *lovīšb	<i>lòvīš</i>	<i>lovīš</i>	
3. *lovītъ	<i>lòvī</i>		
1. *lovimó	<i>lòvīmo</i>		
2. *lovité	<i>lòvīte</i>		
3. *lovētъ	<i>lòvē</i>	<i>lovŭ</i>	<i>lovīju</i>

(pokraćeni) dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Pitve)	KAJK. (Varaždin)
*učīti	<i>ùčiti</i>	<i>učīt</i>	<i>vučiti</i> , sup. <i>vùčit</i>
1. *ûčq	<i>ùčīm</i>	<i>učīn</i>	<i>vučīm</i>
2. *učīšb	<i>ùčīš</i>	<i>učīš</i>	
3. *učītъ	<i>ùčī</i>		
1. *učimó	<i>ùčīmo</i>		
2. *učité	<i>ùčīte</i>		
3. *učētъ	<i>ùčē</i>		

U štok. i u nekim čak. govorima⁴¹⁵ postoji i n. p. C:, npr. *tájiti* – prez. *tájīš* (naglasno istovjetni n. p. C: kod *ě/a*-glagolâ). Sinkronijski su izvorno kratki glagoli poput *lòviti* i oni malobrojni u kojima je korijen pokraćen poput *ùčiti* u potpunosti identični.

U svim je govorima danas (u n. p. C *i*-glagolâ) u 1^{id} prez. ujednačen mlađi naglasak i nastavak kao *lòvīm* < *lovīm* (analogijom prema *lòvīš* – *lòvī* < *lovīš* – *lovī*). Ipak, u starijim tekstovima ima nešto ostataka. Kod Hektorovića⁴¹⁶ se u 16. stoljeću čuva staro <ciġniu> [čīñu] tj. *čīñu (< psl. *čīñq) i to u opreci prema dužini u drugim licima (prez. 3^{id} <ciní>, 2^{mn} <ciníte>, 3^{mn} <ciné>). Stari se čeonu naglasak čuva i kod Kašića (1604: 122) kao <gòvoru> [gòvoru]⁴¹⁷ < psl. *gòvorq.

⁴¹⁵ Usp. Kapović 2011a: 225–226.

⁴¹⁶ Vermeer 1998: 511–512.

⁴¹⁷ Taj je glagol izvorno bio n. p. C iako je danas u štok/čak. n. p. B.

Stariji naglasak u množini je *lovímo* – *lovíte* (< *lovīm̃ð* – *lovītē*), dok je *lòvimo* – *lòvite* (dij. *lovímo* – *lovíte*) ujednačeno prema *lòvīm* – *lòvīš* – *lòvī* (dij. *lovīm* – *lovīš* – *lovī*). Naglasak *lovímo* se bolje čuva na istoku i jugu štok., dok se na zapadu uglavnom ujednačava novije *lòvimo* (što se onda uzima i za hrv. stand.). Imp. je *lòvi(te)!*, *táji(te)!* (< *lovī(te)!*, *tāji(te)!*), aor. je *ulòvih*, *zatájih* – *ùlovi* (*ně ulovi*), *zătāji* (*ně zătāji*)⁴¹⁸.

Impf. u knjiž. štok. je *lòvlāh* – *lòvlāše* – *lòvlāsmo* – *lòvlāste* – *lòvlāhu*⁴¹⁹. To treba izvoditi iz starijega **lovļāh*⁴²⁰ < **lovļāah* < **lovjāahъ* – usp. za naglasak *plētijāh* < **pletēahъ* (*-āh* i *-ijāh* se izvode iz istog nastavka, ali prvi s pravilnom promjenom *-jē* > *-ja-* i onda stezanjem *-jaa-* > *-jā-*, a drugi umetanjem *-j-* u *-ēa-* i onda pravilnom promjenom *-ēja-* > *-ija-*⁴²¹). U govoru crnogorskih Pljevalja⁴²² pak, umjesto očekivana *čīñāše* – *čīñāsmo* – *čīñāste* – *čīñāhu*, nalazimo sljedeću paradigmu: *чиñāг* – *чиñāше* – *чиñāсмо* – *чиñāсте* – *чиñāгу* (takav se tip naglasaka javlja u n. p. C i u svim drugim glag. vrstama). Tu se nikako ne može raditi o nekakvoj staroj dočetnosti u imperfektu n. p. C, kao što bi se moglo pomisliti. U 2/3^{id} impf. *-āše* < **-āšē* nastavak nikako ne može biti dominantan (tj. privlačiti naglasak u pomičnoj n. p.) jer je to očito isti nastavak (od praie. **-et*) kao u aoristu, a ondje je sigurno recesivan (što se vidi po čeonom naglasku⁴²³ u n. p. C u aor. *īspeče*, *ūteče* i sl.). Množinski nastavci zacijelo jesu bili dominantni u impf. s obzirom da su **-mo*, **-te*, **-e/q(ъ)* dominantni⁴²⁴ i u prez/aor. (riječ je o genetski istim nastavcima), usp. u prez. dij. *čīñīm̃ð*

⁴¹⁸ Za sekundarnu dužinu posljednjeg vokala u aor. vidi Kapović 2015: 549–550.

⁴¹⁹ Usp. Budmani 1867: 90, Daničić 1896: 98/Даничић 1925: 144.

⁴²⁰ U ovom bi se obliku, sudeći po tipu *lōpāt*, *kōpā* i *kōpō* (vidi 8.1) očekivala retrakcija naglasaka na prvi slog (dakle **lòvļāh*) s obzirom na neocirkumfleks u zadnjem slogu i kratku osnovu (Kapović 2015: 343–354). Razumno je pretpostaviti da bi takav naglasak teško mogao opstati uz neocirkumfleks u središnjem slogu (iz kojeg se ne očekuje retrakcija) u svim ostalim licima. Dakle, naglasak **lovļāh* bi bio ujednačen prema **lovļāše* itd. Međutim, upravo se takva očekivana retrakcija vidi u pljevaljskim glagolima *a*-međurazreda (tj. svih vrsta koje završavaju na *-a-*), usp. pljevaljsko (Ружичић 1927: 157) *др̃жѣг* (vidi 8.1).

⁴²¹ Usp. HG: 631.

⁴²² Ружичић 1927: 156.

⁴²³ Čeoni (apsolutni početni) naglasak se javlja kad su svi morfemi u riječi recesivni.

⁴²⁴ Dužina zadnjeg sloga u pljevaljskom *-āzγ* je zacijelo izvorna (unatoč mlađem naglasku). Nastavak **-xq* u 3^{mn} impf. genetski odgovara nastavku **-q* i **-šē* u 3^{mn} aor. Kako je taj nastavak u aoristu dominantan, što znamo po dij. oblicima kao *počēšē*, on je morao biti dominantan i u impf. (iako je u impf. uvijek nenaglašen zbog dominantnosti stegnutoga sloga ispred nastavka). Ti se nastavci izvode iz ie. **-ont* (usp. Kapović 2017c: 97) te se kod njih očekuje izvorni dočetni naglasak **-ō*, **-šē* u oblicima n. p. *c* bez prethodnih dominantnih morfema jer nema razloga za stvaranje akuta (u Kapović 2015: 549 se greškom rekonstruira izvorni akut na tom nastavku). Prema pravilima kraćenja zadnjih otvorenih slogova (Kapović 2015: 531) i neoakut i akut u zadnjem otvorenom slogu se izvorno odražavaju jednako – kao neoakut/dužina u tro- i višesložnim oblicima (npr. 3^{mn} **proklēšē*, **(u)lòvišē*, **pōpišē*), a kao akut/kračina u dvosložnim oblicima (npr. 3^{mn} **klēše*, **piše*). Dugo aorisno *-šē* se onda u nekim govorima ujednačava prema izvornom tro-

– *čīnītē* – *čīnē* i u aor. *klésmo* – *kléste* – *kléšē* (1.10.3). No ta dominantnost je bila irelevantna s obzirom na gore iznesen razvoj *-jâh < *-jâah < *-jěaxъ⁴²⁵, tj. na dominantnost novostegnutoga *-ā- u impf. prije nastavaka. Kako je onda nastao taj dočetni naglasak u impf. n. p. C? Odgovor je jednostavan – sâm Ružičić je primijetio da je naglasak impf. tu jednak naglasku prez., tj. da impf. *čīnāg* (< *čīnāh*) – *čīnāsmo* jako lijepo odgovara prezentu *čīnīm* – *čīnimo* (gdje se takav naglasak očekuje). Dakle, novi je dočetni naglasak u impf. rezultat analoškog utjecaja prezenta, tj. poopćavanja alternacije $\overset{\cdot}{\text{}} - \overset{\cdot}{\text{}}$ općenito (s tim da u impf. ovaj drugi naglasni obrazac imaju svi oblici osim 1^{id} jer su svi trosložni osim njega, a za razliku od prezenta gdje ga imaju samo množinski oblici jer su samo oni trosložni). Osim toga, nedvojbeno je utjecao i aor. tipa *zâklēx* – *zaklésmo* – *zakléste* – *zakléšue*⁴²⁶, gdje se vidi ista alternacija. Takav naglasak u impf. nije tipičan samo za Pljevlja⁴²⁷, nego se javlja i puno šire, ali je obično posvjedočen samo pojedinačnim oblicima⁴²⁸. Za sekundarno *bijāše* vidi 9.1. Isti se sekundaran C-naglasak vidi i u impf. kao *brâg* – *brâue*⁴²⁹, vidi 1.13.2.

složnom tipu *prokléšē, u drugima se generalizira kratko *-še* prema dvosložnom tipu *kléše, a u trećima mogu ostati očuvane obje varijante (naravno, zacijelo fakultativno, tj. bez čuvanje izvorne alternacije po broju slogova). U impf. se izvorna kračina, jednako tako, očekuje u dvosložnim oblicima tipa *brâhu, a čuvanje dužine u tro- i višesložnim oblicima poput *čīnâhū, prema čemu se onda u jednim govorima poopćava *-hu* a u drugim *-hū* ili ostaju obje varijante (u prezentu je *-ē*, *-ū* u 3^{mn} očuvano uvijek zato što je izvorno bilo zatvoreno, tj. *-ęъ, *-qtъ).

⁴²⁵ Što se tiče čakavskog, Hamm (1963: 117, 120) navodi u primjerima drugih glagolskih vrsta za Vidase na Pagu 3^{mn} *rekâhu* ili *držâhu*, za Susak 3^{id} *lečâse*, 1^{mn} *pojīdâhomo*, *obalcâhomo* itd. Takvi neoakuti bi se možda mogli objašnjavati slično pljevaljskom *-âše*, *-âsmo*, *-âgū* (neoakut bi teoretski mogao biti sekundaran i poopćen prema primjerima tipa *proklēh), no primjerâ je malo, a susački neoakuti su jako nepouzdati. Houtzagers (1987: 85) citira više paških impf. oblika kao 3^{id} *rekâše*, 1^{mn} *rekâhomo*, 3^{mn} *rekâhu*, 1^{id} *ponesâh*, 3^{mn} *donesâhu* itd. – ti govori nemaju tonske opreke, ali oblici svejedno ukazuju na to da naglasak nije na nastavku (a ni povučen na prvi slog).

⁴²⁶ Ружичић 1927: 162.

⁴²⁷ Za *-âše* u Crnoj Gori usp. još u drugim vrstama pipersko *šijâše* (očito sekundarno s obzirom da je riječ o glagolu n. p. A) i nikšičko *pijâše* (C), *ležâhu* (C) (Rešetar 1900: 201).

⁴²⁸ Usp. posavsko *govorâše* (Ivšić 1913/II: 92), što bi mogla biti n. p. C (s obzirom na GPS *govoréci* – iako je *govoriti* inače u štok. prešao u n. p. B). Posavsko *mogâše* (Ivšić 1913/II: 92) ne može biti izvorni C-oblik (*moći* je n. p. B), a isto vrijedi i za sarajevsko *mišlâše* (Šurmin 1895: 205), što je n. p. A. Ivšić navodi i Brličevo *kopâše* (gdje bi naglasak mogao biti prema prez. sekundarnom naglasku u prez. *kopâte*). Moglo bi se pomisliti da dano objašnjenje (*-âše → *-âše*) dobro funkcionira samo sa štok. govorima u kojima je nestao neoakut (kao u Crnoj Gori) jer se ondje *čīnâh* lakše može povesti za *čīnīš* (< *čīnīš*) pa da analogijom prema *čīnimo* nastane i *čīnâsmo*. No to funkcionira i u Posavini iako se ondje neoakut čuva. Usporedi paralelan primjer gdje se, iako posavski često čuva razliku *dām* prema *znām* (Ivšić 1913/II: 83–84), u nekim govorima ti tipovi ipak miješaju. Među ostalim, miješaju se baš u govoru Doline (usp. ondje sekundarno *nē dā* analogijom prema *nē znā* umjesto izvornog *ne dā*) – upravo tamo gdje je Ivšić zabilježio rečeno *govorâše*.

⁴²⁹ Ружичић 1927: 158.

U psl. je *l*-particip *i*-glagolâ n. p. *c* bio pomičan. To se očuvalo u kajk., usp. npr. u G. Konjščini⁴³⁰ *tròšil* (*pòtrošil*) – (*pu*)*trušila* – *tròšiļe* (*pòtrušiļe*) prema štok. *tròšio* – *tròšila* – *tròšilo*. Pomičnost se čuva i u sjevernočakavskom, usp. npr. u Novom Vinodolskom⁴³¹ *ròdīl*⁴³² – *rodīlâ* – *ròdīlo*⁴³³ (usp. štok. *ròdio* – *ròdila* – *ròdilo*), no tamo ne sustavno kao u većini kajk. govorâ, nego obično u ostacima⁴³⁴, često fakultativno. Tragovi se stare pomičnosti čuvaju, čini se, i na srednočakavskom Ižu⁴³⁵. Takav naglasak u štokavskom i ostatku čakavskog najlakše je objasniti jednostavno analogijom prema n. p. B – dakle, *tròšila/ròdila* (C) analogijom prema *nòšila/vòzila* (B). Takav se razvoj, uostalom, vidi i u Sčak. (usp. u Novom Vinodolskom izvorno *òslobodīl* uz mlađe B-oblike *oslobodīl* – *oslobodīla*) te u nekim kajk. govorima (usp. u Varaždinu izvorni C-oblik *trošila* uz sekundarni B-oblik *trošīlī*⁴³⁶). Teoretski bi se, doduše, mogao pretpostaviti i eventualni utjecaj starijih procesa povezanih uz analogije vezane s Hirtovim zakonom⁴³⁷.

U knjiž. štok. je naglasak GPT ujednačen prema n. p. B pa tako imamo *lòvļen* (*ùlovļen*) – *lòvļena* – *lòvļeno* (unutar n. p. C) analogijom prema *nòšen* (*ùnošen*) – *nòšena* – *nòšeno* (B)⁴³⁸. No arhaičniji štok. govori ipak čuvaju stari dočetni naglasak u n. p. C⁴³⁹. Stariji se obrazac čuva(o) kod nekih glagola u Dubrovniku⁴⁴⁰: *učīnen* – *učīnēno*, *izgūbļen* – *izgūbļēno*, *uzgòjen* – *uzgòjēno* (uz mla-

⁴³⁰ Gudek 2013: 115–116.

⁴³¹ Белић 2000: 176.

⁴³² Za širenje čeonog naglasaka u Novom Vinodolskom i u m.r. GPR glagolâ *a*-međurazreda vidi 8.1.

⁴³³ C-pomičnost se u *i*-glagolima sve više gubi – usp. u Novom Vinodolskom izvorne oblike još samo u *zvònil* – *zvonīlâ* – *zvònilo*, uz to još i *zbròjīli* (drugi oblici GPR se ne navode), dok svi ostali glagoli imaju čeonu naglasak samo u m.r., bilo kao jedini oblik (*pòkropīl*), bilo varijantno (starije *gòstīl* uz mlađe *gostīl*), bilo u novom obliku (*osòdīl* umjesto *òsolīl analogijom prema *sòlīl, usp. varijantu *òslobodīl*).

⁴³⁴ U Matuljima (Kapović 2011a: 184–186) kao trag stare pomičnosti u GPR n. p. C ostaje čeonu naglasak tipa *ròdīl* (*pòrodīl*), ali samo u m.r., te nedosljedno i raširen sekundarno i na GPR n. p. A i B. U Orbanicima (Kalsbeek 1998: 246) je stari C-tip skoro pa nestao, javlja se samo ujednačeni čeonu naglasak u GPR *stòri* – *stòrila* – *stòrilo*, dok svi ostali glagoli imaju naglasak kao n. p. B.

⁴³⁵ Vidi Benić 2014: 359, 369, Kapović 2015: 478¹⁷²⁸.

⁴³⁶ Varaždinski oblik *tròšil* može biti i od izvornog *tròšil i od mlađeg *trošīl (s uobičajenom lokalnom fonetskom retrakcijom).

⁴³⁷ Kapović 2015: 183⁶⁶⁷.

⁴³⁸ Slična se tendencija ujednačavanja naglasaka n. p. C i B može vidjeti i izvan štok. – usp. u kajk. (Gudek 2013: 115–116) izvorno *putrušēna* – *putrušēne* (< *potrošenâ – *potrošenò) uz mlađe B-naglaske *putròšēna* – *putròšēne* te u čak. u Novom Vinodolskom (Belić 2000: 176) izvorno *rojēn* – mn. *rojēni* uz mlađu varijantu *ròjēn*, a u Orbanicima (Kalsbeek 1998: 245) ostatak starog naglasaka samo u *načīnēn* (uz mlađe *načīnen*, kako je u svim drugim glagolima), s tim da je to prema m.r. poopćen novi naglasak u mn. *načīnēni* (umj. očekivana *načīnenī).

⁴³⁹ Усп. Дыбо 2000: 564 za psl. rekonstrukciju.

⁴⁴⁰ Rešetar 1900: 180.

đe *ùzgojeno*)⁴⁴¹ itd. ali ipak sekundarno *skròjen*, *ùlovljen* itd. Takav se naglasak čuva i po Posavini⁴⁴², npr. *namìrèna*, *pozlācèno* (od starih glagola n. p. C s kraćenjem), ali se širi i na izvorne B-glagole kao *suđenò* (pored običnoga *sūđeno*), *rāñèno* ‘hranjeno’ itd. Usp. i kod Kašića (1604: 169) <ucèn, ucenà, ucenò>.

Knjiž. štok. GPS *lòvèci/tájèci* ima inovativni naglasak, kao i GPS kod ostalih glagolskih vrsta. To je zacijelo rezultat slične tendencije uklanjanja izvornog naglasaka s nastavka (u n. p. C) koju vidimo i u inf. tipa *pòčèti* (← st. *počèti*) i u GPR tipa *trēsla* (umj. *trēsla*) – vidi 1.4, 1.5⁴⁴³. Činjenica da mlađi tip *lòvèci/tájèci* nalazimo i u vuk-daničićevskom sistemu⁴⁴⁴, u kojem se čuva tip (*po*)*trēsla*, nije argument protiv toga, s obzirom da se i ondje javlja tip *pòčèti*, dok stari inf. naglasak kao *proklèti* nalazimo samo onda kada je poduprt neprefigiranim *klèti* (ali i tad ne kod svih glagola, usp. vuk-daničićevsko *mrijèti* – *ùmrijeti* a ne *umrijèti). Dakle, očekivano je da će se ondje *lòvèci* ponašati jednako kao *pòčèti*. Naravno, ni banalan utjecaj prezentskog 3^{mn} *lòvè/tájè* nikako ne treba odbacivati. Stari se naglasak GPS čuva(o) u Dubrovniku⁴⁴⁵: *gubéci*, *lovéci*, *učéci*⁴⁴⁶. Takav se izvorni naglasak, čini se, očuvao i u obliku *govoréci* (inače je običan GPS *gòvorèci* → *govòrèci* kao u svim glagolima n. p. B) u frazama kao *prāvo/poštèno* *govoréci* i sl. iako je taj izvorno *c*-glagol u štok. prešao u n. p. B (*gòvorīš*)⁴⁴⁷. GPP ima, kao i obično, naglasak kao i inf. (*ulòvñvši/zatájvši* kao *ulòviti/zatájiti*).

U GI je naglasak izvorno bio na kraju. To se čuva samo u primjerima s konverzijom značenja u konkretne imenice, npr. *prošténe*, *rodéne* (no taj se tip uopćava i na druge n. p.), dok se u običnim GI ujednačava mlađi oblik tipa

⁴⁴¹ Rešetar za Dubrovnik navodi kao primjer i *blagoslòvjen* – *blagoslòvèno*, kod kojeg se takav naglasak može i šire čuti – za takav naglasak samo u tom primjeru kod *i*-glagolâ usp. Šimundić 1971: 159 (*blagosovlèno* uz *blagòsovleno*). No čuvanje naglasaka *-èna*, *-èno* u tom primjeru (bar izvan Dubrovnika, npr. u Imotskoj krajini) neće biti i čuvanje starog naglasaka GPT *i*-glagolâ n. p. C (to je ionako sinkronijski zapravo n. p. B s obzirom da je riječ o složenici, *blagòslovīš*, iako je *sloviti izvorno n. p. *c*) nego naglasak uzet iz paralelnog oblika *blagoslòven* – *blagoslòvena* – *blagoslòvèno* iz *e*-glagolâ (~ stsl. *sluti* – *slovq* te stsl. *blagoslovenŭ* uz *blagoslovlennŭ*), gdje se takav naglasak i očekuje i dobro čuva (usp. *pečèna* – *pečèno* i sl.). Daničić (1896: 105²) bilježi uobičajen GPT *i*-vrste *blagòsovlen* (kao *ùlovljen*) prema *blagòslovīš* (B, ali bilo bi isto i prema C), ali navodi i „običajnije staro: *blagoslòven*, *blagoslòvena*, koje ne ide među glagole četvrte vrste.” Slično i Moskovljević (1927-8: 39), usput krivo citirajući Daničića, kao GPT *i*-glagola za Pocerinu navodi *blagòsovŭen*, *-a*, dok kao pridjev (od starog GPT *e*-glagolâ) ima *blagòsovŭena* – *blagòsovèna*.

⁴⁴² Ivšić 1913/II: 103.

⁴⁴³ I Kapović 2015: 634–638.

⁴⁴⁴ Daničić 1896: 92, 97/Даничић 1925: 137, 144.

⁴⁴⁵ Rešetar 1900: 199.

⁴⁴⁶ Usp. i fakultativno čuvanje starog naglasaka u Pivi i Drobnojaku (Вуковић 1940: 358) i Uskocima (Станић 1982: 173): *lomèhu* uz mlađe *lòmèhu*.

⁴⁴⁷ Za to usp. Kašićevo (1604: 122) I^{jd} prez. <gòvoru> (C) uz <govorīm> [govòrīm] (B).

dròbļēne, dòjēne, slično kao u GPS *dròbēci, dòjēci*. Za stari dočetni naglasak u GI usp. još u kajk. (Pergošić⁴⁴⁸) *chineniē* (ϵ = dužina = naglasak) te u čak. (Čičići) *drobjenî, gojenî, krojenî, lovjenî, rojenî*.

n. p. C (kratki): *broj'iti* (psl. b_2), *brst'iti*, *crven'iti*, *čast'iti* ($\rightarrow$ C: $\rightarrow$ B:), *drob'iti*, *doj'iti*, *dvoj'iti*, *glob'iti*, *gnoj'iti*, *god'iti* ($\rightarrow$ B), *goj'iti*, *gost'iti*, *govor'iti* ($\rightarrow$ B $\rightarrow$ B:), *groz'iti* ($\rightarrow$ B:), *kasn'iti* ($\rightarrow$ B $\rightarrow$ A), *kroj'iti*, *krot'iti*, *led'iti*, *loj'iti*, *lom'iti* (psl. b_1), *lov'iti*, *magl'iti* (psl. b_2), *mor'iti* ($\rightarrow$ B), *motr'iti* (psl. b_1/b_2), *oslobod'iti* ($\rightarrow$ B), *oštr'iti* (B/B-C/C, psl. b_2/c), *plod'iti* (psl. b_2), *plov'iti*, *poj'iti*, *prost'iti* ($\rightarrow$ B), *rod'iti* ($\rightarrow$ B-C $\rightarrow$ B), *roj'iti*, *sol'iti* (i B, psl. c/b_2), *sramot'iti*, *škop'iti*, *škrop'iti*, *top'iti*, *tov'iti*, *troš'iti* (psl. b_2), *vesel'iti*, *znoj'iti* (psl. b_2/c), *zvon'iti* (i B-C, psl. b_2), *žalost'iti* ($< *A$)

n. p. C (pokraćeni)⁴⁴⁹: *bistr'iti* (i A), *bud'iti* ($\rightarrow$ B:), *céd'iti* ($\rightarrow$ C: $\rightarrow$ B:), *cén'iti* ($\rightarrow$ B:), *čin'iti*, *děl'iti* ($\rightarrow$ B:), *dur'iti* ($\rightarrow$ B:, i A), *duš'iti* ($\rightarrow$ B:), *-duž'iti* ($\rightarrow$ B:), *gas'iti* ($\rightarrow$ B:), *-gluš'iti* ($\rightarrow$ B:), *graditi* ($\rightarrow$ B:), *grěš'iti* ($\rightarrow$ B:), *gub'iti*, *guš'iti* ($\rightarrow$ B:), *gust'iti* ($\rightarrow$ B:), *hlad'iti* ($\rightarrow$ B:, psl. b_2/c), *-jasniti* ($\rightarrow$ B:), *jav'iti* ($\rightarrow$ B:, Posavina i B), *kad'iti* ($\rightarrow$ B:), *kal'iti* ($\rightarrow$ B:), *krat'iti* ($\rightarrow$ B:), *kriv'iti* ($\rightarrow$ B:, psl. b_2/c), *krut'iti* ($\rightarrow$ B:), *lěn'iti* ($\rightarrow$ B:), *lěpiti* ($\rightarrow$ B:), *mast'iti* ($\rightarrow$ B:), *-měn'iti* ($\rightarrow$ B:), *mir'iti* ($\rightarrow$ B:), *mlad'iti* ($\rightarrow$ B:), *oblač'iti* ($\rightarrow$ B:, $\sim$ *öblāk*), *plat'iti* ($\rightarrow$ B:), *plav'iti* ($\rightarrow$ B:, i A, psl. a/c), *pras'iti* ($\rightarrow$ B:), *pust'iti* ($\rightarrow$ B $\rightarrow$ A, $\rightarrow$ B:), *rěd'iti* ($\rightarrow$ B:, psl. b_2/c), *-ruč'iti* ($\rightarrow$ B:), *sad'iti* ($\rightarrow$ B:), *slad'iti* ($\rightarrow$ B:), *slěp'iti* ($\rightarrow$ B:), *strěl'iti* ($\rightarrow$ B:), *suš'iti* ($\rightarrow$ B:), *svet'iti* ($\rightarrow$ C: $\rightarrow$ B:), *taj'iti* ($\rightarrow$ C: $\rightarrow$ B:, $\rightarrow *B \rightarrow$ A), *tup'iti* ($\rightarrow$ B:-C:, i B:, psl. b_2/c), *tuš'iti* ($\rightarrow$ B:, psl. b_2), *uč'iti* ($\rightarrow$ B:), *-val'iti* ($\rightarrow$ B:), *var'iti* ($\rightarrow$ B:), *zlat'iti* ($\rightarrow$ B:-C: $\rightarrow$ B:), *ždrěb'iti* ($\rightarrow$ B:), *žur'iti* ($\rightarrow$ C: $\rightarrow$ B:)

n. p. C: (dugi)⁴⁵⁰: *brūj'iti*, *būļ'iti*, *c̄rp'iti* (starije *c̄rpst'i*), *cūr'iti* (i C, i *ě*-glag.), *cvīl'iti* (i *ě*-glag.), *dūb'iti* (starije *dūpst'i*), *gāj'iti* ($\rightarrow$ B:, psl. b_2), *glūm'iti* ($\rightarrow$ B:,

⁴⁴⁸ Дыбо 2000: 653.

⁴⁴⁹ Pokraćena n. p. C se rekonstruira prema zapadnopoavskom, kajkavskom i nekim čakavskim govorima (Kukljica na Ugljanu), gdje se ona čuva u svim ili većini glagolâ. U većini štok/čak. dijalekata umjesto takve pokraćene n. p. C imamo mlađu n. p. B: procesom koji se opisuje u nastavku teksta. Tu nije doslovno riječ o prelasku C $\rightarrow$ B: nego o staroj n. p. C-C: (naglasnoj paradigmi u kojoj se čuvala više-manje izvorna distribucija pokraćene i duge osnove) u kojoj se ili sve skraćuje i čuva se n. p. C ili se poopćava dužina uz analoški prelazak u n. p. B.

⁴⁵⁰ Kao kategorija ovakvi glagoli (dugi n. p. C:) postoje samo u štokavskom i nekim čakavskim govorima. U većini čak. govorâ su uklonjeni prelaskom u n. p. B:, a u kajk. ih uopće nema (jer n. p. C u pravilu ujednačava kraćinu). Sinkronijski u ovu paradigmu u nštok. idu i ekspresivni glagoli *būļi*, *krūļi/krūļi*, *škīļi*, *tūļi*, *zūrī* (možda i *žmīrī*), što neće biti slučajno (kao ni to što svi imaju u korijenu visoke vokale – u ili rjeđe i – te što na kraju osnove imaju likvidu – l// ili rjeđe r). Ovamo idu i ekspresivni/dječji izvedeni glagoli *piškī* (prema osnovnom *pišā*), *sérkī* (prema osnovnom *sērē*), *kākī* (uz izvorno *kākī* – usp. *kākati* i *kākica* za izvornu n. p. A). Takav naglasak može funkcionirati kao odmilički – usp. *pāpī* odmilja prema neutralnom dječjem *pāpī*.

psl. *b*₂), *hlād'iti* (B:-C:), *hlāp'iti*, *hūl'iti* (→ B:, psl. *b*₂), *jūr'iti*, *kṛč'iti* (A/B:/C/C:, psl. *b*₂), *krūl'iti*, *nāgl'iti* (→ B:, psl. *b*₂), *pīl'iti* (→ B:, psl. *b*₂), *pīr'iti*, *sīp'iti*, *sjāj'iti*, *slēd'iti* (→ B:, i C, psl. *b*₂), *směš'iti* (→ B:, psl. *b*₂), *sněž'iti*, *srām'iti* (→ B:, psl. *b*₂), *světl'iti* (→ B:, psl. *c*), *sněžž'iti* (→ B:, psl. *c*), *svīr'iti*, *škīl'iti*, *štīt'iti* (→ B:, i A, psl. *b*₂), *těžž'iti*, *trūb'iti* (i C, psl. *b*₂), *tūl'iti*, *vīr'iti*, *vrēd'iti* (i *ě*-glag., psl. *b*₂), *zjāp'iti*, *znāč'iti* (→ B:, psl. *b*₂), *zūr'iti*, *žār'iti* (psl. *b*₂), *žmīr'iti*

U psl. *i*-glagolima n. p. *c* s izvorno dugim vokalom u osnovi u nekim se oblicima fonetski očekuje čuvanje izvorne dužine (npr. u imp. **sūši!*), dok se u drugima očekuje kraćenje (npr. u inf. *sušiti). Takva situacija – kračina u jednom primjerima, a dužina u drugima – očuvala se samo djelomično u nekim kajk. i čak. govorima⁴⁵¹, ⁴⁵². U većini se govorâ poopćila ili kračina ili dužina u svim oblicima. Kračina je (zajedno sa starom n. p. C) ujednačena u kajkavskom, nekim srednjočakavskim govorima i zapadnopošavskom (u selima Siče i Magić Mala). U ostatku štok. je ujednačena kračina (i n. p. C) uglavnom posvjedočena samo u 4 glagola (*čīniti*, *gūbiti*, *ūčiti*, *pūstiti* – s tim da posljednji uglavnom sekundarno prelazi u n. p. B), u nešto glagolâ se poopćava dužina, ali ostaje n. p. C: (npr. u *tājiti*)⁴⁵³, dok se u većini glagolâ ujednačuje dužina u svim oblicima⁴⁵⁴, ali zajedno s masovnim prelaskom u sekundarnu n. p. B:, npr. u štok. *sāditi*⁴⁵⁵. U čak. je sekundarni prelazak u n. p. B: još jači nego u štok., a n. p. C: (bilo da nastaje od stare n. p. *c* ili n. p. *b*₂) je u čak. puno rjeđa nego u štok. i postoji samo u govorima bliskima štok.⁴⁵⁶ Za detalje o kompleksnom ujedna-

⁴⁵¹ Usp. Kapović 2011a: 230–231; 2015: 479–481.

⁴⁵² Jedan sitan novopronađeni primjer je iz Blata na Korčuli (Kapović 2017d: 326), gdje uz uobičajeno *načīnīn* (kračina i u svim drugim oblicima) dužinu iznimno nalazimo u GPR *načīnēn* – *načīnenā* itd. Dužina bi se pravilnim glasovnim razvojem očekivala samo u *načīnēn* (predsonantsko duženje je kasnije) pa je onda iz njega ujednačena u čitavom GPR. Donekle je sličan primjer iz Novog Vinodolskog (Belić 2000: 176, s dopunom i potvrdama u Vermeer 2017: 689–690) gdje uz inovativnu n. p. B: (tipičnu za čak.) u *načīnīt* – prez. *načīnī* – GPR *načīnīl* (mlađi oblik) – *načīnīla* nalazimo i arhaičnu C-varijantu *nāčīmīl* s pokraćenom osnovom (tako i starije *zgūbīl* uz mlađe *zgūbīl*, no i analoško *kūpīl* uz izvorno *kūpīl* od stare n. p. *b*), koju uvijek vidimo u GPT: *načīnēn* – *načīnenā* – *načīnenō*. Kvantitativna razlika u glagolu *čīniti* između dužine u imp. (kod Kašića i aor.) i kračine u prez. (i drugim oblicima) čuva se u Hektorovića, Kašića i Bernardina Splićanina (Vermeer 1998: 511–513; 2015: 5–6), a za čakavštinu je i danas potvrđuju podaci iz Filipjakova (Kapović 2008b: 17–18). Kako zaključuje i Vermeer, očito je da kvantitativno ujednačavanje u staroj n. p. C (a onda i naknadni prelazak u n. p. B:) nije proces stariji od nekoliko stoljeća.

⁴⁵³ U štok. kod stare duge n. p. *b*₂ (poput *trūbī*) nalazimo uvijek n. p. C: (s dužinom), dok kratke n. p. C od n. p. *b*₂ uglavnom nema – za detalje vidi Kapović 2015: 486–487.

⁴⁵⁴ Uvijek se može naći ponešto iznimaka u pokojem govoru. Npr. u štštok. Ozrinićima (Rešetar 1900: 180) uz novu n. p. B: u prez. *vārīt* – *vārīm* nalazimo kračinu u GPT *varēn* – *varēna* (← *varenā).

⁴⁵⁵ Usp. za to već Ivšić 1911: 171, citirajući Leskiena.

⁴⁵⁶ Kapović 2011a: 218–219, 226.

čavanju kračinâ i dužinâ u *i*-glagolima vidi Kapović 2011a: 228–231 i Kapović 2015: 477–488.

4.4. Prefiksalni naglasak kod *i*-glagolâ

Knjiž. štok., kao i, čini se, svi današnji štok. govori, kod *i*-glagolâ n. p. C uvijek imaju prefiksalni vezani naglasak. Usp. *lòvĩš* ali *ùlovĩš* (kod negacije toga nema: *ne lòvĩš*). Takav obrazac zacijelo potječe izvorno iz n. p. b_2 glagolâ (4.2), gdje bismo imali *lòžĩš* < *ložĩš*⁴⁵⁷ (s pomakom naglaska udesno iz prvoga sloga) ali *nàlòžĩš* < *nalòžĩš* (bez pomaka naglaska udesno iz središnjega sloga)⁴⁵⁸. U kajk. (kao ni sln.) nema vezanja naglaska za osnovu kod prefigiranih glagola n. p. C – usp. npr. u Gornjoj Konjščini⁴⁵⁹ *dugudĩ se, vmurĩš* itd. To je lako objašnjivo time što n. p. b_2 u kajk. daje n. p. B⁴⁶⁰ tako da je tip *lòžĩš* – *polòžĩš* (B < b_2) ostao potpuno različit od *lovĩš* – *vlovĩš* (C), za razliku od nštok. gdje je došlo do djelomičnog preklapanja između *lòžĩš* – *pòložĩš* (C-B < b_2) i izvornog *lòvĩš* – *ulòvĩš (C)⁴⁶¹ pa je došlo do popćavanja prefiksalnog naglaska i u tipu *pòložĩš* (b_2) i u tipu *ùlovĩš* (c). U čak. je situacija s prefiksalnim naglaskom raznorodna⁴⁶² – neki govori ga uvijek imaju⁴⁶³, neki ga nikad nemaju⁴⁶⁴, neki ga imaju u pojedinim primjerima⁴⁶⁵.

⁴⁵⁷ N. p. b_2 glagoli u nštok. u pravilu daju n. p. C (Kapović 2011a: 211, 215–216).

⁴⁵⁸ Detaljnije vidi u Kapović 2015: 128^{403, 404}.

⁴⁵⁹ Gudek 2013: 116–117.

⁴⁶⁰ Kapović 2011a: 214–215, 219–220.

⁴⁶¹ Takvo je razlikovanje stvarno i potvrđeno u stsrp. rukopisu iz 15. st. – usp. Николаев 2014 (vidi i Kapović 2015: 128⁴⁰⁴).

⁴⁶² Situacija s n. p. b_2 glagolima je tamo najmanje jasna (Kapović 2011a: 213–214).

⁴⁶³ Usp. u Senju (Moguš 1966: 96) *solĩš* – *posòliš* (tako u svim glagolima) i na Vrgadi *lovĩš* – *ulòvĩš*, *trošĩš* – *potròšĩš*.

⁴⁶⁴ Usp. Orbaniće (Kalsbeek 1998: 245), Grobnik (Lukežić & Zubčić 2007) (*po*)*kosĩš*, *ulovĩš* itd. ili Matulje (Kapović 2011a: 186), npr. (*po*)*zvonĩ*. Takav naglasak je i očekivan u Sčak., s obzirom da prefiksalnog naglaska nema ni u sln., s kojim Sčak. i inače dijeli mnoge izoglose. Prefiksalni naglasak može izostajati i na krajnjem čak. jugu – usp. Pitve na Hvaru, gdje on uglavnom izostaje prema Kapović 2011a: 177 (prema *umòrin* ondje Barbić 2011 navodi *umorĩn*, dok drugih dvaju mogućih primjera s prefiksalnim naglaskom ne navodi u rječniku).

⁴⁶⁵ Kompleksan je primjer Dračevica na Braču (Šimunović 2009), gdje prefiksalni naglasak izostaje npr. u (*na*)*brojĩn*, (*na*)*činĩn*, (*na*)*dojĩn*, ali se javlja u *gnojĩn* – *zagnojĩn*, *lovĩn* – *ulòvĩn*, *sramoĩn* – *osramòĩn* (*se*) (s druge strane u obližnjim Pučišćima na Braču svi glagoli imaju prefiksalni naglasak – usp. Kapović 2011a: 174). U *plovĩn* – *isplovĩn*/*isplòvĩn* u Dračevici imamo kolebanje, u *krstĩn* (*se*) – *pokrĩstĩn* *se* ali *pokrĩstĩn* (koga) pak prefiksalni naglasak ovisi o prijelaznosti (n. p. B i C u nekim čak/štok. govorima znaju razlikovati i neprefigirani glagoli, ali s obrnutim obrascem od ovog dračevičkog – usp. u Dračevici još, isto tako obrnuto, od psl. n. p. b_2 i *koĩ* (prijelazno) ali *koĩ se* & *se kòtidu*). Također, dosta starih glagola n. p. c kratke osnove je u Dračevici prešlo u n. p. B i kad nemaju prefiksa (*dròbin*, *kròjĩn*, *škròpĩn*), što je i inače tipično za dosta čak. govora (usp. Kapović 2011a: 221–222). Takvo *c* > B (kod kratkih osnova) bi mogla biti posljedica poopćavanja izvornog prefiksalnog naglaska (u primjerima poput dračevičkog *nadròbin* koje se sad slaže s *dròbin*, ali je prije možda išlo uz *nadrobĩn). Ovdje je potrebno još istraživanjâ.

5. *a-je*-glagoli

Ova je glagolska vrsta u psl. imala samo n. p. *a* i *b*⁴⁶⁶. To je zacijelo bila posljedica već spominjane psl. metatonične imobilizacije naglasaka (prelaska pomičnog u nepomični tip) ispred suglasničke skupine -CR- (suglasnik + sonant/poluvokal) koja se događala u **-je*-prezentu⁴⁶⁷, a čime su neutralizirane stare pomične osnove (prešavši u nepomične). Istovremeno, dominantnost sufiksa **-a-* u *l*-participu nije omogućavala pomičnost ni u tom obliku.

5.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
* <i>mázati</i>	<i>màzati</i>	<i>màzati</i>	<i>màzati</i>
1. * <i>mážq</i>	<i>mážēm</i>		<i>mážēm</i>
2. * <i>mážešb</i>	<i>mážēš</i>	<i>mážeš</i>	<i>mážēš</i>
3. * <i>mážetb</i>	<i>mážē</i>		<i>mážē</i>
1. * <i>mážemo</i>	<i>mážēmo</i>		
2. * <i>mážete</i>	<i>mážēte</i>		
3. * <i>mážqtb</i>	<i>mážū</i>		

Naglasak je nepromjenjiv u svim oblicima (izuzev neocirkumfleksa u kajk.), a u nštok. vidimo prenošenje gdje se može ostvariti (*nàmažēš*, *nàmazao*, *nàmazān*⁴⁶⁸). Kračina *-e-* u vrgadinskom je izvorna. Čeonu nagl. u aor. poput *nàmazā* postaje analoškim širenjem čeonog C-naglasaka.

n. p. A: *-b'irati* (iter.⁴⁶⁹), *br'isati* (→ B:), *-d'irati* (iter.), *d'izati* (iter.), *gm'izati*, *hr'amati* (i B:), *-'imati* (iter., i *-ā-*), *j'ahati*, *k'asati*, *k'ašlati* (→ B), *kl'esati*, *kl'icati*, *kl'iktati*, *m'azati*, *m'icati* (iter.), *-p'iňati* (iter.), *-p'irati* (iter.), *pl'akati*, *pl'ěskati* (i B:), *-pr'etati*, *pr'ezati* ('ustručavati se', i *prēz'ati*), *r'ězati*,

⁴⁶⁶ Usp. Дыбо 1981: 209–210.

⁴⁶⁷ Izgleda da takve metatonije nije bilo u **-je*-prezentima *e*-glagolâ (vidi 1.10 i 1.11) jer tamo kod njih nalazimo i n. p. *b* i n. p. *c* – prvi član (suglasnik) u skupini -CR- ispred koje se događala metatonija očito nije mogao biti sonant (što ima smisla s obzirom na **-rj-* > **-f-*, **-nj-* > **-ń-*, *-lj-* > **-l-*, što je možda prethodilo metatoniji, te na tautosilabičnost skupine **-mj-* > **-mļ-*).

⁴⁶⁸ Ova informacija nije nebitna jer se tu vidi sinkronijska razlika od tipa B/C – *màzān* (A) u neprefigiranom obliku izgleda isto kao *kõpān* (B/C), ali se razlika vidi s prefiksom, gdje imamo *rāzmazān* ali *õkovān* (analogijom prema tipu *õkovān* iz *e*-glagolâ).

⁴⁶⁹ Oznaku iter. za iterative ne stavljamo na sve glagole koji su povijesno iterativi, nego uglavnom na sinkronijski prozirne/plodne iterative.

-r'icati (→ B:⁴⁷⁰, iter.), *'rzati*, *s'ipati* (i *-ā-*), *s'isati* (i *-ā-*)⁴⁷¹, *sr'etati*, *-st'izati* (iter.), *-t'ěcati* (iter.), *t'epati*, *-t'icati* (iter.), *-v'irati* (iter.), *-z'irati* (iter.)

5.2. n. p. b

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK. (V. Rakovica)
*tesáti	tèsati	tesàt	tesàti
1. *tešq̇	těšēm	těšen	+těšem
2. *těšešb	těšēš		
3. *těšetb	těšē	utěše	
1. *těšemo	těšēmo	těšemo	
2. *těšete	těšēte		
3. *těšq̇tb	těšū		

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica)
*p̄sáti	p̄isati	p̄isàti	p̄isàti ⁴⁷²
1. *pišq̇	p̄išēm		p̄išem
2. *p̄išešb	p̄išēš	p̄išeš	
3. *p̄išetb	p̄išē		
1. *p̄išemo	p̄išēmo		
2. *p̄išete	p̄išēte		
3. *p̄išq̇tb	p̄išū		

N. p. B, kao i obično, ima neoakut na osnovi u jednom, a naglasak na nastavku u drugim oblicima. Vrgadinska kračina *-e-* je izvorna.

U nštok. se u prefigiranim oblicima naglasak, jasno, pomiče: *čěšēš – pòčēšēš*, *vīčēš – zàvīčēš*, *pòmāzēš* itd. Imp. je *glòdi(te)!*, *p̄iši(te)!*. Aor. je *dopisah – dopísa – dopísmo* (ARj), gdje se čuva stalni izvorni naglasak na sufiksu (*d̄op̄isa* je mlađi oblik nastao širenjem čeonog naglasaka u 2/3^{id} aor.). No u kratkim osnovama, uz (*o*)*glòdah – (o)glòdasmó* umjesto očekivana *oglòda*⁴⁷³ nalazimo ujed-

⁴⁷⁰ Usp. *izricati* (uz mlađe *izricati*) ali samo *sricati*.

⁴⁷¹ Stariji je oblik *sàti – sēš* (vidi ARj) i usp. stsl. *s̄sati – s̄sēši*.

⁴⁷² Vokalizam je ujednačen prema prezentu.

⁴⁷³ Usp. u Pivi i Drobnjaku (Вуковић 1940: 361, 185) *лòка* (B) prema Daničićevu *lòkā* (mlađe C), no zato Vuković ima mlađe *kòva* (B) umjesto starijeg Daničićeva *kòvā*. Tu je zapravo riječ o jednačenju bilo u smjeru starog B- ili starog C-naglasaka.

načeno *ògloda* već u vukovsko-daničićevskom sistemu (usp. aor. *glòdā* u ARj s uobičajenom sekundarnom dužinom⁴⁷⁴), što nastaje, kao i kod nekih drugih glagola kratkih osnova sa sufiksom *-a-*, analogijom prema izvornim C-oblicima kao *òpozva*, *òkova*, *dàrova*.

Impf. je *glòdāh*, *pīsāh* (< *pīsāh), GPR *glòdao* – *glòdala* – *glòdalo* (naglasak *glòdao* – *glòdāla* – *glòdālo*⁴⁷⁵ je analoški prema tipu *kòvao* iz *e*-glagolâ, gdje se očekuje, i prema stezanju *glodāo > *glodō > *glòdō*, za što vidi 8.2), *pīsao* – *pīsala* – *pīsalo*, GPT *glòdān* (usp. očekivano *izglodān* u Dubrovniku⁴⁷⁶ s obzirom na početno *glòdanъ, dok je *izglodān* s čeonim naglaskom analoški prema tipu *iskovān* kod *e*-glagolâ, gdje se takav naglasak očekuje – 1.14.4) – *glòdāna* – *glòdāno* (vidi još 8.2), *pīsān* (*nāpīsān*) – *pīsāna* – *pīsāno* (< *pīsān*) (naglasak je u n. p. *b* ostao na prvom slogu pred unutrašnjom neakutiranom dužinom: *glòdanъ⁴⁷⁷, *pīsānъ), GPS *glòdūci*/*blèbečūci*⁴⁷⁸, *pīsūci*/*kokodāčūci*⁴⁷⁹ (kod dugih slogova se javlja sekundarni naglasak analogijom prema odnosu *nòsēci* – *hválēci* u *i*-glagolima, vidi 4.2), GPP *oglòdāvši*, *napīsāvši*⁴⁸⁰. U GI imamo naglasak kao u *plètēne* (*e*-glag.), *dòjēne* (*i*-glag.): *glòdāne*, *pīsāne*, što je očito ujednačeno (prema naglasku GPT bi se očekivalo *glòdāne, *pīsāne).

n. p. B (kratak korijen): *blebet'ati*, *cvokot'ati*, *cvrkut'ati*, *čes'ati*, *daht'ati*, *drht'ati*, *glod'ati*, *isk'ati* (i A, i *-ā-*), *kos'ati* (kajk.), *klepet'ati*, *kreket'ati*, *lag'ati*, *lok'ati*, *met'ati* (→ A), *peñ'ati*, *skakut'ati*, *srkut'ati*, *steñ'ati* (→ A), *šapt'ati*, *tes'ati* (→ A), *zob'ati* (→ B:), *zveket'ati*, *žder'ati* (vidi *ždrēt'i* pod 1.11.2)

n. p. B: (dug korijen): *dīh'ati* (*dīs'ati*, dij. i *-ā-*), *drēm'ati* (i *-ā-*), *gīb'ati* (i *-ā-*), *hrīp'ati*, *hřk'ati*, *hūk'ati*, *jaūk'ati*, *kāz'ati*, *kīh'ati*, *kokodāk'ati*, *krēt'ati* (i

⁴⁷⁴ Ova je analogija kod Daničića (1896: 129–130/1925: 178) nedosljedna, usp. izvorno (*s*)*lāga*, ali inovativno *dòlagā* (kao i u GPR, sekundarni čeonni naglasak kod njega lakše prodire u duže, tj. prefigirane, oblike). Kako precizno tumači Stankiewicz (1993: 146), C-naglasak u *a*-međurazredu (glagolima koji imaju 2/3^{id} aor. na *-a* koje god da su glagolske vrste) u Daničićevu sistemu imaju svi glagoli kratke osnove (usp. duge osnove kao *poznāva*, *klēča* s čuvanjem starog B-naglaska) osim dvosložnih neprefigiranih *a-je-* i *a-ā-* glagola s *i* ili *a* u korijenu (npr. *igra*, *lāga*) i, uglavnom onomatopejskih, izvedenica na *-k-/-t-* (npr. *grākta*, *hūkta*, *blebēta*). Usp. i Николић 1970: 114–115. U stštok. govoru Piperā (Стевановић 1940: 158, 161, 164, 167) svi glagoli na *-a-* n. p. B i C čuvaju stari naglasak (*држā; читā; искā, вєзā*) iako se u drugim grupama glagolâ često širi C-naglasak, npr. u *krēnu* (B:), *pòginu* (A), *izudārā* (A), *zāmaza* (A) itd.

⁴⁷⁵ Tako npr. u ARj.

⁴⁷⁶ Rešetar 1900: 181.

⁴⁷⁷ Usp. sln. *česān* – *česāna*, *tesān* – *tesāna* s dijalekatski drugačijim pomakom udesno (< *česānъ < *čēsānъ).

⁴⁷⁸ Usp. za *glòdūc* Milas 1903: 76. Budmani (1883: 176) za Dubrovnik navodi *lāžūci*/*pišūci* (prema *ležēci*, *trčēci* u *ě**a*-vrsti) s ujednačenim uzlaznim naglaskom i kod kratkih i kod dugih osnova, no Rešetar (1900: 198¹) tvrdi da je Budmanijevo *lāžūci* greška i da treba biti *lāžūci*.

⁴⁷⁹ Tako i u Daničić 1896: 127–131/Даничић 1925: 175–180.

⁴⁸⁰ Za psl. rekonstrukcije, iz kojih se rečeni oblici uglavnom daju izravno izvesti, usp. Дыбо 2000: 546–547.

A), *kukurik'ati*, *-lāg'ati* (iter., i A), *lēg'ati*, *lēt'ati* (i *-ā-*), *līz'ati*, *-māg'ati* (iter.), *māh'ati*, *-mākati* (iter., i A), *mjaūk'ati*, *mūk'ati*, *nīz'ati*, *nīh'ati*, *pīs'ati*, *plēs'ati*, *prēz'ati* (iter., 'vezati konja'), *pūz'ati*, *-sēz'ati* (iter.), *skāk'ati* (iter.), *skū'ati*, *srk'ati*, *sūk'ati*, *strūg'ati*, *šet'ati* (i *-ā-*), *-tēz'ati* (iter.), *tīc'ati*, *vēz'ati*, *vīk'ati*, *zīb'ati* (i *-ā-*), *-zīd'ati* (i *-ā-*), *-zīv'ati* (i *-ā-*, iter.)

6. *a-ā*-glagoli

Ova je glagolska vrsta inf. tvorila sufiksom **-a-*, dok je u prez. još dodavala **-je-* na taj sufiks. Naglasak je u psl. bio ili na osnovi (n. p. *a*) ili na sufiksu **-a-* (n. p. *b*), dok pomična n. p. nije postojala (jer je sufiks **-a-* bio dominantan i uvijek je privlačio naglasak ako je osnova bila recesivna). U većini slav. jezika se **-aje-* u prezentu steglo u **-ā-* čime vrsta dobiva novi izgled i morfološki i naglasno. Neki dijalekti dobivaju i novu sinkronijsku n. p. C (po naglasku u prezentu koji je na nastavku/sufiksu, tj. po uzlaznom naglasku na osnovi – npr. *motāš* tj. *mòtāš*), no ona nema nikakve veze sa sinkronijskom n. p. *c*, niti i sinkronijski ima ikakva druga obilježja n. p. C osim naglaska u prezentu (nema ni pomičnosti ni preskakanja naglaska u GPR – ali to nemaju ni sve glagolske vrste s naslijeđenom n. p. C).

6.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*vórt'ati	<i>vràcati</i>	<i>vràcati</i>	<i>vrâčati</i>
1. *vórt'ajq	<i>vràcām</i>		<i>vrâčam</i>
2. *vórt'aješ	<i>vràcāš</i>	<i>vràc°āš</i>	
3. *vórt'ajet	<i>vràcā</i>		
1. *vórt'ajemo	<i>vràcāmo</i>		
2. *vórt'ajete	<i>vràcāte</i>		
3. *vórt'ajot	<i>vràcājū</i>		

Svi oblici imaju " (u kajk. i neocirkumfleks), a u nštok. vidimo i prenošenje naglaska (*ně vračāš*, *pòsjedali*, *pòkidān*).

n. p. A: *br'igati*, *br'izgati*, *č'ekati*, *d'ělati*, *g'izdati* (→ B), *gl'edati*, *h'apati*, *h'uškati*, *hv'astati*, *hv'atati*, *j'adati*, *k'apati* (i *-je-*), *k'asati*, *k'idati*, *k'imati*, *kl'imati*, *kr'esati*, *k'ucati*, *k'uhati*, *kv'ocati* (đij. i *-je-*), *l'ecati se*, *m'rdati*, *m'ucati*, *p'adati*, *p'ěvati*, *p'ititi*, *pl'avati*, *pl'ivati*, *pr'avdati*, *pr'edati* (~ *pr'enuti*),

-pr'emati (i B:, *spr'emati/sprēm'ati*), *p'ucati*, *-p'utati*, *rab'otati* (→ C), *r'igati*, *r'idati* (i B:), *r'itati* (i B:, dij. i *-je-*), *s'ědati*, *s'ipati* (i *-je-*), *s'isati* (i B/C, i *-je-*), *sl'ušati*, *st'arati*, *š'ibati*, *št'ucati*, *t'ěrati*, *t'iskati*, *tr'ěbati* (→ B:), *t'rgati*, *t'rkati*, *t'rzati*, *-tv'arati* (i B:, iter.), *'ufati*, *v'arati*, *večer'ati*, *vr'aćati*

6.2. n. p. b

U n. p. b svrstavamo glagole koji izvorno u psl. imaju nepomični akut na drugom slogu, tj. na nastavku *-a- u svim oblicima, a koji se onda u prezentu, nakon stezanja, može pomaći na osnovu u nekim slav. dijalektima.

kratak korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ⁴⁸¹)
*kopǎti	<i>kòpati</i>	<i>kopǎti</i>	<i>kepòti</i>
1. *kopǎjǫ	<i>kòpām</i>		<i>kěpot</i>
2. *kopǎješъ	<i>kòpāš</i> ⁴⁸²	<i>kòp°āš</i>	<i>kěpoš</i>
3. *kopǎjetъ	<i>kòpā</i>	<i>kòp°ā</i>	<i>kěpo</i>
1. *kopǎjemo	<i>kòpāmo</i>	<i>kòp°āmo</i>	<i>kěpoma</i>
2. *kopǎjete	<i>kòpāte</i>		<i>kěpota</i>
3. *kopǎjotъ	<i>kòpajū</i>	<i>kòpajū</i>	<i>kěpoju</i>

U glagolima n. p. b s kratkom osnovom u prez. dolazi do stezanja: *kopǎješъ > *kopǎšъ. No razliku od glagolâ s dugom osnovom (poput *stǫpǎješъ > *stǫpǎšъ), gdje je nakon stezanja dolazilo do retrakcije svugdje u slavenskom svijetu osim na krajnjem istoku u rus. i ostalim Islav. jezicima (vidi u nastavku), u *kopǎšъ u nekim govorima kod nas nalazimo nepomaknuto *kopǎš* (tj. nštok. *kòpāš*), dok u drugima vidimo pomaknuto *kòpāš*. Rezultati su vrlo raznoliki – neki govori imaju samo jedan od tipova, a neki imaju i miješane odraze (neke glagole po jednom, a druge po drugom tipu). Takva se situacija razvila iz toga što se u štok. i na čakavskom jugu kontrakcijski neocirkumfleks fonetski povukao na kratak slog iz zadnjeg sloga (*kopǎ > *kòpā*) ali ne i iz unutrašnjeg (*kopǎmo – *kopǎte ostaje očuvano), dok se na čakavskom sjeveru to dogodilo iz unutrašnjih slogova (*kopǎmo > *kòpāmo*) ali ne i iz zadnjeg (*kopǎš

⁴⁸¹ Jedvaj 1956: 316.

⁴⁸² Zanimljivo je da Vuk bilježi *kònām* (C), ali da u ARj, u kojem se naglasak inače skoro uvijek poklapa s Vukovim, ima *kòpām*. To je očito dubrovački naglasak urednika Pera Budmanija (za Dubrovnik uspr. Bojanih & Trivunač 2002 i opasku u Kapović 2015: 343¹²⁶⁶).

– *kopâ ostaje nepomaknuto)⁴⁸³. Nakon tih retrakcija u štok. i na čak. jugu dobivamo obrazac *kòpā – *kopâmo a na čak. sjeveru *kopâ – *kòpāmo, ali je ujednačavanje išlo na isti način – prema tim izvornim obrascima se zatim ujednačava ili samo jedan tip u cijelom govoru (s naglaskom na osnovi kao *kòpā* ili na nastavku kao *kòpā/kopâ*) ili se ujednačavaju različiti tipovi ovisno o glagolu (npr. *kòpā* ali *mòtā/motâ*). Detaljnije o ovim procesima vidi u Kapović 2015: 343–347, 351–354.

dug korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (G. Konjščina ⁴⁸⁴)
*pytāti	<i>pītati</i>	<i>pītāti</i>	<i>pītāti</i>
1. *pytājȑ	<i>pītām</i>		+pītam
2. *pytājaš	<i>pītāš</i>	<i>pītāš</i>	+pītaš
3. *pytājety	<i>pītā</i>		+pīta
1. *pytājemo	<i>pītāmo</i>		+pītame
2. *pytājete	<i>pītāte</i>		+pītate
3. *pytājȑty	<i>pītajū</i>	<i>pītajū</i>	+pītaju

U n. p. *b* s dugim korijenom također je došlo do stezanja naglašenog sloga, nakon čega u većini slavenskih dijalekata dolazi do retrakcije naglasaka: *stopājaš > *stopāš > *stōpaš⁴⁸⁵, usp. st. štok/čak/kajk. *stūpāš*, sln. *pītaš*, češ. *stoupáš*, slč. *stūpaš*, polj. *stąpasz*.

U prezentu kod kratkih osnova u štok., kako rekosmo, nalazimo tip *kòpāš* ili *kòpāš* (ovisno o govoru i primjeru), a takva se razlika očituje u još nekim oblicima. Kod dugih osnova u nštok. imamo u prez. tip *pītāš* (s prefiksom *rāspītāš*). 3^{mn} prema *kòpāš* je isto *kòpajū* (kao i od *kòpāš*), osim ako nije ujednačeno prema drugim licima – isto kako imamo *pītajū* prema *pītāš* jer u 3^{mn} nema stezanja pa naglasak ostaje na mjestu: *kopājȑty, *pytājȑty. Naglasak tipa dij/ml. *pītajū* umj. *pītajū* nastaje analogijom prema drugim licima (isto tako i *kòpajū* umj. izvornog *kòpajū* u govorima s tipom *kòpāmo*)⁴⁸⁶. No stari se naglasak u obliku *pītajū* u nštok. u pravilu dobro čuva (u čak. je, a pogotovo u kajk., analoški naglasak *pītajū* češći nego u štok.).

⁴⁸³ Ovi se procesi mogu shvatiti samo iz šire analize procesâ retrakcije neocirkumfleksa.

⁴⁸⁴ Gudek 2013: 123.

⁴⁸⁵ Vidi Kapović 2015: 342–343.

⁴⁸⁶ Usp. u Šapatinovcima (Ivšić 1907: 150) analoški naglasak *kòpaju*, *čūvajū*.

Naglasak tipa *bàcāš – bācā* ali *bacámo – bacáte* (tako u ARj⁴⁸⁷) umjesto *bācāmo – bācāte* nastaje analogijom prema glagolskim vrstama gdje se takav naglasak u mn. očekuje, npr. *lètīš – lètī* ali st. *letímo – letíte* (*ě/a*-glagoli) i *lòvīš – lòvī* ali st. *lovímo – lovíte* (*i*-glagoli) (izvorno se *bacāmo i **letīmō/lovīmō* razlikuje). Tip *bacámo* se u pravilu javlja na štok. istoku i jugu⁴⁸⁸, gdje se inače čuva stariji naglasak kao *pletémo, lovímo* u drugim vrstama, koji je onda i mogao utjecati na sekundarni tip *kopámo*. Na štok. zapadu (pa onda i u stand. hrv.), gdje se javlja uglavnom mlađi tip *plètemo, lòvīmo*, shodno tome imamo i nepromijenjen tip *bācāmo*⁴⁸⁹.

Imp. je *kòpāj(te)!* ili *kòpāj(te)!* (od prez. tipa *kòpāš*), *pītāj(te)!* U imp. se izvorni nastavak *-*āj* > *-*aji* pokratio te u zamjenu za gubljenje jednog sloga produžio u *-*āj*, gdje se onda naglasak povukao, čime se dobiva neoakut na osnovi u *pītāj!* pred dugim *-ā-* jednako kao i u prez. *pītāš* (i GPT *pītān*). Na isti se način udešava i naglasak u kratkim osnovama – ako je prez. *kòpāš* imamo i *kòpāj!*, ako je prez. *kòpāš*, analogijom ostaje *kòpāj!* u imp. (ali ipak GPT *kòpān*).

U aor. se očekivani naglasak n. p. B (naglasak dosljedno vezan za sufiks *-*a-*) dobro čuva kod dugih osnova: (*ras*)*pítah – (ras)píta – (ras)pítasmo*⁴⁹⁰ (oblik 2/3^{id} *ràs-píta* je posljedica općeg širenja čeonog naglasaka iz n. p. C iz drugih glagolskih vrsta). Kod kratkih se osnova izvorni naglasak čuva u *iskòpah – iskòpasmō – iskòpaste*, ali se u 2/3^{id} već u Daničićevu sistemu ujednačava čeonu naglasak kao *bācā, čēsā, kòpā* (ARj)⁴⁹¹ (umjesto očekivana *bāca, čèsa, kòpa*⁴⁹²) analogijom prema glagolima n. p. C iz *e*-vrste kao *pòzva, kòva, prèkova*⁴⁹³ (tj. *pòzvā, kòvā, prèkovā* u njihovu sistemu⁴⁹⁴). Kod dugih se osnova poput aor.

⁴⁸⁷ Usp. i Daničić 1896: 119/Даничић 1925: 166.

⁴⁸⁸ Usp. Николић 1970: 116.

⁴⁸⁹ Moglo bi se pomisliti da je na zapadu nštok. tip *bācāmo* izravno i utjecao na stvaranje novog tipa *lòvīmo* (umj. *lovímo*), no to neće biti – u štštok. Posavini (Ivšić 1913/II: 79–81, 85) se u pravilu porođava mlađe *letímo, trošímo* iako je to skroz različito od tipa *čepřkāmo*, a svakako tip *bācāmo* teško da je mogao utjecati na stvaranje mlađega *plètemo* (gdje na zapadu u pravilu nema dužine).

⁴⁹⁰ Usp. Daničić 1896: 112.

⁴⁹¹ Usp. aor. *vjēnčā, đružā – nàoružā* (Daničić 1896: 119, 122/Даничић 1925: 166, 169). Za izvorno (*pas*)*bāca* (B) vidi Вуковић 1940: 182, 185, no ondje je takav tip sekundarno ujednačen i u tipu *kòva* (B ← C), gdje Daničić (1896: 137/1925: 186) ima zacijelo izvorno *kòvā* (C). U jednom se dijalektu, dakle, javljala tendencija širenja B- a u drugom C-tipa u 2/3^{id} aorista.

⁴⁹² Usp. u štštok. Piperima (Стевановић 1940: 161) stari dočetni naglasak u tipu *čumā*.

⁴⁹³ Pretpostavi li se da naglasak GPR *kòvālo* i GPT *kòvāno* očuvan iz izvornog *e*-obrasca (unatoč eliminaciji C-naglasaka u prez. u većini govorâ), onda se to može pretpostaviti i za 2/3^{id} aor., tim više što to objašnjava zašto se sekundarna čeonost u Daničićevu sistemu javlja samo kod kratkih osnova u *a*-međurazredu.

⁴⁹⁴ S uobičajenom sekundarnom zanaglasnom dužinom (Kapović 2015: 549–550).

(*ras*)*pīta* takvo jednačenje u vuk-daničićevskom sistemu ne događa jer nema formalne jednakosti kao u *iskōpah* = *iskōvah* (*raspītah* je različito od njih), no općim širenjem čeonog naglasaka u 2/3^{id} aorista, tipičnim za Zštok., i tu dolazi do sekundarnog oblika *rāspīta*. Impf. je *kōpāh* (od tipa *kōpāš* bi bio *kōpāh*), *pītāh* (impf. izvorno uvijek ima naglasak kao prez.).

GPR je (*is*)*kōpao* – *kōpala* – *kōpalo*. Naglasak *kōpō* (*iskopō*) – *kōpāla* (*iskopāla*) – *kōpālo* (*iskopālo*)⁴⁹⁵, koji se javlja samo kod kratkih osnova, jednim je dijelom zacijelo analoški prema izvornom C-tipu u *kōvao*, *iskovao* (1.14.4), ali ujedno i posljedica povlačenja naglasaka u *kopāo > *kopō > *kōpō*, vidi 8.1). Kod dugih osnova kao *pītao* – *pītala* – *pitalo* ne može doći ni do kakve analogije ili retrakcije (jer nema retrakcije na dugi slog) pa ostaje samo stari naglasak.

U GPT naglasak *kōpān* – *kōpāna* – *kōpāno* treba izvoditi od izvornog **kōpanь*⁴⁹⁶, *pŷtanь (vidi 5.2 za isti slučaj u *tēsanь, *pīsanь kod *a-je*-glagolâ). Da je tu bila riječ o izvorno kratkom neoakutu vidi se po dubrovačkom *zākopān*, *ōčešlān*, *zāmotān*, *opērušān*⁴⁹⁷. Do sekundarne čeonosti naglasaka (*zākopān*, *ōčešlān*, *zāmotān*, *ōperušān*) dolazi poopćavanjem takvog naglasaka iz oblika poput *iskovān*, *ōtrovān*, *dārovān* iz *e*-vrste (1.14.4), gdje se takav naglasak očekuje (na to je mogao dodatno utjecati i tip *pōzvān*, *ōpozvān*, unatoč tome što je morfološki bio nešto drugačiji). Dakle, oblici kao *ōglodān* (n. p. B, *a-je*-vrsta) i *iskopān* (n. p. B, *a-ā*-vrsta) nastaju širenjem naglasnog tipa iz *iskovān* (izvorna n. p. C, *e*-vrsta, *j/va*-razred). U GPT *pītān* < *pītān* (kao ni u *a-je*-glagolâ u *pīsān* < *pīsān*) nema takve sekundarne čeonosti (usp. *ūpītān*) jer *pītān* nema po čemu analogijom postati sinkronijski čeonni naglasak (izvorno *[^] bi se u takvoj riječi pokrtilo uⁿ ⁴⁹⁸), kao što se ni u *pītō mogla dogoditi retrakcija s obzirom na dug slog. S druge strane, *kōpān* (< *kōpanь) je izgledalo isto kao *kōvān* (< *kōvanь) pa je onda *iskopān* moglo lako nastati analogijom prema *iskovān*, dok kod tipa *pītān* takve analogije nije moglo biti pa je izostalo i bilo kakvo sekundarno preskakanje. Za sve vidi 8.2.

GPS je *kōpajūci* (od obaju tipova prezenta), *pītajūci* (prema 3^{mn} prez.), dok GPP, kao i obično, ima naglasak infinitiva: *iskōpāvši*, *upītāvši*. GI ima ujednačen naglasak kao i u drugim razredima (*kōpāne*, *pītāne*), a koji se ne poklapa s naglaskom GPT (izvorno bi se valjda očekivalo *kōpāne, *pītāne, sudeći

⁴⁹⁵ Usp. Daničić 1896: 129–130/Даничић 1925: 166. U ARj npr. pored *čēsao* – *čēsala* (Daničić) stoji i *kōpao* (ARj, Budmani).

⁴⁹⁶ Usp. sln. *kopān* – *kopāna* s dijalekatski drugačijim pomakom udesno (< *kōpānь < *kōpanь).

⁴⁹⁷ Rešetar 1900: 181. Odmah na jug od Dubrovnika, u Konavlima, Kašić (1995: 99) bilježi *iskopāna* (kao i *ūzorāna*).

⁴⁹⁸ Usp. Kapović 2015: 248.

po naglasku GPT). Naglasak tipa *vjenčánie* je poopćavanje naglasaka kod konverzije (riječ više ne znači ‘vjenčavanje’ kao čista glagolska imenica nego postaje prava samostalna imenica u smislu ‘udaja/ženidba’) prema C-tipu *pećénie*, *rodénie* itd.

n. p. (B)/C (kratak korijen)⁴⁹⁹: *česʹati* (i B), *čitʹati* (i B:), *debʹati*, *gutʹati*, *igrʹati* (i B → A), *imʹati* (B/C, izvorno „polu-atematski” glagol), *kolebʹati*, *kopʹati* (i B), *kopčʹati* (i B), *krcʹati* (tal.), *motʹati* (i B), *olaksʹati*, *omeksʹati*, *pačʹati* (tal.), *peľʹati* (i B), *petʹati*, *saňʹati* (→ B:), *sedlʹati*, *veslʹati*, *voňʹati* (i B, B:)

prazna osnova: *s(i)jʹati*, *zjʹati*⁵⁰⁰, *znʹati*

Sigurno se zna da postoje štok/čak/kajk. govori koji, kod izvorno kratkih osnova, imaju samo n. p. C (tip *kopâš* > *kòpâš*), zna se da postoje i mješoviti odrazi (s nekim glagolima po tipu *kopâš* > *kòpâš*, s drugima po tipu *kòpâš*), zna se i da postoje čak/kajk. govori koji imaju samo tip *kòpâš* (B), no nije sasvim sigurno postoje li i štok. govori koji bi imali samo tip *kòpâš*⁵⁰¹.

Glagol *znâti* ima praznu osnovu (*zn-*) pa je prezent nužno naglašen na kraju (*znâš* < *znâšь < *znâješь). Kao i kod *kopâšь, i tu se javljaju dvije opcije u govorima (koje katkad idu i zajedno u istom govoru kao varijante): retrakcija (*ně_znâš*⁵⁰², *pòznâš*) ili njen izostanak (*ně_znâš*, *pòznâš*). To u štok. proizlazi iz izvornoga **ně_znâš* – **ně_znâmo*, što se onda ujednačava, ovisno o govoru, u jednom ili drugom smjeru⁵⁰³. U prez. je izvorni naglasak *znâmo* – *znâte* (od *znâjemo – *znâjete) – *znâjū* (od *znâjotь bez stezanja). Obrazac *znâmo* – *znâte* – *znâjū* nastaje analogijom prema izvorno atematskom *dâmo* – *dâte* – *dâjū* (C) (< *damò – *dasté, vidi 9.2). Ti se, izvorno potpuno različiti oblici (usp. *znâjemo i *damò)⁵⁰⁴ sinkronijski u prez. najčešće u potpunosti stapaju. Imp. *znâj(te)!* ima predsonantsko duženje tj. duženje u naknadu zbog izgubljenog *-i u **znâji!*. U aor. imamo *dòznah* – *dòznasmo* – *dòznaste* (s naglaskom kao u inf.), dok se umjesto očekivana *dòzna*⁵⁰⁵ ujednačava sekundarno čeonog naglasaka kao *ně_znâm* – *ně_ne_znâm*, kao u tipu *nâpijěmo* – *pònapijěmo* (1.12.2).

⁴⁹⁹ Tip *mòtâm* smatramo sinkronijski n. p. C, a tip *mòtâm* n. p. B.

⁵⁰⁰ Za *сьjâti i *сьjâti vidi Дыбо 1981: 246.

⁵⁰¹ Usp. Kapović 2015: 343–346.

⁵⁰² Ovdje može doći do pojave sekundarnog čeonog naglasaka kao *ně_znâm* – *ně_ne_znâm*, kao u tipu *nâpijěmo* – *pònapijěmo* (1.12.2).

⁵⁰³ Detaljnije vidi u Kapović 2015: 346–347, 351–354.

⁵⁰⁴ Usp. već Ivšić 1913/II: 84.

⁵⁰⁵ Usp. u Pivi i Drobnjaku (Вуковић 1940: 334–335) izvorno *pòzna*, ali i mlađe *nřizva* analogijom prema tome.

znâh – *znâše*⁵⁰⁶. U GPR je naglasak očekivano nepomičan (*znào* – *znàla* – *znàlo* – mn. *znàli* – *znàle* – *znàla*). Međutim, u slučaju prefiksa *se*, kao *dòznao* – *dòznala* – *dòznalo*, može javiti i sekundarno *dòznao* – *dòznàla* – *dòznàlo* analogijom prema *dòzvaò* – *dòzvàla* – *dòzvàlo* (C, 1.13.2), tj. zbog fonetske retrakcije u *doznò > *dòznò* (vidi 8.1). Ipak, stari se naglasak u *sàznala* itd. dobro drži pod utjecajem neprefigiranog *znàla* (koje se nikad ne mijenja). U GPT *znānъ bi se možda moglo očekivati i **znānъ ako je riječ o *zn-anъ a ne o *zna-nъ (usp. *đrǣž-anъ, gdje je sufiks, izgleda, *-an- a ne samo *-n- pa se prenose i naglasne karakteristike tog sufiksa), no Križanićevo⁵⁰⁷ <*znán*> [znàn] – <*znána*> – mn. <*znáni*>, novljansko⁵⁰⁸ *znāt* (uz sekundarno *pòznāt* po C-tipu), Vukovo *znān*, kao i imotska⁵⁰⁹ varijanta *znàn* uz *znân* (ali samo *dân*) upućuju na staro *znānъ. Uobičajeni GPT *znân* – *znána/znàna* – *znāno/znáno*⁵¹⁰ zacijelo nastaje analogijom prema *brân/slân* (1.13). U *pòznāt* – *prèpoznāt* (gdje je sufiks *-t- pa je riječ o *-a- iz *zn-a-ti) bi se očekivalo **pòznat*⁵¹¹ (iako je taj sufiks tu sekundaran), ali je naglasak ujednačen prema tipu *dòdāt* (C). GPS je *znājūci* (prema izvornom *znājū*) i mlađe *znājūci* (prema sekundarnom *znājū*), dok GPP ima naglasak kao inf. (*dòznāvši*).

Glagol *imati* u štok. danas spada sinkronijski u *a-ā*-glagole, ali izvorno je imao – navodimo, pritom, stsl. oblike – inf. *iměti* i *l-ptcp. imělv* (očuvano u nekim čak/kajk. govorima), a u prez. 1^{id} *imать* s atematskim nastavkom, ali tematske nastavke u ostalim oblicima (koji su se dodavali na neobično vezno *-a-). Nakon stezanja oblik *kopaješ > *kopāš postaje istovjetan s izvornim *imaš itd. U štok. je posvjedočeno *imām* (B) i *imām* (C)⁵¹², isto tako i *nēmām* (< *nēmām*) (B): i *nēmām* (C):⁵¹³ (ti oblici mogu čak i supostojati u istom govo-

⁵⁰⁶ Vidi npr. Milas 1903: 76. Očekivalo bi se *ně znāh (vidi 8.1) ali *ně znāše (i tako u svim drugim licima), isto kao u prezentu, s obzirom da i ovdje dolazi do stezanja (*znāxъ < *znāaxъ). Očekivana retrakcija se vidi u pljevaljskom (Ружичић 1927: 158) *ně, uñāg* – usp. aor. *ščāh* < *hčāh < **хѣт'āхъ* < **хѣт'āахъ* < **хѣт'јѣахъ* (usp. *hōtjeti* kao *ē/a*-glagol). Maretić (1963: 290) bilježi *ně, ščāh*, što je analogija prema izvornim množinskim oblicima (kao i u *ně znām*).

⁵⁰⁷ Дыбо 1981: 223; 2000: 542²⁰⁷.

⁵⁰⁸ Белић 2000: 174.

⁵⁰⁹ Šimundić 1971: 157.

⁵¹⁰ Daničić (1896: 63/1925: 105), kao i uvijek u GPT, ima ujednačen $\hat{}$.

⁵¹¹ Tome odgovara šaptinovačko (Ivšić 1907: 151) *pòznat*, ali ne i *poznāta* – *poznāto* (tako i *pròdat*). Tu je očito riječ o miješanju izvornih tipova *pòznat* – *poznāta – *poznāto i *pròdat – *pròdata* – *pròdato. Vidi još fusnotu 580 za GPT u Šaptinovcima.

⁵¹² U Dubrovniku (Rešetar 1900: 189) vidimo B-naglasak u jednini (*imām* itd.), ali u mn. uz fakultativni mlađi C-naglasak (*imāmo* uz *imāmo*). Da *imāmo* može biti sekundarno, vidi se po dubrovačkom *ně znāte* (uz *ně znāte*) prema *ně znāš*. Stangovo (1957: 128) nagađanje o neakvovom mobilnom naglasaku u *imать* je potpuno proizvoljno.

⁵¹³ Ovakva sinkronijska n. p. C: ne postoji kod izvornih *a/ā*-glagolâ (osim iznimno kod npr. *sūmnāš* → *sūmnāš* analogijom prema imenici *sūmnā* ili eventualno kasnim predsonantskim duženjem kojeg u drugim takvim glagolima nema), a u *nēmāš* se možda baš iz tog razloga (što inače nema C-tipa) zanaglasna dužina u mnogim govorima krati (dakle *nēmāš* – *nēmā* itd.).

ru, pogotovo zaniijekani). Strus.⁵¹⁴ i srbug.⁵¹⁵ ukazuju na izvornu n. p. *b*. Pro-mjenu B > C u prezentu (*imām* → *imām*) nije teško razumjeti s obzirom na čitavu situaciju s tipovima *kòpām/kòpām*, pogotovo u govorima koji imaju isključivo ili pretežno tip *kòpām* (usp. isto tako i sln. *imām*). Za aor. usp. Kašiče-vo (1604: 134, 138–139) <imàh>, <imà> (usp. u ARj sekundarno daničićevsko *imā* analogijom prema C-čeonosti u glagolima na *-a*) prema impf. <immáh> / *imáh*/, što se sve slaže s B-prezentom (<imam>). Ostali oblici imaju iste naglaske kao *kòpāš/kòpāš*.

n. p. C (pokraćen korijen)⁵¹⁶: *bac'ati* (i A, B, B:), *batin'ati*, *blist'ati*, *brbľ'ati* (i A), *brz'ati*, *cvět'ati*, *čeprk'ati* (i B), *čup'ati* (i A, B), *divľ'ati*, *glas'ati* (čak. i B:), *gomil'ati*, *gran'ati*, *jač'ati*, *juriš'ati*, *kľuč'ati*, *komad'ati*, *korač'ati*, *krivud'ati*, *list'ati*, *mrmľ'ati*, *nabas'ati*, *obeć'ati*, *operuš'ati*, *oruž'ati*, *pač'ati* (talijanizam), *piš'ati*, *račun'ati*, *rešet'ati*, *riv'ati* (i A, B:), *stas'ati* (i A), *škakľ'ati* (prez. i na *-je-*), *-tiš'ati* (i A), *val'ati* (neg. i *n'e valā*), *vijug'ati*, *věňč'ati* (i B)

U nekim glagolima izvorno duge osnove ne razvija se rana retrakcija u prez. i n. p. B: kao u dij. *pītāš*, nego se korijen krati pa dobivamo sinkronijsku n. p. C kao *divľāš* < *divľāš* (što sekundarno može prijeći u n. p. B *dīvľāš* u govorima u kojima se takav tip poopćava). Iako nije sve potpuno jasno, takav se tip naglaske javlja kod starijih tvorbi sa suglasničkim skupinama (usp. *-vľ-* u *divľāš*) te kod mnogih mlađih tvorbi – detalje vidi u Kapović 2015: 347–349.

Prefiksalni naglasak u *a-ā*-glagolima, izgleda, nije učestao (usp. knjiž. štok. *kòpāš* – *pokòpāš*). Međutim, on se ipak bar povremeno javlja. Tako Vuk ima zabilježeno ⁺*kòpām* ali *ùckonām*, dok npr. u Lovčićima u Posavini⁵¹⁷ nalazimo naglasak poput *čěšľā* – *pòčěšľā* samo u nekim glagolima. U ovoj glagolskoj vrsti takav vezani naglasak iza prefiksā teško da će biti povezan, za razliku od *i*-glagolā, s nekakvim n. p. *b*₁ i *b*₂, već je vjerojatnije da je i tu riječ o različitom ujednačavanju od izvorno **kòpā* – **kopāmo* ili obrnuto (vidi gore).

n. p. B: (dug korijen): *-bād'ati* (iter., i A⁵¹⁸), *-bīj'ati* (iter.), *bīr'ati*, *bīv'ati*, *břk'ati* (i C), *cěp'ati*, *čār'ati*, *čův'ati*, *dīr'ati*, *drāp'ati*, *drēm'ati* (i *-je-*), *-gāj'ati* (iter.), *-gān'ati* (iter.), *-gār'ati* (iter.), *gāt'ati*, *gīb'ati*, *glāb'ati* (i A), *-glēd'ati* (iter.), *gūr'ati*, *hāb'ati*, *-hār'ati*, *-jāvľ'ati*, *-(j)ěd'ati* (iter.), *kāl'ati*, *-kāp'ati* (iter.), *kār'ati*, *-klāp'ati*, *-krāj'ati* (iter.), *krīž'ati*, *kūp'ati*, *kūs'ati*, *-lām'ati*, *lēm'ati*, *lěť'ati* (i *-je-*), *lěv'ati* (iter.), *lūp'ati*, *māh'ati*, *měň'ati* (iter.), *měš'ati* (iter.), *-mīv'ati*,

⁵¹⁴ Зализняк 1985/2010: 136.

⁵¹⁵ Stang 1957: 128.

⁵¹⁶ Neki od ovih glagola u štok. mogu biti B, ali nije sigurno ima li govorā gdje bi svi bili n. p. B. Za štok. bi trebalo više dijalekatske građe što se tiče *a-ā*-glagolā.

⁵¹⁷ Kapović 2015: 344¹²⁶⁸.

⁵¹⁸ Imam potvrđeno s Ravče (Vrgorska krajina) *bādat* (iterativ od *bōst*).

mōr'ati (čak. i A:, B i C), *mūl'ati*, *-pāj'ati* (iter.), *pār'ati*, *pūt'ati*, *plāc'ati* (iter.), *-prēm'ati* (*priprēm'ati*), *prīc'ati*, *pripovēd'ati*, *přsk'ati*, *prūž'ati* (iter.), *pūšt'ati* (i B, C, iter.), *rād'ati* (iter.), *rēd'ati*, *rīb'ati* (i A), *rūc'ati*, *rūg'ati*, *-sēc'ati* (iter.), *skīd'ati*, *skīt'ati* (i *-je-*), *-slān'ati* (iter.), *spāv'ati*, *strād'ati*, *strēl'ati* (iter.), *svīd'ati*, *šār'ati*, *šēt'ati* (i *-je-*), *šīš'ati*, *šīv'ati*, *štīp'ati* (dij. i *-je-*), *šūl'ati*, *-tīsk'ati* (iter.), *třl'ati* (i C), *vāl'ati*, *vīd'ati* (iter.), *vlād'ati*, *-povēd'ati* (iter.), *vrāc'ati*, *-vij'ati* (iter.), *zēv'ati*, *zīd'ati* (i *-je-*), *zvēr'ati* (i A)

7. ova-glagoli

Ova glagolska vrsta ima u inf. sufiks *-ov- na koji se još dodaje *-a-, a u prez. dominantno akutirano *-u- (pedsuglasničku varijantu od *-ov- iz infinitiva) i sufiks *-j- plus tematski vokal *-e-.

7.1. n. p. a

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orlec ⁵¹⁹)	KAJK. (Bednja ⁵²⁰)
*věrovati	<i>vjěrovati</i>	<i>věrovat</i>	<i>věrvoti</i>
1. *věrujō	<i>vjěrujēm</i>	<i>věrujen</i> ⁵²¹	<i>věryjam</i>
2. *věruješ	<i>vjěrujēš</i>		
3. *věrujetь	<i>vjěrujē</i>		
1. *věrujemo	<i>vjěrujēmo</i>		
2. *věrujete	<i>vjěrujēte</i>		
3. *věrujotь	<i>vjěrujū</i>		

Svi oblici imaju „, a u nštok. vidimo i prenošenje naglaska (*ně vjerujēš*, *òbradovao*, *pòmilovān*).

n. p. A: *b'ičevati* (→ B), *bož'ičevati*, *c'arevati*, *dj'elovati*, *'imenovati* (i *imenov'ati* B), *jad'ikovati*, *k'amenovati*, *m'ačevati* (i B), *m'ilovati*, *n'ėgovati*, *p'ametovati*, *p'rstenovati*, *r'adovati*, *v'ėrovati*, *ž'alovati*

7.2. n. p. c

Sinkronijski ovamo u mnogim govorima ulaze i glagoli poput *kòvati*, *tròvati* itd. (1.14.4) u kojima je -ov- (koje je također u prez. bilo smjenjivano s -u- + -je-)

⁵¹⁹ Houtzagers 1985.

⁵²⁰ Jedvaj 1956: 319.

⁵²¹ U ovom govoru pravilno od *vėrovat, *vėrujem.

bilo dio osnove a ne sufiks (*kov-a-ti prema *рѣс-ов-a-ti). U ovu vrstu kao podtip ide i suvremeni iterativni tip na -īv'a- kao *raspítivati*, koji u knjiž. štok. ima prez. *raspítujēš* (kao *kupòvati* – *kùpujēš*), dok dijalektalno mogu ići i po a-ā-vrsti (prez. *raspítivāš* kao *raspítati* – *ràspītāš*).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada) KAJK.	(V. Rakovica ⁵²²)
*kupovǎti	<i>kupòvati</i>	<i>kupovǎti</i>	<i>kupuvǎti</i>
1. *kupǔjǫ	<i>kùpujēm</i>		<i>kupǔjem</i>
2. *kupǔjješ	<i>kùpujēš</i>	<i>kupǔjješ</i>	
3. *kupǔjjet	<i>kùpujē</i>		
1. *kupǔjemo	<i>kùpujēmo</i>		
2. *kupǔjete	<i>kùpujēte</i>		
3. *kupǔjǫt	<i>kùpujū</i>		

n. p. C⁵²³: *blagov'ati*, *bolov'ati* (→ *b'olovati* A), *darov'ati* (izvorno *j/va*-glag., st. prez. *darūjēš'*, C, → *d'arovati* A, psl. c), *gladov'ati* (→ *gl'adovati* A), *gostov'ati* (→ *g'ostovati* A), *kumov'ati* (→ *k'umovati* A), *kupov'ati*, *ludov'ati*, *mirov'ati*, *psov'ati*, *putov'ati*, *samov'ati*, *snov'ati* (*sъnovati), *stanov'ati*, *strahov'ati* (→ *str'ahovati* A), *štov'ati* (*poštov'ati* → *p'oštovati* A), *trgov'ati* (→ *t'rgovati* A), *tugov'ati*, *vojev'ati*, *zimov'ati* (→ *z'imovati* A)

Dibo (1981: 201) daje, zacijelo uvelike formalnu, rekonstrukciju ove glagolske vrste te rekonstruira za n. p. c *zimovǎti – prez. *zimǔjjet (dvoji je li to možda zapravo *zimujēt (?) – *zimovǎl (ili možda *zīmoval (?)). Takva bi se naglasna paradigma očekivala od recesivnih osnova, tj. kod glagolâ izvedenih od riječi koje i same pripadaju n. p. c – npr. *blagòvati* (~ *blāgo*), *bolòvati* (~ *bōl*), *gladòvati* (~ *glād*), *gostòvati* (~ *gōst*), *kumòvati* (~ *kūm*), *ludòvati* (~ *lūd*), *miròvati* (~ *mīr*, što je dij. još uvijek n. p. C), *samòvati* (~ *sām*), *stanòvati* (~ *stān*), *trgòvati* (~ *třg*), *vojèvati* (~ ak^{jd} *vōjsku*), *zimòvati* (~ ak^{jd} *zīmu*). No također, vjerojatno samo strukturalno, rekonstruira i izvornu n. p. c *dvoròvati – prez. *dvorǔjjet – *dvoròval, no i sām napominje da *dvoròvati → *dvorovǎti, *dvoròval → *dvorovǎl. Takvu bi izvornu paradigmu imali glagoli izvedeni od dominantnih osnova, tj. od riječi koje su pripadale n. p. b – to su *kupòvati* (~ *kūpīš*), *psòvati* (~ gen^{jd} *psà*), *putòvati* (~ gen^{jd} *púta*), *snòvati* (~ gen^{jd} *snä*), *tugòvati* (~ ak^{jd} *túgu*). No takva se razlika više ne vidi nego se svi ti glagoli isto ponašaju.

⁵²² March 1981: 275.

⁵²³ Sinkronijski bi se ovo moglo smatrati i n. p. B, no zbog čeonog naglaska u GPT ovu n. p. možemo smatrati n. p. C, što je i dijakronijski točno.

Imp. je *kùpūj(te)!*. Aor. je *pokupòvah – pokupòvasmo*, ali je u 2/3^{id}, kao i obično kod glagolâ s *-a-*, već u vukovsko-daničićevskoj akcentuaciji ujednačen čeonu naglasak *pòkupova* umjesto očekivana *pokupòva (usp. aor. *kùpovā, bðlovā* s uobičajenom sekundarnom dužinom u ARj). Stari se naglasak aor. vidi kod Kašića (1604: 144): <potuyevâh> – <potuyevâ> (~ *tud-*). Impf. je *kùpovâh* (usp. <kupòvâh> /kupòvâh/, <potuyèvâh> /potujèvâh/ u Kašić 1604: 122, 144).

GPR bi izvorno trebao biti *kupòvao – kupòvala – kupòvalo* (ako se pretpostavi izvorno **-âlъ*), pri čemu bi *kùpovō – kùpovāla – kùpovālo* (tako i ARj) bila analogija prema tipu *dàrovao* (što bi izvorno bio *e*-glagol), *iskovao*⁵²⁴ i zbog kontrakcije i retrakcije u *kupovāo > *kupovō > *kùpovō* (vidi 8.1). Očekivani naglasak GPT n. p. B nalazimo u Ozrinićima i Prčanju⁵²⁵ u obliku *kupòvāno* (pa onda i *daròvāno* analogijom). Naglasak *kùpovāno* je plod analogije prema tipu *dàrovāno* (izvorno *e*-glag.) te možda prema tipu *stānovāno* (*ova*-glagol stare n. p. c) ako je taj tip imao izvorno pomični naglasak. Takav se čeonu naglasak u GPT i općenito jednaci u većini štok. (usp. 8.2).

GPS je *kùpūjūci*, a GPP *nakupòvāvši*. GI je *psòvāne, kupòvāne*, s ujednačenim naglaskom u ne-A paradigmama kao i kod drugih glagolskih vrsta. Kao i drugdje, ako je GI prešla u konkretnu imenicu, poopćava se C-tip (iz primjerâ kao *pečéne, prošténe*) pa imamo GI *putòvāne* ali imenicu *putovāne*.

8. Razvoj naglaska u GPR i GPT glagola sa sufiksom *-a-* svih glagolskih vrsta

Ovdje se potrebno osvrnuti na poseban razvoj, analogije i određene naglasne promjene koje se događaju u GPR i GPT glagolâ s veznim vokalom *-a-*. Riječ je o (sekundarnim čeonim) naglascima poput *pòkupovālo* i *pòkupovāno*. Fenomeni na prvi pogled izgledaju isto, no zapravo su poprilično različite naravi i postanja iako nije isključeno da su, bar u nekim govorima, naglasak GPR i GPT utjecali jedan na drugi. Ovdje se prije svega radi o promjenama koje se događaju u štok. i na čak. jugu. Slični ograničeni fenomeni kod GPR na čak. sjeveru su vjerojatno nepovezani s onima na jugu i imaju drugačije postanje, a kajk. je općenito imao svoj različit razvoj i u GPR i u GPT (iako uz neke stare dijalekatske sličnosti kod naglaska u GPT u n. p. B).

---

⁵²⁴ Ako bi izvorni tip bio *zìmovaľ (?) u n. p. C, kako špekulira Dibo, onda bi i tu čeonu naglasak bio izvoran.

⁵²⁵ Rešetar 1900: 181.

8.1. Glagolski pridjev radni na *-a-*

U štok. (a štok. utjecajem i na čak. jugu) se na poseban način razvija naglasak GPR glagolâ n. p. B i C (i n. p. A kod jednosložnih osnova) kod glagolâ s kratkom osnovom u *a*-međurazredu, tj. u svim glagolima koji su imali vezni vokal **-a-* ovog ili onog postanja⁵²⁶. Riječ je o ovim glagolskim vrstama i razredima:

	n. p.	psl.	štokavski	
			izvorni naglasak	sekundarni naglasak
<i>e</i>-glag., <i>a</i>-razred	<i>b</i>	*poslâlâlo	<i>pòslalo/postlâlo</i>	<i>pòslâlo</i>
	<i>c</i>	*òralo	<i>òrâlo</i>	<i>òralo/orâlo</i>
<i>e</i>-glag., <i>j/va</i>-razred	<i>c</i>	*kòvalo	<i>kòvâlo</i>	<i>kòvalo/kovâlo</i>
ě/a-glag., <i>a</i>-razred	<i>c</i>	*držâlâlo	<i>dřžalo/dřžâllo</i>	<i>dřžâllo</i>
		*glodâlâlo	<i>glòdalo/glodâllo</i>	<i>glòdâllo</i>
<i>a</i>-je-glag.	<i>b</i>	*kopâlâlo	<i>kòpalo/kopâllo</i>	<i>kòpâllo</i>
<i>a-â</i>-glag.	<i>b</i>	*bolovâlâlo	<i>bolòvalo/ bolovâllo</i>	<i>bòlovâllo</i>
<i>ova</i>-glag.	<i>c</i>			

Svi ti navedeni glagoli na *-a-* dijakronijski pripadaju različitim vrstama/razredima i različitim naglasnim obrascima, no sinkronijski se kasnije, s obzirom da svi imaju **-alъ* u *l*-ptcr., u mnogim govorima ili djelomično ili potpuno naglasno ujednačavaju te međusobno utječu jedni na druge⁵²⁷. To se događa isključivo kod glagolâ s kratkom osnovom jer, kao što ćemo vidjeti, samo su se oni mogli analoški povezati sa starom n. p. C i samo se kod njih mogla događati retrakcija kontrakcijskog $\hat{}$ na kraćinu u nom^{jd} m.r. GPR. Mlađi naglasak se širio primarno kod glagolâ n. p. B i C sa starim naglaskom na **-âl – *-âla – *-âlo*⁵²⁸.

⁵²⁶ U kajk. toga nema – tamo na naglasak utječu samo razlike u javljanju neocirkumfleksa, njegove retrakcije i različita ujednačavanja drugog tipa (Kapović 2015: 312–317) koja nisu tipična samo za glagole s **-a-* prije nastavka.

⁵²⁷ Kao primjer govora sa znatnim, ali ne potpuno dosljednim, širenjem naglaska tipa *bjèžâla* (pogotovo u prefiguriranim oblicima) vidi govor Pive i Drobnjaka (Буковић 1940: 359–370). Za nešto dijalekatskih varijacija vidi Николић 1970: 115.

⁵²⁸ U n. p. A se to moglo dogoditi u vokalskim jednosložnim osnovama tipa **(odu)stâl* (koje su bile površinski istovjetne osnovama kao **poslâl, *držâl, *glodâl, *kopâl*, iako je **-â-* u **stâl* bilo dio osnove a ne sufiks, vidi 1.13.1).

U GPR su na djelu bile dvije pojave. Jedna je ujednačavanje različitih psl. tipova. U n. p. *c* dvaju razredâ *e*-glagolâ se očekuje (i u nekim je govorima i posvjedočen) stari pomični C-tip: *òralъ (također *ròzъvalъ, što je morfološki manje slično ostalima, ali se puno bolje čuva) i *kòvalъ⁵²⁹ (1.13.2 i 1.14.4). S druge strane, u svim ostalim vrstama/razredima očekuje se naglasak *-álъ. Kako se stare razlike gube, logično je da među tim tipovima dolazi do miješanja i analogijâ pa dobivamo *glòdalo* → *glòdālo* analogijom prema *kòvālo*⁵³⁰ ili *kòvālo* → *kòvalo* analogijom prema *glòdalo*, ovisno o govoru (a nerijetko i obje varijante u istom govoru⁵³¹), uz razmjerno veliku dijalekatsku varijaciju u detaljima⁵³². Tek treba detaljno istražiti koji se sve tipovi i gdje javljaju (isključivo ili fakultativno, u prefigiranim i neprefigiranim oblicima, ovisno o glagolskim vrstama i razredima, gdje koji naglasni tip preteže...), zajedno s dijalektoškim kartama.

U čitavom procesu nastanka mlađih naglasaka poput *mòtālo* (umjesto *mòtalo*) i sl. nije djelovala samo analogija prema naglasku tipa *kòvālo* (gdje se on očekuje). Takva analogija sigurno nije bila nebitna i nema razloga u nju sumnjati znamo li da je u *e*-glagolima pomičan naglasak posvjedočen i u samom štokavskom – usp. već citirano orubičko (1.14.4) *kòvo* – *kovāla* (< psl. *kovalá) – *kòvālo* i *òsnovo* – *osnovāla* (< psl. *osnovalá) iz arhaične zapadne Posavine. Da je bila samo riječ o glagolima tipa *kòvālo* nije vjerojatno da bi se mlađi oblici poput *mòtālo* toliko raširili. Ali još je bitnije to da mnogi govori upućuju na to da, što se tiče mlađeg naglasaka poput *mòtālo*, nisu svi oblici isti. Naime, u više govorâ nalazimo situaciju da se mlađi čeonii naglasak u glagolima na *-a-* javlja ili isključivo u m.r. (*lèžō*, *mòtō*, *kòpō* i sl.) ili je ondje takav naglasak obavezan ili frekventniji, dok se u drugim oblicima javlja fakultativno/varijantno/rjeđe (*lèžāla* uz *lèžala/ležāla*, *mòtāla* uz *mòtala/motāla*, *kòpāla* uz *kòpala/kopāla*). To je uočio već Ivšić (1913/II: 101) za Posavinu: „Naš se akcenat kao *dřžao* mogao razviti najprije u m., jer se danas u Posavini dosta često čuje *dřžālo* (*dřžalo*) i *dřžāla* (*dřžala*)⁵³³ pored *dřžō*. Tako sam zabilježio i *nāpupō* pored *napūpala* (Živike).”

⁵²⁹ Kao što već rekosmo, Dibo (1981: 201) špekulira da je možda i kod *ova*-glagolâ izvorno bio naglasak tipa *bòlovalъ (a ne *boloválъ), što nije potpuno nemoguće.

⁵³⁰ Već Ivšić (1913/II: 101) govori o tome da *igrālo*, *kūpovālo* treba tumačiti (i) prema starom tipu u *pròdālo*.

⁵³¹ Nije potpuno nezamislivo da bi se u nekom govoru stara razlika čuvala frekvencijski, u smislu da bi staro *kòvālo* bilo češće od sekundarnog *kòvalo*, a da bi staro *glòdalo* bilo frekventnije od inovativnog *glòdālo*, no zasad za to nema pouzdanih indikacija.

⁵³² Stankiewicz (1993: 147) precizno tumači gdje u vuk-daničićevskom sistemu izostaje čeonii naglasak u *a*-međurazredu (opis dajemo u nešto prerađenu obliku): u neprefigiranim *a-je-* i *a-ā*-glagolima s vokalima *i* i *a* (katkad i *e*) u osnovi (kao *līpsala*, *lāgala*, *čēsala*) te u glagolima izvedenima sufiksom *-t/-k-* (*blebētala*).

⁵³³ No Ivšić je (1913/II: 98) ipak u Posavini bilježio i likove kao *dřžāli*, *kūpovāli*, *kòpāla* itd.

Otrprike takvu situaciju Budmani⁵³⁴ opisuje za Dubrovnik: *kòvō – kòvala – kòvalo, glòdō – glòdala – glòdalo, kùmōvō – kumòvala*, s tim da uz *kùmōvō* navodi i varijantu *kumòvō* te da u ž.r. ima i analoški C-naglasak *glodála* i *kumovála* (teško da je ovo zadnje arhaizam)⁵³⁵. Najčistija se situacija vidi u govorima poput prapačkoga (Vrgorska krajina), gdje se čeonu naglasak javlja isključivo i samo u m.r., dok svi ostali oblici imaju naglasak poput infinitiva: *kòvā – kòvala – kòvalo, dŕžā – dŕžala – dŕžalo*⁵³⁶. Premda nije potpuno nemoguća pretpostavka da oblik m.r. *kòvā* u takvim slučajevima čuva izvorni psl. naglasak, analogija tipa *kòvā* → *dŕžā* samo u muškom rodu (uz ujednačavanje tipa *dŕžala – dŕžalo* u ostalim oblicima) nije nimalo vjerojatna. Početni naglasak u m.r. očito ne može biti samo stvar izvornih C-oblika. Milas (1903: 72–73) za Mostar, istočno od Vrgorca, bilježi *dŕžō – dŕžala – dŕžalo* (uz ujednačeno *kùpovō – kùpovála – kùpovālo*). Opsežniji su podaci iz Ortiješa kraj Mostara, gdje Peco (1961: 50) bilježi razmjerno dosljedno početni naglasak u m.r. (početni se naglasak javlja isključivo u m.r. – ako igdje) prema naglasku infinitiva u drugim oblicima: *glòdō – glòdala – glòdalo* (tako i *òglodō, kòpō, ùskopō, kòvō, òrō, kùpovō, pòkupovō, pròkļuvō* itd.). U nekim oblicima m.r. ima i analoški uzlazni naglasak (*pròšaptō/prošaptō, zàiskō/zaiskō, nàlagō/nalagō*), a u nekim je takav analoški naglasak jedini (*šaptō, zvèktō*). No najzanimljiviji su podaci gdje Peco bilježi naglasak infinitiva kod nestegnutih oblika na *-ao* (koji u tom govoru, čini se, ne mora uvijek biti stegnut⁵³⁷), a čeonu naglasak kod stegnutoga *-ō!* Tako on ima *dŕžao* ali *dŕžō, bjèžao* ali *bjèžō, tŕćao* ali *tŕćō, iskao* ali *iskō, lāgao* ali *lāgō*.

⁵³⁴ 1867: 109^{(47), (48)}; 1883: 177.

⁵³⁵ Rešetar (1900: 174–176) za Dubrovnik opisuje malo drugačiju situaciju, koja vjerojatno odražava kasniji razvoj ovih naglasnih tipova u Dubrovniku (Budmani je rođen 1835, a Rešetar 1860). Rešetar za Dubrovnik (ali i za štštok. Ozriniće i Prčanj koje također opisuje) kaže da mogu uvijek imati naglasak kao u inf. (dakle, *lèžō – lèžalo*), a da se početni naglasak (npr. *lèžā – lèžālo* u Ozrinićima) javlja uz njih rjeđe, ali u Dubrovniku samo u m.r. (npr. *glòdō* uz *glòdō*). U tome se Rešetar zapravo slaže s Budmanijem, osim što je početni naglasak u m.r. u njegovoj generaciji postao fakultativan. Također, Rešetar kaže da nikad nije čuo Budmanijeve naglaske *glodála, kumovála*. To je očito bila ranija tendencija u Dubrovniku koja je u međuvremenu zatrta.

⁵³⁶ Usp. još *iskovā – iskòvala – iskòvalo, òtrovā – otròvala – otròvalo, òrā – òrala – òralo; zàdŕžā – zadŕžala – zadŕžalo; glòdā – glòdala – glòdalo; mòtā – mòtala – mòtalo, zàmòtā – zamòtala – zamòtalo; glàdovā – gladòvala – gladòvalo, kùpovā – kupòvala – kupòvalo*. Takav je organski tip naglasaka u *a*-međurazredu u NHKJ: 150–151 naveden i kao standardni (s tim da je, naravno, stegnuti vokal knjiški uklonjen pa onda imamo artifičijelno *čitao, pròčitao* prema (*pro*) *čitala – (pro)čitalo* unatoč nestegnuto nastavku, a ne *čitao, poštòvao*, što bi se očekivalo u organski nestegnuto, a ne restituiranu, obliku), dok za dublete kao *pròčitao – pròčitāla – pròčitālo* (zanimljivo, tu navode samo prefigirane glagole) kažu da ih ostvaruju „govoritelji hrvatskoga književnog jezika iz Slavonije” (takav naglasak doista jest tipičan za Slavoniju).

⁵³⁷ Iako se ne može zanemariti mogućnost da su oblici kao *bjèžao* knjiški/artifičijelni a ne organski oblici. Štokavci u govoru često organsko *bjèžō* restituiraju u knjiško *bjèžao* (prema *bjèžala*) – uzlazni naglasak i sinkronijski ide lakše s nestegnutim *-ao* jer stezanje vrlo često „po osjećaju” sa sobom povlači i naglasak na početak. Peco u većini oblika bilježi samo *-ō*, a u nekim (bez eksplicitnog objašnjenja) i *-ao* i *-ō*.

Uglavnom je razmjerno jasna i situacija u govorima južno i sjeverno od Vrgorske krajine. Južno u slivanjskim govorima⁵³⁸ nalazimo uglavnom situaciju kao u Prapatnicama: *rèvō – rèvala – rèvalo* (tako i *lågō, mòtō, kùpovō*)⁵³⁹. Šimundić (1971: 156) za Imotsku krajinu i Bekiju, sjeverno od Vrgorca, za m.r. navodi isključivo početne naglaske poput *držā, mòtā, dānovā* uz varijantan naglasak u drugim oblicima (*držala i držāla, mòtala i mòtāla, dānovāla i danōvala*). Sjeverno od Imotske krajine, u Sinjskoj krajini⁵⁴⁰, javljaju se sve moguće opcije, ovisno o vrsti, glagolu i prefigiranosti, ali među njima i *ōnā* u kojoj *sāmo* m.r. ima početni naglasak: *ōrā – ōrala – ōralo, kōpā – kōpala – kōpalo*⁵⁴¹. Za razliku od zapadnijih govora, gdje se povučeni naglasak javlja često samo ili izrazito u m.r. (zbog retrakcije), na štokavskom istoku su čeonni naglasci obično prošireni – iako je situacija daleko od ujednačene⁵⁴².

S rečenom situacijom u Dalmatinskoj zagori slažu se neki južniji čak. govori. Na čakavskoj Vrgadi⁵⁴³ nalazimo uglavnom situaciju tipa *držōā – držāla – držālo* s povučеним naglaskom samo u m.r.⁵⁴⁴ U nekim je čak. govorima

⁵³⁸ Vukša Nahod 2017: 231, 235, 242–243, 247, 249.

⁵³⁹ Kao iznimka izgleda *sāmo* stari *a*-razred *ě/a*-vrste, gdje se bilježi *držō – držala – držalo* bez početnog naglasaka. Ipak, bilježi se i *bōjāla* (u jednom mjestu) te *kùpovāli* (bez dužine!) uz *kupōvale – kupōvala*.

⁵⁴⁰ Prema Ćurković 2014: 260–262, 265, 268, 270.

⁵⁴¹ Usp. još bez ikakvog pomaka *bižā – bižala – bižalo* (tako i *rèvā, lāgā*), s pomakom u svim oblicima *izdržā – izdržāla – izdržālo, iskopā – iskopāla* (rjeđe *iskōpala*) i varijantno u svim oblicima: *kupōvā – kupōvala – kupōvalo* i *kùpovā – kùpovāla – kùpovālo* (tako npr. i *darōvat*).

⁵⁴² Usp. za Ištok. u Banatu (Ивић, Бошњакoвић & Драгин 1997: 226, 230–231, 242–243, 256–257) očekivani izostanak početnog naglasaka u *nōslo, -ala, -ali*; skoro *sāmo* čeonni naglasak u *a-je*-vrsti (*glđho, glđhāla, žzlohāle, žđrkho* itd.) osim *đakhāli* (ali uz *đākhāla*); *sāmo* *čěšwāla, čěšwāli (a-ā/je-)*; u *a-ā* *sāmo* izvorni naglasak u *cigrāli* 'igrāli', *-ale* (nx), *-ala*; a u *a*-razredu *ě/a*-glagola *sāmo* mlađi početni naglasak (*bđjāli, žzbrojāli, đrjō, žđrjō* itd.). U istočnoj Šumadiji (Бошњакoвић 2012: 205–206, 249, 251, 255, 262–263) nalazimo *ōrali* (2x, što može biti i staro) ali *ōrāla; чупāli, вальālo* (2x), *имāla, -u* sa starim naglaskom, *ц(в) етāla, прецветāla* ali *рāцетāla*, *sāmo* stari naglasak u *(c)игрāli* (5x), *игрālo; метāo* (4x)/ *мећāo* bez stezanja (!) i bez retrakcije (u drugim oblicima mn. *метāli* (4x), ali obje mogućnosti u *метāla/метāla, метālo/метālo*); u *a*-razredu *ě/a*-glagola skoro *sāmo* mlađi čeonni naglasak (*бѣжo, -ali* (3x), *стōjo, -ala, -alo* (2x), *-ali* (2x), *-ale*) i *sāmo* jednom *стоjālo*. U Valjevskoj Podgorini (Радованoвић 2014: 294, 297–298) nalazimo samo stari naglasak u *imāla* itd. (nx) (u *imāla* se često dobro drži stariji naglasak), ali u *a*-razredu *ě/a*-glagola i u ovom govoru samo tip *бѣжāli* (3x), doduše s malo primjerā. Proširenost bi ovih obrazaca općenito u štok. trebalo detaljnije istražiti.

⁵⁴³ Jurišić 1966: 94; 1973.

⁵⁴⁴ Tako i *lěžōā – ležāla, kùpovōā, -āla, nālagōā – nālagāla – nālagālo*. Rijetka je iznimka m.r. *kopōā*, s tim da u njemu vidimo sekundarni neoakut od predsonantskog duženja (ispred kojeg se na Vrgadi razvija neoakut) ispred *-l#* (*kopāl > *kopāl > kopōā), a ne vokalizacijom toga *-l#* i onda stezanjem (*kopāl > *kopāa > *kopā > *kōpōā). Moguće da je takav sekundarni naglasak nastao kako bi se GPR razlikovao od prez. *kōpōā*. Svakako je takav neoakut u GPR teško smatrati izvornim odrazom jer bi se tako teško mogli objasniti vrgadinski oblici s retrakcijom poput *lěžōā*.

situacija daleko manje jasna, ali svejedno bar rubno upućuje na posebnost m.r.⁵⁴⁵.

Kako, dakle, objasniti tu posebnost m.r. (tj. činjenicu da se ondje najčešće nalazi čeonu naglasak)? Očito je da se ona ne može objasniti analogijom prema starom *kǫvālъ (c). Tu je, naime, riječ o fonetskom povlačenju novog silaznog naglasaka koji nastaje u GPR muškog roda nakon stezanja -ǎl > -ǎo/-ǎa > -ǎ/-ǎ̄ (rezultat vokalizacije pa onda i stezanja ovisi o govoru). Dakle, *glodǎl > *glodǎo > *glodǎ̄ > glǒdǒ ili *pokupovǎl > *pokupovǎo > *pokupovǎ̄ > pǒkupovǎ̄. Takvo rješenje predlaže već Rešetar 1900: 176⁵⁴⁶, ali *ad hoc* i bez detaljnijeg objašnjenja. Slično nešto kasnije i Ivšić (1913/II: 101): „Akcent se u m. mogao premjestiti gdje gdje i skakaćem akcenta ^, na pr. držǒ > dǒžǒ.”

Dotično se stezanje očito dogodilo nakon vokalizacije završnoga -l# > -o⁵⁴⁷ i nakon stezanja -ǎo > -ǎ̄, ali prije gubitka neoakuta u novoštokavskom (jer nika kvog povlačenja naglasaka nema u primjerima kao 3^{id} prez. *lovī*, gen^{id} *ženē* i sl.) i prije opće novoštokavske retrakcije ^ na prethodni slog⁵⁴⁸ (promjena *glodǎ̄ > glǒdǒ je jasna, ali glǒdǒ > glǒdǎ̄ se ne može objasniti retrakcijom). Ova je promjena zacijelo bila mlađa (možda i pola tisućljeća mlađa) od povlačenja cirkumfleksa u tipovima gen^{mn} *lopǎt i prez. *kopǎ⁵⁴⁹, no nema sumnje da je to u osnovi isti proces, tj. da je to posljedica tonotaktičke zabrane postojanja dugih silaznih prozodema u zadnjem slogu⁵⁵⁰ koja je u doba povlačenja naglasaka u tipu *pokupovǎ̄ > pǒkupovǎ̄ još uvijek bila aktivna. Kako i ovdje djeluje u zadnjem slogu kao u *kopǎ⁵⁵¹ nema smisla pretpostavljati da je riječ o potpu-

⁵⁴⁵ Na Braču (Šimunović 2009: 55 i rječnik) nalazimo u *kupovǎo(l)* – *kupovǎla* – *kupovǎlo* i *kǔpovo(l)* – *kǔpovǎla* – *kǔpovǎlo*. S druge strane, za m.r. se u *okomotǎ*, *zakolutǎ*, *uzorǎ* bilježi samo naglasak na kraju, no u glagolu *kovǎt* je zapisan početni naglasak samo u m.r.: Nerežišća *skǒvo*, Dračevica *pǒkovo* prema *skovǎla*, *okopǎli*, *zakopǎli* (gdje ^ < “ kasnom lokalnom promjenom).

⁵⁴⁶ Rešetar se čak pita može li naglasak biti na prvom slogu u m.r. ako nastavak nije stegnut. Na to je teško pouzdano odgovoriti, no vjerojatno može, ali teško samo u m.r. i teško u svim vrstama. Dakle, *kǒvǎo* – *kǒvǎla* – *kǒvǎlo* nije nezamislivo i bez stezanja -ao jer je to čeonu naglasak koji se očekuje (a analogijom se može prenijeti i na *psǒvǎo* itd.), no npr. *glǒdao* – *glǒdala* – *glǒdalo* je teško očekivati bez stezanja jer bi to značilo da bi naglasak morao biti analoški prema *kǒvǎo* samo u m.r., što je dosta teško zamislivo. Usp. Kašićevo (1604: 121) <lèxao>, <lèxal> prema inf. <lèxǎtti>, aor. <lèxǎx>, no njegovo -ao je vjerojatno artificijelan oblik.

⁵⁴⁷ Rešetar (1952: 49) prvu vokalizaciju za Dubrovnik bilježi 1414. godine. U bosanskim se ispravama to događa već u 14. st. (Jurišić 1992: 72–73).

⁵⁴⁸ “ je tada već možda i mogao biti povučen (bar u nekim govorima i pozicijama), kao što je to npr. u istočnohercegovačkom (ali sa staroštokavskom akcentuacijom) govoru Žumberka (Brozović & Ivić 1988: 59).

⁵⁴⁹ Vidi Kapović 2015: 343–351.

⁵⁵⁰ Za C-tip određenih pridjeva vidi Kapović 2011b: 357–360 i Kapović 2015: 353–354.

⁵⁵¹ Kapović 2015: 351–354.

no različitim procesima⁵⁵², premda se nisu događali u isto vrijeme⁵⁵³. Još jedna stvar povezuje retrakciju u tipu *gl̥d̥d̥ō* s onom u tipu prezentskog *k̥ōp̥ā* – u oba se slučaja retrakcija događa samo na kratku osnovu. U *a*-međurazredu se kod stezanja kod glagolâ dugih osnova naglasak u GPR nikad ne retrahira (uvijek ostaje *p̥īt̥ō* > *p̥īt̥ō*, *p̥īs̥ō* > *p̥īs̥ō*), dok je kod prezentskog tipa **kop̥ā* retrakcija na duge slogove provedena ili u općeslavensko vrijeme (kao u prezentskom tipu *p̥īt̥ā*) ili je kasnije dužina pokraćena (kao u tipu *br̥b̥l̥ā*) (vidi 6.2). U gen^{mn} n. p. A retrakciju u većini štok. govora i knjiž. štok. vidimo samo kod kračine (npr. gen^{mn} *l̥ōp̥āt̥ā*, *p̥ōt̥ōk̥ā* prema nom^{id} *l̥ōpata*, *p̥ōtok* ali gen^{mn} *p̥úst̥īn̥ā*, *n̥ār̥ōd̥ā* prema nom^{id} *p̥úst̥īna*, *n̥ār̥od*), što se s time slaže. No u crnogorskim govorima nalazimo i gen^{mn} poput *n̥ār̥ōd̥ā*, što je ili analogija prema tipu *p̥ōt̥ōk̥ā* ili arhaizam (što bi značilo da se tu naglasak povlačio i na dužinu). Genitive mn. tipa *pr̥īl̥ik̥ā* i *situ̥ācij̥ā* s promjenom naglasaka zabilježio sam i u Gabeli (Hercegovina).

Još jedna karakteristika retrakcije cirkumfleksa u m.r. GPR pokazuje da je njezina narav ipak bila nešto različita od one u povlačenju kod tipa **kop̥ā* i **lop̥āt* (uz to što je posljednji tip možda izvorno imao povlačenje i na dugi slog ako je spomenuti dijalekatski tip gen^{mn} *n̥ār̥ōd̥ā* arhaičan). Naime, u povlačenju u GPR naglasak ide na apsolutni početak – npr. **pokupov̥ō* > *p̥ōkupov̥ō* ili **zadrž̥ō* > *z̥adrž̥ō*. S druge strane, u prethodnom povlačenju to, izgleda, nije bio slučaj – usp. dijalekatalno *k̥ōp̥ā* i *p̥ōkop̥ā/pok̥ōp̥ā* (a ne ***p̥ōkop̥ā*) i gen^{mn} *gol̥ūbic̥ā* od *gol̥ūbica* (a ne ***g̥ol̥ūbic̥ā*). Naravno, moglo bi se nagađati i da je tip *p̥ōkupov̥ō* sekundaran razvoj (slično kao u GPT *p̥ōkupov̥ān* ili u tipu *p̥ōnapij̥ēš*) ili da je na njega utjecao izvorni C-tip u primjerima kao *īskov̥ō*, *z̥ātrov̥ō* i sl., no to ne mijenja puno na stvari.

Također je jasno i zašto početni naglasak u m.r. GPR nalazimo baš na čakavskom jugu⁵⁵⁴ – osim što se on i inače više slaže sa štokavštinom, to je područje gdje i u čakavskom imamo vokalizaciju -/# (ili njegov gubitak) u GPR. U

⁵⁵² Iako se ništa bitno ne mijenja pretpostavi li se da nije riječ o istom procesu, nego da se dva puta u 500-tinjak godina dogodio tipološki isti proces ali bez izravne veze.

⁵⁵³ Što se tiče dugotrajnosti takvih procesa, usp. npr. novoštokavsku retrakciju koja je počela djelovati prije možda i 600 godina (usp. Kapović 2015: 691), ali je još uvijek riječ o donekle živu procesu, bar u nekim govorima, što se vidi po njezinu djelovanju ne samo u sinkronijskim odnosima (u tipu *k̥ūču* – *n̥ā k̥ūču*) nego i u prilagodbi i najnovijih posuđenica (npr. *pan̥ād̥ōn* < *panad̥ōn* i sl., gdje se nštok. naglasak u nekim govorima češće javlja u posuđenicama koje se frekventnije i duže upotrebljavaju, a manje u najnovijim ili rijetkim tuđicama – naravno, to može i varirati u nštok. jer se tolerancija prema naglasku na kraju u posuđenicama razlikuje od govora do govora).

⁵⁵⁴ Retrakciju naglasaka u m.r. GPR nalazimo i u preseljeničkim čakavsko-štokavskim govorima JZ Istre. David Mandić (usmeno) potvrđuje za Rakalj (a slično je i u drugim govorima) GPR *k̥ōpa* – *kop̥āl̥i* ali *dr̥žā* – *dr̥žāl̥i* (isto i *im̥ā*). Rakaljsko *k̥ōva* – *uk̥ōva*, *dar̥ōva* (od izvorne n. p. c) ukazuje da naglasak nije čelan (tj. da je ujednačen prema neprefigiranim oblicima), no Mandić za premanturske govore navodi i GPR m.r. *z̥āmota* s pomakom na prvi slog (također i *d̥ārova* pa čak i *n̥āpisa*).

nekim je čak. govovima to mogla biti i kasnija promjena⁵⁵⁵, uz koju je onda, zajedno s vokalizacijom (ili gubitkom) *-l#* moglo ići i povlačenje naglasaka, tim više što su čak. govori daleko duže očuvali neoakut od štokavskih. No čini se da naglasak poput bračkog *kùpovo(l)* (uz *kupovô(l)*)⁵⁵⁶ nije mogao biti tek čista fonetska retrakcija kao u štok. jer nije jasno kako bi takvu fonetsku retrakciju cirkumfleksa izbjegli slučajevi⁵⁵⁷ predsonantskog duženja kao *toṽâr*, *tujîṽ* ‘tudin’, slučajevi staroga duženja ispred zvučnih suglasnika⁵⁵⁸ kao *obrôz*, *prohôd* i dužina zbog ispadanja starog poluglasa u sufiksima kao *kumstvô* ili *lozjê*, a to je problem i za tip **kopâ* i **lopât* na čakavskom jugu⁵⁵⁹ (sjevernije u čak., gdje se u ovim tipovima javljao neoakut⁵⁶⁰ ili takvih duženja u nekim tipovima, kao u *obraz*, nije ni bilo, to nije problem). Bit će da se u tim svim slučajevima u čakavštini zapravo nije radilo o širenju fonetskih promjena, nego o štokavskom morfonološkom utjecaju ograničenu na određene oblike (gen^{mn} **lopât*, prez. **kopâ* i kasnije GPR **kupovô*)⁵⁶¹. Dakle, ovi bi procesi retrakcije novog cirkumfleksa na kratak slog izvorno bili ograničeni na štokavštinu (i možda dio juga čakavštine), dok su se na jug čakavskog širili uglavnom posredno (bar u neke dijelove), zajedno s drugim utjecajima. S obzirom da nikakve retrakcije kod novog cirkumfleksa od predsonantskog duženja nema ni u štok. govovima koji ga imaju, kod njih bi trebalo uzeti da je predsonantsko duženje poput posavskog *gotôv* mlađe od ovih retrakcija ili da se u drugim govovima u primjerima kao *gòtôv*⁵⁶² događalo tek nakon povlačenja naglasaka (dakle *gòtov* > *gòtôv* a ne **gotôv* > **gotôv* > *gòtôv*). To bi, dakle, riješilo pitanje je li u takvim pozicijama predsonantsko duženje staro ili mlado⁵⁶³, tj. dokazivalo bi nam da, bar u tim položajima, nije riječ o starom duženju (u doba ispadanja poluglasâ).

Ovo se povlačenje najčešće događalo u oblicima n. p. B kao **glodô*, tj. u n. p. C s izvornim naglaskom na sufiksu u GPR kao u **držô*, no ono se nužno javljalo i kod stare n. p. *a* kod prefigiranih jednosložnih osnova – usp. dij. *òdustô* prema knjiž. *odustao* ili *sàznô* prema *sàznao* (isto i u staroj n. p. *b*: *zàklô* pre-

⁵⁵⁵ Usp. Šimunović 2009: 25 za usporedne primjere *rèka/rèko* i *stèkal* i sl. S druge strane, Jurišić (1966: 37) primjere s vokalizacijom bilježi već krajem 17. stoljeća.

⁵⁵⁶ Šimunović 2009: 55.

⁵⁵⁷ Šimunović 2009: 38–39.

⁵⁵⁸ Kapović 2015: 584–587.

⁵⁵⁹ Nekakvo igranje relativnim kronologijama ovdje teško da bi moglo biti uvjerljivo iako nije problem npr. pretpostaviti da je predsonantsko duženje bilo kasnije.

⁵⁶⁰ Vidi kartu u Kapović 2015: 592.

⁵⁶¹ To bi bio proces sličan širenju neocirkumfleksa u prez. i odr. pridjevima u Sčak., kao i nekim drugim starim naglasnim izoglosama tog tipa – usp. Kapović 2017e: 614–615.

⁵⁶² Za takvo predsonantsko duženje u štok. usp. Kapović 2015: 571–574.

⁵⁶³ Usp. Kapović 2015: 562–563.

ma *zàklao*⁵⁶⁴). U tipovima se *pòstala*, *odùstala*, *prìstala*, *prìznala* (a isto tako i analogijom u *pòstō*, *prìstō*, *odùstō* uz *òdustō*, *prìznō* uz *prìznō*) i sl. (isto je i za *pòslō* prema *pòslala*, *zàklō* prema *zàklala* u staroj n. p. b) ipak nešto rjeđe, bar u nekim govorima, javlja mlađi početni naglasak jer to sprječava jak analoški utjecaj neprefigiranoga *stàla*, *znàla*, *slàla*, *klàla* (takvog utjecaja kod osnovâ tipa CVC- kao *kopati*, *češati*, *kupovati* i sl. ne može biti)⁵⁶⁵.

Čini se, kako već rekosmo, sasvim osnovano povezati ovu fonetsku retrakciju dugog cirkumfleksa iz zadnjeg sloga s izvornom pomičnošću tipa *kòvao* (pogotovo u svjetlu novootkrivenih zapadnopojsavskih oblika poput već spominjanih *kòvo* – *kovàla* i *òsnovo* – *osnovàla*, koji takav naglasak potvrđuju i za štokavski) te tako, pomoću tih dviju silnica, doći do tolikog širenja sekundarnih naglasaka tipa *mòtālo*, *lèžālo* širom štok. (i na jugu čak.)⁵⁶⁶. Jasno, u nekim su govorima ove tendencije mogle biti poništene širenjem izvornog naglasaka iz tipova *mòtala/motàla* – *mòtalo/motàlo*. Pitanje je ima li među štokavskim govorima onih u kojima više uopće ne bi bilo (uglavnom sekundarnog) početnog naglasaka u *a*-međurazredu. Ako i ima, to je zacijelo sekundarno, naknadnim ujednačavanjem nepočetnoga naglasaka (kao varijantno u Rešetarovu Dubrovniku), jer za sve štok. govore valja pretpostaviti fonetsku retrakciju *glodō > *glòdō* (pri čemu to *glòdō* naknadno opet može postati *glòdō* analogijom prema *glòdala*, kao što i *glòdala* može postati *glòdāla* analogijom prema *glòdō* i izvorno C-tipu *kòvō*)⁵⁶⁷.

⁵⁶⁴ Sinkronijski se tu historijski tipovi *a* i *b* ionako više ne razlikuju jer je u suvremenim govorima nebitno gdje je izvorno bio kratki neokut (kao u *kòlěš*) a gdje akut (kao u *stàněš*) ili gdje je *-a*- izvorni dio osnove (kao u *stàla*), a gdje sufiks (kao u *tkàla*).

⁵⁶⁵ Lik je *pòsrō* (izvorno n. p. b) pak uobičajen, kao i *pòsrāla* – *pòsrālo* (umjesto očekivanog *pòsrāla* – *pòsrālo*) zato što se *sěřěš* lako miješa s ionako miješanom sinkronijskom n. p. u *běřěš* (B) ali *brāla* – *brālo* (C) pa onda i umjesto *srāla* – *srālo* može doći do sekundarnog *srāla* – *srālo* (ali još češće se to događa u prefigiranim oblicima). Vidi 1.13.1.

⁵⁶⁶ U Kukljici na Ugljanu (Benić 2014: 368, 387, 410–411, 413, 417 i Benić [usmeno]) vidimo uglavnom oblike bez početnog naglasaka kao *pokupovā* – *pokupovāla* (*ova*-glag.), *iskopā* – *iskopāla* (*a-ā*-glag.), *pozobā* – *pozobāla* (manji broj *a-je*-glag., sa, ovdje ispravljenim, tipfeleom u ž.r. u samom tekstu). U *a-je*-glagolima uz uobičajeni naglasak na nastavku nalazimo pomak samo u (*iš*)*čepřko* (uz (*iš*)*čepřkā*) – *iščepřkāla*, dok *čěšo* – *čěšāla* < *čěšāla uz *čěšōla* ima i sekundarni C-tip (Benić 2014: 410⁸³⁰). Takvu sekundarnu C-pomičnost vidimo i u *a*-razredu *ě/a*-glag. kao *dřžo* – *držāla/dřžōla* analogijom prema staroj pomičnosti u glagolima tipa *orāti*, *kovāti* i vjerojatno prema staroj C-mobilnosti u *i*-glagolima (s kojima *ě/a*-glag. dijele prezent), koja je, kako upozorava Benić (2014: 369), vjerojatno vrlo kasno nestala na Ugljanu (s obzirom da tragovi još postoje na Ižu). Kukljički, dakle, ne pokazuje pouzdano prisutnost nekakve retrakcije u m.r. GPR. iako bi njezino izvorno postojanje zacijelo itekako olakšalo širenje sekundarnog C-obrasca.

⁵⁶⁷ Neobičan je razvoj u podravskim Šaptinovcima kraj Našićâ (Ivšić 1907: 144–145, 148, 150–152), gdje je većina glagolâ udesila naglasak prema, izgleda, izvornom C-obrascu *òbro* – *obrāla* < *obrāla – *òbrālo* (u obližnjim Bokšićima je *obrāla* u ž.r. – neće biti da šaptinovačko *obrāla* postaje specijalnim lokalnim duženjem ispred sonanta i u nezatvorenom slogu jer bi se to onda dogodilo i u sr.r.). Tako ondje još izvorno *dòzvo*, *smějō* ‘smijao’, vjerojatno i *kòvo*, možda i *děro*, *stěro*, *žděro* (s mlađim

Što se tiče čakavštine, tamo svakako ima govora koji uopće nemaju početnog naglasaka u *a*-međurazredu – neki od njih (na jugu) su takav naglasak zacijelo naknadno izgubili (ili je on samo djelomično u njih prodro s obzirom da se nije širio kao fonetska izoglosa)⁵⁶⁸, a oni sjeverniji ga nikad nisu ni imali⁵⁶⁹. Na sjeveru pak čakavštine ima i primjerâ gdje se također javlja vrlo sličan fenomen sekundarnog čeonog naglasaka (uglavnom) u m.r. *a*-međurazreda, no to je nedvojbeno posljedica ponešto drugačijeg razvoja – tu nije bilo nikakve ni kontrakcije ni retrakcije u GPR m.r., nego se radi o tendenciji širenja čeonog naglasaka u GPR m.r. iz starih *i*-glagola n. p. C⁵⁷⁰ (u sklopu generalnog nestanka stare pomičnosti u n. p. C *i*-glagolâ, vidi 4.3).

osnovama), a sekundarno i *zâklo*, *bĭivo*, *dřžo*, *pðčešĭo*, *nâmoto*, *kôpo*, *těso*, *glôdo*, *kûpovo*. S druge strane imamo u Bokšićima (šaptinovački oblici imaju sekundarno *motâla* – *motâlo* sa specijalnim lokalnim duženjem ispred sonanta i u nezatvorenom slogu) *motô* – *motâla* – *motâlo* (tako i *bacô*, *čeprkô*, *nadjačô*, *iskô*). Svakako je u jednačenju C-obrasca u većini oblika utjecaj imala i izvorna fonetska retrakcija u *namotô > *nâmoto*, čime se taj tip izjednačio u m.r. s tipom *ôbro*, *dôzvo* iz n. p. C.

⁵⁶⁸ Izostanak bilo kakvog početnog naglasaka u *a*-međurazredu nalazimo u dvama suvremenim govorima na Braču – u Selcima (Šprljan 2015: 306–307, 324, 332), gdje nalazimo isključivo tip *orâ* – *orâla* – *orâlo* (tako i *kovâ*, *trovâ*, *darovâ*, *držâ*, *glodâ*, *igrâ*), i u Pučišćima (Domagoj Vidović – privatna komunikacija), gdje isto tako nalazimo samo tip *kovô* – *kovâla* – *kovâlo* (tako i *iskovô*, *prikovô*, *okovô*, *otrovô*, *orô*, *priorô*, *držô*, *motô*, *zamotô*, *darovô*, *gladovô*, *kupovô*). To bi moglo biti i sekundarno jer u praktički svim drugim srodnim govorima južnodalmatinskih otoka (Brača/Hvara/Visa) nalazimo primjere (uglavnom sekundarnog) početnog naglasaka u *a*-međurazredu. Usp. u Ložišćima na Braču (Hraste 1940: 57–58, 60–61) *kôvol/kovô* – *kovâla* – *kôvalo/kovâlo* (tako i *sôvo*, ali *putovô* itd.), *kupovô* – *kupovâla* i *kupovôla* (sekundarni C-oblik s izvornim dočetnim naglaskom) – *kupovâlo* uz nepomaknuto *bižô*, *igrô*. Barbić (2011: XLVI–XLIX) ima *sedlô – *sedlâla – *sedlâlo ali i *štôval* – *štôvala* – *štôvalo* (tako i *kovât*, *kupovât* i svi na *-ovât*). U Brusju na Hvaru Hraste (1935: 41, 43–45) bilježi *bîžo(l)* – *bižôla* – *bižolo* (tako i *lěza*, *bĭja* i *zĭbo(l)*, *nâzobol* iz *a-â*-glagolâ) s punim pomičnim C-obrascem (!) (u Vrbanju *biža* – *bižâla* – *bižâlo* s početnim naglaskom samo u m.r., što je manje inovativno), slično i *kûpovol* – *kûpovola/kupovôla* – *kûpovolo* (tako i *darovât*, *kovât*), uz ujednačen početni naglasak u *ôro(l)* – *ôrola* – *ôrolo* i samo izvorno mjesto naglasaka u *imô(l)* – *imâla* – *imâlo* (tako i *igrô(l)*, *iskô(l)*). Na Visu (Hraste 1937: 153) nalazimo *bîžo* – *bižâla* – *bižâlo/bižalo* (isto i *lěžo*) ali *dôrzô* – *daržâla* – *daržâlo*. U Blatu na Korčuli (Milat Panža [2014]: 24), koja ne pripada u poddijalekt Brača/Hvara/Visa, ali je u susjedstvu, nalazimo *a-je*-glagol *hrôkâ* – *hrokâla* (ali *kresâ* – *kresâla*). Tamošnje *kôvâ* – *kôvâla* – *kôvâle* je zasigurno ostatak stare n. p. C (analoški i u *sôvâ* – *sovâlâ* – *sôvâlî*).

⁵⁶⁹ Tako je u Senju (Moguš 1966: 99, 101) gdje, bez ikakvih početnih naglasaka i s očuvanim dočetnim *-l#*, nalazimo *tesâl* – *tesâla* – *tesâlo* (tako i tipovi *krepâl* i *darovâl*).

⁵⁷⁰ Tako u Novom Vinodolskom (Белић 2000: 173–176, Vermeer 2017: 689) nalazimo u više glagolskih vrsta *a*-međurazreda varijantan čeonni naglasak samo u m.r. (analogijom prema *i*-glagolima poput *ôgĭobĭl* uz *ogĭobĭl*): *kopâl* (i *igrâl*) ali i *zâkopâl* uz *zakopâl*, *pripeĭâl* uz *pripeĭâl*, *kupovâl* i *kûpovâl*, *putovâl* i *pûtovâl* (ovdje iznimno uz *putovâla* nalazimo i *pûtovâla*, dok je u drugim svim oblicima samo *-âla*). Nisu zabilježene sekundarne varijante u tipovima *glodâl*, *držâl*. Kao što primjećuje Vermeer, očito je da se čeonni naglasak posebno lako uvodi u prefigirane oblike (ili one s višesložnim osnovama kao *kûpovâl*), što je tipološki slično razvoju u nekim štok. govorima (tip *igrâla* ali *izigrâla*, tj. veća frekvencija inovativnog naglasaka u prefigiranim oblicima). U tipu *kupovâl/kûpovâl* (a onda i općenito) je veliku ulogu odigrao i zacijelo arhaizam *ôtrovâl/otrovâl* (gdje se čeonni naglasak i očekuje), no općenito je ovaj fenomen varijantnosti u *a*-međurazredu nemoguće odvojiti od varijantnosti u m.r. *i*-glagolâ n. p. C (što u štok. nije

Retrakciju koju vidimo u *(o)glodô (osim što je vidimo i u gen^{mn} *lopât i prez. *kopâ) vidimo još i u impf. *a*-međurazreda u crnogorskom pljevaljskom govoru⁵⁷¹. Ondje uz inovativni *C*-naglasak *đr̥žāz* – *đr̥žāšue* kao u impf. *i*-glagolâ (za koji vidi 4.3), kod glagolâ s osnovom koja završava na *-a*- nalazimo i varijantnu paradigmu: *đr̥žāz* – *đr̥žāšue* – *đr̥žāsmo* – *đr̥žāste* – *đr̥žāzū*. Takav varijantni impf. mogu imati i: *čū̃tāz*, *đr̥ružāz* (*a-ā-*); *mū̃rucāz* (*a-je-*); *kū̃novāz* (*ova-*). Vrlo poznato, sve glagoli *a*-međurazreda s kratkom osnovom! Očito je da se i tu radi o pravilnoj fonetskoj retrakciji *đr̥žāz* < *držāh, a koja je u Pljevljima (i možda još gdje) varijantno zadržana u 1^{id} (i onda iz 1^{id} fakultativno poopćena u svim licima u impf.), vjerojatno zato što je podržana paralelnim čeonim naglaskom u GPR *dřžō* i GPT *dřžān*, *kū̃rovān*, čega u *i*-glagolima nema pa se zato ondje u Pljevljima javlja isključivo tip *čū̃hāz*⁵⁷², s naglaskom ujednačenim prema svim ostalim licima imperfekta (vidi 4.3). Naravno, imperfekatski bi se oblici kao *čīñāh, *dřžāh fonetski očekivali u svim govorima, no nije teško zamisliti da su u većini zatrti analogijom prema svim ostalim licima u kojima je *-ā- bilo u unutrašnjem slogu (*-āše, *-āsmo, *-āste, *-āhū) pa se retrakcija nije dogodila, dakle *dřžāh → *držāh analogijom prema *držāše itd. Na čakavskom sjeveru ima nešto sličnih odraza sa sjevernom retrakcijom stegnutog neocirkumfleksa iz unutrašnjih slogova⁵⁷³, koji zbog dekontekstualiziranosti nisu uvijek potpuno pozvani, no neće biti da svi nastaju na neki drugi način⁵⁷⁴.

I završno, može li se posumnjati u tezu o povezanosti stezanja *-āo > *-ô i retrakcije naglaska u m.r. GPR *a*-međurazreda, onako kako smo je ovdje iznijeli? U sve se može posumnjati, ali za to u ovom slučaju ne postoje valjani razlozi. Sažmimo ovdje glavne indikatore za iznjetu tezu. Kao prvo, retrakcija tipa *glōdō* javlja se u načelu samo ondje gdje ima vokalizacije *-#* i posljedične kontrakcije

bio nikakav faktor). Trebalo bi tek istražiti koliko je ovakav naglasak u *a*-međurazredu proširen drugdje na čak. sjeveru (također i čuva li se još gdje izvorna pomičnost u glagolima tipa *kovati/trovati*). U Sčak. primjerima kao što je *kovā* < *kovāl u Orbanicima ne radi se o stezanju nego o otpadanju dočetnoga *-l* u GPR nakon predsonantskog duženja kojim nastaje neoakut, a koji se onda može proširiti analoški i na druge oblike: inf. *kovāt* (umj. *kovāt), GPR mn. *kovāli* (umj. *kovāli). U govorima poput orbaničkog se nije ni mogao proširiti naknadno čeonu naglasni tip iz n. p. *C* *i*-glagolâ jer je i on sâm skoro pa potpuno nestao.

⁵⁷¹ Ружичић 1927: 157, 159–161.

⁵⁷² Ружичић 1927: 156.

⁵⁷³ Kapović 2015: 349–354.

⁵⁷⁴ Na Pagu bi *živjaše* (Ham 1963: 117) moglo biti pravilno od *živjāše (s retrakcijom unutrašnjeg cirkumfleksa očekivanom za sjever čakavštine), *učīnaše* (Houtzagers 1987: 85) bi moglo biti analogijom prema *čīñāše a to s retrakcijom od *čīñāše. Retrakciju bi mogli imati i primjeri *kōpahu* (doduše, usp. i prez. *kōpa*), *gōjaše*, *-ahu* (Houtzagers 1991: 78–79, Vranić 2011: 149, 187–189) te *rōdjaše* (Houtzagers 1991: 79). Brojniji bi primjeri kao *rekāhu*, *donesāhu* (s nepovučenim neocirkumfleksom od kontrakcije u sredini) itd. onda morali biti analogijom prema 1^{id} kao *ponesāh* (gdje retrakcije ne bi bilo iz zadnjeg sloga, kao ni u gen^{mn} *lopât* u tim dijalektima) i prema glagolima gdje se stezanje dogodilo u prvom slogu, kao *zvāhomo*, *stāhomo*, *stāhu* (sve u Houtzagers 1987: 85).

*-äo > *-ô (prividne je protuprimjere poput novljanskog lako objasniti) – u štok. i na čak. jugu (premda je na čak. jugu ta promjena vjerojatno, kako rekosmo, bar u nekim područjima posljedica ograničenog štok. kategorijalnog utjecaja⁵⁷⁵, a ne širenja same fonetske izoglose retrakcije). Drugo, ne može biti slučajno da se povučeni naglasak javlja isključivo u glagolima na *-a-* (gdje ima i stezanja), npr. u *držô, a da ga nikad nema u *letïo, gdje nema stezanja (iako je to zapravo ista glagolska vrsta). Treće, postojanje govora u kojima se čeonu naglasak javlja isključivo u oblicima sa stezanjem (tj. u m.r.), npr. *kùpovā* – *kupòvala* – *kupòvalo*, teško da može biti slučajno⁵⁷⁶. Očito je da je dotični m.r. „poseban”, a jasno je i zašto – jer jedini ima stezanje. Četvrto, usporedimo li retrakciju poput *glodô > *glòdô* s onom u *kopā > *kòpā*, nemoguće je ne vidjeti da se kod obje retrakcija događa isključivo na kračinu (i zato je nikad nema u tipu *klěčô* > *klěčō*).

Na kraju tablično prikazujemo kako u *a*-međurazredu dolazi prvo do vokalizacije *-l#*, onda do stezanja i povlačenja naglasaka i onda, u nekim govorima i oblicima, do ujednačavanja mjesta naglasaka prema drugim oblicima (npr. *kòpō* umj. *kòpō* analogijom prema *kòpala* – *kòpalo*). Tablica ne prikazuje utjecaj m.r. na druge oblike kao ni utjecaj izvornog C-tipa (tipa *kòvālo*) na druge oblike.

psl.	prije vokalizacije <i>-l#</i>	nakon vokalizacije <i>-l#</i>	nakon stezanja	nakon retrakcije	nakon analogije
*posʙlǎľ	*poslǎl	*poslǎo	*poslô	<i>pòslô</i>	<i>pòslô</i>
*òralʙ	*òrǎl	*òrǎo	*òrô	<i>òrô</i>	<i>òrô</i>
*kòvalʙ	*kòvǎl	*kòvǎo	*kòvô	<i>kòvô</i>	<i>kòvô</i>
*drʒǎľ	*držǎl	*držǎo	*držô	<i>dřžô</i>	<i>dřžô</i>
*glodǎľ	*glodǎl	*glodǎo	*glodô	<i>glòdô</i>	<i>glòdô</i>
*kopǎľ	*kopǎl	*kopǎo	*kopô	<i>kòpô</i>	<i>kòpô</i>
*bolovǎľ	*bolovǎl	*bolovǎo	*bolovô	<i>bòlovô</i>	<i>bolòvô</i>

⁵⁷⁵ Širenja određenog naglasnog tipa u određenim kategorijama, tj. novog početnog naglasaka u GPR na *-a-*.

⁵⁷⁶ Zanimljivo je da se odnos sličan onome u *okòpao* : *òkopô* javlja u nekim govorima i pri sekundarnom širenju čeonog naglasaka (iz izvorne n. p. C) u n. p. A i B u 2/3rd aorista – npr. *òbrisa* → *òbrisa*, *òčiva* → *òčivā*, *okòpa* → *òkopā*, *uši* → sek. *ùšī*, *dòču* → *dòčū* itd. (usp. Matešić 1970: 215). Na ovakvo su širenje inovativne dočetne dužine u 2/3rd aor. zacijelo primarno utjecali primjeri kao *dòda* → *dòdā* (analogijom prema *dā*), *pòpi* → *pòpī* (analogijom prema neprefigiranom *pī*), *pròkle* → *pròklē* (prema *klē* i *pròklēsmo*), *dòčū* prema *čū* (što je pak analogijom prema *dā*, *pī*) itd. – usp. i Kapović 2015: 549–550. No nije nemoguće da je na neke primjere, kao *okòpa* → *òkopā*, utjecao i naglasni odnos iz GPR *okòpao* → *òkopô*, tj. da se apstraktno povezala čeonost naglasaka s dočetnom dužinom, tim više što su se takvi oblici javljali u istim glagolima (GPR *zàdržô*, *ìskopô*, aor. *zàdržā*, *ìskopā* itd.).

8.2. Glagolski pridjev trpni na *-a-*

U GPT *a*-međurazreda u štok. i dijelu čak. dolazi do fonetskog izjednačavanja različitih psl. naglasnih likova (npr. *posǎlano > *pòsǎlano, *kòvano i *kòpano)⁵⁷⁷. Razvoj u kajk. sámo donekle (u smislu izvornog naglasaka u n. p. *b* u GPT) nalikuje na onaj u štok. Dajemo tablični pregled:

	n. p.	psl.	štokavski
<i>e</i>-glag., <i>a</i>-razred	<i>b</i>	*posǎlano	<i>pòslāno</i>
	<i>c</i>	*òrano	<i>òrāno</i>
<i>e</i>-glag., <i>j/va</i>-razred	<i>c</i>	*kòvano	<i>kòvāno</i>
ě/<i>a</i>-glag., <i>a</i>-razred	<i>c</i>	*drǐžano	<i>dřžāno</i>
<i>a</i>-je-glag.	<i>b</i>	*glòdano	<i>glòdāno</i>
<i>a</i>-ā-glag.	<i>b</i>	*kòpano	<i>kòpāno</i>
<i>ova</i>-glag.	<i>b</i>	*kupòvano	→ <i>kùpovāno</i>

spojene kućice – ista vrsta naglasaka

→ sekundarni prelazak u

Početni naglasak se u mnogim govorima izjednačuje s čeonim naglaskom izvorno iz n. p. C⁵⁷⁸, tj. s naglaskom koji preskače na prefiks: npr. *kùpovān* – *pòkupovān*, *mòtān* – *zàmotān*⁵⁷⁹. No to nije tako u svim govorima⁵⁸⁰ – usp. npr.

⁵⁷⁷ Za ujednačavanje čeonog naglasaka u štok. usp. i Дыбо 1981: 225³⁵.

⁵⁷⁸ Čeoni se naglasak na sličan način ujednačavao i u vukovsko-daničićevskom 2/3^{id} aorista kod svih glagola kratke osnove sa sufiksom *-a-* bilo koje vrste – iako je tendencija ujednačavanja C-naglasaka u 2/3^{id} aorista zapravo šira od *a*-međurazreda (usp. Stankiewicz 1993: 145–147).

⁵⁷⁹ Puni (uglavnom sekundarno) pomični naglasak je rjeđi, ali usp. takve varijante *držāna*, *gledāna* (u n. p. A), *dugovāna*, *kovāna (Šimundić 1971: 158). Ivšić (1913/II: 104) za Posavinu, uz izvorno *prodāna* i možda arhaično *okovāna*, *poorāna* (no to bi moglo biti i naknadna pomičnost nakon što je prvotna bila izgubljena u ovim glagolima) bilježi i sigurno sekundarno *držāna*, *čitāna*, *kupovāna* itd., a analogijom prema ž.r. u nekim govorima onda i *pokopāno*, *kupovāno* itd.

⁵⁸⁰ Neobičan je razvoj u podravskom Šapatinovcima kraj Našičâ (Ivšić 1907: 140, 145, 148, 150–153), gdje u GPT nalazimo u svim glagolima naglasni obrazac *(o)brān* – *(o)brāna* – *(o)brāno*. Tako i *(do)zvān*, *prodān*, *(na)žgān* (C), *kovān*, *devān* (vjerojatno stara C), ali i *zакlān*, *(po)tkān*, *držān*, *dopeļān*, *počešļān*, *kopān*, *tesān*, *glòdān*, *iskān*, *(pro)kļuvān*. Nije jasno što je tu točno ujednačeno. U jednosložnim C-oblicima nalazimo, izgleda (opis je malo nejasan), *brān*, *-a*, *-o* (usp. *pīo* – *pīla* – *pīlo* uz *pōpio* – *popīla* – *pōpīlo* u GPR ali *sūv* – *sūva* – *sūvo* u pridj.). Do poopćenog obrasca *držān* – *držāna* – *držāno* se može doći od izvornog C-obrasca *pròdan – *prodāna* – *pròdano poopćavanjem naglasaka ž.r. u sr.r. i onda analoškim *prodān* da bi se dobio potpuni oksitonski tip ili bi se, što je manje vjerojatno (jer bi se razlikovalo od svih drugih štok. govora), moglo nagađati o preoblici nekakvog izvornog *kopān – *kopāna – *kopān (s pomakom ude-

dubrovački tip *zàkopān* a ne *zàkopān*⁵⁸¹. U čak. uz tip *kòpān*⁵⁸², koji se javlja i u štok/kajk., u više govora nalazimo i potpuno drugačije tipove naglasaka⁵⁸³. U kajk. nalazimo isti početni naglasak kod n. p. B⁵⁸⁴, ali je razvoj u n. p. C obično drugačiji nego u štok/čak.⁵⁸⁵

sno na dužinu od psl. *kòpanъ) i onda sekundarnim *kopānā – *kopānō. Očekivani štok. obrazac (bez poopćavanja sekundarnog preskakanja) se možda vidi u *zaključan*, *potrpan*, *pročitān*, *počūpan*, a onda bi u tim glagolima sekundarna n. p. A (inf. *zaključat(i)*, prez. *zaključam*) bila generalizirana upravo prema takvom GPT.

⁵⁸¹ U n. p. A nikad nema preskakanja: *nāmazān*, *pōsisān*, *pōmilovān*.

⁵⁸² Takav naglasak može biti B-tipa, s čuvanjem na mjestu, ili C-tipa, s preskakanjem. Za B-tip usp. u Senju (Moguš 1966: 99, 101) (*is*)*těsan*, *darōvan* i u tipu *iskōpon* u Kukljici (Benić 2014: 417). Za čeonost usp. u Selcima na Braču (Šprljan 2015: 306–307, 324, 332) *ūzorān* (tako i *đirovān*, *zāigrān*, *ōglođān*, *dārovān*), *zadržān*, *đkovān*. U Novom Vinodolskom (Belić 2000: 173–175) nalazimo B-tip (*stěšāno*, *pozđbāno*, *zadržān*), ali često uz sekundarnu (varijantnu) C-pomičnost: *oglođān* – (sekundarno) *oglodānā* – *oglođāno*, *zāklān* – *zaklānā*, *pōslān* – *poslānā* – *pōslāno*, (s)*kòpān* – *skòpāna*/*skopānā* – *raskòpāno*.

⁵⁸³ Neobične likove, koje povijesno nije uvijek lako objasniti, nalazimo na Braču, Hvaru i Ugljanu, a zacijelo i u drugim govorima. Kao prvo, u Dračevici na Braču (Šimunović 2009: 55) i Brusju na Hvaru (Hraste 1935: 45) nalazimo oksitonski tip *kupovōn* – *kupovōnā* – *kupovōnō* (taj naglasak potvrđuje i Hraste 1940: 60 za Ložišća na Braču) uz štokavoidnu varijantu *kūpovon* – *kūpovona* – *kūpovono* (zacijelo prema starom C-tipu *dārovān). Neoakut bi se mogao objasniti pomakom u n. p. b (*kupōvanъ > *kupovānъ) pa onda analoškim premještanjem naglasaka na kraj izvan m.r., ali nije jasno odakle takav naglasak u tom tipu kad inače u istim govorima nalazimo naglasak očuvan na osnovi, kao u *osedlōn* – *osedlāna* u Dračevici (što i u Brusju postoji kao varijanta). U Ložišćima na Braču (Hraste 1940: 60) nalazimo uobičajeno *okōpon*, ali s neobičajenim drugim oblicima: *okopōnā* – *okōpono*/*okopōnō*. Oni se mogu protumačiti kao u *kupovōnā* ili eventualno utjecajem C-tipa pa širenjem dočetnog naglasaka, ali su ipak neobični. Još su neobičniji oblici *okopōn*, *-a*, *-o* koji u Brusju i drugdje na Hvaru (Hraste 1935: 44) postoje uz obično *okōpan*, *-a*, *-o* (tako i *osedlōn*/*osedlōn*). Takav naglasak za Dračevicu potvrđuje i Šimunović 2009: 53 u *držōn – *držōna – *držōno, a na nj se možda može svesti i kukljčko (Benić 2014: 413) *pokupovān*, *-a* na Ugljanu. Ti bi se naglasci dali izvesti iz kakvog *kopān – *kopāna s infinitivnim akutom, koji bi se produžio pred sonantom u *kopān pa bi se taj naglasak poopćio u svim oblicima, ali i to je objašnjenje samo formalno zadovoljavajuće. U Pučišćima na Braču (Domagoj Vidović – privatna komunikacija) nalazimo dosta dvostrukih pa i trostrukih mogućnosti u tipovima *osedlōn* – *osedlōna*/*osedlōnā* – *osedlōno*/*osedlōnō* (isto i *priorōn*, *otrovōn*, *kupovōn*, *iskovōn*, *prikovōn* uz moguće varijante *iskovon* i *prikovon*) i *zamotoñ/zamōton* – *zamotoñā/zamotoñā*/*zamōtona* – *zamotoño/zamotoñō/zamōtono*. U svakom slučaju, naglasak GPT-a u čak. treba detaljnije istražiti.

⁵⁸⁴ Kajk. u n. p. B ima uvijek u svim oblicima naglasak na osnovi (kao i štok. i većina čak.) – usp. *zètkun* ‘satkan’, *kèpun* ‘kopan’, *lògun* ‘lagan’, *glodŷvun* (Jedvaj 1956: 316, 318–319), *dèrzan*, *kòpan*, (*z*)*làgan* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 50–51), *pòslan*, *zàsran*, *uglōdan*, *skòpan* (Gudek 2013: 102–103, 118, 124). U Turopolju (Šojat 1982: 417–418) nalazimo također *zakòpani*, *počēsana*, kao i drugdje (uz *zàkopana*, *pòčesana*, što nastaje analogijom prema n. p. A s turopoljskom retrakcijom neocirkumfleksa, usp. *ràskuvana*, *pòcicana*), dok u *dŷžan* i *kupūvan* nalazimo i varijantni pomični naglasak u ž.r.: *dŷžana*/*držāna*, *kupūvana*/*kupuvāna*.

⁵⁸⁵ U GPT n. p. C bi se u kajk. očekivao pomičan naglasak. I to stvarno nalazimo u Turopolju (Šojat 1982: 418) u prefiguriranim oblicima *prèbran* – *prebrāna* (tako i *òpran*, *otkāna*, *prežgāna*) te fakultativno u jednom primjeru u Bednji, gdje Jedvaj (1956: 317) bilježi *vŷžgun* – *vyžgūno* (uz sekundarno (*vy*)*žgūn*). No u pravilu je, iako se u kajk. u GPR (od tih istih glagola) inače jako dobro čuva pomičan naglasak, u GPT poopćen neobični neoakut na osnovi u svim oblicima. Za to usp. (*vy*)*žgūn*, (*no*)*smejūn*, *dūn*, *tkūn*, *brūn* (Jedvaj 1956: 317–319), *brān* < *brān – *brāna* –

9. atematski i ostali glagoli

Ovdje ćemo pogledati izvorne atematske glagole (od kojih su neki danas sinkronijski „nepravilni”), nešto oblikâ s njima povezanih i „miješani” pomoćni/modalni glagol *htjeti* (za supletivni glagol *ići* vidi 1.6.2, a za *imati* 6.2).

9.1. Glagol *biti*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Dračevica)	KAJK. (G. Konjščina ⁵⁸⁶)
*bŷiti	<i>bīti</i>	<i>bīti</i>	<i>bīti</i>
1. *jēsmb	<i>jēsam</i>	<i>jesôn</i>	<i>jēsam</i> ⁵⁸⁷
2. *jesi	<i>jēsi</i>	<i>jesi</i>	<i>jēsi</i>
3. *jěstb	<i>jěst</i>	<i>jě</i>	<i>jě</i>
1. *jesmò	<i>jēsmo</i>	<i>jesmò</i>	<i>jēsme</i>
2. *jestè	<i>jēste</i>	<i>jestè</i>	<i>jēste</i>
3. *sōt̃b	<i>jēsū</i>	<i>jesū</i>	<i>jēsū</i> ⁵⁸⁸

Atematski prezent glagola *biti* (tvoren atematski od osnove *h₁es- već u prae.) pripada n. p. C, koja je kod atematskih glagola, zbog naravi njihovih nastavaka, imala u psl. izvornu oksitonezu u svim licima. Štok. *jēsam* (od *jēsmb bi se očekivalo *jēsam) ima naglasak analogijom prema *jēsi*, *jēsmo* itd. Neki kajk. govori⁵⁸⁹ imaju poopćen " u čitavom prezentu analogijom prema

brāno (Šojat 1982: 418), *brān* – *brāna* – *brāne* (tako i *zvāti* i *tkāti*) (Jembrih & Lončarić 1982-3: 51), *pubrān* – *pubrāna* – *pubrāne*, *nasmejān* – *nasmejāno* (Gudek 2013: 103, 105). Formalno se ovakav naglasak može objasniti poopćavanjem naglasaka ž.r. *(po)brāna ili možda analogijom prema starom B-tipu *slān, ali nije jasno zašto bi se takav naglasak generalizirao umjesto stare pomične n. p. C i to u tolikom broju govora. Dibo (1981: 224–225; 2000: 528–529) u svom objašnjenju, sličnom ovdje iznijetom, nije svjestan toga da se takav naglasak ne javlja samo u rubnim kajk. govovima poput bednjanskog koji imaju progresivni pomak cirkumfleksa. Još inovativniji izgleda ozaljski (Težak 1981: 284, 287–291) naglasak. Tamo kod n. p. B nalazimo uglavnom varijantno naglasak kao i drugdje u kajk. (*pōslan*, *zāklan*, *tēsān*, *glōdan*, *sātkan*), ali i analoški naglasak prema n. p. C (*glodān* – *glodāna*, tako i *poslān*, *zaklān*, *tesān*, *zaležān*, *kopān*, *sātkāna*), gdje nalazimo ne neoakut na osnovi kao drugdje, nego stari dočetni naglasak u svim oblicima osim u m.r. (*orān* < *orān, *orāna* < *orānā, tako i *kovān*), što mora biti sekundarno. Dok kod GPT na -t tamo vidimo pomičnost (*prēvzet* – *prevzēta* < *prevzētā, *prēklet* – *preklēta*), kod GPT na -n je ona samo posredno ponegdje očuvana (*pospān* – *pospāna* i *pōspan*, -a, -o umjesto očekivana *pōspan* – *pospāna* – *pōspano*). Valja primijetiti da u tipu *preklēta* < *preklētā u n. p. C u GPT vidimo izvorni dočetni naglasak, za razliku od GPR gdje imamo *pōbral* – *pobrāla* < *pobrāla (vidi 1.5).

⁵⁸⁶ Gudek 2013: 126.

⁵⁸⁷ Neoakut u cijeloj paradigmi nastaje povlačenjem naglasaka sa zadnjeg sloga.

⁵⁸⁸ Naglasak analogijom prema ostalim licima.

⁵⁸⁹ Usp. Jedvaj 1956: 310 (*jāsyt* itd.), Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

tom izvornom *jěsem*⁵⁹⁰ (i *jěst*). Izvorna dužina u 3^{mn} (usp. na Kolubari izvorno *jěcy*⁵⁹¹) je u većini štok. govora pokraćena zacijelo analogijom prema nenaglašenom *su*⁵⁹². Duljina je u skraćenom 3^{id} *jê* (tako u govornom štok.) < *jê* nastala kroz sekundarno naglašavanje izvorno nenaglašena *je*. Dugo *nijésam*⁵⁹³ i tome slično slijedi naglaskom *jèsam* (sa svim analogijama i promjenama⁵⁹⁴), samo što ima dužinu (*něsmь < *ne-esmь).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ⁵⁹⁵)
1. *bǫdǫ	<i>bùdēm</i>	<i>bùden</i>	<i>bûdem</i>
2. *bǫdešь	<i>bùdēš</i>	<i>bùdeš</i>	
3. *bǫdetь	<i>bùdē</i>	<i>bùdē</i>	
1. *bǫdemo	<i>bùdēmo</i>	<i>bùdemo</i>	
2. *bǫdete	<i>bùdēte</i>	<i>bùdete</i>	
3. *bǫdqtь	<i>bùdū</i>	<i>bùdū</i>	

Tematski prezent glagola *biti* *bǫdǫ (n. p. *a*) (od *bǫti) je na razini slaven-skog supletivan (na ie. razini je riječ o korijenu *b^huh₂-, do čega nastaje i *byti*, kojem se dodaje prezentski nazalni infiks *-n-) – slično kao i prez. *sědǫ prema *sěsti. Staro 1^{id} prez. je potvrđeno kod Kašića (1604: 129): <bùdu> /bùdu/. Vezno -e- je izvorno kratko, kao na Vrgadi, gdje je originalna dužina iz 3^{mn} analoški prenesena u 3^{id}.

Imp. je *bùdi(te)!*, aor. je (sekundarno upotrebljavan i za kondicional osim 3^{mn}) *bìh – bì – bìsmo – bìste – bìše*, dok impf. ima dva oblika: *bìjāh – bìjāše*⁵⁹⁶ < *bějахъ < *běахъ bez stezanja (naglasak *bijāše* mora biti sekundaran⁵⁹⁷, vidi 4.3)

⁵⁹⁰ Poluglas u *jesəm je sekundaran. Izvorno *jěsm bez njega vidi se u kajk. *jěs* s otpadanjem -m (npr. Težak 1981: 292).

⁵⁹¹ Николић 1970: 106.

⁵⁹² Ivšić 1913/II: 88.

⁵⁹³ Mlađe *nísam* umjesto *nijésam* (od *něsmь) nastaje analogijom prema *nije*, koje pravilno nastaje od *něje (koje pak nastaje analogijom prema *něsam – *něsi – *něsmo itd. umjesto očekivana *ně < *ne je, gdje se naknadno *ně- shvaća kao prefiks koji se dodaje pred nenaglašene glagolske oblike, usp. ARJ IV: 607) uobičajenom promjenom jata u *i* ispred *j* (usp. i jekavsko *grijati* prema ekavskom *grejati*).

⁵⁹⁴ Naglasak *nije* (npr. Šurmin 1895: 205, Milas 1903: 76) umjesto *nije* vjerojatno nastaje predvokalskim kraćenjem (kao *bīo* < *bīo) jer se -j- može izgubiti između vokalâ u izgovoru (*nije* > *nie* > *nie*), tj. općenito se u takvom položaju javlja automatski i teško je reći je li *j* u toj poziciji fonem ili nije.

⁵⁹⁵ March 1981: 271.

⁵⁹⁶ Na zapadu se (u štok/čak.), gdje je još živ, impf. koristi uglavnom modalno – iz Prapaticâ imam potvrđeno *ně bijāše pīt* ‘nije [ti] trebalo piti’.

⁵⁹⁷ Usp. već kod Kašića (1604: 89) <biah>, <biarce>, <biahomo>, <biahote>, <biahu>.

i *bjèh* – *bjěše*⁵⁹⁸ < *bĕxъ⁵⁹⁹ < *bĕaxъ. GPR ide po tipu glagolâ kao *piti* (1.12.2): *bĭo* (dij. *bĭl*) – *bĭla* – *bĭlo* (→ ml. *bĭlo*) – mn. *bĭli* (→ ml. *bĭli*) – *bĭle* (→ ml. *bĭle*) – *bĭla*⁶⁰⁰ < *bĭlъ – *bĭlâ – *bĭlâ – mn. *bĭli – *bĭly – *bĭlâ (n. p. c). Ovakav se naglasak nikad ne mijenja kao *pĭla* – *pĭlo/pĭlo* → *pĭla* – *pĭlo*, ne zato što bi tako došlo do jednačenja s *bĭo* – *bĭla* – *bĭlo* < *bĭlъ – *bĭlâ – *bĭlo ‘tući’ (*bĭti* – *râzbiti* – *ùbiti* itd., 1.12.1), koji bez prefiksa ionako nije svuda čest, nego vjerojatno zbog frekventnosti samog glagola *biti* ‘postojati’, što pogoduje čuvanju starog naglasaka. No do promjene može doći u prefigiranom *dòbiti*, koje se više semantički ne povezuje s *bŷti, a morfološki je izgubio stare oblike (*dòbuděš* → *dòbijěš*, *dòbudi!* → *dòbĭj!*). Iz tog razloga imamo, primjerice, u Prapatnicama *dòbija* – *dòbila* – *dòbilo* (A) iako se čuva neprefigirano *bĭja* – *bĭla* – *bĭlo*⁶⁰¹ te tip *pòpĭja* – *popĭla* – *pòpĭlo*. U Dubrovniku (Budmani, ARj) je (bilo) potvrđeno *dòbio* – *dobĭla* – *dòbĭlo*⁶⁰².

GPS se slabo upotrebljava priloški (osim u vezniku *budŷći da*), ali je pridjev *budŷći* čest. Takav naglasak nikako ne može biti izvoran (očekuje se *budŷći* prema 3^{id} *budŷ*)⁶⁰³ – usp. <buducchi> kao prilog⁶⁰⁴ kod Kašića (1604: 96), *budŷći* i *budŷći* u Imotskoj krajini i Bekiji⁶⁰⁵ te dubrovački prilog *budŷći*⁶⁰⁶. GPP *dòbĭvši* (također i pridjev *bĭvši*) ima naglasak ujednačen, kao i obično, prema inf. (s predsonantskim duženjem) – izvorno bi se očekivao naglasak *bĭvŷši u n. p. c.

⁵⁹⁸ Za oba oblika s takvim naglaskom usp. npr. Milas 1903: 77. Raguž (1997: 207) bilježi i *bijáše* (kao varijantu) i *bjěše*. U priručnicima stand. jezika bi to mogli biti i umjetni naglasci (pri izgovaranju oblikâ koji se više obično ne koriste organski), no postoje i u organskim govorima – usp. u Nikšiću (Rešetar 1900: 201) *bijáše* uz *bĭjâše*, u Beogradu *béše* i u Dubrovniku (Bojanih & Тривунац 2002: 15) modalno *òjéuē*. Vidi još 4.3 za takvo sekundarno *-áše*.

⁵⁹⁹ Izgleda da se ovdje *-a- u *bĕ(a)xъ nekako samo izgubilo s obzirom da je rezultat kratko *bjèh*. Od pravog bi se stezanja očekivalo dugo **bijèh, usp. staro *pletĭjeh* < *pletĕaxъ sa stezanjem ili *znâ(j)ěšъ > *znâš*.

⁶⁰⁰ Rjeđe se može ujednačavati tip *bĭla* – *bĭlo* itd., a nekad svi oblici mogu supostojati: *bĭla* / *bĭla* – *bĭlo* / *bĭlo* itd.

⁶⁰¹ Uz tendenciju širenja tipa *bĭlo* u široj krajini.

⁶⁰² U novije je vrijeme u Dubrovniku poopćen naglasak tipa *počĕlo* i u sr.r. u ovom tipu (bar kod sredovječnih govornika).

⁶⁰³ Daničićevo (1896: 62/1925: 104) *budŷći* je sekundarno (i neobično).

⁶⁰⁴ Uz sekundarno <Budŷchi> kao particip.

⁶⁰⁵ Šimundić 1971: 160.

⁶⁰⁶ Budmani 1883: 174, Rešetar 1900: 199. Ivšić (1913/II: 105) je dobro primijetio da se akcentat može promijeniti „u pridjevnoj službi”.

9.2. Glagol *dati*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Novi V. ⁶⁰⁷)	KAJK. (Bednja ⁶⁰⁸)
* <i>dāti</i>	<i>dāti</i>	+ <i>dāt</i>	+ <i>dōti</i>
1. * <i>dāmь</i>	<i>dām</i>	<i>dān</i>	<i>dūm</i>
2. * <i>daš̑i</i>	<i>dāš</i>	<i>dāš</i>	<i>dōš</i>
3. * <i>dāstь</i>	<i>dā</i>	<i>dā</i>	<i>dō</i>
1. * <i>damò</i>	<i>dámo</i>	<i>dāmò</i>	<i>dāūmà</i>
2. * <i>dastè</i>	<i>dáte</i>	<i>dā(s)tè</i>	<i>dāōtā</i> ⁶⁰⁹
3. * <i>dadětь</i> ⁶¹⁰	<i>dājū</i>	<i>dajū</i>	<i>dodū</i>

Izvorni atematski nastavci (istovjetni onima u *jesam*) uglavnom nestaju (2^{mn} *daste* u Sčak. je ostatak) i zamjenjuju se običnima. Paradigma s novim nastavcima se miješa s onom izvornoga *znajq – *znaješ nakon stezanja, s *јьмамь i, naravno, s glagolima tipa *kopajq – *kopaješ nakon stezanja (sve 6.2). Kao i *jesmь, i *damь itd. ima izvorni naglasak na kraju u svim licima (tipično za atematske osnove n. p. c)⁶¹¹.

Izvorno *dámo* – *dáte* se miješa s izvornim *znāmo* – *znāte* (6.2) pa dobivamo ujednačeno *dámo/známo*, *dāmo/znāmo* ili varijantno *dámo/dāmo*⁶¹² i *znāmo/znāmo*. Starije *dodāmo* (analogijom i *doznāmo*) se zamjenjuje mlađim *dòdāmo* analogijom prema *dòdām* itd. (tj. tu se ujednačava izvorni naglasak iz *dòznāmo*), kao i kod mlađih oblika *pèčemo*, *ùčimo* umjesto starijih *pečemo*, *učimo*. Oblik *dājū* je sekundaran (morfološkom, ali ne i naglasnom, analogijom prema *a-ā*-glag.), stariji je oblik 3^{mn} *dádū*⁶¹³ (izvorna je kračina u tom obliku, koja odgovara bednjanskom obliku, posvjedočena u Biteliću⁶¹⁴: *dādū*). Osnova se *dad-* iz 3^{mn} mogla proširiti i na ostala lica pa tako dobivamo *dádeš* itd. i na druge glagole pa tako dobivamo *znádū*, *imádū* (a onda i *znádeš*, *imádeš*, dijalektalno i u drugim glagolima⁶¹⁵). Od iste se osnove tvori i *ne*-prez. *dādnēš*.

⁶⁰⁷ Belić 2000: 178.

⁶⁰⁸ Jedvaj 1956: 317.

⁶⁰⁹ Ana-Maria Starek [usmeno] mi za samu Bednju (središnje naselje) potvrđuje stariji oblik sa *-s-* (*dāostā*) – *sām* Jedvaj je zapravo bio iz Šaše (manjeg sela kraj Bednje).

⁶¹⁰ Izvorno atematsko **-ęть* (< ie. **-enti*) se sekundarno zamjenjuje tematskim **-qть* (< ie. **-onti*).

⁶¹¹ Usp. Stang 1957: 125–127.

⁶¹² Posavsko (Ivšić 1913/II: 84) mlađe *dāmo* (uz starije *dāmò*) nastaje analogijom prema *dām*, isto kao i *lovīmo* prema *lovīm*.

⁶¹³ Usp. npr. Budmani 1883: 176 za Dubrovnik. Isto tako i 3^{mn} *jédū* prema starom 2^{mn} *jéte* itd. (Rešetar 1900: 184), a što se onda također može poopćiti na cijeli prezent.

⁶¹⁴ Čurković 2014: 249.

⁶¹⁵ Usp. npr. iz Vrgorske krajine *smīden* ‘smijem’ (usp. i Maretić 1963: 257; Rešetar 1900: 184 ima *smijèmo* uz sekundarno *smijèdū*).

Imp. je inovativno *dāj(te)!* (i *dádi(te)!*). Aor. je *dāh* (sekundarno i *dādoh*) – *dā* (*dōda*)⁶¹⁶ – *dāsmo* – *dāste* – *dāšē*. GPR ima C-naglasak (kao npr. *zvāti*): *dāo* – *dāla* (*st/dij. dodāla*, knjiž. ujednačeno *dōdāla*) – *dālo* (→ ml. *dālo*, *dōdālo* – *nādodālo*). Sekundarno se javlja i B-tip *dāla* – *dālo* (vidi 1.13.2), pogotovo kod prefigiranog *dōdala*⁶¹⁷ i sl. C-naglasak je izvorno i u *dān* (*dāt*, *dōdān*/*dōdāt*) – *dāna* – *dāno* (→ ml. *dāno*)⁶¹⁸. GPP je *dāvši* (naglasak kao u inf. umjesto izvornog *đavšī).

9.3. Glagol *jesti*

PRASLAVENSKI	ŠTOK. (Dubrovnik ⁶¹⁹)	ČAK. (Novi V. ⁶²⁰)	КАЈК. (Gregurovec V. ⁶²¹)
* <i>ǣsti</i>	<i>jěsti</i> ⁶²²	<i>jǐst</i>	<i>jěsti</i> , sup. <i>jǐest</i>
1. * <i>ěmь</i>	<i>ijem</i> ⁶²³	<i>jǐn</i>	(<i>j</i>) <i>iēm</i>
2. * <i>esi</i>	<i>ijesh</i>	<i>jǐš</i>	(<i>j</i>) <i>iēš</i>
3. * <i>ěstь</i>	<i>ije</i> ⁶²⁴	<i>jǐ</i>	(<i>j</i>) <i>iē</i>
1. * <i>emó</i>	<i>ijemo</i>	<i>jǐmǝ</i>	(<i>j</i>) <i>iemǝ</i>
2. * <i>esté</i>	<i>ijete</i>	<i>jǐ(s)tǝ</i>	(<i>j</i>) <i>ietǝ</i>
3. * <i>čdětь</i>	<i>jědu</i> ⁶²⁵	<i>jidǔ</i> ⁶²⁶	<i>jědǝ</i> ⁶²⁷

⁶¹⁶ Tako Budmani (1867: 108) iako Dubrovnik ne čuva aorist pa je lako moguće da je takav naglasak artificijelan, dok Daničić (1896: 63/1925: 105) bilježi sekundarno 2/3^{id} *dā* (prema ostalim licima i n. p. A kao *stǎ*).

⁶¹⁷ Usp. npr. Šurmin 1895: 206.

⁶¹⁸ Bednjanski (Jedvaj 1956: 317) ima sekundarno *dūn*, -o, analogijom prema izvornom jednosložnom B-tipu, kako je to i uobičajeno u kajk. govorima.

⁶¹⁹ Budmani 1883: 175, Rešetar 1900: 189 (usp. i ARj).

⁶²⁰ Belić 2000: 178.

⁶²¹ Jembrih & Lončarić 1982-3: 53.

⁶²² Ovaj oblik izgleda isto kao stand., ali nije. Dubrovačko *jěsti* nastaje od starijeg *jěstit* (s adrijatizmom otpadanja dočetnog -t#), za što usp. Budmani 1883: 175, Kašić 1995: 94, što je pak sekundaran oblik umjesto očekivana *jěs* < *jěst* < *jěsti*.

⁶²³ Danas je u Dubrovniku ovakav atematski prezent nestao i upotrebljava se oblik jednak standardnomu (Bojanih & Trivunač 2002).

⁶²⁴ U ovom dvosložnom odrazu dugog jata bi se zapravo očekivalo *ije* < *ě < *ǣ (kako i *jest* u Budmani 1867: 76), no *ije* (tj. [ije] s uobičajenom starom dubrovačkom alotonijom, usp. Kapović 2015: 692–699) je ujednačeno prema *ijemo* (tj. [ijěmo] sa specijalnim dubrovačkim alotonom) da bi odgovaralo obrascu *pletem* prema *pletěmo*. U štokavskom gdje dugi jat daje [jē] bismo očekivali *jēm – *jémo (pisano <*ijēm*>, <*ijémo*>).

⁶²⁵ Budmani ima ovaj oblik (1867: 76; 1883: 175), dok Rešetar (1900: 184, 189) ima *jědu* (alotonski) i *ijědu* (tonemski) ali na drugom mjestu ipak *jědū* kao Budmani. Ako je stvarno postojala varijanta *jědu* (tonemski [*jědu*] / [*jědu*]) bez dužine, to bi moglo biti prema *jěsu*. Oblik *ijědu* (alotonski [ijědu]) bi, ako je oblik realan, bio analoški prema 1^{mn} i 2^{mn}.

⁶²⁶ Usp. Vermeer 2017: 688 za dodatno svjedočanstvo o obliku s izvornom kraćinom osnove.

⁶²⁷ Usp. i 3^{mn} *jědōu* u Gornjoj Konjščini (Gudek 2013: 87).

Arhaičniji govori čuvaju atematsku osnovu *ě- plus nastavak, ali unose uobičajene nastavke (za sekundarni prez. *jěděš* vidi 1.6.1). I ovdje je (kao u *damь i *jesmь) *c*-naglasak izvorno na kraju u svim licima (*ěmь, *ědětь). Za neoakut usp. još posavsko *jīm*⁶²⁸ i sln. *jém*.

Sekundarni prez. *jěděš* je prema 3^{mn} *jědū, s naglaskom prema *jěsti* i *jěla* (dij. *C*-naglasak oponaša izvorni atematski). Čak. i kajk. mogu čuvati stari oblik imp., usp. *jī(j)!* u Novom Vinodolskom i *jěč!* u Gornjoj Konjščini (< *ěđь⁶²⁹, usp. stsl. *ěždь*). Štok. aor. je *pòjedoh* – *pòjede* (analoški *pòjede* s *C*-naglaskom)⁶³⁰, GPR je *jěo* – *jěla* (s naglaskom kao u inf.), GPT je *pojèden* – *pojèdena* s uobičajenim jednačenjem prema tipu *plèten* (novljansko *pojīdena* ima *A*-oblik), GPS je *jědūci* prema 3^{mn} *jědū* (usp. novljansko *jidūc* prema atematskom 3^{mn} *jidū*), a GPP *pòjěvši* (s inf. naglaskom).

9.4. Glagol *věděti*

Glagol *věděti* ‘znati’ (prez. *věmь*), još jedan atematski glagol s n. p. *c* u prez.⁶³¹, očuvan je u nekim čak. i kajk. govorima (često s prefiksom, *pověděti*, u značenju ‘reći’).

PRASLAVENSKI	ČAK. (Novi V. ⁶³²)	KAJK. (G. Konjščina ⁶³³)
*věděti		<i>věđeti</i>
1. *věmь	<i>povīn</i>	<i>viēm</i> ⁶³⁴
2. *věsi	<i>povīš</i>	<i>viěš</i>
3. *věstь	<i>povī</i>	<i>viē</i>
1. *věmó	<i>povīmō</i>	<i>viēmę</i> ⁶³⁵
2. *věsté	<i>povī(s)tě</i>	<i>viětę</i>
3. *vědětь	<i>povidū</i> ⁶³⁶	<i>vičju</i>

⁶²⁸ Ivšić 1913/II: 64.

⁶²⁹ Čak. tu ukazuje na *ěđь (kao u prez.) a kajk. na *ěđь (kao u inf./GPR). S kajk. se slaže dubrovačko/starije *jěđi!* (Budmani 1867: 76; 1883: 175) s naknadno dodanim *-i*.

⁶³⁰ Kašić (1604: 120) ima impf. <yidijh> /jidih/ < *ěđэхъ (stezanje) < *ěđэхъ.

⁶³¹ Iako inf. *věděti ukazuje na n. p. *a* (Stang 1957: 127), za što usp. i *vīděti od istoga korijenja. Nije nemoguće da se radi o nekakvoj sekundarnoj *c*-paradigmi u prezentu (s obzirom na n. p. *c* i u *jesmь* i u *damь*).

⁶³² Belić 2000: 178.

⁶³³ Gudek 2013: 127–128.

⁶³⁴ Govor nema neoakuta u zadnjem slogu.

⁶³⁵ Naglasak povučen sa zadnjeg sloga.

⁶³⁶ Usp. Vermeer 2017: 688 za dodatno svjedočanstvo o obliku s izvornom kračinom osnove.

9.5. Glagol *htjeti*

Glagol *h(o)tjeti* ima neobičnu kombinaciju inf./l-ptcp. sa sufiksom *-ě- i prez. na *-je-, uz dodatnu prijevajnu opreku (kao *zvati – zovŕ*).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (G. Konjščina ⁶³⁷)
*хѣтѣти/xotěti	<i>htjěti</i>	<i>hoŕiti</i>	<i>štěti</i>
1. *xot'ŕ	<i>hòcu</i>	<i>oću</i>	<i>oču</i>
2. *xot'eš	<i>hòceš</i>	<i>òceš</i>	<i>òčeš</i>
3. *xot'etš	<i>òce</i>	<i>òcē</i>	<i>òče</i>
1. *xot'emo	<i>hòcemo</i>	<i>òcemo</i>	<i>òčemę</i>
2. *xot'ete	<i>hòcete</i>	<i>òcete</i>	<i>òčetę</i>
3. *xot'etš	<i>hòcē</i>	<i>(h)òcū</i>	<i>òčeju</i>

Ovaj je glagol u knjiž. štok. po mnogo čemu izniman. Jedini (uz *mògu – mòžeš*) čuva staru opreku 1^{jd} i drugih lica u n. p. B, zajedno sa starim nastavkom -u (u kajk. se to gubi). Usp. i niječno *něcu – nēceš < nēceš* itd. Zajedno s *mòžeš* (1.9.2) prezent *hòceš* čuva izvornu kračinu -e⁶³⁸ u prez. n. p. B, što neće biti slučajno ni sekundarno s obzirom na sve ostale očuvane arhaizme.

U množini se razlikuju oblici u Zštok. i Ištok. Zapad u mn. ima arhaično *hòcemo – hòcete – hòcē*⁶³⁹, dok istok ima mlađe *hòcemo – hòcete*⁶⁴⁰ – *hòcē*. Naglasak je u 3^{mn} lako razumjeti – tu je zapravo riječ o naglasku starog *hòtē po *ě/i*-vrsti. Takva sta-

⁶³⁷ Gudek 2013: 126.

⁶³⁸ Budmani (1867: 100) ne preuzima za knjiž. nštok. Daničićevo (1896: 47/1925: 130) dugo -ē- u *hòcēš – hòcē* (iako prihvaća Daničićevo *hòcemo – hòcete* premda u Dubrovniku nije tako), koje Budmani sumnjičavo komentira u ARj (III: 656, usp. i Rešetar 1900: 193). Ipak, Daničićev dug tematski vokal u tim oblicima, iako inovativan (i posve neobičan na Zštok. području), nije artificijelan (usp. Kapović 2015: 113³⁴⁸).

⁶³⁹ Analogijom prema tome možda dijelom (uz druge razloge) i 3^{mn} *mògū* (prema *mòžemo – mòžete*, 1.9.2). Oba oblika, i 3^{mn} *hòcē* i 3^{mn} *mògū*, bilježi u normativnom priručniku Raguž 1997: 208, 216 (HG: 272 i NHKJ: 177 imaju *hòcē*, ali takvu posebnost kod drugog glagola, izgleda, nisu uočili). Od dijalekata usp. npr. u Mostaru *hòcē* (Milas 1903: 77), a za oba glagola Kurtović Budja 2009: 97 za makarsko primorje. Budmani (1867: 100) preuzima za književni nštok. Daničićevo (1896: 47/1925: 130) *hòcemo – hòcete*, ali u ARj napominje da je u Dubrovniku *hòcemo – hòcete*.

⁶⁴⁰ Takav naglasak u 1/2^{mn} bilježi Daničić (1896: 87/1925: 130), on je i danas takav u njegovu Novom Sadu (usp. Kapović 2015: 117³⁶⁰), a dobro je potvrđen i drugdje u Ištok. – usp. *òhemo – òheme* u više govora (Московљевић 1927-8: 42 za Rocerinu, Недељков 1984: 337 za Kać kraj Novog Sada, Радовановић 2014: 298 za Valjevsku Podgorinu). U Vanatu (Ивић, Бошњаковић & Драгин 1997: 261) nalazimo varijante *òhemo/òhemo* (usp. i *něhemo*) – *òheme/òheme*. Rjeđe se takav naglasak u 1/2^{mn} može naći na zapadu – usp. u štštok. Bokšićima kraj Našića (Ivšić 1907: 153) *oćemo – oćete*, no u susjednim i po govoru vrlo srodnim Šartinovcima ipak *òcemo – òcete*. Opći C-naglasak u prezentu glagola *htjeti* je pak sasvim izniman (usp. Stankiewicz 1993: 149⁸).

ra morfološka razlika je potvrđena već u stsl. koji ima *xoštemo* – *xoštete* ali *xotęťb*. Morfološka razlika za sobom povlači i naglasnu razliku jer *ě/i*-vrsta praktički nema n. p. B (vidi 3)⁶⁴¹. Odrazi staroga *xotęťb (usp. rus. 3^{mn} *xomám* za naglasak) dobro su potvrđeni u štok/čak. (ARj III: 656) – usp. u Novom Vinodolskom⁶⁴² očekivano *đćemo* – *đćete* – *otě* (uz analoško i rjeđe *đćě*⁶⁴³). Ištok. *hòćemo* – *hòćete* (umjesto starijeg i očekivanog *hòćemo* – *hòćete*) vjerojatno nastaju analogijom prema 3^{mn} *hòćě*⁶⁴⁴. Varijanta *hòćě* u 3^{mn}, jasno, dolazi analogijom prema *hòćemo* – *hòćete*.

Oblici s uzlaznim naglaskom u prez. se javljaju i u Zštok., ali isključivo s upitnom česticom *li* i u svim oblicima koji inače imaju silazni naglasak: *hòćeš* ali *hòćeš li?* (isto i *hòće li?*, *hòćemo li?*, *hòćete li?* – također i uz elipsu upitne čestice, npr. *hòćeš?*). Nije potpuno jasno kako je takav naglasak nastao⁶⁴⁵, ali može biti i da je takav izvorni naglasak utjecao na Ištok. sekundarno *hòćemo* – *hòćete* i bez upitnosti (zajedno s 3^{mn} *hòćě*).

U Zštok. u 3^{mn} može doći i do značenjske opreke: oblici *hòćě* i *něćě* (kao oblici s ujednačenim naglaskom kao u većini ostalih lica) se mogu upotrebljavati za naglašeni futur, tj. kao pomoćni glagol (*òni hòćě/něćě íci* ‘ipak (ne)će íci’), dok se *hòćě* i *něćě* upotrebljava u značenju ‘željeti’ (*òni hòćě/něćě da ìdū* ‘(ne) žele íci’). Točnu bi dijalekatsku raširenost pojedinih tipova naglasnih obrazaca u prez. od *htjeti* (što se tiče dužine nastavka i naglasaka u mn.) trebalo tek detaljnije istražiti.

Aor. je *htjědoh*⁶⁴⁶, impf. je *hòtijāh/htjāh* (ARj)⁶⁴⁷ < *хъ/отѣахъ, GPR je *htjō* – *htjěla* – *htjělo* (kako se i očekuje u n. p. B), GPS je (zast.) *hòtěci* (st. *hotěci*, ARj⁶⁴⁸) s očekivanim *ě/a*-naglaskom, GPP *pròhtjěvši* (s naglaskom kao u inf.), a GI *htijéne* (sa sekundarnim naglaskom prema C-tipu kao u *sláne*).

⁶⁴¹ U rus. *ě/a*-oblike vidimo i u drugim oblicima mn. (1^{mn} *xomúm* – 2^{mn} *xomúme*), koji onda, logično, imaju i C-naglasak.

⁶⁴² Белић 2000: 177.

⁶⁴³ Neobično je što kod Kašića (1604: 102, 109) prema <hòchiemo>, <hòchiete> u 3^{mn} nalazimo <hochiě> i <hottě>, što bi upućivalo na /hoćě/ ali /hòtě/, upravo obrnuto od očekivanog.

⁶⁴⁴ Preko rus. 1^{mn} *xomúm* – 2^{mn} *xomúme* se često objašnjavalo i Ištok. *hòćemo* – *hòćete*, no, dok je u 3^{mn} *hòtě → *hòćě* vrlo jednostavno razumjeti, nekakvo *hotímo – *hotíte (a takav bi bio naglasak u Ištok.) teško da može objasniti *hòćemo* – *hòćete* (ne **hoćémo – ***hoćéte!*).

⁶⁴⁵ Usp. Rešetar 1900: 202 za uobičajene štok. primjere kao *kò je dà je, štà ćes?*, *jě li?* (i *jě!*), *bi li?* (i *bi!*) i sl., gdje se javlja sličan fenomen. Može biti da je tu riječ o poopcavanju naglasaka od izvornih skupova nenaglašanih riječi (tj. riječi s čeonim naglaskom) i izvorno dominantnih čestica (možda *li*), kod kojih se onda naglasak pomicao, šireći se onda analoški i na glagolske višesložne primjere. Neće biti da to sve ima veze s pomicanjem naglasaka udesno u n. p. *b* u psl.

⁶⁴⁶ Zast. i *htjěh* i *hòtjeh* (Budmani 1867: 100). Kašić (1604: 102–103, 105, 107) imao aor. <hotih> – <hotti>, s naglaskom već ujednačenim prema C-tipu kao <ucih>, <ucci> (: 111, 113, 115).

⁶⁴⁷ Kašić 1604: 102 <hotijāh> /hotjāh/.

⁶⁴⁸ To je očekivani C-naglasak prema *ě/i*-obliku (na koji upućuje *-t-*). Bračko (Dračevica) *hòteć* ima mlađi B-naglasak po B-prezentu.

Literatura:

- ALEXANDER, RONELLE. 1975. *Torlak accentuation*. Verlag Otto Sagner. München.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 1–97 [dijelovi I–XXIII]. JAZU. Zagreb 1881–1976.
- BABIĆ, IVAN. 2008. *Studenački rječnik*. Župni ured Studenci. Studenci.
- BABIĆ, STJEPAN. 1991². *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Globus–HAZU. Zagreb.
- BARBIĆ, ANTE. 2011. *Rječnik Pitava i Zavale*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. 1905. Дијалекти источне и јужне Србије. *Српски дијалектолошки зборник I*.
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. 2000. Белешке о чакавским говорима. *О дијалектима (Изабрана дела А. Белића 10)*. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд. 136–186. [пријевод гада: Беличъ, А. И. 1909. Замѣтки по чакавскимъ говорамъ. *Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ XIV/2*. 181–266.]
- BÉLLOSZTÉNĚCZ, JOANNIS. 1740. *Gazophylacium Illyrico-Latinum*. Zagrabia.
- BENIĆ, MISLAV. 2007. Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji. *Filologija* 48. 1–28.
- BENIĆ, MISLAV. 2014. *Opis govora Kukljice*. Sveučilište u Zagrebu [doktorska disertacija].
- БОЈАНИЋ, МИХАИЛО; ТРИВУНАЦ, РАСТИСЛАВА. 2002. *Рјечник дубровачког говора*. Институт за српски језик САНУ. Београд.
- БОШЊАКОВИЋ, ЖАРКО. 2012. Морфолошке особине говора источне Шумадије. *Српски дијалектолошки зборник LIX*. 1–381.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1957. Izvještaj o istraživanju govora u dolini rijeke Fojnice. *Ljetopis JAZU* 62. 375–385.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1966. O problemu ijekavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 2. 119–208.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1996. O prilogu dr. Stjepana Vukušića za Ivšičev zbornik. *Stjepan Ivšić i hrvatski jezik*. HAZU–Matica hrvatska (Ogranak Orahova). Zagreb. 175–176.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 2007. Govor u dolini rijeke Fojnice. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 13. [pretisak doktorske disertacije iz 1956-7]
- BROZOVIĆ, DALIBOR; IVIĆ, PAVLE. 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Zagreb.

- BUDMANI, PIETRO. 1867. *Grammatica della lingua serbo-croata (illirica)*. Vienna.
- BUDMANI, PERO. 1883. Dubrovački dijalekt, kako se sada govori. *Rad JAZU* 65. 155–179.
- ĆURKOVIĆ, DIJANA. 2014. *Govor Bitelića*. Filozofski fakultet u Rijeci [doktorska disertacija].
- DANIČIĆ, ĐURO. 1896². Akcenti u glagola. *Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 17. 47–158.
- Даничић, Ђуро. 1925. *Српски акценати*. Графички завод „Макарије” А. Д. Београд–Земун.
- ДРАГИЧЕВИЋ, МИЛАН. 2008. О акцентима глаголских облика у говору Срба Лапачког поља. *Зборник Института за српски језик САНУ* I. 165–177.
- ДЫБО, ВЛАДИМИР А. 1981. *Славянская акцентология. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском*. Издательство „Наука”. Москва.
- ДЫБО, ВЛАДИМИР А. 2000. *Морфонологизированные парадигматические акцентные системы. Типология и генезис*. Том I. Языки русской культуры. Москва.
- ДЫБО, В.А.; ЗАМЯТИНА, Г.И.; НИКОЛАЕВ, С.Л. 1990. *Основы славянской акцентологии*. Издательство „Наука”. Москва.
- ДЫБО, В.А.; ЗАМЯТИНА, Г.И.; НИКОЛАЕВ, С.Л. 1993. *Основы славянской акцентологии. Словарь*. Издательство „Наука”. Москва.
- ERj = *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Ur. Ranko Matasović; Ljiljana Jojić. Novi liber. Zagreb. 2002.
- GARDE, PAUL. 1976. *Histoire de l'accentuation slave*. Tome I–II. Collection de manuels de l'Institut d'études slaves. Paris.
- GUDEK, VEDRANA. 2013. *Opis govora Gornje Konjščine*. Filozofski fakultet u Zagrebu [diplomski rad].
- НАММ, JOSIP. 1963. Čakavski imperfekt. *Zbornik u čast Stjepana Ivšića*. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. 113–122.
- НАММ, JOSIP. 1970³. *Staroslavenska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- HG = EUGENIJA BARIĆ; MIJO LONČARIĆ; DRAGICA MALIĆ; SLAVKO PAVEŠIĆ; MIRKO PETI; VESNA ZEČEVIĆ; MARIJA ZNIKA. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb. 1997².
- HOUTZAGERS, PETER. 1987. On the phonology and morphology of the Čakavian dialects spoken on the island of Pag. *Dutch Studies in South Slavic and Balkan Linguistics (Studies in Slavic and General Linguistics* 10. 65–90.
- НОУТЗАГЕРС, Х. П. 1991. Имперфект в чакавских говорах острова Паг. *Советское славяноведение* 5. 77–82.

- HRASTE, MATE. 1935. Čakavski dijalekat ostrva Hvara. *Јужнославенски филолог* XIV. 1–55.
- HRASTE, MATE. 1937. Osobine govora ostrva Visa. *Зборник лингвистичких и филолошких расправа А. Белићу о четрдесетогодишњици његова научног рада*. Издање „Мала Србија”. Београд. 147–154.
- HRASTE, MATE. 1940. Čakavski dijalekat ostrva Brača. *Српски дијалектолошки зборник* X. 1–66.
- IVANČIĆ DUSPER, ĐURĐICA; BAŠIĆ, MARTINA. 2013. *Rječnik crikveničkoga govora*. Centar za kulturu dr. Ivan Kostrenčić. Crikvenica.
- ИВИЋ, ПАВЛЕ; БОШЊАКОВИЋ, ЖАРКО; ДРАГИН, ГОРДАНА. 1997. Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Друга књига: Морфологија, синтакса, закључци, текстови. *Српски дијалектолошки зборник* XLIII.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1907. Šaptinovačko narječje. *Rad JAZU* 168. 113–162.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1911. Prilog za slavenski akcenat. *Rad JAZU* 187. 133–208.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU* 196 (I). 124–254. 197 (II). 9–138.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, VESNA. 1960. Ispitivanje govora otoka Premude, Silbe, Oliba i Ista te Petrčana na zadarskom kopnu. *Ljetopis JAZU* 64. 357–361.
- JEDVAJ, JOSIP. 1956. Bednjanski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1. 279–330.
- JEMBRIH, ALOJZ; LONČARIĆ, MIJO. 1982-3. Govor Gregurovca Veterničkog. *Rasprave Zavoda za jezik* 8-9. 5–62.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1966. *Rječnik govora otoka Vrgade. I dio. Uvod*. JAZU. Zagreb.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade, uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima. II dio, Rječnik*. JAZU. Zagreb.
- KALOGJERA, DAMIR; FATTORINI SVOBODA, MIRJANA; JOSIPOVIĆ SMOJVER, VIŠNJA. 2008. *Rječnik govora grada Korčule*. Novi liber. Zagreb.
- KALSBECK, JANNEKE. 1998. *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*. Rodopi. Amsterdam–Atlanta.
- KAPOVIĆ, MATE. 2008a. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku. Pregled jezika i povijesna fonologija*. Matica hrvatska. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2008b. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51. 1–39.
- KAPOVIĆ, MATE. 2009. O naglasku e-glagolâ u zapadnoj Posavini. *Croatica et Slavica Iadertina* V. 107–121.
- KAPOVIĆ, MATE. 2010a. Naglasak o-osnova muškog roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Filologija* 54. 51–109.
- KAPOVIĆ, MATE. 2010b. Naglasak imeničnih i-osnova u Orubici. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36/1. 23–31.

- KAPOVIĆ, MATE. 2011a. The Accentuation of *i*-verbs in Croatian Dialects. Eds. Pronk, Tijmen; Derksen, Rick. *Accent matters: papers on Baltic and Slavic accentology (Studies in Slavic and General Linguistics 37)*. Rodopi. Amsterdam–New York. 109–233.
- KAPOVIĆ, MATE. 2011b. Historical Development of Adjective Accentuation in Croatian (suffixless, *-ьнъ and *-ькъ adjectives). Ed. Rinkevičius, Vytautas. *Proceedings of the 6th IWoBA (Baltistica VII Priedas)*. 103–128. 339–448.
- KAPOVIĆ, MATE. 2011c. Naglasak imenica srednjeg roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Hrvatski dijalektološki zbornik 17*. 109–146.
- KAPOVIĆ, MATE. 2011d. Naglasak *ā*-osnova u hrvatskom – povijesni razvoj. *Hrvatski dijalektološki zbornik 17*. 147–172.
- KAPOVIĆ, MATE. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Matica hrvatska. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017a. On shortening, lengthening, and accent shifts in Slavic. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 43/2*. 381–402.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017b. Proto-Indo-European Phonology. Ed. Kapović, Mate. *The Indo-European Languages*. Routledge. London–New York. 13–60.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017c. Proto-Indo-European Morphology. Ed. Kapović, Mate. *The Indo-European Languages*. Routledge. London–New York. 61–110.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017d. Notes on the Historical Accentuation of the Čakavian Dialect of Blato on Korčula: Acute Posttonic Length, Slavic *ā*-stem locative plural and other issues. Eds. Genis, René; de Haard, Eric; Lučić, Radovan. *Definitely Perfect. Festschrift for Janneke Kalsbeek*. Uitgeverij Pegasus. Amsterdam. 323–334.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017e. The Position of Kajkavian in the South Slavic Dialect Continuum in Light of Old Accentual Isoglosses. *Zeitschrift für Slawistik 62/4*. 606–620.
- KAPOVIĆ, MATE. & MATASOVIĆ, RANKO (Eds). 2007. *Tones and Theories. Proceedings of IWoBA 2005*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- KAŠIĆ, BARTOL. 1604. *Institutionvm lingvæ Illyricæ libri dvo*. Apud Aloysium Zannettum. Romæ. [pretisci: KAŠIĆ, BARTOL. 2002. *Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige*. IHJJ. Zagreb. & KAŠIĆ, BARTUL. 2005. *Osnove hrvatskoga jezika*. Tusculanae editiones. Zagreb–Mostar]
- KAŠIĆ, ZORKA. 1995. Govor Konavala. *Српски дијалектолошки зборник XLI*. 241–396.
- KORTLANDT, FREDERIK. 2011. *Selected writings on Slavic and general linguistics*. Rodopi. Amsterdam–New York.
- KURTOVIĆ BUDJA, IVANA. 2009. *Govori makarskoga primorja. Fonologija i morfologija*. Filozofski fakultet u Zagrebu. [doktorska disertacija]

- KUŠAR, MARCEL. 1894. Rapski dijalekat. *Rad JAZU* 118. 1–54.
- LANGSTON, KEITH. 2006. *Čakavian Prosody. The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*. Slavica. Bloomington. [prijevod: *Čakavska prozodija. Naglasni sustavi čakavskih govora*. Matica hrvatska. Zagreb. 2015]
- LÁSZLÓ, BULCSÚ. 1996. Bilješka o književnōme naglasku hrvātskōme. *Suvremena lingvistika* 41-42. 333–391.
- LEHFELDT, WERNER. 2001². *Einführung in die morphologische Konzeption der slavischen Akzentologie*. Otto Sagner. München.
- LIPLJIN, TOMISLAV. 2002. Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora. Garestin d.o.o. Varaždin. [2013². Stanek media. Varaždin]
- LIV = *Lexikon der Indogermanischen Verben*. Ed. Rix, Helmut. Dr. Ludwig Reichert Verlag. Wiesbaden. 2001².
- LUKEŽIĆ, IVA; ZUBČIĆ, SANJA. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- MANDIĆ, DAVID. 2013. Naglasak *i*-glagolâ u govoru Banjolâ. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 69–82.
- MARCH, WILLIAM J. 1981. Kajkavian Inflectional Morphophonemics: an Analysis of the Morphology of Dialects of Velika Rakovica, Virje, and Bednja. *Rad JAZU* 388. 237–312.
- MARETIĆ, TOMO. 1963³. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*. Matica hrvatska. Zagreb.
- MATEŠIĆ, JOSIP. 1970. *Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache*. Carl Winter Universitätsverlag. Heidelberg.
- MILAS, MATEJ. 1903. Današni mostarski dijalekat. *Rad JAZU* 153. 47–97.
- MILAT PANŽA, PETAR. [2014]. *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- MILKOVIĆ, IVAN. 2009. *Lička štokavska ikavica*. Pergamena. Zagreb.
- MOGUŠ, MILAN. 1966. Današnji senjski govor. *Senjski zbornik* 2. 5–152.
- МОСКОВЪЛЕВИТЬ, МИЛОШ. 1927-8. Акценти поцерског говора. *Јужнословенски филолог* VII/1-2. 5–68.
- NHKJ = VUKUŠIĆ, STJEPAN; ZORIĆIĆ, IVAN; GRASELLI-VUKUŠIĆ, MARIJA. 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- НИКОЛАЕВ, СЕРГЕЙ Л. 2014. История штокавской акцентуации *i*-глаголов в свете данных старосербской рукописи XV. в. ‘Апостол’ (НБКМ № 889). *IWoBA VIII. Реферати VIII Међународног скупа о балтословенској акцентологији (Нови Сад 2012)*. *Славистички зборник* (књига I). Нови Сад. 269–283.

- НИКОЛИЋ, БЕРИСЛАВ М. 1970. *Основи млађе новоштокавске акцентуације*. Институт за српскохрватски језик. Београд.
- РЕСО, АСИМ. 1961. Акценат села Ortiješa. *Građa (Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine)* X. 5–51.
- РЕСО, АСИМ. 1980². *Основи акцентологије српскохрватскога језика*. Научна књига. Београд.
- PERAIĆ, MARTINA. 2011. Verb accent in the local dialect of Bosanski Svilaj. Ed. Rinkevičius, Vytautas. *Proceedings of the 6th IWoBA (Baltistica VII Priedas)*. 171–196.
- ПЕШИКАН, МИТАН. 1963-4. Вуков и Даничићев систем глаголског акцента и његове новије модификације. *Јужнословенски филолог XXVI/1-2*. 247–291.
- PLETERŠNIK, МАКС. 1894. *Slovensko-nemški slovar* I-II. Ljubljana.
- PLIŠKO, LINA; MANDIĆ, DAVID. 2011. *Govori općine Ližnjan*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
- РАДОВАНОВИЋ, ДРАГАНА. 2014. Говор Ваљевске Подгорине. *Српски дијалектолошки зборник LXI*. 7–366.
- RAGUŽ, DRAGUTIN. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Medicinska naklada. Zagreb.
- РЕЏЕТАР, МИЛАН. 1900. *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*. Alfred Hölder, K. u K. Hof- und Universitäts-Buchhandler. Wien.
- РЕШЕТАР, МИЛАН. 1952. *Најстарија дубровачка проза*. Српска академија наука. Београд.
- РУЖИЧИЋ, ГОЛКО. 1927. Акценатски систем пљеваљског говора. *Српски дијалектолошки зборник* 3. 115–176.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana. 2000.
- STANG, CHRISTIAN S. 1957. *Slavonic accentuation*. I kommisjon hos H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.
- СТАНИЋ, МИЛИЈА. 1982. Ускочки акценат. *Српски дијалектолошки зборник* 28. 63–191.
- STANKIEWICZ, EDWARD. 1993. *The Accentual Patterns of the Slavic Languages*. Stanford University Press. Stanford.
- СТЕВАНОВИЋ, МИХАИЛО С. 1940. Систем акцентуације у пиперском говору. *Српски дијалектолошки зборник* X. 67–184.
- ŠIMUNOVIĆ, ПЕТАР. 2009². *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Golden marketing–Tehnička knjiga. Zagreb.
- ŠOJAT, ANTUN. 1982. Туropoljski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6. 317–493.

- ŠPRLJAN, NATAŠA. 2015. *Opis govora Selaca na Braču s posebnim naglaskom na akcentuaciju (u usporedbi s okolnim mjestima)*. Filozofski fakultet u Zagrebu. [doktorska disertacija]
- ŠURMIN, ĐURO. 1895. Osobine današnjega sarajevskoga govora. *Rad JAZU* 121. 186–209.
- TEŽAK, STJEPKO. 1981. Ozaljski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5. 203–428.
- TURČIĆ, BRANKO. 2002. *Sedmoškojani. Prvi čakavski rječnik*. Rijeka.
- VAILLANT, ANDRÉ. 1966. *Grammaire comparée des langues slaves. Tome III: Le verb*. Éditions Klincksieck. Paris.
- VERMEER, WILLEM. 1984. On clarifying some points of Slavonic accentology: the quantity of the thematic vowel in the present tense and relate issues. *Folia linguistica historica* V/2. 331–395.
- VERMEER, WILLEM. 1998. On the rendition of vowel length in Petre Hektorović's Ribanje (1568). *Studies in Slavic and General Linguistics* 24. 465–526.
- VERMEER, WILLEM. 2015. On the rendition of vowel length in Petre Hektorović's Ribanje (1568): Section 6 on the accentuation of the (c)-stressed verb *činiti*. [https://www.academia.edu/16350268/_1998_2015_On_the_rendition_of_vowel_length_in_Petre_Hektorovi%C4%87_s_Ribanje_1568_Section_6_on_the_accentuation_of_the_c_-stressed_verb_%C4%8Diniti] [dopuna članku VERMEER 1998]
- VERMEER, WILLEM. 2017. Informal notes on the dialect of Novi Vinodolski as spoken in 1973. Eds. Genis, René; de Haard, Eric; Lučić, Radovan. *Definitely Perfect. Festschrift for Janneke Kalsbeek*. Uitgeverij Pegasus. Amsterdam. 673–693.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2009. Utjecaj migracija na novoštokavske ijekavske govore u Neretvanskoj krajini i Donjoj Hercegovini. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 15. 283–304.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2013. Naglasci u govoru i toponimiji Zažablja i Popova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 155–173.
- VRANIĆ, SILVANA. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu. 2. Morfologija*. Matica hrvatska Ogranak Novalja–Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka.
- VRANIĆ, SILVANA; OŠTARIĆ, IVO. 2016. *Rječnik govora Novalje na otoku Pagu*. Grad Novalja–Ogranak Matice hrvatske u Novalji–Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Novalja.
- Vuk = СТЕФ. КАРАЦИЋ, ВУК. 1935⁴. *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Штампарија Краљевине Југославије. Београд.
- ВУКОВИЋ, ЈОВАН Л. 1940. Акценат говора Пиве и Дробњака. *Српски дијалектолошки зборник* X. 185–417.

- VUKŠA NAHOD, PERINA. 2017. *Slivanjski govori: fonologija i morfologija*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. 2010. *Труды по акцентологии. Том I. Языки славянских культур*. Москва. [От праславянской акцентуации к русской str. 1–428] [prvo izdanje: ЗАЛИЗНЯК, А. А. 1985. *От праславянской акцентуации к русской*. Издательство „Наука”. Москва]
- ZUBČIĆ, SANJA. 2017. *Neocirkumfleks u čakavskom narječju*. Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka.

The History of Verbal Accentuation in Štokavian (and Elsewhere)

Summary

The paper discusses the history of verbal accentuation in Štokavian, i.e. its development from Proto-Slavic to modern dialects. The paper also discusses the verbal accentuation of Čakavian and Kajkavian but in less detail. The emphasis is on the reconstruction and development of accentual paradigms in relation with the complex verbal morphology. Verbs are grouped according to present-infinitive groups and subgroups. All verbal forms are discussed under each specific group.

Ključne riječi: glagoli, akcentuacija, naglasak, štokavski, čakavski, kajkavski, povijest, dijalekti

Keywords: verbs, accentuation, accent, Štokavian, Čakavian, Kajkavian, history, dialects

